Maria Boatcă Silvestru Boatcă George Şovu

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

Antologie de texte comentate clasa a VII-a

Editura CARTEA ŞCOLII

Scanned with OKEN Scanner

Prof. Maria BOATCĂ Prof. Silvestru BOATCĂ Prof. George ŞOVU

Limba şi literatura română
ANTOLOGIE DE TEXTE COMENTATE
Clasa a VII-a

În conformitate cu programa şi manualul şcolar elaborate de Ministerul Învăţământului.

Editura CARTEA ŞCOLII, 1995

Scanned with OKEN Scanner

CUVÂNT ÎNAINTE

A sprijini, într-o formă sau alta, realizarea unei mai bune însuşiri a limbii şi literaturii române de către tinerele generaţii – reprezintă o ***necesitate*** *şi o* ***îndatorire****, în acelaşi timp.*

Convinşi de acest adevăr, autorii cărţii de faţă năzuiesc să contribuie prin ea la informarea şi, mai ales, la formarea elevilor ca buni cititori de literatură română.

Este foarte important (esenţial chiar) ca, la întâlnirea cu o carte (ori cu o secvenţă a ei), cititorul să înţeleagă că aceasta (opera literară deci) reprezintă o lume construită într-un chip specific de către autor.

Cum *spune* ***ceva*** *un scriitor? formează întrebarea de bază a celui ce doreşte să beneficieze, cât mai cuprinzător şi mai profund, de acea lume (dintre coperţile unei cărţi), ce se înfăţişează în* ***haine specifice*** *la întâlnirea... uneori cu veşnicia.*

Comentariile *realizate pe marginea* ***textelor literare din manualul clasei a VII-a*** *stăruie, aşadar, mai ales asupra acelor elemente ce se înscriu în orizontul lui* ***„cum"*** *reuşesc unii dintre marii ori cel puţin importanţii scriitori ai literaturii noastre să sugereze – spre a ajunge, cu efecte benefice, până la noi, cititorii –* ***o lume de gânduri şi de simţiri profunde, nuanţate, esenţiale pentru fiinţa umană.***

În exerciţiul zilnic, din clasă, ori în demersul pregătirii în vederea desfăşurării lecţiilor, ca şi al pregătirii generale, pentru viaţă, cartea aceasta oferă – sperăm – nenumărate sugestii, care, preluate întocmai sau dezvoltate, adaptate diferitelor cerinţe, pot constitui nuclee ale unor răspunsuri reprezentative pentru ceea ce înseamnă nivelul cuiva în domeniul cunoaşterii unor opere literare, a creaţiei unor scriitori, ca şi în direcţia asimilării unor instrumente de construire a demersului propriu de investigare.

În dorinţa de a crea o posibilitate de lărgire a orizontului cunoaşterii prin literatură, am oferit, o dată cu fiecare comentariu al textelor din manual, unul sau mai multe texte şi fragmente din alte opere semnate de diferiţi scriitori, realizând astfel o invitaţie la ***lectură suplimentară,*** *selectată în funcţie de criteriul tematic ori de cel al speciei literare.*

De asemnenea, am însoţit unele texte cu ***dicţionar explicativ*** *de termeni,* ***dicţionar de maxime, cugetări,*** *de* ***sinonime*** *etc.*

Deschizând acest volum, elevii, ca şi colegii noştri, domnii profesori, vor putea, fără îndoială, să desprindă din paginile lui numeroase elemente care să le permită desfăşurarea în comun a unei activităţi intelectuale şi afective, generatoare de bune rezultate.

Autorii

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Cuvânt înainte 3

1. – *MAMĂ ȚARĂ*, de T. Arghezi (M.B. – S.B.) 9
– *Țara*, de Vasile Voiculescu 14
– *Patria* 15
– *Prinos*, de Nichifor Crainic 16
– *Țara*, de N. Stănescu 17

2. – *TAINE*, de Mihail Sadoveanu (G.Ş.) 18
– Dicționar de sinonime 26
– Dicționar explicativ 26
– *Spiritualitatea românească*, de O. Goga 27
– *La gura sobei*, de Vasile Alecsandri 27
– *Rodica* 28
– *Pastel*, de George Coşbuc 28
– *În taina sării*, de Octavian Goga 29
– *Glasul morilor*, de Ion Minulescu 29
– Pastel, de George Topîrceanu 30

3. – DOINE POPULARE (G.Ş.) 32
– Genuri şi specii literare populare 35
– Dicționar de cuvinte şi expresii. Reflecții şi maxime 36
– Dicționar de sinonime 36
– Dicționar explicativ 36
– Doine de dragoste şi dor 36
– De oprimare şi necaz 37
– De haiducie 38
– De întristare 39
– De ostăşie şi război 39

4. – *CĂLIN* (file din poveste), de Mihai Eminescu (M.B. – S.B.) 41
– Dicționar de sinonime 51
– Dicționar explicativ 51
– *Zburătorul*, de I. Heliade Rădulescu 52
– *Nunta Zamfirei*, de George Coşbuc 55
– *Nunta în codru* 57

5. – *PAŞA HASSAN*, de George Coşbuc (M.B. – S.B) 60
– Dicționar explicativ 68
– *România pitorească*, de Alexandru Vlahuță 68
– *Escursiuni în Germania meridională*, de Nicolae Filimon 70
– *Balada morții*, de George Topîrceanu 72

Scanned with OKEN Scanner

– *Balada munților* 73
– *Balada unui greier mic* 75

6. – COLINDE POPULARE 77
– Florile dalbe 77
– Poarta lui Christos 77
– Colindă de copil 78
– Bună dimineața 78
– Moş Crăciun cu plete dalbe 78
– Vreau să merg cu-ntreg poporul 78
– Trei păstori 78
– Colindița 79
– Colind de fetiță 79
– Steaua sus răsare 79
– O, ce veste minunată 80
– Trei crai de la răsărit 80
– O, brad frumos 80

– LITERATURA CULTĂ-POEZIE 81
– *Colinde, colinde,* de Mihai Eminescu 81
– *Răsai asupra mea...,* de Mihai Eminescu 81
– *Rugăciune,* de Mihai Eminescu 82
– *În seara de Crăciun,* de George Coşbuc 82
– *Colindă,* de Octavian Goga 83
– *Moş Crăciun,* de Octavian Goga 83
– *Crăciunul copiilor,* de Octavian Goga 84
– *Moş Ajun,* de Şt.O. Iosif 84
– *Isus,* de Panait Cerna 85
– *De Ajunul Crăciunului,* de Elena Farago 87
– *Isus e viața,* de Vasile Militaru 87
– *Colind ceresc,* de Radu Gyr 88
– *Maica şi pruncul,* de Ion Pillat 89
– *Florile dalbe,* de Vasile Voiculescu 89
– *Noaptea de Crăciun* 90

7. – *DĂSCĂLIȚA,* de Octavian Goga (G.Ş.) 92
– Dicționar de sinonime 96
– Dicționar explicativ 96
– *Apostolul,* de Octavian Goga 96
– *Bătrâni* 97
– *Dascălul* 97
– *Casa noastră* 99
– *Lăutarul* 100
– *Sufletul satului,* de Lucian Blaga 101
– *Dacă voi nu mă vreți,* de George Şovu 101

Scanned with OKEN Scanner

8. – *AMINTIRI DIN COPILĂRIE*, de Ion Creangă (M.B. – S.B.) 104
– *Reîntors*, de Octavian Goga 122
– *Hronicul şi cântecul vârstelor*, de Lucian Blaga 123
– *Ulița copilăriei*, de Ionel Teodoreanu 125
– *Dialog tainic*, de George Şovu 131
– *Târziu, când zăpezile sunt albastre*, de Fănuş Neagu 137
– *Adolescență*, de Petre Ghelmez 140

9. – *DAN, CĂPITAN DE PLAI*, de Vasile Alecsandri (M.B. – S.B.) 141
– Dicționar de sinonime 151
– Dicționar explicativ 151
– *Dumbrava Roşie*, de Vasile Alecsandri 152

10. – *FEFELEAGA*, de Ion Agârbiceanu (G.Ş) 159
– *Baltagul*, de Mihail Sadoveanu 165

11. – *ÎN VINEREA PATIMILOR*, de Octavian Goga (G.Ş.) 174
– Dicționar de expresii şi locuțiuni. Maxime şi cugetări 177
– Dicționar de sinonime 177
– Dicționar explicativ 177
– Hristos a înviat 177
– Colinde de Paşti 178
– Îngerul a alergat 178
– Colind de Florii 179
– *Paştele*, de Vasile Alecsandri 179
– Cristos a înviat 179
– Floriile 180
– *Învierea*, de Mihai Eminescu 180
– *La Paşti*, de George Coşbuc 181
– *E sărbătoare*, de Octavian Goga 182
– *De Paşti*, de Ion Pillat 183
– *Noaptea învierii*, de Nichifor Crainic 183
– *De Paşti*, de Tudor Arghezi 186
– *Pe cruce*, de Vasile Voiculescu 186
– *Lumină vie*, de Adrian Maniu 187
– *Solul Golgotei*, de Mihail Codreanu 188

12. – MONASTIREA ARGEŞULUI (M.B. – S.B.) 189
– Dicționar de sinonime 203
– Dicționar explicativ 203
– *Meşterul Manole*, de Cezar Bolliac 204
– *Balada strămoşilor*, de Alexandru Davila 206
– *Biserica lui Horia*, de Ion Pillat 207
– *România pitorească*, de Alexandru Vlahuță 207
– *Sucevița*, de Nicolae Iorga 208

Scanned with OKEN Scanner

13. – *UN OM NĂCĂJIT*, de Mihail Sadoveanu (G.Ş.) 211
– Dicţionar de cuvinte şi expresii. Reflecţii şi maxime 216
– Dicţionar de sinonime 217
– Dicţionar explicativ 217
– *Copil sărman*, de Şt.O. Iosif 217
– Artişti 218
– Învins 218
– Pribeagul 219
– *Nepoata lui moş Mitruţ*, de Ion Agârbiceanu 219
– *Niculăiţă Minciună*, de I.Al. Brătescu-Voineşti 224

Scanned with OKEN Scanner

1

MAMĂ ȚARĂ
de T. Arghezi (1880 – 1961)

Toți cititorii de poezie, receptivi, au avut, din clipa întâiului contact cu versurile lui Arghezi, sentimentul de a se găsi în prezența unui poet excepțional.

Dumitru Micu

În constelația lirismului românesc din veacul al XX-lea, T. Arghezi rămâne cea mai strălucitoare stea; considerat de către exegeți un poet modern, în filiera Baudelaire şi Mallarmé, comparat ca valoare cu mari creatori ai poeziei universale, precum Garcia Lorca, Paul Claudel, Rainer Maria-Rilke sau Louis Aragon, autorul **Cuvintelor potrivite** face dovada unei mari sensibilități şi a unui talent de excepție.

Poetul a venit pe lume „în Bucureşti, în suburbia Icoanei, str. Țărani nr. 46", la 23 mai 1880, după cum stabileşte Constantin Popescu-Cadem (în **Manuscriptum,** nr.2, 1975), fiind un citadin de mai multe generații pe linie paternă şi maternă, deci originea gorjană a poetului nu se mai poate susține (cum o consemnează mulți exegeți: D. Micu, Ov.S. Crohmălniceanu, Marian Popa ş.a., sprijinindu-se pe declarații ale poetului, care vorbea el însuşi despre o „împrejurare de pripăşire oltenească".)

Mircea Zaciu, dintre criticii contemporani, constată că „ne aflăm în fața unui caz de obscurizare premeditată a datelor", eforturile istoriografilor părându-i-se poetului adesea „zadarnice şi urâte". Ca şi I.L Caragiale, T. Arghezi a respins „imixtiunea curioasă" în amănuntele propriei existențe, socotind că opera finită contează. Lucru adevărat, dar pentru a separa legenda de adevăr şi a elimina „o enormitate intrată în circuit european prin ediția tălmăcirilor italiene datorate lui Quasimodo" (Din **„O constelație a poeziei române moderne",** 1974, de Dinu Pillat), pe clapa căreia scrie despre poetul **Cuvintelor potrivite: „**nasce a Budapest", trebuie să luăm în considerație adevărurile descoperite de – Constantin Popescu-Cadem – pe baza cercetării unor acte originale.

Ca artist, T. Arghezi n-a fost poetul unei singure teme şi nici al unei singure corzi; fiece nou volum evidențiază o altă fațetă a geniului său polivalent; de exemplu, volumul de debut **Cuvinte potrivite** (1927) exprimă cu dramatism şi cu ardoare setea de cunoaştere, în timp ce

Scanned with OKEN Scanner

volumul următor, **Flori de mucigai** (1931) realizează estetica urâtului, fiind apreciat că ar conține „poezia argheziană autentică, lipsită de orice ecouri străine" (G. Călinescu).

Judecându-i evoluția din ultimii ani ai vieții, volumul **Frunze** (1961), **Poeme noi** (1963), **Cadențe** (1964), **Silabe** (1963), **Ritmuri** (1966), **Noaptea,** criticul Ş. Cioculescu găsea în ea „oglinda unei epoci de eflorescență a spiritului românesc în datele lui fundamentale, iar în Arghezi un model de scriitor profesionist care „moare cu condeiul în mână fără să-şi fi sleit puterile creatoare".

Universul poeziei argheziene este foarte vast. În el domină înfiorarea în fața lumii, a existenței, poetul slăveşte forța nemărginită a naturii, frumusețile zămislite de ea; simțurile îi relevă relații surprinzătoare între fenomene, inimaginabile treceri ale materiei dintr-o stare în alta, ca în basme; se elogiază munca trudnică a țăranului, înfrățit cu glia, lupta lui pentru pământ, pentru dreptate; în acest univers adie mai cu seamă bucurii simple, emoții copilăreşti, suavități. Dar, ca în operele antice şi în folclor, în creația lui Arghezi ni se deschide un univers sacru. Florile, copacii, apele, astrele sunt animate. Omul comunică, întocmai ca în legenda biblică a paradisului, cu vietățile fără grai, cu sevele din arbori şi ierburi sau din adâncul pământului. Țara este, pentru Arghezi, un tărâm-leagăn, un tărâm de legende, un plai de poveste: este acel „picior de plai, gură de rai", despre care vorbeşte genialul poet anonim. Este un tărâm mirific, presărat din belşug cu privelişti edenice.

Aceste teme şi motive, cultivate de T. Arghezi cu relativă predilecție de-a lungul celor 70 de ani de activitate poetică, apar şi-n ultimele plachete de poezii **(Cadențe, Silabe, Ritmuri, Noaptea).** E vorba de motivul psalmilor (al dialogului cu divinitatea), al amintirilor, al cucuvelei sau de cel al nopții, motiv cu aură de simbol şi cu valoare de cadru pentru meditația cu subiect filosofic pe marginea vieții şi a morții. Apoi, de **motivul patriei** şi de **filonul patriotic al liricii argheziene.**

Materializat în sentimentul legăturii osmotice dintre poet şi pământul țării (şi oamenii acestor plaiuri), motivul țării este mai puțin exploatat în primele volume. El apare totuşi într-o excelentă poemă confesivă, din volumul **Cuvinte potrivite,** intitulată **Întâmpinare** („Dormi la fereastra visului meu, țară / Al cărei lan a strălucit întâia oară"), având temeiuri sentimentale încă din **Testament.**

Patriotismul arghezian „irumpe elocvent" în toamna lui 1940, ca o replică la dictatura legionară, în **Flautul descântat,** iar poezia **De înviere** (din volumul **Noaptea**), „comentează amar soarta tragică a României populată de cruci şi de invalizi, adusă la sapă de lemn". (Mircea Martin).

Filonul patriotic va alimenta inspirația aergheziană mai ales după război, devenind unul din izvoarele ei predilecte (alături de sentimentul împlinirilor, al toamnei bogate). Pe dimensiunea aceasta, volumele **Frunze, Silabe, Ritmuri, Noaptea** oferă, în paralelă cu poezia amur-

Scanned with OKEN Scanner

gurilor şi a nopților, imaginea unui suflet sedus de luminile solare, vibrând proaspăt la peisajul României, cântându-i, departe de meleagurile natale, bogățiile **(Mamă Țară)** sau evocând crâmpeie înălțătoare din istoria ei zbuciumată **(Balada Unirii).**

Poezia **Mamă Țară** este inclusă în volumul **Silabe,** apărut în 1965, în care T. Arghezi exprimă, chiar prin titlu, prețuirea lui pentru valorile expresive, intrinseci ale limbii, pe de o parte, cât şi cultul pentru marii creatori, pentru M. Eminescu, în primul rând. Venerația pentru ilustrul înaintaş şi-o mărturiseşte consemnând că acesta „Şi-a înmuiat condeiul de-a dreptul în Luceafăr", adică el a descătuşat valorile graiului românesc.

După strălucirea acestui Luceafăr, pare neîndoios că T. Arghezi a devenit acel titan al verbului, acea uimitoare „natură" scriitoricească, artistul desăvârşit al cuvintelor, fiindcă „frământate mii de săptămâni", acestea captează străluciri noi, surprinzătoare, le trezeşte personalitatea ațipită de vuietul veacurilor.

Sensibilitatea sa este proaspătă, volumul **(Silabe)** păstrând ceva din fiorul doinelor (poezia **Cucul);** imaginea argheziană este de un inedit surprinzător, ca la Goethe; stăpân pe arta marii simplități, Arghezi realizează o poezie de o mare limpezime, de o mare plasticitate şi varietate. O dovedesc şi alte poezii precum: **Oltenească, Mânzul nopții, Colindeț, Mamă Țară, Cale frântă, Oră răzleață, Aşteaptă.** În volum regăsim marile dimensiuni ale liricii argheziene, dar şi sentimentul patriotic profund.

Poezia **Mamă Țară** este o meditație patriotică, o poezie cu sensuri simbolice profunde, care ne dezvăluie în autorul ei pe artistul-cetățean. Pentru Arghezi, țara este ființa cea mai apropiată, fără de care existența n-ar fi de conceput. De aici izvorăşte atitudinea lui de adânc respect, acel glas duios al fiului care se adresează ființei celei mai dragi:

„Maică, mulți te-au duşmănit / Că eşti neam blagoslovit".

Observăm că poetul personifică țara: vocativul „maică", din primul vers, exprimă adorația filială a poetului, izvorâtă şi din teama că, de-a lungul istoriei, mulți „au duşmănit" neamul românesc („blagoslovit"). Cuvântul „mamă" din titlu, devenit printr-o repetiție „maică", în versul întâi, capătă o mare încărcătură afectivă deîndată ce poetul apelează la un termen popular (sursa principală a limbajului său poetic), căruia îi atribuie profunde semnificații simbolice. „Maică" spui cuiva apropiat, drag, e o vorbă de adorație sfântă; în versul următor s-a realizat o generalizare, prin folosirea meşteşugită a unui predicat nominal, în care numele predicativ este un substantiv colectiv „neam": „Că eşti neam blagoslovit". Referirea e la istorie şi sugerează vechimea pământului, faptul că un întreg popor dăinuie de mii de ani pe aceste meleaguri. El este de aceea „blagoslovit", epitet ce captează aici o valoare artistică neobişnuită, întrucât presupune înțelesurile multiple, precum: „bogat", „înzestrat de natură", „plin de har".

Scanned with OKEN Scanner

Se evocă astfel, în stil lapidar, un întreg trecut de luptă, sugerându-se că, de-a lungul secolelor, poporul a trebuit de multe ori să-şi apere fiinţa naţională.

În versurile următoare, cuvintele-cheie ale discursului poetic devin „pământ şi apă", adică cele două elemente vitale, esenţiale pentru om, bunuri râvnite de duşmanii dintotdeuna ai neamului românesc:

„Unde sapă sapa locul / Sare din pământ norocul. / Ai pământ şi ape multe / Vântul stă să ţi le-asculte, / Şi izvoare / Călătoare".

Efectul stilistic deosebit se obţine aici prin intermediul metonimiei („sapă sapa"), al repetiţiei („din pământ" – „ai pământ") şi prin aliteraţie, obţinută magistral prin varierea categoriei gramaticale: (1) „sapă" = verb / (2) „sapa" = substantiv, ceea ce dă versului profunde rezonanţe sugestive în susţinerea ideii; poetul scoate în relief, în acest mod, fertilitatea pământului românesc, pe de o parte, iar pe de alta trimite gândul cititorului către marele Eminescu: „Împăraţi pe care lumea nu putea să-i mai încapă, / Au venit şi-n ţara noastră de-au cerut **pământ** şi **apă**"/ „Şi nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt, / Cum veniră se făcură toţi: o apă ş-un pământ" **(Scrisoarea III).**

Sub acest aspect, versurile lui T. Arghezi se înscriu în tradiţia poeziei patriotice româneşti. Dar, în timp ce la Eminescu, duşmanii erau făcuţi toţi „o apă ş-un pământ", deci izgoniţi, Arghezi dezvoltă ideea poetică enumerând bogăţiile şi frumuseţile neasemuite ale ţării sale, văzută ca un adevărat paradis terestru.

Procedeele de materializare a intenţiei estetice argheziene sunt multiple; semnalăm mai întâi (1) **parataxa** (procedeul stilistic fundamental al poeziei – alăturarea propoziţiilor fără conjuncţii între ele, prin juxtapunere, şi (2) **construcţia polisindetică** (utilizată de poet uneori pentru a releva ideea de **mulţime** (prin sublinierea fiecărui membru al unei enumeraţii sau a unei propoziţii într-o frază): „Ai pământ... şi ape... şi izvoare". Scopul este acela de a convinge pe cititor de uriaşa bogăţie a ţării. (3) Dau multă expresivitate tabloului ţării, văzută ca paradis terestru, (4), **epitetele, comparaţiile cu sens hiperbolic,** metaforele: „izvoare călătoare", crapii sunt „cât berbecii", iar piersicile „cât dovlecii", spicul, „cât cocoşu'", „pepenii, de zahăr roşu". Ele zugrăvesc un alt „tărâm sofianic", cum zicea L. Blaga, dar încărcat nu de har, ci de ape şi livezi, în care poamele uimesc, de ogoare mănoase, în care bobul e capabil să dea „mia de mărgăritare" – (metaforă). În versurile citate, comparaţiile sunt îndeosebi scânteietoare (avem în vedere că această figură de stil au folosit-o mari poeţi din trecut, începând cu Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri şi continuând cu M. Eminescu, Alexandru Macedonski, G. Coşbuc sau L. Blaga).

În partea a doua a poeziei, este înfăţişat **miracolul rodirii.**

Observăm că T. Arghezi nu se opreşte la înşiruirea peisajului cunoscut, ci zugrăvirea naturii cuprinde şi elementele cosmosului. Un

Scanned with OKEN Scanner

„bob", din care răsare „mia de mărgăritare", nu poate să fie decât o „sămânță mirabilă", cum a zis L. Blaga, un alt mare artist român, îndrăgostit de pământul acestei țări. Rodirea lui se datorează desigur muncii îndârjite a țăranului înfrățit cu glia (ca-n poezia **Belşug**), dar şi zefirului şi aştrilor nopții, stelele şi luna, a căror lumină devine ocrotitoare, caldă, blândă: „Fiecare fir de vânt / Îl adie un descânt / Fiecare stea de sus / Îl mângâie cum l-ai pus / Noaptea-l coace şi ea, luna, / Caldă lui întotdeuna."

Lanurile de grâu sunt prezentate impresionant sub imaginea personificată a unor frumoase fete blonde cu pletele în vânt: „Şi pe câmp cu ceru-n față / Câmpul pletele-şi răsfață".

În această a doua parte, se insistă şi mai mult asupra comuniunii omului cu natura, (ca şi-n acea „măreață odă" închinată țăranului român care este poezia „Belşug"). În final, poetul arată că în adâncul pământului se află şi altă bogăție: „untul negru, untdelemnul", adică petrolul.

Putem observa că poezia este realizată concentric, prin acea simetrie a ideii de „pământ blagoslovit", a unui destin aparte hărăzit acestui popor înzestrat, care, într-o patrie atât de bogată, trebuie să muncească mult, dar să şi lupte.

Tonul poeziei este familiar, plin de gingăşie, poetul vorbind în numele tuturor semenilor săi şi exprimându-şi indirect adânca dragoste de țară.

Limbajul poeziei este simplu. Cele mai multe cuvinte sunt luate din vorbirea populară („vatră", „blagoslovit", „maică", „dovleac", „câmp"), sunt înțelese de toți românii, dar ele au o mare capacitate de evocare. Şi asta pentru că Arghezi frământă îndelung limba, topind şi prelucrând imensele ei resurse latente, pe care le cristalizează apoi în forme de mare valoare artistică. Parcă un magnetism lăuntric cheamă cuvintele şi le investeşte cu însuşiri cu totul noi, ce strălucesc într-un mod aparte, „arghezian". **Mijloacele artistice** folosite în această a doua parte vor fi cele specifice pentru conturarea unui tărâm-leagăn, a unui tărâm mirific, presărat din belşug cu nenumărate frumuseți şi nemaipomenite bogății: (1) personificarea şi metafora: câmpul îşi „răsfață" pletele, vatra de izvoare „tresare", dintr-un bob răsare „mia de mărgăritare" (metaforă), fiecare stea „mângâie" roadele pământului; zefirul „mângâie" bobul, iar luna „îl coace" – ceea ce constituie o „dulce binecuvântare" (epitet antepus). Iată tot atâtea cuvinte încărcate cu mare forță de plasticizare, pentru că vedem uimiți cum luna, stelele, cerul întreg ocrotesc această „vatră de izvoare" (metaforă) şi nu alta, în adâncul căreia, „untul negru" (metaforă foarte sugestivă), petrolul, o bogăție extraordinară, e, desigur, un privilegiu al destinului.

Se sugerează, prin aceste mijloace, că într-o țară atât de frumoasă şi de bogată, poporul este dator să muncească şi să lupte cu îndârjire.

Original este Arghezi şi când foloseşte (2) deplasarea topică a unor cuvinte: în versul „Noaptea-l coace şi ea, luna, / Caldă lui întotdeuna"... în

Scanned with OKEN Scanner

care poetul sfărâmă tiparul obişnuit de orânduire a cuvintelor, scoţând mai bine în relief sensul termenului deplasat; „luna caldă îl coace noaptea“ ar fi sunat prozaic; dizlocând termenul „luna“, cuvântul este evidenţiat (e pus între virgule) captând, în acest mod, un plus de expresivitate. (Şi-n poezia **Belşug,** apare imaginea ţăranului muncind pământul „cu duşmănie / şi cu nădejde, până ce, **rotund,** / Luna-şi aşază ciobul pe moşie“ – în care cuvântul dizlocat – contribuie la realizarea unei splendide imagini vizuale, cu valoare de simbol românesc).

Să mai notăm şi (3) sublinierea anaforică a elementelor unei enumeraţii: „*Fiecare fir* de vânt(...) „*Fiecare* stea“ / „Şi *pe câmp... câmpul* pletele-şi răsfaţă“, prezenţa epitetelor şi-a unor comparaţii hiperbolizante, pentru a încheia inventarierea figurilor de stil, dar nu şi depistarea miracolului arghezian.

Versul este scurt, liber, modern. Măsura de şapte-opt silabe alternează cu cea de patru silabe: ritmul este trohaic, iar rima împerecheată.

Toate procedeele folosite de T. Arghezi în versurile de mai sus transmit ideea de bază a poeziei, sugerată şi de metafora din titlu, faptul că, pentru poet, spaţiul-matrice, unde îşi găseşte liniştea, împlinirea şi forţa creatoare, este pământul ţării, un tărâm cu adevărat mirific.

Realizată concentric, prin acea simetrie a ideii de „pământ blagoslovit“, **Mamă Ţară** se încadrează în lirica patriotică, autorul ei vorbind încă o dată inspirat în numele tuturor semenilor săi.

Lecturi suplimentare

ŢARA

de *Vasile Voiculescu* (1884–1963)

Suntem un neam ca grâul ce răsare
Din bezna brazdei, din minuni amare.
În câmpul vechi aceleaşi spice noi.
A câta oară plugul cu rugină
A spart o humă pururea virgină?
Şi până-n fund la sacra origină
Cu mii de gropi sub oricare din noi!
.....
Din moşi-strămoşi noi ne-ngropăm aicea,
Ne scurmă corbi, ne cântă pitulicea,
Şi tot din noi cresc codrii vremii grei

Scanned with OKEN Scanner

Ci-n vreascurile veacurilor iară
Feciorii dârzi se războiesc ori ară
Şi nemuresc astfel eterna țară,
Alăturea de boi, de ploi şi zei.

PATRIA

În mărul ce se pârguie pe creangă
Noi ți-am gustat pământul roditor,
Din zvonul dus pe câmpuri de-o talangă
Ți-am respirat nelămuritul dor.

E sânul tău de mamă pâinea moale
Şi laptele domoalelor cirezi.
Iubim albastrul fum în rotocoale
Că tu ai fost deprinsă să visezi.

Ai fărâmat credinți nemuritoare
În sângele focoşilor băieți,
Care-au cules pe buze de fecioare
Sărutul mândrei tale frumuseți.

Profetic luminezi peste dezastre
Cărări ce-n zări de răsărituri pier...
La glasurile clopotelor noastre,
Ne ridicăm cu tine către cer.

Îți lămurim pe lespezi de morminte
Sculptatul grai din timpul glorios.
În straturile vechi de oseminte
Îți numărăm al jertfelor prinos.

Trecutul adormit şi viitorul
În clipa care bate le-mpreuni:
Când fericiți lipim la piept feciorul
Îmbrățişăm într-însul pe străbuni.

Prin veacurile moarte-n suferință
Te-am ridicat în slăvi pe-al nostru scut

Scanned with OKEN Scanner

Şi zămislim eterna ta fiinţă
Din fiecare trudă pusă-n lut.

Prin voi răsuflă-n marile elanuri,
Tu gemi când sângerările ne dor;
Ci-n veştejirea noastră dorm noianuri
De vieţi ce-or înflori la vremea lor.

Sub cupa morţii cu dureri amare!
Sorbind-o, te vom binecuvânta;
Ca râurile contopite-n mare,
Noi vom muri în nemurirea ta.

PRINOS

de *Nichifor Crainic* (1889–1972)

Întâiul gând ţi se cuvine ţie,
Putere creatoare,
Tu care faci din patimi poezie
Cum zămisleşti din mlaştini stătătoare
O candelă de nufăr argintie
Din care-şi urcă flăcările line
Feştilele de galbene stamine.

Întâiul dor ţi se cuvine ţie,
Întâiul dor de-a mă desface-n soare
Sub auria razelor ninsoare
Ca floarea unui crin
Când mugurul se sparge, de frumuseţe plin.

Întâiul imn ţi se cuvine ţie,
Putere creatoare, –
E-n el credinţa din copilărie
Şi-o inimă tremurătoare.

Când roadele grădinilor se coc
În iulie, la-ntâiul verii foc,
Uşor înrumenite şi brumate
Pe jumătate,

Scanned with OKEN Scanner

O văd pe mama, paznică fierbinte
A unei datini sfinte:
Cucernică adună-ntâiul rând
De poame coapte

Şi murmurând
Icoanelor misterioase şoapte,
Tămâie îndelung şi luminos
Al ramurilor pârguit prinos

Şi iese ca şi mine-n dimineți
Duminicale,
O, Doamne'-n cinstea rodniciei tale
Să-mpartă-ntâmplătorilor drumeți.

ȚARA

de *N. Stănescu* (1933–1983)

Ce am eu mai curat în mine, somnul
străbătut de vise vechi,
ce ai tu mai curat în tine, lemnul
arbore cu verzi urechi,

Ce am eu mai ascuns în mine,
sângele mişcând un gând,
ce ai tu mai curat în tine,
amirosul de pământ.

Oh, şi ce am mai sfânt pe lume,
dulcele pământ al tău, de vis
şi tot ce-i în tine nume
de caisă din cais –

Totul, tot ce este adevăr
stă-n îmbrățişarea noastră,
ramură cu flori de măr
şi c-o pasăre măiastră.

Scanned with OKEN Scanner

2

TAINE
de Mihail Sadoveanu (1880–1961)

Decorativă la Odobescu sau hieratică la Hogaş, aşadar deopotrivă de străină omului şi ducând o existenţă orgolioasă şi de sine stătătoare, la dl. ***Mihail Sadoveanu*** *natura e o pavăză nedespărţită a omului. Om şi natură fac una până într-atâta că n-ai şti să spui care din ele a robit sufletul celeilalte şi dacă nu cumva o vrajă anume a dat amândorura un acelaşi suflet.*

Perpessicius

„Între coloanele de bronz ale literaturii române Mihail Sadoveanu se distinge de departe; masiva lui operă sugerează ideea de vastitate şi totodată de profunzime. Dacă în orice metaforă intră o doză de convenţional, imaginea care-l reprezintă pe Sadoveanu ca un **Ceahlău al cuvântului** este dintre acelea care, prin asociaţie, configurează mai expresiv adevărul... Creatorul **Baltagului** a fost un demiurg, – atent la ecourile îndepărtate ale trecutului, interpret lucid al prezentului, deschis semnelor viitorului. În **proza** sa, eminentul artist a făcut loc important **poeziei;** pe marginea naraţiunii impecabile a dat curs reflecţiei; în faţa marilor evenimente sociale a luat atitudine în numele unui înalt civism. Întrunea calităţile care fac podoaba oamenilor de seamă: prestanţa morală, surâsul indulgent, precum şi încrederea în umanitate. A fost un om în toată puterea cuvântului şi un artist excepţional“ (Constantin Ciopraga, **Mihail Sadoveanu** – monografie, Editura Tineretului, 1966,).

Adunată în peste 120 de volume, extrem de bogata creaţie artistică a lui Sadoveanu este consacrată unui singur **erou: poporul român,** surprins în diferite ipostaze şi întruchipări şi evocat în felurite momente, începând din cele mai îndepărtate timpuri ale alcătuirii fiinţei neamului şi până în contemporaneitate.

„Trebuie să fac mărturisirea de credinţă că poporul este părintele meu literar (afirma scriitorul, în 1923, în discursul de recepţie la Academie, discurs consacrat **poeziei populare);** că trecutul pulsează în mine ca un sânge al celor dispăruţi; că mă simt ca un stejar de la Orhei, cu mii şi mii de rădăcini înfipte în pământul neamului meu“...

Scanned with OKEN Scanner

Din palpitantul orizont de viață al acestui popor, marele artist a ales aspecte fundamentale pe care le-a prezentat în creația sa, dându-le o nouă viață, proiectându-le pe dimensiunile veşniciei. Aceste aspecte se referă la:

– **viața satului** – cu tradițiile şi puterile sale nesfârşite –, tratată, între altele, în volume ca: **Povestiri, Dureri înăbuşite, Crâşma lui moş Precu,** nuvela **Bordeienii,** povestirile **Un instigator, Hoțul, O umbră, Păcat boieresc, Mergând spre Hârlău, Județ al sărmanilor,** în romanul **Baltagul;**

– **istoria** – cu luminile ei de înțelepciune, cu pildele de înălțare sufletească, mai ales de luptă pentru dreptate şi neatârnare, dar şi cu pagini de amare şi adânci suferințe –, în acest domeniu Sadoveanu, prin cărți ca: **Şoimii, Neamul Şoimăreştilor, Zodia Cancerului** sau **Vremea Ducăi-vodă, Creanga de aur, Frații Jderi,** fiind creatorul romanului istoric în literatura română;

– **evocarea târgurilor de provincie** de altădată, în romane ca: **Floare ofilită, Apa morților, Locul unde nu s-a întâmplat nimic, Însemnările lui Neculai Manea,** nuvela, **Haia Sanis,** povestirea **Balta liniştii;**

– **viața din armată şi războiul,** în volumele: **Povestiri din război, Amintirile căprarului Gheorghiță** şi în romanul **Strada Lăpuşneanu;**

– **natura,** cu frumusețile şi cântecul ei de veşnicie, prezență permanentă în întreaga creație sadoveniană, dar mai ales în volume cum sunt: **Țara de dincolo de negură, Împărăția apelor, Istorisiri de vânătoare, Valea Frumoasei, Poveştile de la Bradu-Strâmb, Nada Florilor** etc.

Toți cercetătorii importanți ai acestui „Ştefan cel Mare al literaturii române" au remarcat, într-o formulare sau alta, calitatea lui de **poet al naturii.**

„D. Sadoveanu este un **pictor** şi **un poet al naturii.** Şi amândouă în acelaşi timp – sublinia, în 1926, Garabet Ibrăileanu, referindu-se la volumul **Țara de dincolo de negură.** Dar ceea ce e mai impresionant – dacă se poate face disociația (deosebirea – n.n) – e **poetul.** D. Sadoveanu ne dă imagini picturale de natură, dar mai cu seamă îşi exprimă **sensibilitatea,** senzațiile ce i le dă natura. Şi cu aceasta, ne trezeşte, ne lămureşte, ne exprimă la maximum şi sensibilitatea noastră în fața naturii (...). Am impresia că pe omul acesta, de complexiune atât de puternică, natura l-a făcut anume în proporții excepționale (remarca se referea la masivitatea fizică a lui Sadoveanu – n.n), ca să aibă în el un puternic şi fin instrument de receptare, care să prindă cu delicatele lui antene sufleteşti tot ce cântă în natură frumusețile creației"...

Cu un an înainte, în 1925, Eugen Lovinescu formula următoarea concluzie cu privire la acelaşi aspect al operei sadoveniene:

Scanned with OKEN Scanner

„Sadoveanu este, poate, **cel mai puternic poet al naturii** pe care l-a avut literatura noastră. Senzația vizuală fiind la baza temperamentului său artistic, era şi natural ca scriitorul să procedeze prin descripție... Descripția nu-i însă **picturală,** ci-i şi **umanizată;** ea este, deci, esențial **lirică;** plasticul se însufleteşte; cântă munții şi pădurile, cântă izvoarele şi câmpiile, cântă imobilitatea naturii moldoveneşti în emoția succesivă a acestui animator, care, pe lângă **culoare,** are şi **vibrație,** pe lângă **senzație,** are şi **fluiditatea armonică şi ritmică a expresiei"...**

Tudor Vianu, în **Arta prozatorilor români,** volumul II, 1941, după ce subliniază şi el faptul că „Sadoveanu trece, cu drept cuvânt, **ca cel mai de seamă poet descriptiv** al literaturii noastre", constată cu mirare, „cât de reduse sunt **elementele vizualității** în proza lui (în contrast, parțial, deci cu precizarea lui Lovinescu) şi cum **puterea lui evocatoare** se sprijină, într-o proporție copleşitoare, pe factorii **audiției"** (...) „Dacă natura **văzută** i se prezintă lui Sadoveanu aproape numai în aspecte de **lumină difuză,** în culori fantomatice, în arătări de pâcle şi neguri, ... în schimb, universul lui **sonor** prezintă o mare diferențiere a senzațiilor... Murmurul, freamătul, susurarea, gâlgâitul apei, ... foşnetul zăvoiului, ecourile prelungite, vuietul slab al unei vijelii îndepărtate... sunt tot atâtea notații pentru care exemplele s-ar putea aduna cu sutele. Mai cu seamă glasurile **vântului** sunt notate... S-ar putea spune că **vântul este un adevărat personaj viu** al povestirilor lui Sadoveanu..."

Pe larg analizează George Călinescu modalitățile de prezentare a naturii de către Mihail Sadoveanu, considerându-l pe autorul **Fraților Jderi** „ca pe unul dintre cei mai grandioşi contemplatori ai frumuseților universului din literatura de pretutindeni şi de oricând. El **vede** şi **aude,** înaintea lui totul **se mişcă** şi **cântă** sau stă într-o nemişcare vibrantă (...) Priveliştile şi simfoniile naturii sunt în cărțile lui Mihail Sadoveanu infinite, **opera lui însăşi e o țară pe care o străbatem mereu, uimiți de splendoarea şi de inedițul ei"** (...) „Mihail Sadoveanu cântă toată materia: **apa, aerul** şi **lutul** în metamorfozele şi împerecherile lor". Dintre aceste elemente, Călinescu subliniază în mod deosebit, între altele, felul în care **apa** este prezentă în opera lui Sadoveanu, afirmând, de exemplu, că: „El este un **rapsod al apei** în toate ipostazele şi itinerariile ei – apa în torent, apa în scocul morii, apa în mlaştină, apa în Deltă, apa în Siret sau în Prut, apa în cofă, apa congelată" (sub formă de zăpadă şi de gheață – n.n.)... „Nu încape îndoială, Mihail Sadoveanu este şi un muzician, cunoscând deopotrivă vibrațiile zgomotului şi ale tăcerii, iar momentele de **fină melodie** se amestecă, în egală măsură, în opera lui cu cele **plastice"...** „Materia – observă criticul – se frământă şi scoate mereu din sânul ei viață..."

Înțelegând mişcarea în timp şi spațiu, de la procesele imperceptibile la formele ei particulare, ca mod esențial de existență a

Scanned with OKEN Scanner

materiei, Mihail Sadoveanu remarcă în volumul **Anii de ucenicie:** „Se înşeală cine crede că o priveliştе e aceeaşi, văzută în aceleaşi condiţiuni; că răsăriturile, amiezele şi amurgurile se repetă, că clipele curg monoton. Cine e atent, vede şi aude pururi altceva; fiecare fracţiune a vieţii îşi schimbă perspectivele necontenit şi în raport cu sine şi în raport cu noi."

Toate aceste **sublinieri** făcute până aici îşi pot găsi suport adecvat şi în proza intitulată **Taine,** fragment din volumul **Ţara de dincolo de negură,** apărut în anul 1926.

Natura l-a atras pe Mihail Sadoveanu de la o vârstă fragedă, contactul cu lumea ei de **taine,** de minuni ce se cereau **observate, explicate,** pentru sufletul propriu mai întâi şi, mai ales, **trăite,** realizându-se încă din copilărie, cu deosebire în timpul vacanţelor şcolare, petrecute la Verşeni, satul natal al mamei sale, Profira Ursaki, descendentă din ţărani răzeşi (tatăl viitorului scriitor, pe nume Alexandru Sadoveanu, era avocat şi se trăgea din ţinuturile Gorjului).

Mai târziu, două dintre pasiunile scriitorului – **vânătoarea** şi **pescuitul** – au fost transformate, cu timpul, în pretexte pentru a recepta un imens material de viaţă ce devenea, treptat-treptat, izvor literar, căpătând chip de cuvinte, devenind astfel nemuritor. **Vânătoarea** şi **pescuitul** devin, în ansamblul proiectării şi realizării textului literar, **pretexte narative** şi de **descripţie impregnată de meditaţie,** modalităţi artistice deci!...

Imaginea naturii în opera lui Sadoveanu – aşa cum au observat mulţi critici literari – are un farmec anume, o individualitate distinctă, care „izvorăşte din **reactualizarea descrierii prin intermediul amintirii.** Prozatorul percepe selectiv realitatea, o filtrează prin propria-i conştiinţă şi se proiectează pe sine în secvenţele evocate. Când referirea la propria sa persoană lipseşte, Mihail Sadoveanu determină cititorul, prin particularitatea organizării compoziţionale, să recepteze **afectiv** scena...; prozatorul transformă descrierea artistică în suportul unei suave **confesiuni** (mărturisiri – n.n.)". ... (Ion Bălu, studiu introductiv la volumul **Natura în opera lui Mihail Sadoveanu,** Ed. Ion Creangă, 1987).

Titlul acestui text dezvoltă, prin natura intimă a semnificaţiei cuvântului – **taine** –, o atmosferă de **abur învăluitor,** de mister. Este **misterul** care însoţeşte principalele concretizări din orizontul existenţei: **naşterea, devenirea** (înflorirea şi afirmarea vieţii ca atare), **moartea.** Cuvântul funcţionează, aşadar, cu puteri magnetice, capabile să deştepte şi să captiveze interesul, dezvoltând, totodată, acea stare de observaţie, de căutare, însoţită de luminile înţelegerii, îndreptate spre dezlegări care conduc neapărat la satisfacţia proprie condiţiei de **om,** parte a universului, dar şi stăpân al acestuia, chiar dacă, luat ca individ, stăpân doar efemer.

Scanned with OKEN Scanner

Oprindu-se la o parte din universul **Deltei Dunării,** autorul înfățișează elemente și fenomene specifice acestui miraculos teritoriu al spațiului românesc: copaci, plante, vietăți – care plutesc pe luciul apei, ori mângâie, cu umbrele aripilor lor, oglinda tihnită sau frământată a acesteia sau care mișună prin pânzele translucide de dedesubt, ca și prin stufărișul cu atâtea forme, culori și mirosuri de la suprafață – o lume extrem de complexă, înscrisă în fluxul existenței, a cărui curgere este măsurată de intensitatea razelor de aur ale astrului dătător de viață, ca și de cele de argint ale **doamnei mărilor și-a nopții.**

În același univers, au loc **întâmplări** care dezvoltă stări sufletești, ca și încordări ale gândului, toate orânduindu-se în linii ce urcă sau coboară **gradat,** în timp și în spațiu.

Structura textului desemnează clar **două planuri:** cel al **omului,** care, pe de o parte **observă** viața și, observând, **descrie,** țese, silabă cu silabă, în liniște sau în tumult, în nemișcare ori în zbucium, în orizontul luminii ori al umbrelor ce se-adună treptat, bucurându-și ochii cu forme și culori și încărcându-și plămânii cu „adieri-mirositoare", venind „dinspre luncile de tamarix", iar pe de alta, **gândește, meditează** la ceea ce **a fost,** la **ce este,** la ce **va fi**...; **al doilea plan** este chiar acesta, **al vieții,** create prin cuvinte, din perspectivă umană.

Compozițional, scriitorul ne propune, în prima secvență, un scurt tablou (ca întindere), **colorat** de lumina blândă a soarelui care „scapătă spre asfințit, departe, peste trestii", învăluit în tăcerea „solemnă" a bălții ce oglindea „în limpezimile ei un cer înalt, fără pată", tablou în care se presimte „fiorul amurgului" apropiat.

Prezența omului se face simțită chiar de la început. „Ne alăturasem cu barca de un țărm umbrit de sălcii bătrâne, pletoase, în singurătățile unui braț vechi al Dunării" – precizează autorul, deschizând astfel perspectiva așteptării, a meditației ce se desfășoară pe măsură ce ochii cercetează, urechile ascultă, sufletul se-nfioară. Deci, moment al înserării, atmosferă de tihnă, de pace „solemnă", prin care se poate vâsli spre chipul și izvorul **tainelor** vieții. Relieful artistic al cuvântului este marcat în acest prim acord al tabloului de prezența unor **epitete,** generatoare mai ales de atmosferă.

În următoarea secvență, atenția este reținută cu deosebire de imaginea omului, de gândurile și sentimentele sale: „Tăceam și eu și tovarășul meu" – adaugă scriitorul. Iar tăcerea este determinată de necesitatea cercetării firii și mai ales a ascultării acordurilor ei de viață, de la cele mai slabe, aproape imperceptibile, ca „înfiorarea abia simțită în frunzișul cenușiu de deasupra", până la tumultul, reținut – ce-i drept – dar cu atât mai dramatic parcă, al unei lupte pentru **viață,** încheiată cu **moarte.**

Scanned with OKEN Scanner

În descrierea de natură, înviorată doar de mişcarea, fină, a gâzelor şi a păsărilor („Pe luciul apei, pe care pluteau gâze felurite, săgetau, din când în când, rândunelele, brăzdând un val fin, abia o părere"), se înserează chipurile şi atitudinile oamenilor, caracterizate prin nemişcare. Scriitorul realizează succint, dar pregnant, portretele celor doi pescari ce-i aduseseră (pe el şi pe tovarăşul său) cu barca. Aceştia „încremeniseră la locurile lor... ca nişte stane. Lăsaseră lopeţile din mână şi braţele lor vânjoase se odihneau; obrazurile, cucerite cu totul de bărbi sălbatice, erau arse de soare şi de vânturi şi ochii luceau albaştri, micşoraţi, ca în apropierea somnului".

Aşadar – **statui** „dăltuite" din câteva cuvinte, autorul conturând, cu siguranţă de mare meşter, linii, forme, culori.

Descrierea, cu efecte în planul **imaginii**, va lăsa acum locul **prezentării unei întâmplări** – tot descriere, în fond – care dă însă chip unui fapt semnificativ pentru relaţia **viaţă-moarte.** Vom asista, din perspectiva celor prezenţi în tabloul, care se completează cu noi şi noi elemente, la lupta crâncenă dintre o **lişiţă** şi o **cioară,** luptă încheiată cu sfârşitul celei din urmă.

Toată această **scenă** (pentru că „realitatea" construită de autor pare **înscenată**), **se orânduieşte în mod gradat**, întâmplarea urcând din treaptă în treaptă până la „punctul culminant" – **momentul morţii.** Mai întîi – prevestirea: „O zbatere de aripi, un ţipăt ascuţit, mirat parcă – ţipătul lişiţei..." care atrage atenţia. Apoi, „O cioară cenuşie", care face „repede un ocol şi se lasă în tufişuri". Începe astfel, după cum notează autorul, „un episod din războiul necontenit al vieţii". Deci viaţa este o luptă („O luptă-i viaţa!" – va spune şi George Coşbuc), un război permanent pentru.. **viaţă,** dar care îşi seamănă drumul cu nenumărate semne şi însemne ale... **morţii.**

Pe lângă plasticitatea rară a unor structuri artistice, printre care **metaforele: „Draperiile** moi ale sălciilor", **„cângile** întinse" ori „încordate ale ciorii", **„roată de scântei",** ca şi unele **personificări, epitete, comparaţii** ce dau expresivitate tabloului, se remarcă, în mod deosebit, capacitatea de a sugera, foarte concentrat, o luptă teribilă, necruţătoare... „În luciul luminat, **ieşiră** luptătoarele... Deodată, într-o roată de scântei, cioara, mâniată, **se năpusti** asupra paserei de apă. Dar, în aceeaşi clipă, văzurăm un lucru minunat: lişiţa **se întoarse,** ca mişcată de un resort, pe spate, şi **primi** pe cioară cu ghiarele. O **cuprinse** pasărea cenuşie şi se **pregătea s-o ameţească** cu pliscul; dar şi lişiţa se aninase de dânsa cu putere şi, într-o bătaie iute de aripi, **săpă** undele şi-**şi duse** vrăjmaşa de moarte la fund...Nu ne puturăm stăpâni un strigăt de uimire" – încheie scriitorul, sublinind astfel faptul că întreaga întâmplare fusese asistată îndeaproape, cu cel mai mare interes. Într-o suită de propoziţii, în marea lor majoritate, principale, coordonate copulativ sau adversativ, relieful principal este cucerit de

Scanned with OKEN Scanner

verbele-predicat, care se orânduiesc precum treptele unei înălțări – a tensiunii luptei – trepte, în același timp, de coborâre, din **viață,** în **moarte,** de trecere dintr-un orizont în altul.

Și firea toată este cucerită, din nou, de liniște. Dar, imediat, linia ondulatorie de la tihnă la freamăt se reface, demonstrând că între un **hotar** și **altul** este doar un pas, o **clipă** – în drumul curgerii eterne, aceasta este viața raportată la concret, la nivel individual. Astfel că, odată cu „ușoarele unde de răcoare" ale amurgului, apar „roiuri nesfârșite" de tânțari care își încep lupta, tot pentru viață, „cu trompele însetate de sânge".

Se mișcă și oamenii din adăpostul lor. Acum, **„lopețile săpau... cărări lungi prin apa purpurie a fluviului".** Apare, după cum se poate observa, una dintre cele mai plastice, mai energice și, totodată, mai delicate imagini ale textului. Tabloul de viață se țese din mișcări, forme, culori și mirosuri dintre cele mai diferite. Scriitorul folosește de data aceasta, pe lângă procedee obișnuite, (identificate și până acum), tehnica, pe care, prin convenție, am putea s-o numim a „fotografierii la **minut"** ori „la **secundă**". Astfel, „bâtlani de felurite mărimi treceau pe deasupra, bătând din aripi"; „o găinușă, pe un fir de trestie, plecat pe undă, ne privi, o vreme, neclintită": rațele grăbeau, stoluri, pe **marea înflăcărată a asfințitului".** (splendidă **metaforă),** iar „zborul lor părea, când se apropiau, un freamăt scurt de vijelie". Imaginea lor se construiește, mai întâi, într-o **gradație ascendentă:** „Și, ca dintr-un izvor, veneau, de departe, și se duceau în depărtări, prin apropierea noastră, mai departe..."; apoi, într-una **descendentă:** „până ce păreau numai niște puncte negre", convoaiele lor lungi fiind asemănate, printr-o **comparație** puțin obișnuită, surprinzătoare, cu „ceasul unor aeriene trenuri accelerate".

Mișcarea acestor păsări feluriție se încheie cu imaginea unui „cârd de zburătoare uriașe cu fâlfâit greoi". În aceste împrejurări, se aude un țipăt nemelodios – „cântecul lebedei".

Și iarăși se revine la liniște, la pace, inundată acum de „o mireasmă plăcută", de un „parfum amețitor", care sosește, în valuri, din „strugurii deși" ai unor „flori liliachii" dintr-o „luncă de tamarix".

Timpul descrierii intră într-un alt moment: o dată cu asfințirea soarelui, umbrele nopții încep să cucerească „bolțile de sălcii și cărările dintre trestii". Ținut fermecător al tainelor vieții și ale naturii – Delta Dunării se întinde parcă în nemărginire. **Viața,** aflată în strânsă relație cu **moartea,** curgând împreună într-un circuit veșnic, își concretizează, mai departe, formele și zbuciumul, lupta. Textul, **pe lângă excelentul său nivel descriptiv,** capătă aici, mai mult decât oriunde, dimensiunea **meditativă:** „De mii și mii de ani, s-a plămădit aici, ca într-o înfigurare, **viața;** și lupta s-a desfășurat pentru o rază de lumină și pentru un fir de hrană, din seninul de sus până la fundul nămolului, jos. Și

Scanned with OKEN Scanner

nesfârşitele şiruri de vieţi au căzut, s-au prefăcut în tină şi au hrănit izvoarele vieţilor nouă".

Într-un flash-back concentrat, se realizează o sinteză asupra devenirii istoriei umane: „Pe drumurile acestea ale apelor, de multă vreme şi omul rătăceşte – menţionează scriitorul. A fost o vreme când figura lui bărboasă şi sălbatică a pricinuit o mirare nesfârşită locuitoarelor străvechi ale bălţii; pe urmă şi-a aşezat şi el sălaşul primitiv între două sălcii, pe urmă a sporit şi el cu oasele lui adâncurile Deltei". Deci, încă o clipă a existenţei – de data aceasta a omului: **naşterea – moartea!**

Şi iarăşi misterioasa baltă tace, după ce, ca-ntr-un film de câteva secunde, au trecut pe-acolo, în amintire, umbre de „oameni vechi ai Schiţiei", de „popoare rătăcitoare din Asia", de „romani, bizantini, slavi, turci, tătari, români"...

Balta (Delta) tăcea acum, din nou, ţinându-şi parcă respiraţia şi privind cum „se ridică luna, în răsărit, ţesând scări de văpaie pe undele sfărâmate de rame". Lătratul unui câine, care sparge liniştea, anunţă că, în apropiere, sunt locuinţe de oameni.

Miros de flori şi cântece de privighetoare pregătesc apariţia iubirii: „prin văpaia lunii", trece încet o barcă, spre „cărarea de păcură" de la celălalt ţărm; se aude doar „plescăitul dulce al lopeţilor" care „sărutau valul". „Poate erau doi amorezaţi care treceau spre poeticele lunci cu flori liliachii". Astfel, autorul ajunge la o concluzie, potrivit căreia „dragostea e aceeaşi, pretutindeni". Ea deşteaptă în suflete „ceva supraomenesc" – deci o stare ce nu mai ţine seama de nimic, care îşi cere imperios implinirea, mai ales într-un timp „când ninge lumina argintie" din tăriile cerului şi când „cântă privighetoarea într-un boschet negru de tamarix". **Viaţă – moarte – viaţă!** Viaţa învinge! Viaţa nu poate fi înfrântă! Victoria ei (a vieţii) este însoţită, firesc, de bucurie şi de frumuseţe!

Înfăţişând trăsăturile specifice unui colţ din natură, chipuri de oameni, aspecte ale vieţii reale, stări sufleteşti etc., Mihail Sadoveanu realizează în **TAINE** o **descriere în proză** (descrierea fiind un mod de a expune, un procedeu artistic).

„Cea mai uimitoare izbândă al lui Mihail Sadoveanu este aceea cu privire la limbă" – mai preciza George Călinescu.

Sadoveanu cunoaşte în mod excepţional întreaga arie a vorbirii româneşti. În limbajul său artistic, pentru care şi-a luat drept „învăţători" limba vie a poporului, dar şi expresia literară realizată de înaintaşi ca Neculce şi Creangă, nu impresionează atât bogăţia lexicală, în adevăr, rară, nici particularităţile regionale, pe care le foloseşte cu moderaţie, cât mai ales farmecul unic al frazei, frumuseţea rară a ţesăturii. Oameni simpli – pescari şi vânători, de exemplu – vorbesc şi ei ceremonios, ca şi cărturarii ce vin în mijlocul lor, acest fel de a vorbi fiind o expresie a

Scanned with OKEN Scanner

civilizației bătrâne şi profunde a acestui popor. Sadoveanu cultivă aluzia subțire şi discretă, de proveniență populară, muşcând şi înțepând, nu de puține ori, dar evitând brutalitatea şi cu atât mai mult trivialitatea în limbaj. **Vorbirea artistică a lui Sadoveanu este diferențiată după oameni, locuri şi timpuri.** În ceea ce-l priveşte pe autor, el nu se fereşte, în comentariul său ori în confesiunea sa, să-şi alcătuiască fraza ceremonios, dar şi cu ajutorul neologismelor, „altoind astfel cultura nouă pe trunchiul milenar".

Opera lui Sadoveanu – adaugă George Călinescu – este – „rodul de peste mai bine de o jumătate de veac al silinței de a supune regulilor muzicii contemplația naturii şi cunoaşterea realistă a oamenilor cu instituțiile lor. Niciodată nu s-a încercat în proză un asemenea lucru... Opera lui Sadoveanu e o țiteră uriaşă, cu mii se strune, toate acordate cu grijă, timp de o viață de om, pentru ca nici o surpriză cacofonică să nu fie cu putință. Toate gândurile, priveliştile, figurile sunt puse pe portativ, virgulele cântă şi ele, punctele aşteaptă risipirea ecourilor..." „Mihail Sadoveanu este, totodată, un scriitor pentru popor şi autor pentru intelectualii cei mai rafinați, accesibil, ca şi Mihai Eminescu, tuturor imaginațiilor"...

Opera lui Sadoveanu – remarca, foarte frumos, criticul şi istoricul literar Constantin Ciopraga, în monografia amintită la început – este „o epopee a pământului natal, cu scăpărări din trecut, îmbrățişând prezentul, prevestind viitorul, crescând din toate colțurile țării, căpătând semnificația unei sinteze, asimilându-se cu istoria şi destinul patriei. Muntele, codrul, râurile, bălțile, câmpia au intrat, prin intermediul artei, în galeria valorilor naționale reprezentative...

Pe lângă celelalte centre de interes, **natura** constituie o trăsătură fundamentală pentru situarea operei sale în universitalitate"...

DICȚIONAR DE SINONIME

TAINĂ s. 1. – enigmă, mister, secret, (rar) misteriozitate, (Fig.) şaradă. 2. – secret (înv. şi pop.) tăinicie, (înv.) tăinuire, (fig.) ascunziş. 3. – (BIS.) mister.

DICȚIONAR EXPLICATIV

TAINĂ (sl). s.f.. 1. – Lucru, fapt nepătruns, neînțeles, nedescoperit de mintea omenească; mister. (Pop.) Miracol, minune; poveste minunată. 2. – Secret. Loc. În **taină** = pe ascuns, în secret; discret. (Înv) **De taină** = intim; particular. 3. – Loc ascuns, tăinuit; ascunzătoare, tainiță. 4. – **Cele şapte taine** = acte de cult sau ritualuri cărora religia creştină (catolică şi ortodoxă) le atribuie capacitatea de a transmite credincioşilor harul divin; botezul, mirul, spovedania, împărtăşania, căsătoria, hirotonia şi maslul; protestanții recunosc numai două taine: botezul şi împărtăşania.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Lecturi suplimentare

SPIRITUALITATEA ROMÂNEASCĂ

1933 (fragment),

de *Octavian Goga*

„... Dunărea..., încolăcindu-şi pe tăcute spinarea cu luciri de oţel, îmbrăţişează întreaga întindere a Valahiei. Intrând în ţară, Dunărea străbate Porţile de Fier cu tulburări de ape rebele, care se lovesc de bolovani şi de stânci; cu cât înaintează în drum, culegând râurile şi poveştile noastre, îşi încetineşte mersul, devine molatică şi gânditoare, îşi lărgeşte albia şi tot mai domol se apropie de Mare. Înainte de a muri, îşi desface braţele şi **miraculoasa Deltă** se naşte astfel din această uriaşă gesticulare, junglă plină de culoare şi de mister, ca un basm oriental. Dacă n-ar avea altă **minune** decât **Delta Dunării,** şi atunci ar putea revendica România, de la toţi îndrăgostiţi de natură, un pelerinaj care să le dezvăluie farmece necunoscute încă. Această împărăţie de apă unde se oglindesc insule plutitoare cu stufişuri de trestie şi flori de nufăr, nemărginit Eldorado al peştilor peste care se rotesc în zboruri capricioase popoare de gâşte sălbatice, cocostârci, pelicani şi egrete, e un colţ ciudat şi exotic, ceva din aspectul vrăjitului Gange, care a făcut popas în mijlocul civilizaţiei noastre. Aşa moare Dunărea, pierzându-se în Marea Neagră: curgeri liniştite de unde cărunte..."

LA GURA SOBEI

de *Vasile Alecsandri* (1821–1890)

Aşezat la gura sobei noaptea pe când viscoleşte
Privesc focul, scump tovarăş, care vesel pâlpâieşte,
Şi prin flacăra albastră vreascurilor de aluni
Văd trecând în zbor fantastic a poveştilor minuni.

Iată-o pasăre măiastră prinsă-n luptă c-un balaur;
Iată cerbi cu stele-n frunte carii trec pe punţi de aur;
Iată cai ce fug ca gândul; iată zmei înaripaţi
Care-ascund în mari palaturi mândre fete de-mpăraţi.

Iată pajuri năzdrăvane care vin din neagra lume,
Aducând pe lumea albă feţi-frumoşi cu falnici nume,
Iată-n lacul cel de lapte toate zânele din rai...
Nu departe stă Pepelea, tupilat în flori de mai.

Dar pe mine ce m-atrage, dar pe mine ce mă-ncântă
E Ileana Cosânzana!... în cosiță floarea-i cântă.
Până-n ziuă stau pe gânduri și la ea privesc uimit,
Că-mi aduce viu aminte de-o minune ce-am iubit!

RODICA

Purtând cofița cu apă rece
Pe ai săi umeri albi, rotunzori,
Juna Rodică voioasă trece
Pe lângă junii sămănători.

Ei cu grăbire îi sar în cale
Zicând: „Rodică, floare de crin
În plin să-ți meargă vrerile tale,
Precum tu, dragă, ne ieși[1] cu plin!

S-ajungi mireasă, s-ajungi crăiasă!
Calea să-ți fie numai cu flori,
Și casa casă, și masa masă,
Și sânul leagăn de pruncușori!"

Cu grâu de aur ei o presoară,
Apoi cofița întreagă-o beu.
Copila râde și-n cale-i zboară.
Scuturând grâul din părul său.

PASTEL

de *George Coșbuc* (1866–1918)

Prin vișini vântul în grădină
Cătând culcuș mai bate-abea
Din aripi, și-n curând s-alină,
Iar roșu mac închide floarea
Din ochi clipește-ncet cicoarea,
Și-adoarme-apoi și ea.

Eu cred c-a obosit pădurea
Căci ziua-ntreagă a tot cântat
Și tace-acum gândind aiurea
Sub dealuri amurgește zarea,
Se-ntunecă prin văi cărarea
Și-i umbră peste sat.

Pe culmi încet amurgul moare
Și-ntors cu fața către-apus
Dă semne nopții din ponoare.
Ea-mbracă haine-ntunecate
Și liniștit din aripi bate
Plutind tăcută-n sus.

Tăciunii-n vatră dau lumină,
Pe drumul de drumeți sărac
Mai vezi fugind câte-o vecină
Să ceară cu-mprumut jăratic;
Grăbit dă roate, singuratic
Tăcutul liliac.

---

[1] A ieșit cu plin dinaintea unui călător sau muncitor este un semn de bun augur (tradiție populară).

Scanned with OKEN Scanner

Şi tot mai noapte-apoi se face
Păduri şi ape-adorm acum;
Din cer scoboară-adânca pace,
Ici colo vr-un zăvor mai sună
Începe-a se zări de lună
Şi-i linişte pe drum.

Copiii dorm, visându-şi jocul,
Mai toarce mama. În curând,
Pe vatră ea-nveleşte focul,
Încuie uşile la tindă,
Se culc-apoi. Iar cariu-n grindă
S-aude-acum rozând.

ÎN TAINA SĂRII

de *Octavian Goga* (1881–1938)

Când vântul de privighetori
Tremură lin în preajma sării,
Când revin stoluri de cocori
Şi vezi că-i cerul fără nori,
De ce n-arunci vălul uitării?

Cu flori e lunca împânzită
Şi de miresme-i plin hotarul
Natura-ntreagă-i dezvrăjbită...
De ce-mi faci calea pribegită
Şi-n inimă-mi sădeşti amarul?...

Şi vântul gureş câteodat
Alintă vârfuri de răchiți,
Şi tot pe lume-i împăcat.
De ce mă faci tu să mă zbat,
Cu ochii plânşi şi osteniți?...

Colo-n desişul înflorit,
Un cuib îşi țes doi porumbei,
Priveşte, tot e-ndrăgostit!
De ce eu singur, părăsit,
Să-mi blastăm traiul, anii mei?...

.....

A adormit întreg pământul,
Un clopot sună picurat,
Sfios îi prinde glasul vântul...
Nu-ți vine-n minte jurământul
Şoptit cu tremur şi... uitat?...

GLASUL MORILOR

de *Ion Minulescu* (1881–1944)

Glasul morilor de apă,
Glasul morilor de vânt,
Glasul morilor severe care macină Romanța
Zilelor de mâine,
Glasul dădător de pâine,

Scanned with OKEN Scanner

Care-mbracă-n alb veşmânt
Năzuința şi speranța,
Glasul morilor severe care-ngroapă
Şi dezgroapă
De sub piatră-acelaşi Cânt,
Glasul morilor de apă,
Glasul morilor de vânt,
Să-l asculți de dimineață, până-n seară,
Ore-ntregi şi zile-ntregi,
Să-l asculți supus ca-n clipa când vorbeşte inspirarea
Să-l cunoşti,
Să-l înțelegi,
Să-l înveți pe dinafară
Şi să-l cânți şi tu cu apa,
Şi să-l cânți şi tu cu vântul,
Căci e glasu-n care Cântul
Plămădeşte-ndestularea!...
Iar când noaptea amuțeşte glasul morilor,
Târziu,
Când prin scocuri, nemişcată, apa doarme ca-n sicriu,
Când prin aripi vântul trece cu aceeaşi nepăsare
Suverană,
Ca prin pânza zdreunțuită-a unei nave,
Şi când piatra morii-ți pare
O pecetie domnească
Dezgropată din arhiva prăfuitelor hrisoave
Tu să te gândeşti la grâul care macină Romanța
Zilelor de mâine -
Glasul dădător de pâine!

PASTEL

de *George Topîrceanu* (1886–1937)

Din asfințit, de peste munte,
Răsfrângeri roşii de amurg
Se sfarmă-n licăriri mărunte
Şi-n Dunărea umbrită curg.

Dar unda tulbure le-ngroapă
Când, subt răchitele din vale,
De-abia mai tremură pe apă
Ca nişte coji de portocale.

Acolo jos, peste cununa
Întunecatului boschet,
Sclipeşte-n aer semiluna
Din vârful unui minaret.

Şi parcă zugrăvit anume,
Îşi culcă umbra până-n mal
Ostrovul izolat de lume
Ca un castel medieval.

Scanned with OKEN Scanner

El pare-o navă fermecată
Ce-a ancorat aici, subt munte,
Minune îndelung visată
De valul Dunării cărunte!

A aşteptat în nopți senine
Strălucitoarea dimineață,
Când din adâncul apei line
S–a ridicat la suprafață

Ca o grădină plutitoare
Cu pomi şi păsări împreună,
Cu florile-i ce râd în soare
Şi noaptea tremură subt lună.

Scanned with OKEN Scanner

3

DOINE POPULARE

„Dacă se ține seama de vremea când apare la alte popoare romanice cântecul liric al poporului, se poate afirma că și la noi este foarte veche o greșală și să se afirme că el a trebuit să existe încă în acel veac al XIV-lea, când acum balada se „zicea" la praznicele domnești și chiar la hramurile bisericii".

Nicolae Iorga

„Românul e născut poet! Înzestrat de natură cu o închipuire strălucită şi cu o inimă simțitoare, el îşi revarsă tainele sufletului în melodii armonioase şi în poezii improvizate.

De-l munceşte dorul, de-l cuprinde veselia, de-l minunează vreo faptă măreață, **el îşi cântă durerile şi mulțumirile, îşi cântă eroii, îşi cântă istoria, şi astfel sufletul său e un izvor nesfârşit de frumoasă poezie.**

Nimic dar nu poate fi mai interesant decât a studia caracterul acestui popor în cuprinsul cântecelor sale, căci ele cuprind toate pasiunile inimei şi toate razele geniului său.

Comori neprețuite de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezări superstițioase, de datini strămoşeşti şi mai cu seamă de frumuseți poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română".

Aşadar – „sufletul" poporului „e un izvor nesfârşit de frumoasă poezie", iar „poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română„ – iată ideile de bază ale acestor excepționale afirmații făcute de „acel rege al poeziei", bardul de la Mirceşti – **Vasile Alecsandri** –, în prefața intitulată **Poezia poporală,** publicată o dată cu primul volum din **Poezii poporale, Balade (cântice bătrâneşti), adunate şi îndreptate,** în anul 1852.

Ele, poeziile populare, cuprind, după părerea celui mai de seamă reprezentat al literaturii române din generația de la 1848, „cap al poeziei noastre literare", cum îl numea marele critic şi îndrumător al culturii române din a doua jumătate a veacului al XIX-lea – Titu Maiorescu –

Scanned with OKEN Scanner

„comori nepreţuite de simţiri duioase, de idei înalte, de notiţe istorice, de crezări superstiţioase, de datini strămoşeşti şi mai cu seamă de frumuseţii poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine"... Deci viaţa noastră – cu chipul ei de lumină ori de durere –, aşa cum s-a orânduit ea în timpul, îndelungat şi încrâncenat, al trecerii noastre prin istorie, se poate regăsi, se poate privi **aici** (în **creaţia artistică anonimă,** a marelui popor), ca într-o **oglindă adevărată şi sensibilă.**

Alături de **balade** şi de **basme,** în care imaginaţia creatorului **anonim** întruchipează eroi ce se luptă vitejeşte pentru noile idealuri ori, reprezentând forţele **binelui** (în care oricine **crede** şi trebuie **să creadă** încă) **învinq,** întotdeauna, ceea ce este urât, **rău,** degradant pentru om, **doinele – specie a genului liric** (vezi schema), **exprimând o mare varietate de sentimente, în special de dor şi de jale,** sunt creaţiile cele mai reprezentative pentru sensibilitatea poporului român, pentru viaţa sa, popor care a aspirat mereu spre lumină şi tihnă, pentru sufletul său, frumos şi curat, care a fost, din nefericire, de-atâtea ori umbrit de durere şi zbucium în milenara sa istorie.

Complexul sentiment al **dorului,** unic în lume, propriu, deci, doar registrului nostru de gândire şi de simţire, înfiorează, în esenţă, toate varietăţile de **doină: de dragoste, de haiducie, de jale, de cătănie, de înstrăinare** etc., aşa cum străbate, încordându-le sau luminându-le, toate **cântecele** noastre populare, pornind de la **cele de leagăn,** până la îndureratele acorduri cu care se însoţeşte plecarea oricărei fiinţe umane din lume, din viaţă (până la **bocete,**deci).

Mult mi-e dor şi mult mi-e sete este o **doină de haiducie,** o construcţie poetică aşadar în care vibrează idealurile de viaţă ale acelor reprezentanţi ai poporului, care, într-un timp de suferinţă, de jale, au încercat să împlinească singuri **dreptatea**, „cu cea ghioagă de pe spate, / alegând judecători / cei stejari nestrâmbători"...

Una din trăsăturile specifice existenţei poporului nostru o constituie **comunitatea om-natură** – această legătură, de nedesfăcut, dintre om şi cadrul său de viaţă, cadru ce se încarcă de numeroase valori simbolice. De aici, s-a ajuns, între altele, ca limba (mijloc de comunicare şi de înţelegere între oameni) să realizeze construcţii precum: **„codru, frate cu românul"** ori sintagma „frunză verde", cu care încep multe dintre poeziile noastre populare. Luând drept model o asemenea gândire, un asemenea mod de a concepe şi a simţi (în sens de **a trăi**) viaţa, **„poetul nostru nepereche"**, marele Mihai Eminescu, îi va răspunde duşmanului cotropitor (sultanului turc Baiazid), prin glasul voievodului Mircea: „Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta – râul, ramul / Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este, / Duşmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste..."

Scanned with OKEN Scanner

Şi **Doina** la care ne referim începe cu precizări referitoare la această fundamentală **relaţie**: „Mult mi-e dor şi mult mi-e sete / Să văd frunză-n codru verde, / Să mai strâng vreo şapte cete!“ exclamă haiducul, aşteptând acel timp (anotimp) propice înfăptuirii acţiunilor lui de **justiţie** în numele poporului asuprit. Gândul, exprimat ca **dor**, ca dorinţă arzătoare de fapt, vizează, deci, pe de o parte, aceea imagine a codrului, reînviat, iar pe de alta, modalitatea acţiunii de luptă: sprijinul celor de-o seamă (adică al celor de-un gând şi de-o vrere) – **cetele de haiduci**, cu care urmează să reia războiul cel mare împotriva nedreptăţii, a asupririi.

Imaginea **codrului verde** este, în mod firesc, legată de venirea primăverii. De aceea. poetul anonim – în ipostaza de haiduc – aduce un splendid elogiu, care îmbracă o rară formă poetică (în sensul expresivităţii), anotimpului sinonim cu renaşterea vieţii: „Primăvara, mama noastră, / Suflă brumă din fereastră / Şi zăpada de pe coastă “.

Personificarea din contextul poetic respectiv se realizează pe baza unei imagini **vizuale**, pe cât de comună în sistemul gândirii şi al expresivităţii limbajului popular, pe atât de tandră, de delicată, de vaporoasă.

Imaginea **obsesivă** (construită deci ca laitmotiv) este, firesc, aceea a concretizării **dorului** şi **a setei** de **haiducie**. În consecinţă, poezia se realizează, până la sfârşit, ca o suită de versuri în care apar variate ipostaze ale prezenţei haiducilor în mijlocul naturii, urmărindu-şi **misiunea** lor de justiţiari, dominant fiind aspectul vizual al imaginilor, impregnate însă de o înfiorată meditaţie asupra rosturilor şi aspectelor vieţii: „Să văz iar verzind în cale, / Să mă las iar în cea vale / Cu-o pereche de pistoale!“ – exclamă haiducul – **poet.**

Acea **comunitate om-natură** capătă în poezie expresia unui consens deplin: „Frunza-n condru cât se ţine / Toţi voinicii trăiesc bine, / Iară frunza dacă-l lasă / Toţi voinicii merg pe-acasă / Şi la para focului / Zac de dorul codrului!“ Contrastul sugerat de cele două verbe **„trăiesc“ – „zac“** încarcă întreaga imagine cu fiorul dramatic al opoziţiei dintre **viaţă-moarte:** prezenţa „voinicilor“, a haiducilor, desigur, în codrul verde însemnând viaţă pentru ei şi pentru cei pe care îi apără, pe când timpul petrecut „pe-acasă“, ascunşi, ferindu-se de ochii stăpânirii, poate fi privit ca boală, ca preludiu al sfârşitului (**dorul** codrului semnifică aşteptarea pentru reluarea luptei, iar pe drumul aşteptării pot apărea numeroase obstacole şi capcane ce pot deveni de netrecut).

Poezia se încheie cu versuri care transmit o arzătoare stare de suflet sugerată printr-un tablou în care se armonizează imagini ce vizează fenomene ale naturii şi aspecte ale vieţii: „De-ar veni luna lui mai / Să-mi aud cerul tunând, / Să văd norii fulgerând, / Ierbuliţa-n şesuri dând, / Să mai vad focuri pe-afară, / Copilaşi în pielea goală, / Cai în câmpuri nechezând / Şi voinici pe plai suind.“

Scanned with OKEN Scanner

Dinamismul tabloului, clocotul vieții de fapt, se realizează şi prin prezența, în aproape fiecare vers, a verbelor, cele mai multe dintre ele îmbrăcând forma **gerunziului** şi aflându-se în poziția de elemente care construiesc rima.

Compoziția discursului poetic consemnează, pe lângă elementele menționate, simetria între **începutul** lui, unde apare imaginea „cetelor" de haiduci, şi **sfârşit**, care prezintă, ca ultim acord al acestui întreg armonios, o imagine asemănătoare: haiducii urcând, de data aceasta plaiul, sugestie, desigur, pentru continuarea vieții, pentru triumful acesteia.

Scurta secvență poetică intitulată **Tare-i forța omului** se constituie tot ca o **doină**, a cărei tonalitate însă este, în întregime, luminoasă, prezentând, aşa cum afirmă chiar titlul, „forța omului", concretizată în câteva imagini reprezentative: omul în relație cu natura (pe care reuşeşte s-o supună, s-o stăpânească) şi în relație cu viața, cu munca şi destinul său de făuritor de bunuri: „Foaie verde de gutui, / Tare-i forța omului, / Că pe vânt mi-l potoleşte, / Gerul crunt mi-l ogoieşte, / Steaua-n sticlă o-nveleşte; / Şi-o coboară în fereastră / S-aurească tinda noastră".

Pe lângă afirmația, care dă vitalitate întregii structuri poetice: „Tare-i forța omului", impresionează, desigur plăcut, imaginea metaforică a becului electric, prezentat ca o stea învelită în sticlă şi pusă să „aurească" „tinda", **viața** omului, de fapt!

Adevărate –izvoare de viață şi energie" – cum le aprecia Mihail Sadoveanu –, creațiile populare însoțesc drumul existenței noastre, depunând strălucită mărturie pentru geniul neamului românesc, față de care Vasile Alecsandri îşi exprima înalte şi frumoase sentimente, afirmând: „Eu îl iubesc şi am multă sperare într-acest popor plin de simțire, care respectează bătrânețile, care-şi iubeşte pământul" şi care este „mândru de numele său de român".

GENURI ŞI SPECII LITERARE POPULARE

GENUL LIRIC
- DOINA de dor, de jale, de voinicie, de cătănie, de înstrăinare
- CÂNTECUL haiducesc (voinicesc), de leagăn, ritual, de muncă, al obiceiurilor (colinde, cântecul miresii, bocetul), de lume.
- GHICITORI
- STRIGĂTURI
- PROVERBE ŞI ZICĂTORI

GENUL EPIC
- a. – în versuri:
  - BALADA
  - LEGENDA

Scanned with OKEN Scanner

b. – în proză
LEGENDA
BASMUL
SNOAVA
GENUL DRAMATIC
VICLEIMUL, IROZII
JOCURILE CU MĂŞTI ŞI PĂPUŞI

DICŢIONAR DE CUVINTE ŞI EXPRESII. REFLECŢII ŞI MAXIME.

DOINA
Doina ştie, doina cântă = spune mereu acelaşi lucru.

DICŢIONAR DE SINONIME

DOINA s. (prin Transilv. şi Maram.) horă. *Doini* v. (pop) a tărăgăna, (Transilv. şi Maram.) a hori. DOINAŞ s. (pop) doinar.
POPULAR = adj. 1. – poporan, (înv. şi reg.) poporal, (Înv.) poporar. 2. – (înv.) poporan.

DICŢIONAR EXPLICATIV

DOINA s.f. Cântec specific liricii populare şi foclorului muzical românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de dragoste, de revoltă etc. Alcătuită de obicei, sub aspect muzical, din două părţi, una tristă şi altă vioaie, cu caracter dansant, doina este cunoscută şi sub numele de „horă", „lungă", „cântec prelungit" etc. dorinţă s. f.
POPULAR, Ă (fr., lat.) adj. 1. – Care aparţine poporului, privitor la popor, făcut sau creat de popor, specific unui popor sau culturii sale. 2. – Care se bucură de simpatia, respectul, considerația opiniei publice, iubit de popor; cunoscut de toţi.

Lecturi suplimentare

DOINE
DE DRAGOSTE ŞI DOR

(CINE N-ARE DOR PE VALE)
Cine n-are dor pe vale
Nu ştiʼ luna când răsare
Şi noaptea câtu-i de mare;
Cine n-are dor pe luncă
Nu ştiʼ luna când se culcă
Şi noaptea câtu-i de lungă!

(DU-TE, DORULE, NU STA)
Du-te, dorule, nu sta,
Şi despică cetina,
Nu-mi despica inima;
Şi despică molidu,
Nu-mi despica sufletu;
Du-te, dorule, în lume,
Să nu-ţi mai aud de nume!

Scanned with OKEN Scanner

(DU-TE, DOR, CU NEGURA)
Du-te, dor, cu negura,
Unde-i badea cu stâna;
Du-te, dor, cu negurile,
Unde-i badea cu-oile,
De te-a-ntreba că ce fac,
Spune-i că de-a lui dor zac!
De te-a-ntreba cum trăiesc,
Spune-i că mult îl doresc!

(OF, AMAR, AMAR ÎI DORU)
Of, amar, amar îi doru,
Că tare usucă omu!
Te usucă pe picioare
Ca iarba vara la soare;
Şi te usuci pe pământ
Ca iarba vara la vânt;
Şi de -ţi intră doru-n sân,
Te prefaci ca iarba-n fân,
Din tânăr ajungi bătrân,
Ca iarba te veştejeşti,
Repegior îmbătrâneşti.

DE OPRIMARE ŞI NECAZ

(CELUI CE-A LĂSAT OFTATUL)
Celui ce-a lăsat oftatul
Iartă-i, Doamne, păcatul!
Că omul dacă oftează
Parcă se mai uşurează.
Doamne, cu al meu oftat
Şi soarele s-a-ntunecat
Parcă eu l-am blestemat;
De oftat ce-am oftat eu
Pieptul mă doare din greu;
De oftat ce-am oftat tare,
Furca pieptului mă doare.

(DOINĂ ŞTIU ŞI DOINĂ ZIC)
Doină ştiu şi doină zic
De când am ajuns voinic;
Eu cu doina mă plătesc
De bir şi de boieresc;
Tot cu doinişoara mea,
De podveadă, de belea.
Doină, doină, cântec dulce,
De la mine când te-i duce?
Cin-te scoase-n calea mea,
Bată-te pârdalnica,
Că mi-ai secat inima
Şi tu mi-ai scurtat viaţa,
Sărăcuţ de maica mea!

(FRUNZULIŢĂ DE NEGARĂ)
Frunzuliţă de negară
Cine-a adus doina-n ţară
Ierte-i Dumnezeu păcatu,
Mult bine-a făcut, săracu!
Căci doina noastră română
Multe dureri ne alină;
Doina noastră românească
Dumnezeu s-o ocrotească!
Căci românul năcăjit
Tot cu doina a trăit.

(FOAIE VERDE LEMN USCAT)
Foaie verde lemn uscat,
De oftat ce-am tot oftat
Soarele s-a-ntunecat,
Luna n-a mai luminat.
De oftat ce-am oftat tare,
Nici soarele nu răsare,
Nici luna lumină n-are,
Nici pe câmp nu creşte-o floare.
Cui a lăsat oftatul,
Ierte-i Domnul păcatul,
Că omul dacă oftează,
Inima-şi mai uşurează.
Foicică bob mărunt,
De oftat şi de urât
Sufletul mi-am amărât,
Viaţa mi-am posomorât.

Scanned with OKEN Scanner

DE HAIDUCIE

(BIRU-I GREU, PODVEADA GREA)

Biru-i greu, podveada-i grea,
Sărăcuț de maica mea!
Unde merg şi orice fac,
De belele nu mai scap,
Nicăieri nu mai încap.
De frica zapciului
Şi de groaza birului,
Uitai drumul satului
Şi coarnele plugului;
Luai drumul crângului
Şi poteca codrului,
Şi flinta haiducului;
Că decât în calicie
Mai bine în haiducie,
Ce-o vrea Dumnezeu să fie!

(CÂNTĂ PUIUL CUCULUI)

Cântă puiul cucului
Pe coarnele plugului
Şi mierla de pe teleagă
Tot strigă la boi să meargă.
Rămâi, brazdă, după plug,
Că eu de astăzi mă duc
Şi mă bag în codrii verzi,
De astăzi nu mă mai vezi.
Te las naibei, sărăcie,
Şi mă duc la vitejie;
Te las naibei, sapă latã,
Şi iau puşca ferecată!

(MULT MI-E DOR ŞI MULT MI-E SETE)

Mult mi-e dor şi mult mi-e sete
Să văd frunza-n codru verde,
Să mai strâng vreo şapte cete!
Primăvară, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Şi zăpada de pe coastă,
Să văd iar verzind în cale,
Să mă las iar în cea vale
Cu-o pereche de pistoale.
Frunza-n codru cât se ține
Toți voincii trăiesc bine,
Iară frunza dacă-l lasă
Toți voinicii merg pe-acasă
Şi la para focului
Zac de dorul codrului!
Frunză verde de susai,
De-ar veni luna lui mai
Să-mi aud ceriul tunând,
Să văd norii fulgerând,
Ierbulița-n şesuri dând!
Să mai văd focuri pe-afară,
Copilaşi în pielea goală,
Cai în câmpuri, nechezând
Şi voinici pe plai suind!

(SUB POALE DE CODRU VERDE)

Sub poale de codru verde
O zare de foc se vede...
Iar la zarea focului
Stau haiducii codrului.
Nu ştiu, zece sau cinsprece
Ori peste sută mai trece,
Ci mi-ş frige un berbece
Ci mi-ş frige cum se frige,
Ci-l înfige în cârlige
Şi-l întoarce prin belciuge
Ca să-i fie carnea dulce.
Sub umbră de păducel,

Scanned with OKEN Scanner

Voinicii mănânc din el
Şi din gură zic astfel:
– Codri, codri înfrunzit,
Ţine-mă-n tine ferit,
Că nimic nu ţi-am stricat
Şi nu mă simt vinovat...
În tine de când intrai
Numai o creangă tăiai.
Armele de-mi atârnai.
Le-aş fi pus, codri, pe gios,
Dar pământu-i umedos
Şi ferul e ruginos.
Codri, codri, duşman eşti!
Tu voinicii amăgeşti
Şi de duşmani nu-i fereşti!
Cât eşti codri de frunzos,
Iarna putrezeşti tu gios
Şi voinicii zac la gros!

DE ÎNSTRĂINARE

(FRUNZULIŢĂ, IARBĂ MARE)
Frunzuliţă, iarbă mare,
Cine n-are noroc n-are,
De când naşte până moare.
Că eu una n-am avut
De când maica m-a făcut.
– Maică, măiculiţa mea!
Spune-mi drept ş-adevărat,
Cu ce apă m-ai scăldat?
Cu apă de vale
Ca să fiu cu jale?
Cu apă de Olt,
Ca să n-am noroc?
Maică, străin ca mine
Nu e nimenea pe lume,
Numai cucul din pădure.
Dar nici ăla nu-i ca mine
C-are şi el pe-oarecine,
Că mierliţă gălbioară,
P-aia-o are surioară,
Şi pe sturzul gălbior,
P-ăla-l are frăţior.

(D-OI, SĂRACĂ ŢARA MEA)
D-oi, săracă ţăra mea,
Eu mi te-am lăsat de rea
Şi n-o trece nici o lună
Şi mi te-oi căta de bună!
Trandafirul rău tânjeşte,
Dacă-l smulgi de unde creşte;
Tot aşa tânjesc şi eu
Fără de sătuţul meu.
Cându-i colea, dimineaţa,
Lacrimile-mi taie faţa;
Când răsare soarele
Şi mi se duc stelele,
De răsare nourat,
Toată ziua-s supărat,
De răsare ferbincior,
De la maica-mi vine dor,
Stau în loc să mă omor!

DE OSTĂŞIE ŞI RĂZBOI

(CÂNTĂ CUCU PE FÂNTÂNĂ)

Cântă cucu pe fântână
Că mai am o săptămână;
Cântă cucu pe găleată,
Săptămâna mi se gată.
Nu-mi pare rău că mă duc,
Da-mi pare rău după plug;

Scanned with OKEN Scanner

După plug şi după boi,
După părinţii-amândoi;
După plug, după rotile,
După dragile copile,
După plug, după tânjală,
După mândra de-astă vară...

De unde cătana pleacă,
Rămâne casa săracă;
Rămân boii înjugaţi
Şi părinţii supăraţi;
Rămân boii în restele
Şi părinţii-n dor şi jele.

(MUNTE, MUNTE, PIATRĂ SEACĂ)

Munte, munte, piatră seacă
Lasă voinicii să treacă,
Să treacă la ciobănie,
Să scape de cătănie!
Decât catană la rând,
Mai bine-n codru, flămând;
Decât catană-n şireag,
Mai bine-n codru pribeag;
Decât la străin cătană,
Mai bine la oi cu pană!
N-ar avea loc şi pomană
Cine m-a făcut catană!
Mi-au dat haine mohorâte,
Cum îs mie mai urâte
Şi mi-au tăiat pletele,
De mă râd fetele.
Românaş, sărman de eu!
Căci au fost norocul meu
Să mă văd cu arma-n mână,
În loc să petrec la stână,
Ziua ca să mulg la oi,
Noaptea să sun din cimpoi.
Eu voios aş cătăni,
La străini de n-aş robi;
Eu voios aş fi cătană,
Dac-ar fi oaste română;
Dar decât să fiu la nemţi,
Mai bine să mor în tremţi;
Decât să fiu la husari,
Mai bine-n furci de stejari!

(FRUNZĂ VERDE DE MĂR DULCE)

Frunză verde de măr dulce,
Ieşi măicuţă-n deal la cruce,
Să te uiţi cum ne mai duce!
Ne duce, ne suie-n tren;
Trenul pleacă şuierând,
Maica rămâne plângând.
Foaie verde trei grănate,
Trenule n-avere-ai parte
De şuruburile toate
Şi de şina de sub roate,
Că ne-ai străinat departe,
În neagra străinătate!
Nu văd mamă, nu văd tată,
Parcă sunt făcut din piatră,
Nu văd fraţi, nu văd surori,
Parcă sunt făcut din flori.
Foaie verde sălcioară,
Săbioara-i surioară,
Căluşelu-i frăţior
Şi puşculiţă-i măicuţa!
Foaie verde foaie lată,
Maică, inimă de piatră,
Cum să te mai văd o dată?

Scanned with OKEN Scanner

4

CĂLIN (file din poveste)
de M. Eminescu (1850 – 1889)

Poezia lui Eminescu este o partitură imensă, în care vibrațiile puternice ale notelor apropiate de noi sunt acoperite și îndulcite cu sunete stinse, venite din depărtare.

D. Popovici

M. Eminescu, cel mai mare poet romantic, geniul nostru național, manifestă de timpuriu pasiune în activitatea de păstrare și prelucrare a folclorului. El ne-a lăsat, în uriașul depozit al celor 15.000 de pagini manuscriptice, păstrate la Academia Română, un bogat material folcloric, cules de el sau copiat din culegerile altora (din reviste, cărți, colecții): doine, strigături, cântece de dragoste și dor, bocete, blesteme, jocuri de copii, balade, colinde, proverbe, cântece de lume, basme în proză.

Începuturile pasiunii pentru creația populară trebuie să le căutăm în îndepărtata copilărie a lui Eminescu, când mama îl vrăjea cu poveștile pe care i le spunea, iar la Ipotești putea citi cărți profane și de istorie, fapt pe care-l mărturisește poetul însuși în poezia „Trecut-au anii" (...Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri / Și niciodată n-or să vie iară, / Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară / Povești și doine, ghicitori, eresuri, / Ce frunte-mi de copil o-nseninară, / Abia-nțelese, pline de-nțelesuri"/.

La 19 ani, tânărul Eminescu făcea parte din societatea **Orientul** – care își propunea să culeagă folclor (din Moldova) și tot prin 1869 este membru al societății **Românismul,** care profesa un crez democratic. Peregrinările prin țară – ca sufleur, copist, actor – îi fac cunoștință cu poporul român „în cruciș și în curmeziș", din toate alegându-se cu o mulțime de proiecte literare, dar și cu icoanele oamenilor și locurilor pe unde a umblat.

La Viena și Berlin, unde își desăvârșește studiile, Eminescu citește pe J.J. Rousseau, V. Hugo, Alfred de Vigny, Lamartine și își copiază, în limba germană, idei asupra folclorului, din lucrări ale lui Stendhal și Lazarus. Interesul tânărului scriitor pentru romantismul fantastic

Scanned with OKEN Scanner

european se manifestase deja în anul debutului său literar, fiindcă publicase în **Familia** (1866) o traducere din scriitorul suedez Onkel Adam (nuvela **Lanțul de aur**) şi o proză din opera lui Ed. Poe (**Morella**). Totodată poetul cunoştea osârdia înaintaşilor paşoptişti pentru folclor: N. Bălcescu, Al. Russo, C. Negruzzi şi, mai ales, a lui V. Alecsandri.

Să precizăm acum felul cum asimilează şi gândeşte folclorul autorul **Luceafărului,** cum a devenit el **un inovator**, încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Vom vedea că în prelucrarea folclorului, el merge până la modificări esențiale, ajungând la acel „folclor savant", despre care vorbea G. Călinescu, (referindu-se la poezia **Mai am un singur dor** – pe care-o compara cu **Miorița.**)

Având o concepție înaintată față de materialul folclorului, Eminescu îl tratează ca poet, nu ca om de ştiință: el soarbe cu mare delectare prospețimea şi limpezimea acestui izvor de apă vie, conştient fiind că acest flux, pornit din sufletul unui popor, reprezentându-i viața, simțămintele, istoria consemnată în cronici, poate deveni substanță poetică în creația originală: „O adevărată literatură, trainică – scrie el – care să ne placă nouă şi să fie originală pentru alții, nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile şi istoria lui, pe geniul lui".

Incluzând creația folclorică în literatură în general, convins fiind că aceasta contribuie la conturarea specificului național, marele scriitor găseşte calea spre universalitatea operei de artă.

Poezii precum **Revedere, Ce te legeni, La mijloc de codru,** ca şi „cartea" feciorului de domn din **Scrisoarea III,** sunt prelucrări folclorice cu adaosuri în planul expresiei; dar, conform structurii sale romantice, Eminescu este atras, în mod deosebit, de folclorul fabulos: de mit, tradiție, superstiție, legendă ori basm, adică de acele specii care dezbat ideile binelui şi răului în lume, naşterea universului şi a omului: **Făr-Frumos-din-Lacrimă, Călin Nebunul, Frumoasa lumii, Fata din grădina de aur, Miron şi frumoasa fără corp.** Prin ele ajunge apoi la istoria mai îndepărtată a poporului român, reuşind să creeze o mitologie românească. Basmele sunt puse în versuri înaripate şi ridicate la valoare de simbol: de exemplu, Fata din grădina de aur capătă înțelesul simbolic al nefericirii geniului pe pământ. (Folclorul este aici infuzat în plasma poeziei eminesciene până la identificarea cu lirismul poetului, abia recunoscându-i-se urma).

Putem numi intermediară această treaptă de creație, pentru că poetul joacă rol de şlefuitor al pietrei colțuroase de diamant până la forma ei de piatră prețioasă gata de pus în inel; producțiile din acest stadiu rămân apa vie pentru alte creații, de o mai înaltă structură, cum ar fi **Călin (file din poveste)** sau **Luceafărul,** în care substanța s-a transformat în mireasmă şi fantasmă, iar cântecul în lied şi simfonie.

Scanned with OKEN Scanner

În elaborarea poemului **Călin (file din poveste),** Eminescu pleacă de la tema folclorică a Zburătorului, temă întâlnită şi la V. Alecsandri **(Sburătorul)**, şi la I. H. Rădulescu (**Zburătorul**). Motivul acesta este semnalat încă de D. Cantemir în **Descrierea Moldovei**, ceea ce probează că în concepția poporului român, „Zburătorul" era un tânăr frumos, un fel de duh, care sădeşte sentimentul iubirii în sufletul tinerelor fete. Eminescu a modificat sensul tradițional al legendei şi a făcut din acel strigoi (duh) un voinic frumos, care, o dată îndrăgostit de fata de împărat, e capabil de sentimente puternice.

Geneza.

Călin (file din poveste) a apărut la 1 nov. 1876, adică în epoca deplinei maturități artistice a poetului, şi este un poem de dragoste pătruns de spirit popular, având izvorul în basmul versificat **Călin Nebunul.**

Povestea **Călin Nebunul** a fost notată de Eminescu foarte de timpuriu (1871) întâi în proză; titlul este dat de Ilarie Chendi în 1902, când se tipăreşte întâia oară. Când a fost versificat, „i s-a păstrat tot izul poporan". (G. Călinescu **Opera lui M. Eminescu,** volumul I)

Subiectul basmului. Unul din cei trei feciori ai unui vornic din „satul" împăratului, Călin, porneşte şi el după ceilalți, plecați să-şi încerce norocul. Aceştia îl îngăduie pe lângă dânşii, pentru că-l socotesc prost; „nu era cu ei de-o seamă", şi bun să le păzească focul. Plecați în căutarea fetelor împărăteşti, au de luptat cu câte un zmeu, dar Călin Nebunul face isprăvile cele mai mari. El pleacă după cărbune şi vede dintr-un copac „zare de foc"; ținând în loc pe Miazănoapte şi pe Zori-de-zi, fură focul de la vatra a doisprezece zmei; zmeii îl țesală bine şi-l obligă să meargă după fata lui Roş Împărat. Acolo taie capetele zmeilor şi-i dă fetei un inel, după care se întoarce la frații săi şi-i sfătuieşte să-l lase să plece singur în căutarea fetelor de împărat. Călin găseşte pe fata cea mică doinind a jale, se luptă cu zmeul răpitor şi-l răpune; în pădurea de argint, doineşte fata mijlocie, iar zmeul e omorât imediat; salvează şi pe fata cea mare, din pădurea de aur, numai după o luptă cruntă cu cel de-al treilea zmeu.

Întorcându-se la frații săi, cu câteştrele fetele, după ce-şi alesese pentru sine pe cea mijlocie, o blondă suavă, adoarme. Atunci frații îi taie picioarele şi fug. Călin dă de un tânăr împărat care-şi pierduse mâinile, tot în lupta cu zmeii, şi amândoi găsesc, după mai multe peripeții, apa vie cu care îşi întregesc trupurile. Merg apoi la curtea împăratului Roş, unde tocmai era nuntă mare. Călin dovedeşte, cu limbile tăiate ale zmeilor, că el este omorâtorul acestora şi nu țiganul bucătar. Fratele de cruce demult voia pe fata împăratului Roş, dorința împlinindu-i-se. Întors acasă, la părinți, Călin întâlni un copil de vreo şase ani – „băiatul lui", – mânând o cireadă. Mamă-sa şedea într-un bordei, pusă de frații lui să păzească găinile. Călin îi pedepseşte pe cei doi frați câinoşi, aruncând

Scanned with OKEN Scanner

în sus „o boambă" care, cu voia lui Dumnezeu, cade asupra lor, omorându-i.

M. Eminescu versifică acest basm în mai multe variante şi din amalgamul de fapte scoate acele minunate tablouri: întâlnirea cu fata împăratului Roş, vitejeştile lupte cu zmeii, regăsirea din final. Basmul **Călin Nebunul** rămâne în urmă faţă de construcţia poetică din **File de poveste,** unde ţesătura arhitectonică, pictura cuvântului, varietatea stilului, înfăţişarea caracterelor sunt saturate cu ploaia de aur a fanteziei eminesciene. Vechea „plăsmuire" a rămas doar un rezervor poetic pentru cea nouă, **Călin (file din poveste),** – cum ne indică şi titlul.

Poemul începe cu un **gazel** care aminteşte atmosfera proprie sonetelor: „Toamna frunzele colindă, / Sun-un greier sub o grindă, / Vântul jalnic bate-n geamuri / Cu o mână tremurândă, / Iară tu la gura sobei / Stai ca somnul să te prindă. / Ce tresai din vis deodată? / Tu auzi păşind în tindă – / E iubitul care vine / De mijloc să te cuprindă / Şi în faţa ta frumoasă / O să ţie o oglindă, / Să te vezi pe tine însăţi / Visătoare, surâzândă".

Poetul închipuie apoi tablouri de neuitat, castelul singuratic, fata adormită – frumuseţea însăşi idolatrizată – intrarea tainică în odaia fetei a tânărului Zburător şi tabloul dublei nunţi din final.

Subiectul este cu totul schimbat. În acest poem, Eminescu topeşte elementele din poveste, dându-le altă compoziţie şi semnificaţie; idila de dragoste este contopirea a două momente de basm: aventura în vis a fetei lui Roş împărat şi dragostea împlinită a lui Călin cu fata mijlocie a împăratului. Aceste două elemente se găsesc în dragostea fetei din castelul singuratic cu zburătorul care nu-i un duh, ci, până la urmă, un soţ adevărat. Elementele de basm şi poemul versificat dispar şi poetul încheagă o nouă poveste de dragoste stilizată la treptele ei principale.

Subiectul poemului **Călin (file din poveste)**

Eminescu face descrierea castelului singuratic, dintr-un vârf de munte, spre care un tânăr urcă din greu. El ajunge în camera fetei de împărat, închisă aici de frica zmeilor şi, cu toate că se îndrăgosteşte de această „prea frumoasă fată", misiunea lui de „Zburător" îl obligă să plece mai departe.

Împăratul, aflând că fiica i-a călcat cuvântul, o alungă de la curte; aceasta va rătăci mai multă vreme prin păduri, unde va naşte un copil. Sentimentul de dragoste al părintelui se dovedeşte a fi însă puternic, ca şi al Zburătorului care, luând chip omenesc, o va căuta cu nelinişte prin toate părţile. Ca-n toate basmele, suferinţele fetei iau sfârşit, totul terminându-se cu o nuntă plină de măreţie, la care participă întreaga natură.

Noul subiect al poemului, compoziţia originală, elementele adăugate de poet (motivul zburătorului, căinţa tătălui, nunta gâzelor) abandonarea metrului popular, abordarea rimelor savante – ne pun în

Scanned with OKEN Scanner

fața unei creații culte aflată pe o treaptă superioară a creațiilor inspirate din folclor. Fantezia creatoare a poetului se desfată copios în descrierile de natură, animată de prezența omului, în înfățișarea suavă a scenelor de iubire: ambianța de puritate şi senzualitate, dăruire şi concret. În acest fel **Călin (file din poveste)** devine o capodoperă a literaturii române, iar poetul un inovator în prelucrarea folclorului.

Titlul

M. Eminescu păstrează numele propriu al personajului principal, Călin, investindu-l însă cu funcția de simbol al purtiății morale şi al statorniciei în dragoste. El îşi uită misiunea de „zburător" şi se întoarce la ființa iubită făcându-şi-o mireasă.

Sintagma „file din poveste" ne sugerează ideea că povestea de dragoste, stilizată în treptele ei principale, grație imaginației creatoare a genialului nostru poet, conține într-însa concepția despre iubire a întregului nostru popor.

În **compoziția** poemului deosebim **opt părți,** numerotate de autor cu cifre latine, din care în manual se reproduce doar partea a VIII-a. Ele alcătuiesc trei tablouri artistice; în primul tablou – (I, II, III, IV) – Eminescu face descrierea castelului singuratic dintr-un vârf de munte, spre care un voinic suie cu greu. El intră în camera fetei de împărat, care doarme zâmbind, pe un pat presărat cu trandafiri. Îndrăgostindu-se de această „prea frumoasă fată", tânărul o sărută, „inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic", şi-apoi pleacă iar în lume. (I) Îndrăgostită şi ea, fata, începe să-l cheme mereu: „Zburător cu negre plete, vin la noapte de mă fură". (II) „Năzdrăvanul cel voinic" vine din nou la fata care, ştiind că e frumoasă, zice fericită: „Şi mi-s dragă mie însămi, pentru că-i sunt dragă lui". (III) Şi zburătorul „vine-n toată noaptea" la al ei pat, îşi spun vorbe de iubire, „tremurând ei se sărută" (IV). Deci, în primul tablou se conține EXPOZIȚIA; INTRIGA se va contura în al doilea tablou poetic: Fata plânge pentru că iubitul a părăsit-o: „s-au făcut ca ceara albă fața roşă ca un măr" (V). Craiul îşi alungă odrasla care se ascunde, „tainic", într-o colibă „împistrită", unde va naşte „un pui de prinț" (VI).

Al treilea tablou artistic: plecat de şapte ani şi uitând de „soarta mândrei, iubitoarei fete", „Zburătorul cu negre plete" o caută acum pretutindeni „cu ochi de vultur". Într-o vale vede un copil umblând desculț şi încercând „ca să adune într-un cârd bobocii mulți". Întrebându-l de nume, băiatul îi spune că „pe el Călin îl cheamă" iar maică-sa îi spune că zburătoru-i este tată. Fericit că a regăsit-o, „Voinicul străin" intră în bordeiul sărăcăcios în care, „pe scânduri goale doarme tânăra nevastă", „blând pe nume el o cheamă"; speriată, fata crede că visează: „Ar zâmbi şi nu se-ncrede, ar răcni şi nu cutează", după care, văzând că-i realitate, „râde doar cu ochii-n lacrimi, spăriată de-o minune". El „drept în creştet o sărută pe-al ei păr de aur moale / Şi

Scanned with OKEN Scanner

pe rând şi-astupă gura, când cu gura se adapă" – PUNCTUL CULMINANT (VII).

Ultimul moment al poemului, (partea a VIII-a, reprodusă în manual), ţinând tot de al treilea mare tablou artistic, reprezintă DEZNODĂMÂNTUL fericit: Într-un peisaj paradisiac au loc două nunţi. cea a lui Călin cu fata de împărat şi cea a gâzelor.

A) Fragmentul din manual începe cu prezentarea de o inegalabilă frumuseţe a **cadrului natural** de vis în care cei doi tineri îşi vor sărbători nunta.

Folosind ca mod de expunere **descrierea** şi apelând la elemente din recuzita romantismului: codrul, izvoarele, luna, florile albastre, Eminescu creează o feerie memorabilă şi singulară în literatura noastră descriptivă. El foloseşte **personificarea,** ca principală figură de stil, prin care conferă materiei neînsufleţite, şi în special elementelor naturii, atributele fiinţelor vii. Astfel, peisajul e plin de lumină şi culori: pădurea de argint o vezi „albind", „iarba pare de omăt", licărul izvoarelor se vede clar „peste pietre suspinând", ca şi albastrul florilor ce tremur „în văzduhul tămâiet", „mii de fluturi mici, albaştri" „curg în râuri sclipitoare", umplând „aerul văratic de mireasmă şi răcoare". Prin aer se împrăştie suspinul copacilor, care parcă „poartă suflete sub coajă", izvoarele „coboară-n ropot dulce", iar albinele, fluturii şi musculiţele răspândesc pretutindeni murmurul agitaţiei lor vesele:

„De **treci** codri de amară de departe **vezi** albind / Ş-**auzi** mândra glăsuire a pădurii de argint. / Acolo, lângă isvoară, iarba **pare** de omăt, / Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;" / (...)„Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine / Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline, / Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare / A popoarelor de muşte sărbători murmuritoare".

Două observaţii se impun cu privire la pasajul citat: (a) verbele au valoare de semnal pentru cititor. „treci", „vezi", „auzi", „pare". Dacă primul verb („treci"), marchează strămutarea din lumea reală în cea ideală, verbul „pare" conţine sugestia puterii de transformare a poetului, capabil să transporte pe cititor într-o lume poetică; (b) prezenţa motivului comuniunii om-natură. Observăm că pădurea este prezentă, ca şi în poezia populară, dar, în peisajul romantic eminescian, ea este pe rând „de aramă" (de stejari), „de argint" (de mesteceni) – graţie utilizării unor sugestive metafore, iar în mijlocul ei, lângă lac, este aşezată masa oaspeţilor invitaţi la ceremonia nunţii. Este vorba de asimilarea elementului folcloric, în sensul că natura nu este aici doar un element folosit în descriere, care să sugereze ori să întregească atmosfera, ci un mijloc de punere în valoare a sentimentelor umane, ea participând ocrotitoare la toate întâmplările omului. Ideea participării naturii la viaţa propriu-zisă este sugerată de poet prin nunaţate epitete, metafore ori personificări, alcătuitoare de splendide imagini vizuale (preponderente),

Scanned with OKEN Scanner

auditive sau motorii. Se creează astfel adevărate sinestezii, ca de exemplu în versurile „flori **albastre tremur ude** în văzduhul **tămâiet**"; izvoarele **trec** „cu **harnici** unde şi suspină-n flori **molatic** / Când **coboară**-n ropot **dulce** din tăpşanul **prăvălatic**; lacul „care-n tremur **somnoros** şi **lin** se bate". În aceste versuri, poetul se foloseşte de funcţia de personificare a verbului sau a epitelului (noutatea ar consta în aceea că se face concomitent apel la simţul vizual, la cel auditiv, dar şi la cel olfactiv). Iar exemplele s-ar putea înmulţi cu: roiurile de albine, care „**curg** în râuri **sclipitoare** peste flori de miere pline"; sau „A popoarelor de muşte **sărbători murmuitoare** / împlu aerul **văratic** de mireasmă şi răcoare".

Prin aceste fericite îmbinări de cuvinte, se sugerează că natura este bogată şi impresionează prin unicitate, prin frumuseţe şi prospeţime. E o natură paradisiacă, sărbătorească. Şi dacă cele mai multe epitete impresionează prin frumuseţe („**mândra** glăsuire", „văzduhul **tămâiet**", „râuri *sclipitoare*"), metaforele uimesc; izvoarele, când coboară în „ropot *dulce*": „Ele sar în **bulgări fluizi** peste prundul din răstoace, / În **cuibar** rotind **de ape**, peste care luna zace".

Deci, poetul „vede" cum apa curge în rotocoale, ca nişte „bulgări fluizi", şi ei curgători, iar „cuibar de ape" e foarte plastic zis şi foarte frumos. Având substantivul la plural („ape"), imaginea capătă şi tremurul de furnicar al undelor. „Peste care luna **zace**" e o imagine de completare, din cele mai familiare poetului, care dă tabloului un punct de răcoare în mişcarea cuibului de ape, iar inversiunea folosită, cu verbul la sfârşit („zace"), dă versului o putere absentă din construcţia directă.

Aşadar, Eminescu posedă meşteşugul de a da cuvintelor relief, culoare, duritate sau însufleţire. „Versul întreg pare scris pe metal gros. Are ascuţişurile şi linia scobită impusă de materialul în care e săpat" – scria Tudor Arghezi, confruntându-şi propria experienţă şi metoda „meşteşugului" său cu modelul marelui înaintaş, pe care îl admira.

(B) În această atmosferă de basm, se desfăşoară cele două nunţi: a fetei de împărat cu Călin şi a mirelui-fluture cu mireasa-viorică.

Masa mare e întinsă „Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate". Acolo: „Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate". Acesta este pasajul în care se amestecă, în modul cel mai armonios, elementele populare cu cele proprii poeziei culte. Versurile au o intonaţie maiestuoasă, de colindă;

(a) La prima nuntă sunt **invitaţi** „împăraţi şi-mpărătese din patru părţi a lumii", cât şi Feţi-Frumoşi „cu păr de aur", „zmei cu solzii de oţele". Nu lipseşte nici „şăgalnicul Pepele" care să amuze pe meseni. Eminescu realizează un tablou de o mişcare şi o frumuseţe lirică neegalate; toate obiceiurile şi datinile legate de desfăşurarea unei nunţi ţărăneşti sunt concentrate şi actualizate. Nunta împărătească, dar şi cea a gâzelor, sunt fantastice. nuni sunt „mândrul soare" şi „mândra lună"

Scanned with OKEN Scanner

(ca şi-n **Miorița** sau în **Nunta Zamfirei** de G. Coşbuc), însă ele se desfăşoară pe un fundal realist (aşa cum se întâmplă ele prin satele noastre şi astăzi), fapt întărit de graiul personajelor şi de lexicul bogat în elemente, selectate din vorbirea poporului, la care se adaugă intervenția poetului cu efectul pictural al umorului său delicat.

(b) După ce este conturată această imagine de ansamblu, poetul, un mare portretist, ne prezintă, în mod cu totul original, pe eroi. Mai întâi el conturează **chipul craiului**, al socrului mare, prin izbutite imagini vizuale. Acesta stă „rezemat în jilț cu spată", are pe capu-i „mitră", adică o coroană regească, şi-i cu „barba pieptănată", ceea ce imprimă un aspect de solemnitate întregului tablou: „Țapăn, drept, cu schiptru-n mână, şede-n perine de puf / Şi cu crengi îl apăr pagii de muscuțe şi zăduf"...

(c) Atenția ni se îndreaptă apoi asupra celor doi miri. Scriitorul reuşeşte să apropie şi spațiul şi timpul, în zugrăvirea imaginii lui **Călin,** prin folosirea în acelaşi vers a adverbului „acum" şi a interjecției „iată": „Acum iată că din codru şi Călin mirele iese, / Care ține-n a lui mână, mâna gingaşei mirese".

(d) Portretele celor doi miri sunt zugrăvite realist: **fata de împărat** e îmbrăcată, ca în toate basmele, în alb (simbol al purității, al nevinovăției), iar portretul ei (realizat în şase versuri), în totalitatea lui, este ilustrarea feminității înseşi: „Îi foşnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii, / Fața-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii; / La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale, / Care-i cade peste brațe, peste umerele goale. / Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă, / Flori albastre are-n păru-i şi o stea în frunte poartă".

Sunt în acest pasaj „câteva versuri de o integrală perfecțiune a sonorității, tehnică şi de expresie" (T. Arghezi). Astfel imaginea tinerei mirese apare în versul – model de artă expresivă „superlativă" – „Fața-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii", în care funcția sensibilizatoare a comparației este evidentă. Poetul caută termenul concret, care să fie echivalentul plastic şi particular al obiectului comparat. El se foloseşte cu măiestrie şi de valorile expresive ale sunetelor limbii române. Impresia de alunecare, de curgere, de plutire fericită, e sugerată de consoanele „l", „r" – în prezentarea apariției de basm a gingaşei mirese. Autorul surprinde şi **psihologia** fetei, căreia norocul îi „surâde", dar şi fericirea tinerei perechi: Călin „ține-n a lui mână mâna gingaşei mirese". Florile şi steaua din frunte simbolizează frumusețea, puritatea, destinul luminos, amănunt împrumutat din poezia populară, şi pe care Eminescu îl transfigurează artistic, prin metafore şi epitete de tipul: „păr de aur moale", „vine mlădioasă", dar şi prin intermediul inversiunii, care are o fericită întrebuințare în continuarea acestui portret: „**La pământ mai că ajunge** al ei păr de aur moale", sau „Îi foşnea pe frunze **poala lung-a albei rochii**". Aici, fiecare cuvânt are rezonanța şi forța de emoționare,

Scanned with OKEN Scanner

în funcție de locul ocupat în vers şi de sonoritatea expresiei din care face parte.

Şi dacă în cromatică am observat preponderența elementului transparent, strălucitor, iar în imaginile auditive, create de verbe, predomină sonorități stinse: („mândra glăsuire a pădurii de argint“ sau „lin izvoarele răsună“, „izvoarele suspină-n flori molatic“), prin prozodie (ritm, rimă, măsură), Eminescu a izbutit ceva şi mai greu, a redat „paroxismul transportului erotic al sburătorului, reuşind să păstreze şi să impună aceeaşi atitudine pur estetică“ (G. Ibrăileanu).

Să citățm versurile finale, care descriu nunta împărătească, pentru concretizarea celor afirmate mai sus: „Şi s-aşază toți la masă, cum li-s anii, cum li-i **rangul,** / Lin vioarele răsună, iară cobza ține **hangul“.**

Ritmul trohaic, folosit în **Călin (file din poveste),** este metrul „stărilor de suflet mai optimiste, mai romantic idealiste, mai juvenile“ (G. Ibrăileanu). Versurile în care viața se afirmă vor avea deci acest ritm alert, mai simplu, mai repede. Poemul epic al lui Eminescu, „poem de fericire“, redă această stare sufletească de optimism şi de voie bună, de încântare. Versul este lung, de 15 silabe, iar rima, „prin ea însăşi un element estetic al poeziei“, este complexă (rimează părți de vorbire diferite). În versurile citate mai sus, cuvântul esențial „rangul“, din rimă, este evocator prin sonoritatea lui şi-i completat de cuvântul următor „hangul“ („a ține hangul“ = a acompania), foarte expresiv pentru ideea pe care o denumeşte. Dar rimele complexe din „Călin“ mai sunt şi o fericită îmbinare de rime masculine şi feminine: (coa-jă + vra-jă) (al-bind + li-că-rind) şi (din răs-toa-ce / za-ce). Ele contribuie la impresia totală, difuză a poeziei, realizând o particulară muzicalitate.

Sau, referindu-ne încă o dată la prima parte a poemului, putem constata că se vor găsi în rimă părți de vorbire diferite: un substantiv („răstoace“), rimează cu un verb („zace“); substantivul („de albine“) rimează cu un adjectiv („pline“), un substantiv comun („de oțele“) rimează cu un substantiv propriu („Pepele“).

(C) În partea ultimă a poeziei, nunții împărățeşti i se alătură o nuntă din lumea **măruntă a gâzelor,** astfel că elementul fantastic creşte, contopindu-se cu cel real, într-un tablou fermecător, feeric, pentru a lumina bucuria iubirii celor doi tineri: „Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine? / Toți se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine / Până văd păienjenişul între tufe ca un pod / Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod“.

Văzută în spirit popular, alegoric, nunta micuților vietăți se va deosebi de prima prin **diferența de registru al descrierii.** Dacă în primul tablou perspectiva era largă (deşi părea restrânsă la început) – fiindcă, prin utilizarea simbolurilor, se făcea deschiderea spre cosmos (soarele şi luna – sunt simboluri cosmice ale vieții), iar personajele erau individualizate, la nunta gâzelor predomină **generalizarea.** Cuvintele

Scanned with OKEN Scanner

sunt specific țărăneşti, în timp ce în tabloul precedent predominau vocabulele solemne. Şirul de epitete, personificări, comparații sau enumerări este magistral folosit de poet pentru a zugrăvi acest neobişnuit alai după nişte particularități specifice. Gâzele, simbolizând tipuri şi ocupații umane, reuşesc să sugereze o întreagă lume: furnicile apar „ducând în gură, de făină marii saci", din care se vor coace plăcintele şi colacii; albinele „aduc miere, aduc colb mărunt de aur", din care va face cercei cariul „care-i meşter faur". Înaintea alaiului merge „un greierel" care-i „vornic"; lui îi sar înainte puricii „cu potcoave de oțele"; preotul este un bondar, „rotund în pântec" care, „somnoros pe nas", „glăsuieşte-ncet un cântec".

Remarcăm metaforele utilizate acum de poet – de o bogăție şi de o plasticitate neîntâlnite până la el în poezia românească – ce se îmbină fericit cu epitetul, comparația, dar şi cu diminutivul, de exemplu în versul: „Şi albinele-**aduc** miere, **aduc colb mărunt de aur**"(metaforă), în care repetiția verbului are rostul ei: sugerează hărnicia, repetabilitatea acțiunii; bondarul „**Somnoros** pe nas **ca popii** glăsuieşte-**ncet** un cântec", – în care observăm, pe lângă prezența epitetului şi a comparației, inversiunea, adică deplasarea cuvintelor de la locul lor obişnuit pentru a obține efecte muzicale – „Vornicel e-un greierel", în care diminutivul obținut din moldovenismul „grier" se potriveşte cu acordurile acestui final bucolic: şoaptele naturii se pierd în liniştea serii; această formă dialectică, la Eminescu, comportă o fină nuanță de simbolism fonetic: sugerează însuşi țârâitul grațioasei insecte. Iar autorul, desăvârşit miniaturist, îşi trădează gingăşia sufletească, dragostea față de natură.

La nuntă participă şi „Fluturi **mulți**,de **multe** neamuri" (repetiție) **toți** cu „inimile uşoare", **toți „şăgalnici** şi **berbanți"** (epitet dublu + repetiție), dar şi „Țânțarii, gândăceii, cărăbuşii", purici (enumerarea prin cumul de substantive) în versul „Trec furnici ducând în gură de făină marii saci, / Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte şi colaci" – folosirea lui „şi" narativ se asociază cu o inversiune.

Mirele-flutur cu „musteața răsucită" şade-ntr-o caleaşcă făcută dintr-o coajă de alună trasă de „locuste". În urma lui vin puzderie de „nuntaşi": fluturii „de multe neamuri", țânțarii, care țin loc de lăutari, gândăceii, cărăbuşii, **Mireasa-viorică,** sfioasă, „i-aşteaptă-ndărătul uşii". Plin de umor este portretul **crainicului-grier** care, „Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten; / El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi: / – «Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături».

Pasajul ne impune observația că tonul fundamental se caracterizează prin bună dispoziție şi optimism, consecințe directe ale umorului popular; figurile de stil se caracterizează prin aceeaşi mare varietate şi originalitate, în plus, preponderent, apare elementul dramatic (pe lângă cel liric şi epic). Poetul, aflat în perioada deplinei sale

Scanned with OKEN Scanner

maturității artistice, acordă juxtapunerii un rol din ce în ce mai mare în organizarea frazei: „O cojiță de alună trag lăcuste, podu-l scutur, / Cu musteața răsucită şede-n ea un mire flutur". Mai putem constata încă o dată la autorul **Luceafărului concordanța dintre sonoritatea** expresiei **şi ideea exprimată,** adică expresia rămâne cea firească, cerută de înțeles, aşa încât sunt evidente la analiză. În versurile „În veşmânt de catifele, un bondar rotund în **pântec** / Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un **cântec**" (citate deja, ideile „somnoros" şi „glăsuieşte-ncet ca popii") sunt întărite prin sonoritățile „bondar", „rotund", prin rima „pântec" – „cântec" şi prin mulțimea de „o" din cuvintele neutre adăugate la aceiaşi „o" din cuvintele sonore" (G. Ibrăileanu).

Limba folosită de Eminescu este aceea a poporului (dovadă cuvinte precum „hârb", „opaiț", „tăpşan", „norod", „colaci") care se îmbină cu neologisme, („bulgări **fluizi**", „toți şăgalnici şi **berbanți**") sau cu moldovenisme („omăt", „răstoacă", „tămâiet", „isvoară") ce-şi pierd caracterul particular şi se integrează perfect în expresia poetică.

Toate acestea dovedesc că Eminescu lucra ca un bijutier, cizelându-şi versurile până la perfecțiune de filigran.

G. Călinescu ne avertizează însă că „toate materialele şi uneltele lui Eminescu n-ar da **nimic** în mâinile altuia, fiindcă izvorul tainic al efluviilor eminesciene e ascuns undeva, departe, în pădurea subconştiinței lui. Acest aer ascuns al liricii sale trebuie găsit şi gustat, descris şi mărit, fără alte senzațiuni decât acelea născute din respirarea lui, pentru ca spiritul nostru să-i simtă densitatea şi să poată pluti în el".

Românii toți ştiu sigur un lucru: că sub pana lui „o țară şi un popor au devenit un cântec fără de moarte" (I.D. Bălan).

DICȚIONAR DE SINONIME

FILĂ s. foaie, (înv.) listă
POVESTE s. 1. – istorie, istorisire, narațiune, povestire, (înv.) spunere. 2. – (LIT.) basm, povestire. 3. – invenție, minciună, născoceală, neadevăr, palavră, plăsmuire, scorneală, (înv.) basnă, băsnire, (fam.) balivernă, braşoavă. 4. – chestiune, lucru, pricină, problemă, treabă.

DICȚIONAR EXPLICATIV

FILĂ (fig.) s.f. Foaie a unui caiet, a unei cărți. Expr. (A cerceta o lucrare) **filă cu filă = (a cerceta)** în amănunțime, în întregime.
POVESTE (s1) s.f. 1 – Basm. Expr. **Ca în** (sau din) **poveste** = foarte frumos, minunat. **Nici poveste** = nici vorbă, nici pomeneală. **A sta** (sau a se apuca) **de poveşti** = a sta de vorbă, a tăifăsui multă vreme. **A ajunge** (sau a se face, a rămâne) **de poveste sau a-i merge cuiva vestea şi povestea** = a deveni renumiți printr-o întâmplare, printr-o pățanie. **Povestea cântecului** = vorba ceea. Născocire. 2. – Relatarea faptelor, a peripețiilor din viața cuiva. 3. – Fapt, eveniment. Expr. **Ce (mai) veste poveste?** = ce mai e nou? **Aşa ți-e povestea?** = aşa stau lucrurile? aşa te porți?

Scanned with OKEN Scanner

ZBURĂTORUL

de *I. Heliade Rădulescu* (1802–1872)

„Vezi, mamă, ce mă doare! şi pieptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc!

Ah! inima-mi zvâcneşte!... şi zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ş ce-mi cere! şi nu ştiu ce i-aş da;
Şi cald, şi rece, uite, că-mi furnică prin vine,
În brațe n-am nimica şi parcă am ceva;

Că uite, mă vezi, mamă? aşa se-ncrucişează,
Şi nici nu prinz de veste când singură mă strâng,
Şi tremur de nesațiu, şi ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înşii lacrămi, şi plâng, măicuță, plâng.

Ia pune mâna, mamă, – pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde şi altul mi-a răcit!
Un nod colea m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O şti vrun leac ea doară... o fi vrun zburător!
Or aide l-alde baba Comana, or Sorica,
Or du-te la moş popa, or mergi la vrăjitor.

Şi unul să se roage, că poate mă dezleagă;
Mătuşele cu bobii fac multe şi desfac;
Şi vrăjitorul ăla şi apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da pe leac.

De cum se face ziuă şi scot mânzat-afară
S-o mâi pe potecuță la iarbă colea-n crâng,
Vezi, câtu-i ziulița şi zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, şi plâng, măicuță, plâng.

Brânduşa paşte iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;

Scanned with OKEN Scanner

Zău, nu ştiu când se duce, că mă trezesc când vine,
Şi simț că mişcă tufa, auz crângul trosnind.

Atunci inima-mi bate şi sai ca din visare,
Şi parc-aştept... pe cine? şi pare c-a sosit.
Acest fel toată viața-mi e lungă aşteptare,
Şi nu soseşte nimeni! Ce chin nesuferit!

În arşița căldurei, când vântuleț adie,
Când pleopul a sa frunză o tremură uşor
Şi-n tot crângul o şoaptă s-ardică şi-l învie,
Eu parcă-mi auz scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Şi când îmi mişcă țopul, cosița se ridică,
Mă sperii, dar îmi place – prin vine un fior
Îmi fulgeră şi-mi zice: Deşteaptă-te, Florică,
Sunt eu, viu să te mângâi...“ Dar e un vânt uşor!

Oar'ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O şti vrun leac ea doară... o fi vrun zburător;
Or aide l-alde baba Comana, or Sorica,
Or du-te la moş popa, or mergi la vrăjitor.“

Aşa plângea Florica şi, biet, îşi spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ş-obida o neca;
Junicea-n bătătură mugea, căta oborul,
Şi mă-sa sta pe gânduri, şi fata suspina.

Era în murgul serii şi soarele sfințise;
A puțurilor cumpeni țipând parcă chema
A satului cireadă, ce greu, mereu sosise,
Şi vitele muginde la zgheab întins păşea.

Dar altele-adăpate trăgea în bătătură,
În gemete de mumă viței lor striga;
Vibra al serei aer de tauri grea murmură;
Zglobii sărind viței la uger alerga.

S-astâmpără ăst zgomot, ş-a laptelui fântână
Începe să s-audă ca şopot în susur,
Când ugerul se lasă subt fecioarească mână
Şi prunca viteluşcă tot tremură-mpregiur.

Încep a luci stele rând una câte una
Şi focuri în tot satul încep a se vedea;

Scanned with OKEN Scanner

Târzie astă-seară răsare-acum şi luna,
Şi, cobe, câteodată tot cade câte-o stea.

Dar câmpul şi argeaua câmpeanul osteneşte
Şi dup-o cină scurtă şi somnul a sosit.
Tăcere pretutindeni acuma stăpâneşte,
Şi lătrătorii numai s-aud necontenit.

E noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei
Vestmântul său cel negru, de stele semănat,
Destins coprinde lumea, ce-n braţele somniei
Visează câte-aievea deşteaptă n-a visat.

Tăcere este totul şi nemişcare plină:
Încântec sau descântec pe lume s-a lăsat;
Nici frunză nu se mişcă, nici vântul nu suspină,
Şi apele dorm duse, şi morile au stat.

.....

„Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
Din miazănoapte scapă cu urme de schintei?
Vro stea mai cade iară? vrun împărat mai moare?
Or e – să nu mai fie! – vro pacoste de zmei?

Tot zmeu a fost, surato. Văzuşi, împielițatu,
Că ţintă l-alde Floarea în clipă străbătu!
Şi drept pe coş, leicuţă! ce n-ai gândi, spurcatul!
Închină-te, surato! – Văzutu-l-ai şi tu?

Balaur de lumină cu coada-nflăcărată,
Şi pietre nestimate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsa d-a lui dragosti! departe de ăst loc!

Pândeşte, bată-l crucea şi-n somn colea mi-ţi vine
Ca brad un flăcăiandru, şi tras ca prin inel,
Bălai, cu părul d-aur! dar slabele lui vine
N-au nici un pic de sânge, şi-un nas – ca vai de el!

O! biata fetişoară! mi-e milă de Florica
Cum o fi chinuind-o! vezi, d-aia a slăbit
Şi s-a pălit copila! ce bine-a zis bunica:
Să fugă fata mare de focul de iubit!

Scanned with OKEN Scanner

Că-ncepe de visează, şi visu-n lipitură
Începe-a se preface, şi lipitura-n zmeu,
Şi ce-i mai faci pe urmă? că nici descântătură,
Nici rugi nu te mai scapă. Ferească Dumnezeu!"

NUNTA ZAMFIREI

de *G. Coşbuc* (1866–1918)

E lung pământul, ba e lat,
Dar ca Săgeată de bogat
Nici astăzi domn pe lume nu-i,
Şi-avea o fată, – fata lui –
Icoană-ntr-un altar s-o pui,
La închinat.

Şi dac-a fost petiță des,
E lucru tare cu-nțeles,
Dar dintr-al prinților şirag,
Câți au trecut al casei prag,
De bună seamă cel mai drag
A fost ales.

El, cel mai drag! El a venit
Dintr-un afund de Răsărit,
Un prinț frumos şi tinerel,
Şi fata s-a-ndrăgit de el.
Că doară tocmai Viorel
I-a fost menit.

Şi s-a pornit apoi cuvânt!
Şi patru margini de pământ
Ce strâmte-au fost în largul lor,
Când a pornit s-alerge-n zbor
Acest cuvânt mai călător
Decât un vânt!

Ca ieri, cuvântul din vecini
S-a dus ca astăzi prin străini,
Lăsând pe toți, din cât afund
O mie de crăimi ascund
Toți craii multului rotund
De veste plini.

Şi-atunci din tron s-a ridicat
Un împărat după-mpărat
Şi regii-n purpur s-au încins,
Şi doamnele grăbit au prins
Să se gătească dinadins,
Ca niciodat'.

Iar când a fost de s-a-mplinit
Ajunul zilei de nuntit,
Din munți şi văi, de peste mări,
Din larg cuprins de multe zări,
Nuntaşi din nouăzeci de țări
S-au răscolit.

De cum a dat în fapt de zori
Veneau cu fete şi feciori.
Trăsnind rădvanele de crai,
Pe netede poteci de plai:
La tot rădvanul patru cai,
Ba patru sori.

Din fundul lumii, mai din sus,
Şi din Zorit, şi din Apus,
Din cât loc poți gândind să bați,
Venit-au roiuri de-mpărați
Cu stemă-n frunte şi-mbrăcați
Cum astăzi nu-s.

Sosit era bătrânul Grui
Cu Sanda şi Rusanda lui,
Şi Ținteş, cel cu trainic rost,
Cu Lia lui sosit a fost,
Şi Bardeş cel cu adăpost
Prin munți Sâlhui.

Scanned with OKEN Scanner

Şi alţii, Doamne! Drag alint
De trupuri prinse-n mărgărint!
Ce fete dragi! Dar ce comori
Pe rochii lungi ţesute-n flori!
Iar hainele de pe feciori
Sclipeau de-argint.

Voinicii cai spumau în salt;
Şi-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vântul viu vuia,
Vrun prinţ mai tânăr când trecea
C-un braţ în şold şi pe prăsea
Cu celălalt.

Iar mai spre-amiazi, din depărtări,
Văzutu-s-a crescând în zări,
Rădvan cu mire, cu nănaşi,
Cu socri mari şi cu nuntaşi,
Şi nouăzeci de fecioraşi
Veneau călări.

Şi ca la mândre nunţi de crai,
Ieşit-a-n cale-ales alai
De sfetnici mulţi şi mult popor,
Cu muzici multe-n fruntea lor;
Şi drumul tot era covor
De flori de mai.

Iar când alaiul s-a oprit
Şi Paltin-crai a stărostit,
A prins să sune sunet viu
De treasc şi trâmbiţi şi de chiu –
Dar ce scriu eu? Oricum să scriu
E ne-mplinit!

Şi-atunci de peste larg pridvor,
Din dalb iatac de foişor
Ieşi Zamfira-n mers isteţ,
Frumoasă ca un gând răzleţ,
Cu trupul nalt, cu părul creţ,
Cu pas uşor.

Un trandafir în văi părea;
Mlădiul trup i-l încingea
Un brâu de-argint, dar toată-n tot
Frumoasă cât eu nici nu pot
O mai frumoasă să-mi socot
Cu mintea mea.

Şi ea mergând spre Viorel,
De mână când a prins-o el,
Roşind s-a zăpăcit de drag, –
Vătaful a dat semn din steag
Şi-atunci porniră toţi şireag
Încetinel.

Şi-n vremea cât s-au cununat
S-a-ntins poporul adunat
Să joace-n drum după tilinci:
Feciori, la zece fete, cinci,
Cu zdrângăneii la opinci!
Ca-n port de sat.

Trei paşi la stânga linişor
Şi alţi trei paşi la dreapta lor,
Se prind de mâni şi se desprind,
S-adună cerc şi iar se-ntind,
Şi bat pământul tropotind
În tact uşor.

Iar la ospăţ! Un râu de vin!
Mai un hotar tot a fost plin
De mese, şi tot oaspeţi rari,
Tot crai şi tot crăiese mari,
Alăturea cu ghinărari
De neam străin.

A fost atâta chiu şi cânt
Cum nu s-a pomenit cuvânt!
Şi soarele mirat sta-n loc,
Că l-a ajuns şi-acest noroc,
Să vadă el atâta joc
P-acest pământ!

De-ai fi văzut cum au jucat
Copilele de împărat,
Frumoase toate şi întrulpi,
Cu ochii şireţi ca cei de vulpi,
Cu rochii scurte până-n pulpi,
Cu păr buclat.

Şi principi falnici şi-ndrăzneţi
De-al căror buzdugan isteţ
Perit-au zmei din iaduri scoşi!
De-i fi văzut jucând voioşi
Şi feţi-voinici şi feţi-frumoşi,
Şi logofeţi.

Scanned with OKEN Scanner

Ba Peneş-împărat, văzând
Pe Barbă-Cot, piticul, stând
Pe-un gard de-alături privitor
L-a pus la joc! Şi-ntre popor
Sărea piticu-ntr-un picior
De nu-şi da rând!

Sunt greu bătrânii de pornit,
Dar de-i porneşti, sunt grei de-oprit!
Şi s-au pornit bărboşii regi
Cu sfetnicii-nvechiți în legi
Şi patruzeci de zile-ntregi
Au tot nuntit.

Şi vesel Mugur-împărat
Ca cel dintâi s-a ridicat
Şi, cu paharul plin în mâini,
Precum e felul din bătrâni
La orice chef între români,
El a-nchinat.

Şi-a zis: – „Cât mac e prin livezi,
Atâția ani la miri urez!
Şi-un prinț la anul! blând şi mic,
Să crească mare şi voinic, –
Iar noi să mai jucăm un pic
Şi la botez!"

NUNTA ÎN CODRU

Ce mai chiu şi chef prin ramuri
Se-ncinsese-atunci!
Numai frați şi veri şi neamuri
De-ar fi fost umpleau o țară!
Dar aşa, că s-adunară
Şi străini din lunci!

De mă-ntrebi, eu nu ştiu bine
Alții poate ştiu –
Ce să-ntrebi calici ca mine!
Ştiu că lumea dintr-odată
S-a trezit că-i adunată
Şi c-o duce-n chiu.

Că-ntr-o zi, purtând în mână
Un colac şi-un băț,
Prepeliţa cea bătrână
S-a pornit şi-n deal şi-n vale,
Şi chema-ntâlnind pe cale
Lumea la ospăț.

– „Ce-i, tu, soro?" „Ce să fie?
Nuntă mare-n crâng!
N-ai văzut tu veselie
De când eşti şi porți un nume,
Şi-am plecat trimeasă-n lume,
Oaspeții să-i strâng".

– „Dar pe mire cum îl cheamă,
„Cine-i el şi-al cui?"
– „N-auzişi de **sturz,** bag-samă!
Până şi-mpăratu-l ştie".
– „Şi-i bogat?" – „Ce-i pe câmpie,
Tot ce vezi, i-al lui!

Iar mireasa! Din cosiță
Numai flori îi cad,
Mierla e. Şi e pestriță,
Şi gătită ca o cruce:
Cizme galbene şi-aduce
Tot din Țarigrad".

– „Ei, atunci să ştii, vecino,
C-am să viu şi eu".
– „Păi, de bună seamă, vino!"
Tot aşa, cu voie bună,
Prepeliţă-n sârg adună
Pe nuntaşi mereu.

Şi s-a strâns din zare-naltă
Neamu-ntraripat,
Şi din crâng şi de pe baltă
Şi din şesuri, de prin grâne;
Ba şi **vrăbii** mai bătrâne,
Musafiri din sat.

Scanned with OKEN Scanner

Până-n noapte toți veniră
Și prin crengi au mas.
Iar în zori se răscoliră,
Și-n gorun aveau altarul –
Ia-nchinați-mi cu paharul,
Să-mi mai vie glas.

Mă ntrebați de nun? Ei, nunul,
Soare-ntr-adevăr:
Dumnealui, mă rog, **păunul!**
Nună mare-a fost **gaița.**
Stete-acasă **păunița**
Că-i murise-un văr.

– „Pop-aveau?“ Tu, maică sfântă!
Stai să mai vorbești'-
Știi pe **ciocârlan** cum cântă?
Dumnezeu să-i ție firea!
A-nvățat trei veri psaltirea
La Vlădici sârbești.

Druşce aveau o **coțofană**
Și-un **cârstei** bălțat,
Pitpalacul, nene,-n strană!
Iar cadelnița de aur
O ținea jupânul **graur**.
Dascălu-nvățat.

Dar să vezi! la socru-mare
Zgomote din zori:
Pițigoiu-ntr-una sare,
Steag pe casă **şoimul** suie,
Gheunoaia bate cuie
Ca s-anine flori.

Iar prin cuhnii sfat şi vorbă,
Asta s-o vedeți!
Prepelița face ciorbă,
Presurile fac friptură,
Vin **sticleții** şi le-o fură,
Dracii de sticleți!

Şoimii repezi scot în gheare
Carnea din căldări,
Corbul cel cu ciocul tare
Dumicată-n blide-o lasă,
Cintițoii duc la masă
Rânduri de mâncări.

Şi, cu şort de jupânească,
Rândunele vin
Şi deretică prin casă,
Iar pe mese-aştern prosoape
Şi dau lavițele-aproape,
Cane-aduc cu vin.

Dar te miri tu, prin pahare
Cine le turna?
Cucul sur, că-i meşter mare
La urat şi-nchinăciune,
E proroc şi-ți ştie spune
Tot ce-o fi şi-o da.

Cântă-n cobză acum **buhaiul**
Cel cu gâtul strâmb,
Mierla şuieră cu naiul,
Cu cimpoiul cântă **cioara,**
Pitulicea cu vioara,
Bufnița cu-n drâmb.

Codobaturi iuți ca focul,
Tot bătând din cozi,
Măturară-n clipă locul
Şi făcură-o bătătură,
Şi ce horă mai făcură
Ca la voievozi!

Jucau sârba **porumbeii,**
Că e jocul lor,
Şi-au luat la joc **cârsteii**
Pe-o **rățuşcă** – vai de mine! –
Graurul juca pe vine,
Barza-ntr-un picior...

Numai **cioara** cu cimpoiul,
Tot izbind în el,
Se bătea cu **pițigoiul,**
Iar **sitarul** după uşă
Se certa c-o **găinuşă**
Pentru-n gândăcel.

Vin de-ar fi, că cearta vine,
Altfel cum s-o zici?
Să te superi eu, creştine,
Pentru dinții scoşi din gură?
Pentru-n ghiont şi-o-mbrâncitură
Cheful să ți-l strici?

Scanned with OKEN Scanner

Şi ţipau de-a-valma-n ramuri,
Miile de guri!
N-alegeai străini şi neamuri,
Şi pe plac cânta tot insul –
Clocotea de chiu cuprinsul
Veselei păduri.

– „Tu erai?“ Mă-ntrebi ca prostul!
Vorba din bătrâni:
Eu la chef ca-n marte postul.
Vinu-l beam din coji de-alună,
Şi-asvârleam, de voie-bună
Cu căciula-n câni.

Ba, şi-n ciur le-adusei apa,
Ca să fiu în rost,
Lemne le-am tăiat cu sapa –
Şi, sărind pe-o buturugă,
Am venit la voi în fugă,
Să vă spun ce-a fost!“

Scanned with OKEN Scanner

5

PAŞA-HASSAN
de G. Coşbuc (1866–1918)

...lirismul, în forma aceasta obiectivă, există ca un mecanism etern al igenuiății umane, ca un hieratism al instinctelor, un lirism reprezentabil, o poezie teatrală, așa cum există un teatru de poezie. Mișcarea nu este exterioară, epică, simbolizând acte de voință, ci interioară.

G. Călinescu

George Coşbuc era un om „puțintel la trup, cu glas blajin şi domol", „aşa de bun, aşa de modest", după cum îşi amintesc contemporanii, în ochii căruia însă „scânteia optimismul"; destinul a vrut ca tocmai un astfel de om, prin întreaga sa operă poetică, prin trăinicia inspirației şi prin profunzimea sentimentelor exprimate, să devină „suflet în sufletul neamului său, cântându-i bucuria şi amarul". Stau mărturie volumele de versuri publicate: **Balade şi idile** (1893), **Fire de tort** (1896), **Ziarul unui pierde-vară** (1902) sau **Cântece de vitejie** (1904), în paginile cărora, iscusitul făurar de frumuseți românești alcătuieşte o monografie artistică a satului ardelenesc, având drept model Hordoul, „sat grănițeresc" de lângă Năsăud, județul Bistrița, în care poetul a venit pe lume.

Iată-l descris magistral de G. Călinescu: „Satul e pe valea Salvei, care vine din munții Rodnei spre Someş, având tovarăş la coborât pe altă vale, Rebra. Sunt munți mari în apropiere, ai Rodnei, ai Bârgăului şi pe stânga Salvei, spre Izvoare, e Țibleşul, iar pe dreapta, mai în sus, Pietrosul. Jos, la Năsăud, dealurile sunt cu spinările foarte late, mai în sus valea Salvei se împădureşte şi de la Telciu încolo miroase a lemn de fierăstraie". (G. Călinescu).

Hordoul îi va ocaziona îndrăgirea frumuseților naturii şi evocarea lor măiestrită, dar şi înfățişarea altor teme precum starea socială şi munca, sau dragostea; multe creații coşbuciene (reprezentative) vor zugrăvi apoi lupta pentru dreptate sau fapta vitejească; fie că sunt pasteluri, „idile" sau balade, ori incendiare cântece de răscoală, poeziile lui G. Coşbuc, prin vigoarea lor echilibrată, slăvesc, fiecare în felul ei, virtuțile poporului român. Că George Coşbuc şi-a iubit patria ştim toți;

Scanned with OKEN Scanner

mai puțini știu că într-o carte de citire, alcătuită în 1899, el își numește țara „România, gura raiului", „țara contrastelor". Tot aici narează poetul și episodul urmăririi lui Pașa Hassan de către Mihai Viteazul în toiul luptei de la Călugăreni. E o carte de proză, iar poezia apăruse în volumul **Fire de tort,** în 1896.

Alte poezii care susțin afirmațiile de mai sus: **Decebal către popor, Un cântec barbar, Moartea lui Gelu, Oltenii lui Tudor, Paşa-Hassan,** toate luminând adevăruri istorice, toate exprimând hotărârea de-a apăra libertatea și independența patriei.

Supranumit pe drept „poetul tânărimii", autorul poemelor **Doină, Hora** și **Noi vrem pământ** a înțeles istoria ca pe o neîntreruptă luptă pentru libertatea socială și națională, simbolurile umane ale acesteia fiind Decebal, legendarul Gelu, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu sau Ioan Vodă cel Cumplit. G. Coșbuc continuă astfel, cu mijloace artistice noi, tradiția încetățenită în literatura noastră de versurile patriotice ale lui Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, M. Eminescu.

„În toate poeziile de evocare istorică străbate, ca un laitmotiv, aceeași mândrie de a nu ceda vrăjmașului, mândrie sălbatică, izvorâtă dintr-o nețărmurită credință în biruința finală, ce animă și poeziile de revoltă". (D. Micu). Și dacă în poezia **O scrisoare de la Muselim-Selo** e preamărit eroismul ostașilor români care au câștigat independența națională, în **Cântec** este evocată figura lui Ștefan-Vodă ca săpată în piatră. Ca un căpitan sfătos, el își strânge lângă sine ostașii, fiind însă încrezător nu în mulțimea oștirii, ci în calitatea ei: „Turcii-s mulți, de-opresc cu palma / Prutul tot, dar când ne văd / Fug de-a valma"; **Paşa-Hassan,** celebra baladă, înfățișează pe marele voievod Mihai Viteazul înzestrat cu daruri supranaturale; el are „fulgeru-n mână", în contrast cu Pașa-Hassan, adevărată întruchipare a groazei mistuitoare, care fuge mâncând pământul, „îi dârdâie dinții și-i galben pierit"; Gelu, din **Moartea lui Gelu,** voievod transilvan, contemporan năvălirii ungurilor, rănit pe câmpul de luptă, cere calului, ca în balada populară **Toma Alimoş,** să-l îngroape „pe margini de apă", nădăjduind ca undele Cernei să-l jelească și că vor veni și vremuri de biruință când: „Și-armat voi ieși eu afară, / Și veseli vom trece noi iară / Prin suliți și foc înainte, / Să ție potrivnicii minte / Că-s vii, când e vorba de țară, / Și morții-n morminte".

Și exemplele s-ar putea înmulți, dar, sperând că argumentația este suficientă, să trecem la luminarea izvorului din care își trage sevele balada **Paşa-Hassan,** adică la **geneza** ei.

Izvorul de inspirație al baladei **Paşa-Hassan** îl constituie o pagină de istorie, care poetizează, cu mare forță, pe eroul de la Călugăreni al românilor, semnată de Nicolae Bălcescu. Este vorba de opera acestuia **Românii supt Mihai-Voievod Viteazul** (lucrare ce cuprinde evenimente din istoria Țărilor Române dintre anii 1593–1601), capitolul XXXIV din

Scanned with OKEN Scanner

Cartea a II-a, în care se relatează un impresionant episod din lupta românilor pentru libertate națională, şi anume înfrângerea turcilor în bătălia de la Călugăreni, din 1595, Mihai Viteazul fiind văzut ca un semizeu: „În acel minut, Mihai, precum odinioară semizeii cântați de nemuritorul Omir, alerga într-o parte şi într-alta prin tabăra turcească căutând pe Sinan, când, văzând de departe pe Hassan-Paşa, se luă după dânsul strigându-i să stea de e viteaz, să se lupte cu dânsul piept la piept, şi când de când era să-l ajungă cu paloşul. Dar Hassan-Paşa fugea înspăimântat şi nu se putea ține pe picioare de groază. El merse de-şi ascunse ruşinea într-un crâng spinos, de unde d-abia a doua zi îndrăzni să iasă la ai săi".

Acest instantaneu al întâmplării va fi poetizat de G. Coşbuc în balada **Paşa Hassan,** publicată mai întâi în revista **Vatra,** nr. 23, din **1894** şi reprodusă apoi în volumul **Fire de tort,** din 1896. Ca **specie literară, Paşa-Hassan** este o **baladă cultă** (autorul e cunoscut) în ea povestindu-se fapte de vitejie din trecut, din viața poporului, cu personaje puține, înzestrate cu însuşiri morale şi fizice excepționale.

Spre deosebire de balada populară vitejească, **(Gruia lui Novac)** istorică **(Constantin Brâncoveanu),** haiducească **(Toma Alimoş, Corbea, Iancu Jianu), Paşa-Hassan** este o creație individuală, G. Coşbuc preluând doar tiparele constructive generale (aura legendară a eroului, situarea în împrejurări excepționale, paralelismul axat pe dualitatea-vitejie-laşitate, îmbinarea elementului real cu fabulosul, viziunea hiperbolică, în trăsături vizibil îngroşate, deplasarea accentului către măreția simbolică a faptei etc.)

Şi dacă în balada populară derularea firului epic se produce în modul tradițional, clasicizant, subiectul fiind organizat în momentele lui specifice, (expoziție, intrigă, conflicte, punct culminant, deznodământ) poetul anonim apelând la formule inițiale şi finale, la repetiții, la motive şi imagini, la grupuri de rime, la versul scurt, de cinci-şase silabe (sau de şapte-opt silabe), la ritmul trohaic – în **Paşa-Hassan** este evidentă o structură proprie care duce la o **concentrare a conținutului ideatic** şi la o dinamică a desfăşurării conflictului.

Subiectul baladei e simplu: în toiul luptei de la Călugăreni, Mihai Viteazul îşi zăreşte duşmanul de moarte, pe Hassan, şi porneşte după el „năvală nebună". Îngrozit, acesta fuge mâncând pământul până în mijlocu taberei sale. În final, autorul îşi exprimă ironia („Văzut-au şi beii că fuga e bună / Şi bietului paşă dreptate i-au dat"), dar şi satisfacția („Căci vodă ghiaurul în toți a băgat / O groază nebună").

Alte balade semnate de G. Coşbuc, foarte cunoscute şi apreciate sunt: **El Zorab, Rugămintea din urmă, Moartea lui Fulger, Nunta Zamfirei;** sau semnate de alți scriitori, de V. Alecsandri, **Baba Cloanța, Peneş-Curcanul,** sau de Şt. O. Iosif: **Pintea** etc.

Scanned with OKEN Scanner

Este interesant de subliniat că în balada aceasta, autorul, oprindu-se la momentul psihologic central-vitejia ieşită din comun a domnitorului Mihai Viteazul – „se apropie de imaginea halucinantă, modernă, asupra războiului prin spectacolul apocaliptic pe care-l înfăţişează" (Petru Poantă).

(A) În balada lui G. Coşbuc, rolul **expoziţiei** din creaţia populară îl joacă **tabloul general al luptei** ce se desfăşoară între cele două armate (primele trei strofe): cea română în frunte cu Vodă, apărându-şi libertatea naţională şi cea turcească, dorind să cucerească un popor viteaz, dar care va fi ruşinos înfrântă şi zvârlită în apa Neajlovului.

Lupta este conturată în imagini dinamice, derulate cinematografic, mişcarea fiind surprinsă de autor dinspre planul îndepărtat către cel apropiat, într-o vizibilă gradaţie ascendentă – motivul **literar** fiind cel al cavalcadei, întâlnit şi la alţi scriitori români: „Pe vodă-l zăreşte călare trecând / Prin şiruri cu **fulgeru-n mână** / În lături s-azvârle oştirea păgână, / Căci vodă o-mparte, cărare făcând / Şi-n urma-i se-ndeasă, cu vuiet curgând, / Oştirea română".

Observăm că poetul „păstrează ipostaza aparentă a liricului obiectiv, a liricului reprezentării" (G. Călinescu), transcriind ceea ce **vede, simte** şi îl **impresionează** pe unul dintre eroi, îngrozitul comandant Hassan; autorul notează, indirect, starea **psihică** a paşei care-l vede pe vodă „trecând prin şiruri", „cu fulgeru-n mână", făcând „cărare" armatei române ce curge „cu vuiet".

Imaginile vizuale, cu rezonanţe onomatopeice şi auditive, se completează reciproc, Coşbuc folosind tehnica intensificării imaginii poetice, prin integrarea amănuntului caracteristic, transfigurat artistic prin hiperbolă şi metaforă: „cu tropote roibii de spaimă pe mal / Rup frânele-n zbucium şi saltă; / Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă / Şi cade-n mocirlă, un val după val, / Iar **fulgerul Sinan,** izbit de pe cal, / Se-nchină prin baltă".

„Hassan de sub poala pădurii acum / Lui Mihnea-i trimite-o poruncă: / În spatele-oştirii muntene s-aruncă / Urlând ianicerii, prin flinte şi fum, / Dar paşa rămâne alături de drum / Departe de luncă".

Tabloul e de sinteză, panoramic, pluridimensional.

Se creează atmosfera de luptă înverşunată, prin apelul la verbele „trecând", „făcând", „curgând", aflate în rimă, ceea ce imprimă dinamism tabloului şi un efect onomatopeic – sugerând zgomotul produs de mişcarea oştilor înarmate (prin mulţimea de „r", „l", „b") – prin intermediul imaginilor motorii: („turcimea... se rupe", „cade", iar Sinan „se-nchină prin baltă").

Dinamismul extrem al tabloului este subliniat nu numai prin folosirea verbelor de mişcare accelerată, ci chiar şi prin semnificaţia contextuală a unor termeni poetici: spre exemplu: „zăreşte" presupune deopotrivă acuitatea vizuală, dar şi surprindere, „fulgerul"

Scanned with OKEN Scanner

este transfigurarea metaforică a armei teribile a voievodului român dar şi groaza trezită în sufletul paşei, prin tehnica paralelismului, căruia Coşbuc îi conferă virtuţi artistice noi, sensul fiind pus în antitează tragicomică cu sintagma „fulgerul Sinan", care „se-nchină prin baltă".

„Ianicerii" s-aruncă „urlând" „în spatele oştirii muntene", în timp ce Hassan rămâne undeva în afara planului acţiunii directe. Consumarea acestei poziţii se realizează prin apelul la conjucţia adversativă „dar"; („Dar paşa rămâne alături de drum / Departe pe luncă").

Aici, ca şi în pasajul înfruntării directe dintre protagonişti, imaginile haotice ale încleştării se împlinesc cu cele ale ritmului şi ale gradaţiei ascendente, euforiile ritmice (armoniile imitative) fiind elemente de plasticitate poetică. Prin asemenea mijloace, G. Coşbuc obţine imaginea panoramică a luptei.

(B) Din clipa în care **„tabloul intră în mişcare"**, Coşbuc rămâne neîntrecut. Propoziţiile sunt scurte, dinamice", (I. Rotaru). Predomină exclamaţiile, iar imaginile vizuale şi cele de mişcare sunt foarte pregnante. Secvenţele se succed cinematografic, poetul slujindu-se când de un „şi" narativ, când de o anaforă sau de o sugestivă comparaţie pentru a sublinia vitejia voievodului român: „Ca volbura toamnei se-nvârte el roată / **Şi** intră-n urgie ca luptu-ntre oi, / **Şi**-o frânge degrabă, şi-o bate-napoi / **Şi**-o vântură toată".

În ciuda aurei eroice, legendare, eroii „se mişcă într-un spaţiu de familiaritate" (P. Poantă), fapt ilustrat prin multitudinea elementelor limbajului popular, turnate în tiparul expresiv al imaginilor artistice, ca de exemplu comparaţia hiperbolică (de tip popular): „ca volbura toamnei", „ca lupu-ntre oi", sau folosirea lui „şi" narativ prin care se ilustrează intrarea vijelioasă a domnitorului român în urdia păgână.

În secvenţa următoare, (strofele 5, 6) figura lui Mihai domină câmpul de bătaie, îngrozind sufletele turcilor şi ale căpeteniilor lor. Este momentul când teama şi spaima se instalează definitiv în inima duşmanului. Văzut de Hassan, Mihai cutreieră vitejeşte câmpul „tăind de pe cai", iar imaginea lui se amplifică în mintea conducătorului turc, până la dimnsiuni apocaliptice: „El vine spre paşă: e groază şi vai, / Că vine furtună"... (6).

Figura celor două personaje, Mihai Viteazul şi Paşa-Hassan – vor fi admirabil caracterizate, prin intermediul antitezei şi al hiperbolizării, secvenţa următoare, magistrală, (strofele 7–11 inclusiv) conţinând **tabloul** dinamic al **confruntării,** axat pe dualitatea vitejie-laşitate.

Poetul pune faţă în faţă pe cei doi conducători, diferiţi nu numai prin trăsăturile moral-sufleteşti, care le justifică acţiunile, ci şi prin cauza pentru care luptă: independenţa, libertatea, pe de o parte, şi cotropirea, subjugarea, pe de alta. G. Coşbuc, „care avea vocaţie epică şi

Scanned with OKEN Scanner

dramatică" (G. Călinescu), ilustrează magistral caracterul situațiilor, reușind să dea eroilor săi proporții impunătoare.

Schița de portret pictural, sugerând groaza conducătorului turc, e admirabil surprinsă în momentul provocării la luptă în doi: Hassan, care văzuse înfrângerea rapidă a oștirii sale, zdrobite de iureșul trupelor românești, nu poate rezista tensiunii confruntării cu „ghiaurul". Cuprins de disperare, înfricoșat, Hassan devine ridicol. El nu răspunde strigătului de bătaie trimis de Mihai – „Stai, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun, / Că nu te-am găsit nicăierea"... „– Stai, pașă!, Să piară azi unul din noi"! – ci, obsedat în fuga lui înfricoșată de figura „ghiaurului", despre care se dusese vestea peste Dunăre, „aleargă de groaza peirii bătut / Mănâncă pământul". Dialogul, ca și vorbirea directă, trădează vocația dramatică și epică a lui G. Coșbuc.

Domnitorul român e hotărât să câștige biruința cu prețul vieții, dacă va fi cazul, în timp ce frica lui Hassan atinge proporții uriașe, ca de coșmar, fapt conturat printr-o metaforă de mare forță evocatoare: „Cu frâul pe coamă el **fuge nebun,** / Că-n gheară de fiară și-n gură de tun / Mai dulce-i peirea".

Chipul lui Mihai Viteazul este reliefat prin tehnica gradării comparațiilor cu elemente ale naturii: el e „suflet de vânt", „volbura toamnei", ca ulterior să devină „furtună", cu vorba de „tunet" portret înspăimântător și măreț în același timp. Mai târziu, figura lui Mihai capătă, în imaginația bântuită de spaimă a turcului, proporții uriașe: „Sălbatecul vodă e-n zale și fier. / Și zalele-i zuruie crunte, / Gigantică poart-o cupolă pe frunte, / Și vorba-i e tunet, răsufletul ger, / Iar barda-i din stânga ajunge la cer, / Și vodă-i un munte".

Din acest portret, bazat pe exagerări intenționate, pe metaforă și simbol, („Vorba-i e tunet", „răsufletul ger" și „vodă-i un munte") rezultă convingător valoarea artistică a hiperbolei: „barda-i ajunge la cer", „poart-o cupolă pe frunte". Strofa toată (a 8-a) e făcută din câteva onomatopei („zalele-i zuruie") și-i clădită pe ritmuri perfecte; impresionează și vocabularul („fier", „zale", „zuruie", „tunet", „ger", „vodă-i un munte").

La G. Coșbuc **epicul** este un mijloc de dezvăluire a sentimentelor care însuflețesc personajele surprinse făptuind acțiuni vitejești. Prin mulțimea verbelor, autorul compune o figură legendară a eroului Mihai: el „zărește" dușmanul, „se-ntoarce și pleacă", „intră-n urdie", „și-o frânge", „și-o bate", „și-o vântură", „aleargă", „împrăștie singur", „cutreieră câmpul", „vine furtună". El e plin de curaj, de vitejie.

În contrast cu Mihai Viteazul, surprins de autor tot timpul în acțiune, **Paşa-Hassan** este conturat inițial **static** și apoi **descriptiv**, accentul căzând pe transmiterea reacțiilor lui înspăimântate. Poetul a izbutit magistral să pună în relief groaza care-l cuprinde încetul cu încetul pe cotropitor, folosind diferite mijloace artistice. El îi surprinde (a)

Scanned with OKEN Scanner

înfățișarea fizică: paşa are „ochii de sânge", „barba vâlvoi", îi „dârdâie dinții" şi-i „galben pierit"; (b) apoi **gesturile necontrolate**: loveşte „cu scările" coapsele calului, îl bate peste gât „cu pumnii-amândoi", „turbanul îi cade şi-lasă căzul", „îşi rupe cu mâna vestmântul" care-i ține fuga în loc; el ne redă (c) **senzațiile vizuale şi auditive,** care capătă, în imaginația celui fugărit, proporții apocaliptice: vorbele lui Mihai **i se par** „ca tunetul", răsuflarea lui e „ger", zalele-i „zuruie crunte"; căciula lui e „o cupolă gigantică", barda din mâna stângă i-ajunge „la cer", vodă-i „un munte", aşa că invadatorul „zboară şoimeşte": „Turbanul îi cade şi-l lasă căzut; / Îşi rupe cu mâna vestmântul, / Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul, / Şi lui **i se pare** că-n loc e ținut; / Aleargă de groaza peirii bătut, / Mănâncă pământul."

În acest mod G. Coşbuc realizează paralelismul axat pe dualitatea vitejie-laşitate. Dinamismul extrem al tabloului este alcătuit prin folosirea verbelor de mişcare accelerată („fuge", „zoreşte", „loveşte", „bate", „zboară", „cade", „rupe", „se-mpiedică", „aleargă", „dârdâie", „mănâncă pământul") la prezentul etern, prin trecerea rapidă de pe un plan pe altul al imaginii, dar şi prin utilizarea versului scurt, menit să scoată în relief şi să nuanțeze afectiv ideea. Verbul, în **Paşa-Hassan,** transmite astfel avântul vitejesc cu care Mihai urmăreşte pe duşmanul cotropitor şi parcă, în ritmul versului, auzi ropotul cailor şi vuietul bătăliei (ca şi-n poezia **Mihnea şi baba,** de D. Bolintineanu), în care ritmul cavalcadei e dat de măsura versului.

În strofa citată mai sus, la accentuarea ideii de înfrângere ruşinoasă contribuie: folosirea aceloraşi forme verbale, variind doar modul („cade" – „căzut"), apelul la epitetul antepus şi la inversiune („largile-i haine"), dar şi versul scurt („Mănâncă pământul") care nuanțează ideea că turcul fuge ca un laş.

(C) **Compoziția** de mare artă a poeziei constă în modul cum autorul a ştiut să sugereze apropierea progresivă a protagonistului; Hassan, aflat într-un punct îndepărtat al luptei, „zăreşte pe Mihai", apoi „vede cum zboară flăcăii Sucevei"; „vede pe Bogdan şi-ncepe, ca-ntr-un film, cavalcada năvalnică; imaginea e în prim plan, mărită, se dau detalii semnificative („are ochii de sânge", barba „vâlvoi", „îşi rupe cu mîna vestmântul", „îi dârdâie dinții"...) ca, în final (strofele 11–12), să fie sugerată din nou depărtarea progresivă a fugarului: „Căci paşa-i de taberi aproape sosit! / Spahii din corturi se-ndeasă grăbit / Să-i deie scăpare".

Clocotul goanei lui Mihai pe urmele paşei s-a potolit, desfăşurarea descendentă a acțiunii fiind înregistrată de verbele la perfect compus utilizate de poet în ultima strofă: „a jurat", „văzut-au", „au dat", „a băgat"): „Şi-n ceasul acela Hassan a jurat / Să zacă de spaimă o lună, / Văzut-au şi beii că fuga e bună / Şi bietului paşă dreptate i-au dat, / Căci Vodă ghiaurul în toți a băgat / O groază nebună".

Scanned with OKEN Scanner

Vocația epică și dramatică a lui G. Coșbuc, care știe să gradeze efectele își spune și acum cuvântul: starea jalnică a beilor și-a lui Hassan e pusă în antiteză cu ultima imagine a lui Mihai, „sălbaticul", la asta contribuind atât inversiunea („bietului pașă"), exprimând ironia și disprețul autorului față de dușmanii lași, cât și versul scurt („O groază nebună"), care accentuează afectiv ideea de satisfacție maximă: Mihai, simbol al patriotismului, va deveni „Viteazul" în istoria românilor, pentru că a trezit și-n alți dușmani atâta spimă. Hiperbolizarea este realizată de G. Coșbuc acum prin intermediul unui adjectiv cu rol de epitet aflat la gradul superlativ absolut.

Numeroși comentatori ai operei coșbuciene au stabilit că, la autorul **Baladelor și idilelor**, „tehnica versificației este copleșitoare", iar Coșbuc „un poet unic la noi" (Vladimir Streinu). El a izbutit să creeze „o melodie interioară, ce-i este caracteristică", incontestabil specifică: „Un poet adevărat poate fi verificat și prin aceea, dacă în versurile sale are un sunet verbal propriu, o muzică pe care, auzind-o, să spui imediat, fără greș, numele lui". (Octav Șuluțiu) Sunt citate numeroase poezii coșbuciene în care acesta a reușit „să-și cânte propriile sale note, să-și înfiripe armonia sa: **Noapte de vară, Nunta Zamfirei, La oglindă, Pe lângă boi, În miezul verii, Subțirica din vecini, Moartea lui Fulger, El-Zorab** și, firește, **Paşa-Hassan.**

Referindu-ne la **versificația** poeziei comentate, să stabilim că ea este compusă din douăsprezece strofe, de câte șase versuri fiecare, rimele sunt masculine, în versurile 1, 4, 5 și feminine, în versurile 2, 3, 6, și sunt organizate perechi sau îmbrățișate.

Cuvintele din finalul versurilor au, prin rimă, o pondere mare în creearea tonalității de ansamblu a poeziei; ele generează muzicalitatea; iar gerunziiile și unele substantive impun un ton grav, dinamic, corespunzător fondului. În strofa întâi, de exemplu: „Pe vodă-l zărește călare **trecând** / (...) Căci vodă o-mparte, cărare **făcând,** / Și-n urmă-i se-ndeasă, cu vuiet **curgând",** – cuvintele subliniate au rima masculină (grupul „când" – „gând"), în timp ce, în versurile 2, 3, 6, rima e feminină (se potrivesc ultimele două silabe): „mână" / „păgână" / „română" /.

Ritmul este vioi, amfibrahic; (adică piciorul metric este trisilabic, iar accentul cade pe silaba din mijloc), măsura fiind de 9–11 silabe.

În ceea ce privește **vocabularul,** precizăm că G. Coșbuc folosește **arhaisme** pentru a sugera atmosfera de frescă istorică: „ianiceri", „flinte", „pașă", „urdie", „ghiaur", „spahii", „bei", (precum și) expresii plastice împrumutate din graiul poporului („se-nvârte el roată" – „mănâncă pământul", „ca volbura toamnei") ca și cuvinte simple: „gloată", „bardă", „flăcăi", „roibi".

Referindu-se la aceeași problemă, a versificației, G. Călinescu aprecia că „mai ales în narațiunile în versuri, cu episoade din război, versificația e cu mult superioară, fraza redusă la minim, strofele variate".

Scanned with OKEN Scanner

Marele critic vedea în G. Coşbuc „nu numai un desăvârşit tehnician", ci... **„şi un mare poet, profund original"**, care a izbutit, „ca şi Eminescu, de altfel, să facă **poezie înaltă** care să fie... priceputǎ poporului".

DICŢIONAR EXPLICATIV

PAŞĂ (tc.) 1. – (În Imperiul Otoman) Guvernatorul unei provincii (paşalâc); titlu onorific acordat unor înalți demnitari; persoană care purta un astfel de titlu 2. – (În unele țări musulmane) Titlul onorific conferit unor demnitari; persoană având acest titlu. Expr. **Ca un paşă** sau **ca paşa** = având cele mai bune condiții, ca un boier; fără nici o grijă.

Lecturi suplimentare

ROMÂNIA PITOREASCĂ

de *Alexandru Vlahuță* (1858–1919)

Giurgiu. Călugăreni

Sosim în fața oraşului Giurgiu. Țărmurile se depărtează. Din coşurile înalte ale fabricilor gâlgâie rotocoale negre de fum ce se risipesc molatic în zarea nesfârşită. Dunărea liniştită, largă, are aspectul unui lac frumos, poleit de razele soarelui. Un şes neted, verde, răsare în mijlocul apei. E ostrovul San-Giorgio, pe care-a stat odinioară un falnic castel, zidit de genovezi – stăpânitorii mărilor de-acum o mie de ani. În dreptul acestei insule se-ntinde, pe câmpia din stânga – sentinela capitalei la Dunăre – vechea şi zbuciumata cetate, stăpânită când de romani, când de turci, bătută şi pusă-n flăcări când de unii, când de alții, neştiind până pe la începutul acestui veac cărui Dumnezeu să se închine, şi cui şi-n ce limbă să-şi spuie durerile. În cinci sute de ani şi-a văzut de paisprezece ori bisericile prefăcute în geamii: creştinii trebuiau să s-ascundă prin beciuri ca să se poată închina în legea lor.

Pe aici şi-a întins pod peste Dunăre acum trei sute de ani bătrânul şi nebiruitul Sinan-paşa – spaima creştinătății. El venea cu oaste multă şi cu vâlvă mare, hotărât să sfarme – o dată pentru totdeauna – stăvilarele române de pe poalele Carpaților, cuibul acesta de viteji, cari de-atâta timp stăteau străji neadormite la porțile Europei apusene şi nu lăsau puterea semilunii să-şi întindă mai departe valurile-cotropitoare.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru fericirea namului nostru, pe vremea aceea domn în Țara Românească era Mihai Viteazu, una din cele mai eroice figuri în istoria omenirei. Văzând el ce potop de oaste vine asupra-i şi cugetând că o luptă în câmp deschis nu e cu putință, se retrase la câteva ceasuri departe de Giurgiu, pe valea Neajlovului, la locul numit Vadul Călugărenilor. Aici, drumul spre Bucureşti trece prin două dealuri acoperite de păduri. Valea era îngustă şi mlăştinoasă. La intrare era un pod de lemn peste băltoacele Neajlovului. Mihai trecu podul şi se aşeză în strâmtoarea aceasta ca-ntr-o cetate. Puțini erau la număr ostaşii lui, dar inimoşi, încercați în lupte, cu multă iubire de țară, şi hotărâți cu toții a-şi da scump viața. Împărțiți în cete, aşteptau pe vrăşmaşi şi-şi plănuiau lovirile. A patra zi, pe la nămezi, pândarii de pe măguri zăriră dinspre Giurgiu un nor mare de praf întunecând văzduhul. Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decât a lui Mihai, era împânzită la gura vadului, dincolo de pod. Din înfundăturile codrului, românii îşi măsurau vrăjmaşul cu care-aveau să dea piept a doua zi. Noaptea şi-o petrecură sfătuind împrejurul focurilor. Când se lumina de ziuă, toți erau în picioare, nerăbdători, gata de luptă.

Mărimea primejdiei îi înfierbântă. Mihai se plimbă printre ei. Privirea şi vorba lui dau sufletelor încredere şi brațelor tărie. „Cu inimă, copii, şi nu pierdeți nici o mişcare. Gândiți-vă că în cumpăna bătrâneții voastre atârnă azi destinele țării, mândria şi viitorul neamului nostru!..."

Cumplită a fost lupta, şi mult sânge s-a mai vărsat până să se hotărască biruința acelei zile. De trei ori s-au izbit, din ce în ce mai îndârjite şi mai furioase, cele două armate. De trei ori neînfricoşatele şiruri ale lui Mihai se răpăd dincolo de pod şi-şi despică drum cu paloşele-n gloatele adânci şi dese ale lui Sinan. Înăbuşiți însă de covârşitoarea mulțime a duşmanului, care părea că de ce-o tai, de ce sporeşte, românii se retrag, încet şi cu rânduială, în strâmtoarea în care turcii nu-ndrăznesc însă să se adâncească. Se lasă soarele spre asfințit. Printre copaci se văd ostaşi legându-şi rănile-n pripă, nerăbdători de a-şi jertfi patriei cea din urmă picătură de sânge. În vale viermuiesc turbanele. Sinan-paşa se pregăteşte să treacă podul şi să nainteze cu toată armata. Încep clipele marilor griji. În vremea asta, iată că soseşte în tabăra românilor o ceată de trei sute de puşcaşi ardeleni. Ajutorul acesta venit la timp e primit ca un semn dumnezeiesc. Acum nu mai e un moment de pierdut. Mihai îşi întocmeşte iute rândurile, s-aşază-n fruntea călăreților şi, smulgând o secure din mâna unui soldat, îşi face cruce şi dă pinteni calului. Un freamăt lung, ca de stârnirea unui vânt, cutremură pădurea. Turcii apucaseră a-şi trece o frunte de oaste dincolo de pod. Mihai se răpede voinicește-n ea şi învârtejindu-se îşi face loc cu calul şi brațul în mulțimea-n spăimântată, răteză dintr-o lovitură de stângaci capul lui Caraiman-paşa şi-nvălmăşeşte cu ai săi şirurile rupte şi zăpăcite de iuțeala izbânzii.

Scanned with OKEN Scanner

Sinan, fierbând de mânie, îşi ridică grosul armatei şi trece podul. Mihai se face că se retrage şi-l lasă să-nainteze puțin în strâmtoare, unde mulțimea, neputându-şi desfăşura rândurile, nu mai era aşa de primejdioasă. Turcii încep să se creadă biruitori, când deodată se trezesc izbiți în față de oastea învăpăiată a lui Mihai. Puterea, şi mai ales iuțeala atacului neaşteptat îi opreşte-n loc: loviturile, care curg ca grindina, le ia văzul. Țipetele celor dinainte arunca groaza-n sufletele celor din urmă. Măcelul se-nfierbântă. Luptătorii sunt piept la piept. Ochii scapără şi inimile se-ndârjesc de-o parte şi de alta. Adânc străbate în gloată fulgerătorul voievod, lăsând dâră de morți pe unde trece; ostaşii lui ucid cu mânerul, când li se rupe spada. Ei înaintează mereu, spărgând şir după şir, împrăştiind spaima şi neorânduiala în oastea păgână, care-ncepe să dea-ndărăt şi să se-năvălmăşească. Cei din urmă, văzându-se-mpinşi spre pod, o iau la fugă. Sinan se răpede să-i întoarcă. El răcneşte, blestemă şi bate-n mişei cu ghioga-i de fier. Dar strigătul morții răsună mai tare. Oastea vizirului se tulbură toată, năpădită ca de-o furtună. Românii lovesc orbeşte. Piepturi şi capete trosnesc sfărâmate sub copitele cailor. Mulțimea, nebună de groază, îşi caută scăparea-n fugă. Fricoşii târăsc pe eroi. La pod se înghesuiesc să treacă deodată cai, oameni şi tunuri. Se face-o larmă şi-un învălmăşag de nu mai ştiu încotro să se mişte. Toți poruncesc, şi nimeni n-ascultă. Unii mor striviți de-mbulzeală, alții s-azvârl în mocirlă. Sinan, îmbrâncit, cade de pe pod şi-şi rupe dinții, – un supus îl ia-n spate şi-l scapă. Soldați şi paşi fug laolaltă, lăsând şi arme şi steaguri în mâinile românilor, care-i gonesc, lovindu-i de zor, până când noaptea ia subt ocrotirea întunericului ei sfărmăturile ce mai rămăseseră din marea oaste-a lui Sinan.

ESCURSIUNI ÎN GERMANIA MERIDIONALĂ

de *Nicolae Filimon* (1819–1865)

Memorii artistice, istorice şi critice
(1858)

Capitolul 1
De la Bucureşti la Giurgiu

... Ce făcui, da? Încălecai pe un Pegas care, ce e drept, nu seamănă cu cel din mitologie şi mă îndreptai către un fel de Parnas, care în limba obişnuită în părțile locului se numeşte Călugăreni sau

Scanned with OKEN Scanner

Crucea de Piatră, proprietatea dreaptă a monastirei Glavacioc, zidită de răposatul principe Mircea cel Bătrân.

Această moşie este dăruită monastirei de principele Vlad al V-lea, nepotul marelui Mircea, ca să fie spre pomenirea ctitorilor şi pentru hrana călugărenilor de la acea mănăstire. Fapta donatorilor nu poate fi decât lăudabilă, scopul însă au cam degenerat, căci călugăraşii după timpul acela au murit şi în locul lor au venit călugări, iar după moartea acestora au venit un fel de oameni care, afară de haină, nu au nimic călugăresc într-înşii.

Aceştia, voind a păzi literalmente tot ce au rău legilor monahiceşti, lasă familiile scăpătate şi pe orfani în prada mizeriei şi luând punga cu galbeni pe umeri urmează, după cum zic, lui Hristos, deşi calea pe care umblă de la un timp încoa nu este tocmai creştină, dar n-ai ce să zici:

E defectul legii,
Nu e vina lor.

Calul meu, care altfel era o vită venerabilă, cu toată bunăvoinţa ce avea de a mă transporta pe aripi de vânt, dar el, ca şi ţara întreagă, suferise foarte mult în invazia de la 1853, şi asta făcea să umble foarte încet. Îmi plăcu felul acesta de călătorie, căci îmi procura timp de ajuns ca să poci vedea acele câmpii îmbrăcate cu cele mai frumoase semănături, acel loc venerabil pentru tot românul, căci ne aduce aminte faimoasa bătălie dată de creştinul principe Mihai Bravul în contra armiei păgâne de zece ori mai mare la număr decât a sa; în fine, colina aceea plină de stejari ce servi odată de parapet artileriei dirigeată de campionii crucei în contra superbilor otomani.

Vederea acestor locuri, atât de importante pentru istoria patriei mele, deşteaptă în inima mea cele mai frumoase sentimente şi îmi umplu capul de ideile cele mai poetice. Materia părea că încetase d-a mai funcţiona în mine, spiritul era acum care mă transporta în regiunile acelea unde se urcă numai animele celor fericiţi. Părea că văz într-un nor de lumină armata creştină retezând cu paloşul ei cel lat pe cei mai de frunte cavaleri din falangele otomane. Aci vedeam pe Buzescu zdrobind capul superbului curd cu teribilul său buzdugan; mai apoi junele erou Calomfirescu, nebun de turbare, înfige lancea sa de oţel în pieptul cruntului spahiu. În darn încerca sprintenul arab a fugi de sabia călăraşului român, căci el îl ajunge, îi loveşte şi îl face să muşte ţărâna. Dar cine să fie oare acel mândru erou care se distrage din ceilalţi voinici, precum să disting stejarii secolari dintre arborii cei mici? El alergă în toate părţile unde pericolul este mai mare, încurajează pe cei slabi şi emulează pe fiii libertăţii; el caută un rival demn de sine, îl găseşte, se aruncă asupra-i întocmai ca leul deşertului şi-l face să bea din cupa morţii.

Scanned with OKEN Scanner

Iată spectacolul ce vedeam în momentele acelea; deodată, calul să opri din umbletul său cel lin şi începu a sări înapoi. Mă deşteptai din visările mele şi văzui doi ţigani ce duceau un urs cu dânşii; aprins de mânie pentru brusca mea deşteptare din acele frumoase visări, nu mă putui opri de a da tutulor răilor pe ţigani, împreună cu dobitocul lor, iar după aceea mă îndreptai către Crucea de Piatră, singurul monument ce întâmpină călătorul în acele locuri atât de venerabile pentru români.

Această cruce este ridicată de un principe ce au domnit mult mai în urma faimosei bătălii de la Călugăreni. Deşi înscripţiunea sculptată pe dânsa nu se referă deloc la fapta cea mare săvârşită chiar pe acel loc, dar când cineva se va gândi mai bine la terorismul otoman din timpii aceia, ar putea fără dificultate să înţeleagă adevăratul scop al rădicării acelui monument.

BALADA MORŢII

de *Geroge Topîrceanu* (1886–1937)

Cobora pe Topolog
Dintre munţi, la vale...
Şi la umbra unui stog
A căzut pe cale.

În ce vară? În ce an?
Anii trec ca apa...
El era drumeţ sărman
Muncitor cu sapa.

Oamenii l-a îngropat
Într-un loc aiurea,
Unde drumul către sat
Taie-n lung pădurea.

Şi de-atunci, lângă mormânt,
Plopi cu frunză rară
S-au zbătut uşor în vânt,
Zile lungi de vară.

Soarele spre asfinţit
Şi-a urmat cărarea.
Zi cu zi l-au troienit
Vremea şi uitarea.

Dimineaţa ca un fum
Urcă pe coline
Zvon de glasuri dinspre drum
Până-n preajmă-i vine.

Peste vârfuri lunecând
În argint, condurii
Înfioară când şi când
Liniştea pădurii..

Numai colo-ntr-un frunzar
Galben în lumină,
Stă pe-o creangă de arţar
Pasărea străină.

Scanned with OKEN Scanner

Stă şi-aşteptă fără glas
Parcă – să măsoare
Cum se mută, ceas cu ceas,
Umbra după soare...

Astfel, tot mai neştiut
Spre adânc îl fură
Şi-l îngroapă-n sânu-i mut
Veşnica Natură.

Vara trece; pe cărări
Frunza-n codru sună.
Trec cernite înserări,
Nopți adânci cu lună.

Iar când norii-nvăluiesc
Alba nopții Doamnă,
Peste groapa lui pornesc
Vânturi lungi de toamnă...

BALADA MUNȚILOR

I

S-au ivit pe rând la soare,
Jos, la capătul potecii,
Turmă albă de mioare,
Noatinele şi berbecii.

Sunet de tălăngi se-ngână.
Subt poiana din Fruntarii,
Zăboveşte-n deal la stână
Baciul Toma cu măgarii.

El se pleacă din cărare
Şi tot leagă şi dezleagă,
Cumpăneşte pe samare
O gospodărie-ntreagă:
Maldăr de tarhaturi grele
Cu dăsagi, căldări şi pături
Că de-abia pot sta sub ele
Doi măgari voinici alături

Gata!... Baciul stă pe gânduri,
Peste frunte mâna-şi duce.
Se ridică-n două rânduri
Şi domol îşi face cruce.

Apoi cată lung spre creste
Şi spre țarcurile goale...
Şi convoiul, fără veste,
A pornit încet la vale.

Cerul şi-a schimbat veşmântul.
Ploaia parcă stă să-nceapă.
Printre brazi coboară vântul
Ca un foşnet lung de apă.
Adâncit în gânduri multe
Baciul stă şi nu-şi dă seamă
C-a rămas în loc s-asculte...

După el, călcând cu teamă
Merg tăcuții lui prieteni
Prin sălbatice pripoare,
Pe sub poale verzi de cetini,
Pe potecă fără soare,
Ori străbat în pas alene
Luminişuri fără flori,
Singuratice poiene
Cu mesteceni visători...
Rar trezesc în a lor cale
Câte-o piatră subt copită.
Iar când drumul se prăvale
Jos, la coastă povârnită,
Calcă baciul ca pe gratii
Şi-i struneşte blând cu gura:
– Cătinel, feciorii tatii
Ca să n-o pornim de-a dura!...

II

Astfel, turmă după turmă
Pleacă toamna de la stâni,

Scanned with OKEN Scanner

De rămân pustii în urmă
Munții singuri și bătrâni.

Astăzi ca și-odinioară,
Cât s-afundă-n vreme anii,
Ei văzură cum coboară
Pe cărări de plai ciobanii,
Când pe soare, când pe ploaie,
Vreme multă, fără număr,
Cu căciula lor de oaie
Și cu sarica pe umăr,
A' trecutului vii moaște
Peste care vremea crește, –
Culmea verde mi-i cunoaște,
Stânca sură mi-i iubește...

Iar în urma lor, pe sară,
Astăzi ca și alte dăți,
Peste liniște coboară
Peste mari singurătăți.

Toamna cu-a ei albă frunte
Și cu galbenii-i conduri
A lăsat argint pe munte
Și rugină pe păduri.

La răspântii crește stogul
De foi moarte de curând.
Strigă-n vale Topologul,
Și-a lui larmă, când și când,
Ca o voce omenească
Până sus pe culmi tresare,
Preajma mută s-o trezească
Din senina ei visare.

Tot mai jos apoi se lasă
Poala norilor pe munte.
Vin din iarna-ntunecoasă
Zile lungi cu ploi mărunte.
Neguri dese-ncep să cadă,
Se târăsc în jos pe plai.
Pe păduri se strâng grămadă
Falduri albe de burhai.
Brazii stau în nemișcare,
Printre ramuri ploaia pică, –
Nici o creangă nu tresare,
Nici un zbor de păsărică.
Numai ferigile ude,
Putregaiul și bureții
Își trimet mirezme crude
În desimea groasa-a ceții.
Trunchiuri strâmbe, răsturnate
Scorburile și buștenii
Cu-a lor cioturi, pe-nserate
Umplu codrii de vedenii.

Sihla neagră se-nfioară.
Speriat, dintr-un hățiș,
Pui sfios de căprioară
A ieșit la luminiș...
Cu blănița zgribulită
Stă și-ascultă nemișcat...
Vremea pare-ncremenită...
Brazii fruntea și-au plecat,
Spăimântați, ca pentru rugă;
Colo-n fundul curmăturii,
Dormitând pe-o buturugă
S-a ivit Muma-pădurii...
Dar nu-i nimeni să-i zărească
Trupul hâd și deșirat,
Fața galbenă de iască,
Nasul – ciot de brad uscat.
Nici nu vede, nici n-aude,
Doar își scutură pe-o mână
Părul ei de vreascuri ude,
Fruntea plină de țărână.
Și cum stă cu ceața-n spate
Istovită lângă trunchi,
Rădăcini și crengi uscate
Îi atârnă pe genunchi.
Negurile-i sug puterea
Ochii-i nemișcați și suri
Chemă noaptea și tăcerea
Din adâncuri de păduri...

III

Și se duc pe nesimțite
Nopți pustii și zile reci,
Cum s-adună, putrezite,

Scanned with OKEN Scanner

Frunze moarte pe poteci.
Colo sus, culcat pe-o rână,
Stă Negoiul mohorât
Cu-a lui negură bătrână
Care-i ține de urât.
Fulgii-ncep apoi să cadă.
Firea-şi doarme somnul ei
Amorțită sub zăpadă...

Iar târziu, la Sfântu-Andrei,
Când cobori de la povarnă
Printre plopi subțiri şi rari,
În senină zi de iarnă
Vezi departe munții mari
Cum îşi zugrăvesc în soare
Piscuri vinete spre cer,
Povârnişuri sclipitoare,
Brazi împodobiți de ger,
Atârnând ca nişte salbe
Pe grumajii lor de stânci,
Peste plaiurile albe
Şi prăpăstiile-adânci.

BALADA UNUI GREIER MIC

Peste dealuri zgriburite,
Peste țarini zdrențuite,
A venit aşa, deodată,
Toamna cea întunecată.

Lungă, slabă şi zăludă
Botezând natura undă
C-un mănunchi de ciumafai, –
Când se scutură de ciudă,
Împrejurul ei departe
Risipeşte-n evantai
Ploi mărunte,
Frunze moarte,
Stropi de tină.
Guturai..

Şi cum vine de la munte,
Blestemând
Şi lăcrămând,
Toți ciulinii de pe vale
Se pitesc prin văgăuni,
Iar măceşii de pe câmpuri
O întâmpină în cale
Cu grăbite plecăciuni...

Doar pe coastă, la urcuş,
Din căsuța lui de humă
A ieşit un greieruş,
Negru, mic, muiat în tuş
Şi pe-aripi pudrat cu brumă:

– Cri-cri-cri.
Toamnă gri,
Nu credeam c-o să mai vii
Înainte de Crăciun,
Că puteam şi eu s-adun

Scanned with OKEN Scanner

O grăunță cât de mică,
Ca să nu cer împrumut
La vecina mea furnică,
Fi'ncă nu-mi dă niciodată,
Și-apoi umple lumea toată
Că m-am dus și i-am cerut...
Dar de-acuș,
Zise el cu glas sfârșit
Ridicând un picioruș,
Dar de-acuș s-a isprăvit...

Cri-cri-cri,
Toamnă gri,
Tare-s mic și necăjit!

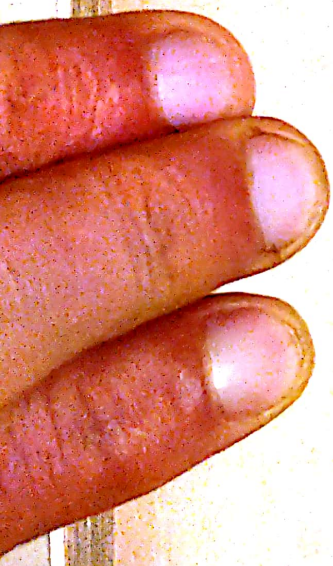

Scanned with OKEN Scanner

6

COLINDE POPULARE

FLORILE DALBE

Ia sculați, voi boieri mari,
Florile dalbe
Ia sculați, români plugari,
Florile dalbe

Că vă vin colindători,
Florile dalbe
Noaptea pe al cântători,
Florile dalbe

Şi v-aduc pe Dumnezeu,
Florile dalbe
Să vă mântuie de rău,
Florile dalbe

Dumnezeu adevărat,
Florile dalbe
Soare-n raze luminat,
Florile dalbe.

POARTA LUI CHRISTOS

Sculați, sculați, boieri mari,
Că vă vin colindători.
Nu vă vin cu nici un rău,
Ci v-aduc pe Dumnezeu
Pre Dumnezeu mititel,

Mititel, înfăşățel,
Înfâşăt în foi de mac
Cu tichie verde-n cap,
Iar în fundul tichiei
Este-o piatră nestimată,
Ce plăteşte lumea toată,
Țarigardul jumătate
Şi Braşovu-a trei parte,
Sus în poarta lui Christos
Să fii gazdă sănătos.

Scanned with OKEN Scanner

COLINDĂ DE COPIL

Sculați, sculați boieri mari,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cântători;
Și v-aduc pe Dumnezeu,
Și vă roagă să trăiți
Și ca pomii să rodiți
Și ca ei să-mbătrâniți
Ca un măr, ca un păr,
Ca un fir de trandafir.

BUNĂ DIMINEAȚA
(Colind de copil)

Bună dimineața la moș Ajun!
Și mâine cu bine la moș Crăciun!
Am venit și noi odată
La mulți ani cu sănătate,
Și la anul să venim
Sănătoși să vă găsim.
Bună dimineața la moș Ajun!
Și mâine cu bine moș Crăciun!
Moș Crăciun e omul bun
Bagă la copii în sân
Mere, pere, nuci, covrigi,
Câte-un gologan de cinci.
La anul și la mulți ani!

MOȘ CRĂCIUN CU PLETE DALBE

Moș Crăciun cu plete dalbe
A sosit de prin nămeți
Și aduce daruri multe
La fetițe și băieți.
Moș Crăciun, Moș Crăciun.
Din bătrâni se povestește
Că-n tot anul, negreșit,
Moș Crăciun la geam sosește
Niciodată n-a lipsit.
Moș Crăciun, Moș Crăciun.
Moș Crăciune, Moș Crăciune,
Încotro vrei s-o apuci?
Ți-aș cânta florile dalbe,
Dac-aș ști că nu te duci.
Moș Crăciun, Moș Crăciun.

VREAU SĂ MERG CU-NTREG POPORUL

Vreau să merg cu-ntreg poporul
Ca să-mi văd mântuitorul
Pe Hristosul meu iubit
Care-n lume a venit.
Vreau cu îngerii-mpreună
Să cânt azi vestea cea bună
Că din ceruri s-a dat jos
Domnul meu Iisus Hristos.
Cu Maria Sfântă mamă
Vreau să stau și să-mi dau seamă
Cum copilul cel ceresc
A luat chip omenesc
Iar spre tine, Doamne sfinte,
Îndrept inimă și minte
Și te rog, în pieptul meu,
Să-ți alegi culcușul tău.

TREI PĂSTORI
– Colindă –

Trei păstori se întâlniră
Și așa se sfătuiră:
Haideți, fraților, să mergem,
Floricele să culegem
Și să facem o cunună,
S-o-mpletim cu voie bună
Și s-o ducem lui Hristos,
Să ne fie de folos.
Raza soarelui, floarea soarelui.

Scanned with OKEN Scanner

COLINDIȚA

Colindița nu-i mai multă
Să trăiască cine-ascultă!
Sus la ceruri o-nălțăm,
Şi la gazde o-nchinăm.

O-nchinăm cu veselie
Şi cu mare bucurie
C-am ajuns seara de-Ajun
Şi-a bătrânului Crăciun

Sus, mai sus vom înălța
Ce-am ştiut vă vom cânta
Să rămâneți sănătoşi,
Sănătoşi şi bucuroşi.

C-am ajuns ziua cea sfântă
Când colindele se cântă,
Sărbătoarea lui Christos
Să vă fie de folos!

COLIND DE FETIȚĂ

Dalbă fetişoară
Să nu-ți pară rău
Că n-am mai venit:
Am fost depărtați
Peste vârf de munți
În creştet cărunți,
La flori să-ți culegem,
Flori din toate flori,
Mai mult busuioc
Decât siminoc
Mai mulți trandafiri
Decât calonfiri,
Cunună să-ți faci,
Cunună frumoasă
Să porți sănătoasă
Rar, de ziele mari,
Ziua de Crăciun
Şi de Bobotează,
Când preoți botează.
Lumea creştinează.
Dalba fețişoară
Fie-mi sănătoasă
Cu tată,
Cu mamă,
Cu semenii-i frați
Şi cu noi toți.

STEAUA SUS RĂSARE

Steaua sus răsare
Ca o taină mare
Steaua străluceşte
Şi lumii vesteşte
Că astăzi curata,
Prea nevinovata,
Fecioara Maria,
Naşte pe Mesia,
În țara vestită,
Bethleem numită
Magii cum zăriră,
Steaua şi porniră.
Mergând după rază,
Pe Christos să-l vază

Scanned with OKEN Scanner

Şi dacă-l aflară
la dânsul intrară
Şi se închinară.
Cu daruri vestite,
Lui Christos menite
Ducând fiecare

Bucurie mare.
Care bucurie
Şi la voi să fie
De la tinerețe
Pân'la bătrânețe.

O, CE VESTE MINUNATĂ

O, ce veste minunată
În Bethleem ni se-arată
C-astăzi s-a născut
Cel făr' de-nceput,
Cum au spus prorocii.

Mergând Iosif cu Maria
În Bethleem a se-nscrie
Într-un mic sălaş, lângă acel oraş
A născut pe Christos.

Păstorii văzând în zare,
Din cer o lumină mare,
Ei se bucurau, îngerii cântau,
De minunea mare.

Pe fiul cel din vecie,
Ce l-a trimis Tătal mie
Ea să-l nască, ea să-l crească
Să ne mântuiască.

TREI CRAI DE LA RĂSĂRIT

Trei crai de la Răsărit
Cu steau-au călătorit.
Când în cale purcedea,
Steaua-nainte mergea.

Iar când sta, de odihnea,
Steaua încă-i aştepta.
Pân-la Irod au ajuns,
Steaua-atunci li s-a ascuns.

De aici dac-au plecat,
Steaua iar s-a arătat.
Şi-a mers, până a stătut,
Unde Iisus s-a născut.

Şi cu toți s-au bucurat,
Pe Iisus dac-au aflat,
Cu daruri s-au închinat
Ca la un mare-mpărat.

O, BRAD FRUMOS

O, brad frumos, o, brad frumos,
Cu cetina tot verde
Tu eşti copacul credincios
Ce frunza nu şi-o pierde

Scanned with OKEN Scanner

O, brad frumos, o, brad frumos
Cu cetina tot verde.

O, brad frumos, o, brad frumos,
Cu cetina tot verde
Eu când te văd mă simt duios,
Tristețea ta mă pierde.
O, brad frumos, o, brad frumos
Cu cetina tot verde.

O, brad frumos, o, brad frumos
Cu Moş Crăciun când vine,
Te-am aşteptat atâția ani
Şi-am plâns în rând cu tine.
O, brad frumos, o, brad frumos
Am plâns în rând cu tine.

LITERATURĂ CULTĂ – POEZIE

COLINDE, COLINDE

de *Mihai Eminescu*

Colinde, colinde!
E vremea colindelor,
Căci gheața se-ntinde
Asemeni oglinzilor.
Şi tremură brazii
Mişcând rămurelele,
Căci noaptea de azi-i
Când scânteie stelele.

Se bucur' copii,
Copiii şi fetele,
De dragul Mariei
Îşi pieptănă pletele,
De dragul Mariei
Şi-a Mântuitorului,
Luceşte pe ceruri
O stea călătorului.

RĂSAI ASUPRA MEA...

de *Mihai Eminescu*

Răsai asupra mea, lumină lină,
Ca-n visul ceresc d-odinioară;
O, mică sfântă, pururea fecioară,
În noaptea gândurilor mele vină.

Scanned with OKEN Scanner

Speranța mea tu n-o lăsa să moară
Deşi al meu e un noian de vină;
Privirea ta de milă caldă, plină,
Îndurătoare-asupra mea coboară.

Străin de toți, pierdut în suferința
Adâncă a nimicniciei mele,
Eu nu mai cred nimic şi n-am tărie.

Dă-mi tinerețea mea, redă-mi credința
Şi reapari din cerul tău de stele;
Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie!

RUGĂCIUNE

de *Mihai Eminescu*

Crăiasă alegându-te
Îngenunchem rugându-te,
Înalță-ne, ne mântuie
Din valul ce ne bântuie
Fii scut de întărire
Şi zid de mântuire,
Privirea-ți adorată
Asupră-mea coboară,
O, maică prea curată
Şi pururea fecioară,
Marie!

Noi, ce din mila sfântului
Umbră facem pământului,
Rugămu-ne-ndurărilor,
Luceafărului mărilor;
Ascultă-a noastre plângeri,
Regină peste îngeri,
Din neguri te arată,
Lumină dulce, clară,
O, Maică prea curată
Şi pururea fecioară,
Marie!

ÎN SEARA DE CRĂCIUN

de *George Cosbuc*

Afară ninge liniştit
În casă arde focul,
Iar noi, pe lângă mama stând,
De mult uitarăm jocul.

E noapte, patul e făcut,
Dar cine să se culce,
Când mama spune de Iisus
Cu glasul rar şi dulce;

Cum s-a născut Hristos în frig
În ieslea cea săracă,
Cum boul peste el sufla
Căldură ca să-i facă.

Cum au venit la ieslea lui
Păstorii de la stână
Şi îngerii cântând din cer,
Cu flori de măr în mână.

Scanned with OKEN Scanner

COLINDĂ

de *Octavian Goga*

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
La casa de om sărac,
S-a gătat făina-n sac
Şi n-avem să-ți dăm colac...
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Pe toate răzoarele,
Pe toate ogoarele
De-am trudit picioarele...
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Toate săptămânile
Ne-am ostenit mânile
Şi-am adunat grânele.
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Pe toate răzoarele,
Pe toate ogoarele
Ne-am trudit picioarele...
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Slujim slujba satului,
Țarina bogatului,
Pajura-mpăratului.
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Pe toate cărările
Îți cântăm cântările,
Ardem lumânările
Moş Crăciun!

MOŞ CRĂCIUN

de *Octavian Goga*

Moş Crăciun cu barba albă, Moş Crăciun cu traista plină,
Vechi stăpân atât de darnic al copilăriei mele,
Azi la noi în sat te-aşteaptă toată casa cu lumină,
Cu colinde şi cu cântec şi cu crai ceteți de stele.

Tu te furişezi în taină pe la fiecare poartă
Cu păşirea ta tiptilă nu laşi urme pe zăpadă,
Dar te simte-ntreg curpinsul oropsiților de soartă,
Când laşi buinecuvântarea peste capul lor să cadă.

Tu cobori şi-n seara asta, tu cobori ca totdeauna,
Pe pământul greu de rele, sol bătrân de gânduri bune,
Şi-nveşmânți c-un văl de pace răzvrătirea-nviforată...
Cum te-aşteaptă-n sat la mine!... Du-te, du-te, Moş Crăciune...

De nu-ți este peste mână treci şi pe la casa noastră,
Biata mama-ngândurată azi e singură la masă,

Scanned with OKEN Scanner

Tu măcar o rază-n suflet îi trimite pe fereastră,
Când vezi neatins şi vinul şi colacul de pe masă.

Apoi pleacă, Moş Crăciun... pe oriunde-şi duce dorul
Bătrânească, şi cinstita şi curata noastră lege;
Numa-n lumea mea străină nu-ncerca să treci hotarul,
Căci şi inima şi casa ţi-s închise-aici, moşnege!...

CRĂCIUNUL COPIILOR

de *Octavian Goga*

Dragi copii din țara asta,
Vă mirați voi cum se poate,
Moş-Crăciun din ceriu de-acolo
De le ştie toate-toate...

Uite cum, vă spune badea...
Iarna-n noapte pe zăpadă
El trimite câte-un înger
La fereastră să vă vadă...

Îngerii se uită-n casă
Văd şi spun – iar Moşul are
Colo-n ceriu la el în tindă,
Pe genunchi o carte mare...

Cu condei de-argint el scrie
Ce copil şi ce purtare...
Şi de-acolo ştie Moşul
Că-i şiret el, lucru mare...

MOŞ AJUN

de *Şt. O. Iosif*

Printre crengi pierdute-n ceață
Luna-ncet la geam apare,
Aruncând pe flori de gheață
Boabe de mărgăritare.

Lângă pat, jos, în căsuță,
Mama plânge despletită
Pe copila cea drăguță,
Între îngeri adormită...

...Dar ce zgomot e în tindă?
Inima-mi stă să se rumpă!
Vin copiii de colindă,
Vin la sora lor cea scumpă.

Lărmuind cu bucurie,
Bat în geam, fac zarvă multă,
Râd cu hohot, făr'să ştie
Că fetița nu-i ascultă...

Iar prin crengi pirdute-n ceață
Luna trist la geam apare
Şi lucesc pe flori de gheață
Boabe de mărgăritare...

Scanned with OKEN Scanner

ISUS

de *Panait Cerna*

Ai fost un om ş-ai pătimit ca dânsul...
Un Dumnezeu – cum te credeau părinții –
Pluteşte-n veci deasupra suferinții:
El nu ne poate înțelege plânsul.

Pe Dumnezeu, de l-am vedea în cuie,
Cu pieptul plin de lănci, cu chipul supt,
Am spune că-i un joc, dar jertfă nu e:
El din ființa lui nimic n-a rupt.

Dar Tu ai sângerat pe negre căi,
Supt umilinți ce nu le ştie cerul;
Tu ai gemut, când te pătrunse fierul,
De-au tremurat şi ucigaşii tăi.

Şi ochii tăi cei blânzi se înnoptară,
Şi gura ta s-a-nvinețit de chin,
Şi duhul tău, ce nu putea să moară,
A smuls din trup suspin după suspin.

Un om, un om, prin patimile tale!
Şi, totuşi, cât de sus lumina mea,
Te-a înălțat răbdarea sfântă-a ta!
De mila ta, la glasul tău de jale,

Să se deştepte morți de mii de vremi
Ş-adâncul lumii să se înfioare,
Iar Tu – să ai privirea iertătoare,
Un om să fii – şi tot să nu blestemi!...

Cum au putut să steie laolaltă.
Atâta chin ş-atâta bunătate?
Se rătăceşte mintea şi nu poate
Să te urmeze-n lumea ta înaltă...

*

Al nostru eşti: al celor slabi şi goi –
Pământ ți-e trupul şi-n pământ s-ascunde,
Dar umbra ta rămâne printre noi
Şi inima-mi te simte orişiunde;

Scanned with OKEN Scanner

De sufletul ce-a întâlnit mizerii
Şi cu obolul său le-a vindecat,
Te-apropii lin, prin negura tăcerii,
Şi strângi în taină mâna care-a dat.

Apostolului răsplătit cu ură,
Tu-i spui: Mergi, nu eşti singur în durere!
Şi gura ți-o-nfrățeşti cu sfânta gură
Ce-a semănat nădejdi şi mângâiere;

De cel ce geme, neputând să moară,
Apropii cupa liniştii de veci;
Mereu sporeşte-a inimii comoară
Şi drum de zâmbet laşi pe unde treci...

Al nostru eşti! Ce ochi văzu vr'odată
Că te-ai suit la cer, purtat de nori?
Ce gând nebun svârli această pată,
Pe cel mai mare dintre visători?

Putut-a oare sufletu-ți să fugă
La cei senini şi fericiți din cer,
Când jos, prin murmure de chin şi rugă,
Atâtea brațe tremură şi-l cer?

Nu, nu! Ale Golgotei reci piroane
Nu te-au lipit atât de strâns pe lemn,
Cât te-a legat de-acest pământ nedemn
Nemărginirea rănilor umane.

Atâta timp, cât lutul n-o să crească
Copii asemeni chipului tău sfânt;
Atâta timp, cât liniştea cerească
Nu se coboară-n inimi pe pământ;

Cât timp nu vezi aieve tot ce sameni,
Şi ochii toți de plâns n-or fi deşerți,
Atât de mult Tu, cel născut din oameni,
Va trebui să mângâi şi să ierți;

Atât de mult vei auzi jelire
Şi rana ta va sângera mereu –
Îmblânzitor de oameni prin iubire
Tu ți-ai ales destinul cel mai greu!

Scanned with OKEN Scanner

.... Dar, când vei smulge-ntreaga omenire
Din somnul lung al greului răbdat,
Când nu va fi nici chin, nici rătăcire,
Atunce Tu zâmbi-vei împăcat;

Atunce numai îngerul hodinii
Va coborî supt ochiu-ți înțelept:
Îți va culege de pe frunte spinii
Și-ți va închide rănile din piept.

DE AJUNUL CRĂCIUNULUI

de *Elena Farago*

Toată noaptea asta, colo-n ceruri, sus,
Stelele lucrează fără încetare
Căci le-adună-n clacă steaua sfântă, care
A-ndrumat pe vremuri Magii lui Iisus.

Torc de zor în noapte sfântului ajun
Câlți de nea și raze harnice de stele,
Pentru noi, copiii, torc, să facă ele
Funia cu trepte pentru Moș Crăciun.

Lungă cât e drumul din pământ la cer,
Trainică să-i fie moșului povara,
Vor întinde-o-n noapte, nevăzută, scara
Moșului ce luptă cu-ndârjitul ger,

Ca să ne aducă iar, de colo sus,
Pe la toți copiii darurile care
Ni le va trimite, iar, la fiecare
Sfânta și duioasa mamă a lui Isus.

IISUS E VIAȚA

de *Vasile Militaru*

Bucurați-vă, noroade și cântați, pe fața humii,
Că-Împărat cu chip senin
Și de bunătate plin,
S-a născut Iisus – Lumina și Mântuitorul lumii!...

Scanned with OKEN Scanner

Soarele nu străluceşte, nici nu a strălucit vreodată,
Viu, ca fruntea lui curată!
Oameni, voi, a căror viaţă-i pururi de-ntuneric plină,
Alergaţi la El şi cereţi să vă dăruie lumină!

Ruşinează-se-ntre ele mângâioasele-adieri
Ce trimite-n taină vântul
Şi, umile, totdeauna se ascund în flori de meri,–
Când Iisus, Mângâietorul, îşi începe blând cuvântul!...
Voi, nemângâiaţii lumii, – cu obrajii de tămâie, –
Ascultaţi cuvântu-i dulce, – pururea să vă mângâie!...
Margine au toate cele câte-n veacuri, pe pământ,
Oameni, ale voastre sunt, –
Dar nemărginire sfântă sunt, – şi n-ai cui să asameni
Mila Lui Dumnezeiască şi iubirea Lui de oameni!...
Voi, de-a-pururi urgisiţi, din coliba cea umilă,
Căutaţi-l, să vă-ncarce de iubire şi de milă!...

Tremură, de-a Lui Mărire, Împăratul cel mişel...
Mare e Iisus, dar nimeni nu e mai umil ca El!...
Voi, trufaşi, a căror turmă patimile o frământă,
Căutaţi, o clipă numai, la smerenia Lui sfântă
Ruşinată fruntea voastră veţi culca-o în ţărână!...
Şi dac-aveţi ochi să vadă, – sceptru chiar purtând în mână, –
E neprihănită floarea de cireş, în adevăr,
Şi neprihănită roua-n cupa florilor de măr,
Însă, – adevăr să spui, –
Că noroi rămân acestea, lângă neprihana Lui!...
O, slăviţi-L, voi căzuţii, – cu de lacrimi geană plină, –
Care nu-l cunoaşteţi chipul şi vă tăvăliţi prin tină
Alungaţi din suflet noaptea şi din ochii voştri ceaţa
Şi veţi şti că: El e mila, El, iubirea, El e viaţa!

COLIND CERESC

de *Radu Gyr*

Cerul şi-a deschis soborul
– Lerui, Doamne, Ler –
au pornit cu pluguşorul
îngerii prin cer.

Merg cu pluguri de oglindă
şi de giuvaer,
toţi luceferii colindă
– Lerui, Doamne, Ler –

Scanned with OKEN Scanner

Vântul suflă cu lumină
– Lerui, Doamne, Ler –
în buhai de lună plină
legănat în ger.
Pentru heruvimi cu glugă
albă de oier
sub fereşti colinde-ndrugă,
– Lerui, Doamne, Ler –

N-au venit cu grâu la poartă,
ci au rupt din cer
stele mari ca să le-mpartă,
– Lerui, Doamne, Ler –

Şi-n gustar de roade grele,
– Lerui, Doamne, Ler –
va fi câmpul cer de stele
tolănit sub cer...

Numai tu aştepţi în tindă,
– Lerui, Doamne, Ler –
suflete fără colindă,
şi fără Prier.
Nici un cântec alb nu vine
fâlfâind pe cer
cu o stea şi pentru tine,
– Lerui, Doamne, Ler –

MAICA ŞI PRUNCUL

de *Ion Pillat*

În odaia scundă moare focu-n vatră
Colo pe firidă pâlpâie opaiţ
Pe un drum de ţară, câini zadarnic latră...
Nici un sfânt la noapte n-o să stea pe laviţi.

Singură cu Pruncul, singură cu focul
Ce-şi desface-n umbră coada de păun,
Maica se gândeşte, cumpănind norocul
Pruncului ce-ntinde mâna la ceaun.

Ochii lui albaştri cum e inu-n floare
Maica îi sărută, mângâie bălaj
Părul ca mătasea de porumb, şi-o doare
Sufletul deodată năpădit de scai...

Lacrimi şterg în gene braţele cămeşii:
A venit ţiganca de i-a dat cu ghiocu –
Şi pe drum de munte au plecat lăeşii...
Dar Iisus zâbeşte blând, urmându-şi jocul.

FLORILE DALBE

de *Vasile Voiculescu*

Răsar, în zori de vremuri nouă, nevinovate, dalbe flori,
Cu mâini curate le culegem şi ne pornim colindători,
Bătând uşor cu ele-n pragul oricărui suflet luminat
Vom clătina crenguţa dulce şi după ce ne-am închinat

Scanned with OKEN Scanner

Cânta-vom cântece de slavă, de dragoste şi de prinos
Că pentru neamul nostru astăzi se naşte-ntr-adevăr Christos.

Copii sfioşi, crescuţi din leagăn în sfinte datine, venim
Şi noi la marea sărbătoare, slăvitei Patrii să menim
Să calce harnică de-a pururi pe-al holdelor bogat lăicer,
Să nu-i apună niciodată izbăvitoarea stea din cer.

Pe firul vechilor refrenuri înşiruind cântări de azi
Pornim de la coliba noastră şi străbătând prin munţi cu brazi,
De sus, din gândurile Tisei şi pân'la cuibul din Hotin
Vom duce graiul şi povestea nestrămutatului destin;
Prin muncă doar şi vitejie trecurăm tulburul noian
De când ne-a fost sădit aicea bădiţa nostru drag Traian.

Plecând cu dalbe flori în mână, de-a-lungul ţării le purtăm
La orice casă cu lumină să ne oprim şi să cântăm,
Vom clătina crenguţa dulce şi viersul cald, încetinel,
Iar de-ţi vedea pe alba floare bobiţe tainice sclipind
Să ştiţi că-s lacrimi ce le varsă, răzleţi, ciobanii de la Pind.

NOAPTEA DE CRĂCIUN

de *Otilia Cazimir*

Moş Crăciun, în fapt de seară,
A pornit-o spre oraş
Şi la sania-i uşoară
A-nhămat un iepuraş.

Drumurile-s troienite,
Noaptea vine, gerul creşte...
Cu urechile ciulite
Iepuraşul se grăbeşte.
Uite-o casă, colo-n vale,
Cu ferestre luminate...
Moşul s-a oprit din cale,
Cu toiagul-n poartă bate:

– Bună-sara! Bună sara!
Am venit cu sănioara
Şi cu daruri proaspete,
Bucuroşi de oaspete?
– Bucuroşi, bucuroşi
Strigă glasuri de copii,
Moşule, de unde vii?
– Iaca vin din moşi-strămoşi
Încărcat cu jucării!
Şi-am pornit la drum cu zorul
Să vă spun că-n noaptea asta
S-a născut Mîntuitorul...
Na, şi ţie,
Na, şi ţie,
Să v-aducă bucurie!
Închinaţi-vă frumos
Domnului Isus Christos
Care-n paza lui vă ţine...
Eu vă las de-acum cu bine,
Că-i târziu

Scanned with OKEN Scanner

Şi sacu-i greu
Şi mai sunt în drumul meu
Şi-alte case de copii
Care-aşteaptă jucării...
Să vă aibă-n pază Domnul!
Moşul a pornit la drum,
Pe copii îi fură somnul
Şi prin somn ei văd acum
Cum tot suie şi coboară
Prin troianul uriaş,
Moş Crăciun c-un iepuraş
Înhămat la sănioară...

Scanned with OKEN Scanner

7

DĂSCĂLIȚA
de Octavian Goga (1881–1938)

După Eminescu şi Macedonski, Goga e întâiul mare poet din epoca modernă, sortit, prin simplitatea aparentă a liricii lui, să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național totodată şi pur ca şi Eminescu.

G. Călinescu

Octavian Goga – una dintre cele mai importante personalități ale neamului nostru, pe care le-a dat pământul românesc de dincolo de Carpați – a fost, în primul rând, **un mare poet național.** George Călinescu îl consideră „întâiul mare poet din epoca modernă, sortit, prin simplitatea aparentă a liricii lui, să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național totodată şi pur ca şi Eminescu".

Prin cele mai importante creații ale sale, adunate în volumele: **Poezii** (1905, volumul premiat de Academia Română, la propunerea lui Titu Maiorescu), **Ne cheamă pământul** (1909), **Din umbra zidurilor** (1913), **Cântece fără țară** (1916), **Din larg** (1939, volumul apărut postum), Goga realizează o adevărată şi complexă monografie lirică a satului transilvănean de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul veacului al XX-lea, înveşmântată în lumina virtuților ei alese şi a idealurilor de dragoste socială şi de libertate națională, dar şi adânc întristată, îndurerată de asuprirea la care era supusă.

Dramaturg şi **ziarist**, totodată, Octavian Goga a înzestrat, de asemenea, cultura noastră cu două piese de teatru-drama **Domnul notar** (1914) şi tragerdia **Meşterul Manole** (1928), ca şi cu numeroase gânduri, opinii, idei reunite în volume, de publicistică precum sunt: **O seamă de cuvinte** (1908), **Însemnările unui trecător** (1911), **Strigăte în pustiu** (1915), **Precursori** (1930), **Fragmente autobiografice** (1938, din volumul **Discursuri**) ş.a.

Concepând poezia ca pe un act de creație cu o înaltă misiune socială, patriotică, poetul de la **Răşinari** (satul în care s-a născut) şi-a formulat foarte clar crezul său artistic, afirmând: „Eu, grație structurii mele sufleteşti, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui şi se transformă într-o trâmbiță de alarmă. Am văzut în scriitor un

Scanned with OKEN Scanner

semănător de credințe şi un semănător de biruință"... **(Mărturisiri literare,** 1932).

Poezia **Rugăciune,** cu care se deschide volumul din 1905, atestă, în mod impresionant, hotărârea poetului de a realiza, prin întreaga sa creație, **„cântarea pătimirii noastre":** „Alungă patimile mele, / Pe veci strigarea lor o frânge, / Şi de durerea altor inimi / Învață-mă pe mine-a plânge" – se adresează el **creatorului,** de deasupra, al întregii firi, pe care-l numeşte, familiar, **„părinte"...** „Nu rostul meu, de-apururi pradă / Ursitei maştere şi rele, / **Ci jalea unei lumii, părinte,** / Să plângă-n lacrimile mele!"

Călăuzit fiind de sentimentul revoltei împotriva nedreptăților suferite de cei mulți, sentimentul „din care a derivat şi formula" sa „literară", văzând „în țăran un chinuit al pământului", Octavian Goga a creat poezii în care a exprimat durerea unui neam întreg, asuprit **(Oltul),** jalea „înstrăinatului Ardeal" **(Noi),** revolta țăranului, înfățişat ca rob al pământului şi al stăpânilor acestuia **(Clăcaşii, Plugarii, De la noi** etc.). Aceste poezii conturează **imaginea unei colectivități** aflate în suferință, în ciuda deosebitelor ei valori morale, de care poetul leagă, de altfel, speranțele de mai bine ale întregului popor: „Din casa voastră, unde-n umbră / Plâng doinele şi râde hora, / Va răsări odată vremii / Norocul nostru-al tuturora" **(Plugarii),** poezia căpătând, în felul acesta, un caracter **profetic, mesianiac** (de prevestire a viitorului).

În alte poezii ca: **Apostolul, Dascălul, Lăutarul, La groapa lui Laie,** scriitorul evocă **figuri reprezentative** din lumea satului, imagini exemplare care întruchipează idealuri ale colectivității şi care le susțin în împlinirea lor prin tot ceea ce fac: „Tu să-ți pleci uşor genunchii/ Şi uşor să-ți pleci grumazul / Şi pe umerii vioarei / Să-ți apeşi domol obrazul"/ – îi spune poetul **cântărețului,** o dată cu plecarea acestuia din lume, „Şi să cânți un cântec, Laie, / Cum se cântă-n sat la noi / Când se tânguie ciobanul / După turma lui de oi / Povesti-va atunci struna / Înălțimilor albastre / Vremea lungă câtă jale / Scris-a-n sufletele noastre?"...

Jalea „înscrisă" în sufletul poetului şi de dispariția, atât de prematură, a sorei sale, **Victoria,** învățătoare, moartă la 20 de ani (a trăit între 15. XI. 1884–3. III. 1904), s-a decantat în vibrante imagini evocatoare, ce conturează portretul acelei minunate ființe din poezia **Dăscălița.**

Admirația pentru munca surorii sale s-a asociat, firește, şi cu stima şi iubirea pentru mama sa, **Aurelia,** ea însăşi învățătoare, de la care viitorul poet deprinsese primele slove.

Elemente din bibliografia familiei Goga sunt, desigur, transfigurate artistic şi în poezia **Apostolul,** care-şi adună însemnele **de model** din lungul şir de preoți ce se înscriu în ascendența poetului, începând de pe la jumătatea secolului al XVIII-lea, până la tatăl scriitorului, preotul **Iosif Goga.**

Poezia **DĂSCĂLIȚA** a apărut, mai întâi, în revista **Luceafărul,** din 1 aprilie, 1904 şi a fost reprodusă în volumul **Poezii,** din 1905.

Titlul ei ne indică **tipul, formula** discursului poetic, care se realizează ca un **portret în versuri,** construit în maniera marilor pictori,

Scanned with OKEN Scanner

din lumini şi umbre, elemente aşezate în contrast tocmai spre a evidenția şi impune mai bine **întregul.**

În **lumină** sunt proiectate – prin **descriere şi evocare,** însuşirile deosebite, **fizice** şi mai ales **morale** ale **Dăscăliței,** iar **umbrele,** tonurile îndurerate sunt aduse de sugestia sfârşitului ei prematur, de neîmplinirea ei ca om.

Poezia este o **construcție simetrică, portretul** fiind încadrat de două răscolitoare secvențe – **prima şi ultima** strofă – care reprezintă două **tablouri de natură,** strâns legate de ceea ce discursul poetic îşi propunea să comunice: „Când, tremurându-şi jalea şi sfiala, / Un cânt pribeag îmbrățişează firea, / Şi-un trandafir crescut în umbră moare, / Şi soare nu-i să-i plângă risipirea, / Eu plâng atunci, căci tu-mi răsai, în zare, / A vremii noastre dreaptă muceniță" îşi începe poetul mărturisirea.

Tonalitatea de elegie (adică de poezie care comunică un puternic sentiment de **tristețe**) se instalează chiar de la început: două substantive – **jale** şi **sfială** tremură în acordurile unui „cânt pribeag" care se strecoară, ca un bocet, îmbrățişând firea (întregul orizont deci); prezența lui este însoțită de alte două elemente, cu virtuți **vizuale**: imaginea unui **trandafir** (sugestia de viață frumos colorată şi parfumată), care, însă, fiind crescut în umbră, în condiții nefireşti cu destinul său, potrivnice, „moare", iar în acele momente de adâncă tristețe, lipseşte de la spectacolul durerii cel ce simbolizează însăşi viața – **soarele** („Şi soare nu-i, să-i plângă risipirea"). Imaginea **trandafirului,** „crescut în umbră", care-şi risipeşte ființa, înfrumusețând şi îndurerând, totodată, întreg cadrul din jurul său, trimite, poate, prin sugestie, la existența, încheiată dramatic (în sens de mult prea devreme) a **celei** anunțate chiar prin titlu.

Toate aceste imagini deşteaptă **amintirea,** care soseşte în sufletul poetului cu cortegiul ei de dureri: „Eu **plâng** atunci – continuă mărturisirea – Căci tu-mi răsai, în zare, / A vremii noastre dreaptă muceniță, / Copil blajin, cuminte prea devreme, / Sfielnică, bălaie dăscăliță".

Portretul începe, după cum se poate constata, din această a doua parte a primei strofe. Deschis printr-o subliniere cu o semnificație deosebită, generalizatoare, **sfielnica, bălaia** dăscăliță, „copil blajin" şi „cuminte prea devreme" (deci fără copilărie, obligată să se maturizeze, să devină înțeleaptă, pentru ea şi pentru alții, la o vârstă când jocul i-ar fi stat mai bine), îi apare poetului în aureola (în lumina) unei ființe ce se supune, de bunăvoie, sacrificiului pentru o idee, pentru un ideal – acesta (idealul) fiind al **dascălului** – omul ce-şi consacră viața pentru a-i forma şi a-i ajuta pe alții. Ea, **dăscălița,** apare, aşadar, ca „A vremii noastre dreaptă muceniță"...

În **descrierea, abia începută, accentul cade pe** trăsăturile morale: învățătoarea este o **delicată, sfioasă şi blajină** întruchipare cu părul de aur, trăsături care anunță **un chip ca de icoană,** o imagine ce se fixează spre a dura prin timp.

Strofa care urmează completează acest **tablou** cu alte însuşiri. Folosind **prezentarea directă,** poetul se opreşte, mai întâi, la

Scanned with OKEN Scanner

„strălucirea **ochilor... limpezi**" – simbol al unei vieți sufletești la fel de limpede, fără de pată. De altfel, **trăsătura dominantă** ce se impune acum este **puritatea** sufletului și a trupului: „Pe buza ta n-a tremurat ispită" și „Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă" – spune poetul. Această deosebită calitate, căreia i se adaugă **gingășia** întregii făpturi și **priceperea** (mâinilor) este pusă în contrast cu **destinul** rău ce i-a fost hărăzit de ursitoare. Faptul este exprimat printr-o splendidă metaforă: „Cununa ta de zile și de visuri (destinul, soarta deci) / Au împletit-o rele ursitoare".

Portretul continuă, de data aceasta ființa dăscăliței integrându-se în **tablouri de viață**, care-i pun în evidență **bogăția sufletească, sensibilitatea, înțelepciunea, hărnicia, modestia** și **demnitatea.**

Primul tablou o plasează în mijlocul „moșnegilor ceteți ai cărților din strană", cărora ea le dezleagă, cu „vorba domoală și cuminte", semnificațiile adânci din aceste cărți, tainele vieții, întărindu-le, totodată, încrederea în vremuri mai bune. Construcția tabloului se bazează pe **contrastul** dintre tinerețea fetei, de partea căreia se află totuși înțelepciunea, și vârsta anilor mulți ai celor „cu barba căruntă ca amurgul" și care din graiul **ei** culeg învățătură.

Al doilea tablou o înfățișează înconjurată de mamele îndurerate, cărora dăscălița le compune scrisorile către feciorii aflați departe, în armată („Feciorii duși în slujbă la împăratul"). Slovele înlăcrimate cuprind în ele „oftatul" unor suflete îngrijorate și iubitoare, stare pe care o trece prin ființa sa și tânăra învățătoare.

Apare, de asemenea, în **al treilea tablou,** învăluită în admirația fetelor, pe care le învață, „cu mâini frumoase", să-și împodobească altițele.

În sfârșit, **a patra imagine** – cadru de viață – o prezintă îndeplinându-și misiunea profesiei sale: **educând copiii.** Versurile, deosebit de semnificative, se orânduiesc și aici după cerința unei antiteze: „Așa, grijind copiii altor mame, / Te stingi zâmbind în calea ta, fecioară...." Bucuria de a crește aceste flori ale vieții (copiii) este spulberată de pustiul vieții personale, orizont în care „căpătâiul somnului" său „vitreg" este înfiorat de visuri deșarte, zadarnice, de visuri triste...

Așa cum menționam, poezia se încheie simetric, cu un tablou de natură. Ceea ce **anunța** începutul, sfârșitul **desăvârșește.** Viața neîmplinită a tinerei dăscălițe – sinonimă cu moartea " este sugerată printr-o suită de imagini (**vizuale, auditive,** de **mișcare**) orânduite în structuri artistice de mare expresivitate, din care se degajă tristețea sfâșietoare a unui „amurg" de „toamnă mohorâtă", ce-și „mișcă-ncet podoaba lui bolnavă" pe drumul către moarte. Ultimul vers pecetluiește parcă pentru vecie (pentru **neuitare**), amintirea „frumoasei domnișoare", a cărei dureroasă **poveste** este șoptită, cu sfială și venerație, de către întreaga natură.

Ritmul iambic, construcția amplă a strofei (de opt versuri), **rima,** realizată doar din două versuri (rimează 2 cu 4 și 6 cu 8), **măsura** – de unsprezece silabe – toate aceste elemente prozodice sprijină, prin specificul lor, conținutul poeziei, creând, împreună, sugestia unei melodii tărăgănate, lente, cu urcușuri și coborâșuri, întărind astfel atmosfera de tristețe...

Scanned with OKEN Scanner

„În majoritatea poeziilor lui Goga tremură duioşia, murmură plânsul, cade lacrima, se aude oftatul, înfioară geamătul, dând, toate împreună, **sentimentul acelei mari neliniști şi tulburătoare jelanii,** exprimată **într-un plâns înăbuşit, dar demn şi protestatar"** – formula o concluzie, expresivă şi adevărată, istoricul literar Ion Dodu Bălan, în vasta monografie consacrată poetului de la Răşinari, „poet dintre cei chemați şi aleşi", cum îl socotea şi Titu Maiorescu, în 1905.

Vor trece anii în scurgerea neistovită, vor apărea mereu copii care vor creşte şi tineri care vor îmbătrâni şi undele acestui fluviu vor purta de-a pururi imaginea lui Octavian Goga, aşa cum, în nopțile senine, valurile Oltului duc, pe creştetele lor, chipul strălucitor al luminii" (Tudor Vianu – Cu prilejul morții poetului).

DICȚIONAR DE SINONIME

DASCĂL s. 1. – profesor, (livr.) magistru, (peior.) belfer. 2. – Învățător, (prin Bucov. şi Transilv.) şcolerul. 3.– Institutor. 4. – (BIS) cântăreț, diac, paraclisier, psalt, târcovnic (Transilv.) cantor, (înv.) eclisiarh, grămătic

DICȚIONAR EXPLICATIV

DASCĂL (bg., scr.) s.m. 1. – (Pop) învățător (la țară); p. ext. profesor. (Rar) Om de ştiință; învățat, savant. 2. – Cântăreț de biserică, diac, cantor.

Lecturi suplimentare

APOSTOLUL

de *Ocatavian Goga*

Ca o vecernie domoală
Se stinge zvonul din dumbravă,
Pleoapa soarele-şi închide
Sus, pe-o căpiță de otavă.
Norodul a cuprins podmolul
Lângă frăgarul din uliță –
De cârje sprijinit răsare
Bătrânul preot la portiță.

Moşenag albit de zile negre,
Aşa îl pomenise satul,
Pe pieptărelul lui de lână
Purtând un ban de la-mpăratul.
Domol, în mijloc se aşază
Şi sprijinind încet toiagul,
Clipind din genele căruntę,
Începe-a povesti moşneagul.

Scanned with OKEN Scanner

Întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Şi fusul se opreşte-n mâna
Înduioşatelor neveste.
Moşnegii toţi fărâmă lacrimi
Cu genele tremurătoare,
Aprinşi, feciorii strâng prăseaua
Cuţitului din cingătoare.

Atâtea patimi plâng în glasul
Cuvântătorului părinte,
Şi-atâta dor aprind în inimi
Din clipa răzbunării sfinte.
Bătrânul mag înalţă fruntea,
Ce sfânt e graiul gurii sale.
Din el va lumina norocul
Acestui neam sfârşit de jale!

Acelaşi dor tresare-n piepturi
Când glasul strigător răsună,
Şi geamăt înfioară firea
Prelung şi greu, ca o furtună.
Frăgarul îşi îndoaie coapsa,
Iar de prin văi purcede vântul,
Prin largul albelor văzduhuri,
Să ducă cerului cuvântul.

Din cetăţuia strălucirii
Coaboară razele de lună,
Pe-argintul frunţii lui boltite
Din aur împletesc cunună.
Cuvine-se hirotonirea
Cu harul cerurilor ţie,
Drept-vestitorule apostol!
Al unei vremi ce va să vie!

BĂTRÂNI

De ce m-aţi dus de lângă voi,
De ce m-aţi dus de-acasă?
Să fi rămas fecior de plug,
Să fi rămas la coasă.

Atunci eu nu mai rătăceam
Pe-atâtea căi răzleţe,
Şi-aveaţi şi voi în curte-acum
Un stâlp la bătrâneţe.

M-aş fi-nsurat când isprăveam
Cu slujba la-mpăratul,
Mi-ar fi azi casa-n rând cu toţi...
Cum m-ar cinsti azi satul...

Câţi ai avea azi dumneata
Nepoţi, să-ţi zică: „Moşu...“
Le-ai spune spuză de poveşti...
Cu Împăratul Roşu...

.....

Aşa... vă treceţi, bieţi bătrâni,
Cu rugi la Preacurata,
Şi plânge mama pe ceaslov,
Şi-n barbă plânge tata...

DASCĂLUL

Moşneag senin, cu tâmpla ta curată
O cer pe veci nădejdii mele pază.
Din soarele copilăriei mele
Pe fruntea ta mai licăreşte-o rază.

Scanned with OKEN Scanner

În suflet simt cum negura se sfarmă
Şi se-mpleteşte albă dimineaţă
Când ochiul tău în inimă-mi coboară
Topind încet cetatea ei de gheaţă.

Azi, ca un sfânt dintr-o icoană veche,
Blând îmi răsai cu faţa ta blajină,
Cu zâmbet bun, cu ochi cuminţi şi limpezi,
Strălucitori de lacrimi şi lumină.
Cu tine-aduci atâtea nestemate
Din îngropatul vremilor tezaur,
Şi amintirea-n ţara ei mă poartă,
Cu pas încet, în carul ei de aur...

Mă văd în pragul zilelor mai bune...
O casă-n deal, cu straşine plecate,
Unde-asculta de sfaturile tale
Atâta râs şi-atâta sănătate.
În frunte, tu păreai un mag din basme
Când soarele, trecând peste fântână,
Blând pătrundea prin streaşina de paie
Şi lumina bucoavnă ta bătrână.

A fost demult. – O rază care luptă
Zadarnic cu câmpiile de gheaţă.
Vezi, astăzi valul altei vieţi mă poartă
Şi-nţelepciunea altei lumi mă-nvaţă.
Dar sufletul şi-acum îşi are cuibul
Acolo sus, în satul de sub munte,
Unde şi azi zâmbeşte, împăcată,
Curata cinste-a pletelelor cărunte.

Bucovana ta, subt pragul de pe grindă
Îşi hodineşte-nvăţătura moartă,
Dar glasul tău şi azi, la zi de praznic,
Toată povara greului o poartă:
Pierdut ascult troparul tău din strană
Şi tainică şi sfântă-mi pare clipa,
Pare că duhul altei lumi m-atinge,
În zbor domol, pe frunte cu aripa.

Căci simt plutind prin fumul de tămâie
Sfinţenia cântării preacurate,
Ce-a rumenit o lume cu senina
Cucernicie-a vremilor uitate.

Scanned with OKEN Scanner

Şi-n ochii tăi văd strălucind scânteia
Din focul mare-al dragostei de lege,
Ce prin potopul veacurilor negre
Ne-a luminat cărările pribege.

CASA NOASTRĂ

Trei pruni frățini, ce stau să moară,
Îşi tremur' creasta lor bolnavă,
Un vânt le-a spânzurat de vârfuri
Un pumn de fire de otavă.
Cucuta creşte prin ogradă,
Şi polomida-i leagă snopii...
– Ce s-a ales din casa asta,
Vecine Neculai al popii!

De pe pereții-ngălbeniți
Se dezlipeşte-n pături varul,
Şi pragului îmbătrânit
Începe-a-i putrezi stejarul;
Iar dacă razele de soare
Printre şindrile facu-şi cale,
Văd sporul pânzei de păianjen
Şi-nfiorate mor de jale.

Cum dorm acum de mult pierdute
Sub vreascurile stinse-a vetrii
Poveştile-nşirate seara
De-atâtea cuscre şi cumetri;
Cum tremură cenuşa aspră,
Ce-nfiorați îmi par cărbunii
De vraja care-o mai păstrară
Din câte povesteau străbunii...

Înfipt în meşter-grindă, iată-l,
Răvaşul turmelor de oi;
Şireagul lui de crestături
Se uit-atât de trist la noi.
Îmi duce mintea-n alte vremi
Cu slova-i binecuvântată –
În pragul zilelor de mult
Parcă te văd pe tine, tată.

Şi parc-aud pocnet de bici
Şi glas stăruitor de slugă –
Răsare mama-n colțul şurii,
Aşază-ncet merindea-n glugă...
Înduioşată, mă sărută
Pe părul meu bălan, pe gură,
„Zi **Tatăl nostru** seara, dragă,
Şi să te porți la-nvățătură!"...

Şi uite-mi trec pe dinainte
În rânduri – rânduri toate cele:
Oraşul înnegrit de fumuri
Şi toate plânsetele mele.
Cum m-am făcut apoi cuminte
Cu vremea ce înainta,
Şi m-am trezit pe nesimțite
Că-mi zice satul: „Dumneata..."

Şi câte strigături la joc
Țineam cu glasul meu ison,
De câte ori am spus povestea
Lui Alexandru Machidon.
Şi ca un cântec, cum s-a stins
Frumoasa mea copilărie –
Şi dragostea de două veri
Cu fata popii Irimie...

Cu valul vremilor ce curg
Atâtea cântece s-au dus,
Şi valul vremilor ce curg
Atâtea cântece-a răpus...
Eu vă sărut, părețI străbuni,
Pe varul alb, scobit de ploaie...
.....
De ce-ți ştergi ochii cu cămaşa –
Ori plângi, vecine Niculaie?...

Scanned with OKEN Scanner

LĂUTARUL

Dezgroapă, moşnege, cu mâinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale...
Tu porți ferecate durerile noastre
În vaierul strunelor tale.
În ele-mpletit-au străbunii cucerinici
Credința visării deşarte,
Şi-n graiul lor plânge şi n-are repaos
Amarul nădejdilor moarte.

Se-ndoaie, se-ntinde şi tremură arcul,
Şi lemnul prelung se-nfioară
Când două mărgele, ca mirul de limpezi,
Din gene se scurg pe vioară.
...Ne cântă bătrânul... – Cărunta pleaopă
O vezi cum povara-şi frământă....
Cum mâna lui cade... l-alunecă arcul...
–Mai cântă, lăutare, mai cântă!....

S-a stinge şi roua pleoapelor noastre,
Şi ochii lumina şi-or frânge,
Ci strâns cetluită de marmura vremii
Cântarea ta vecinic va plânge.
Pe aripi de vânturi trăi-va pribeagă
Oftarea ta sfântă,moşnege,
De jalea-i răzleață va plânge amurgul
Şi plânge-vor frații de-o lege.

Vor geme pe plaiuri izvoarele-n noapte
Şi-ncet grăitoarele unde,
Bătrânilor codri şi-or spune mustrarea,
Iar codrii cu glas vor răspunde....
Pe rând vor începe să freamăte brazii,
Gătindu-şi cetatea măiastră,
Şi focuri pe creste pe rând rumeni-vor
A bolții năframă albastră...

Când soarele mândru din nori va purcede
Văzduhul senin să-ntretaie,
Aprinsă scânteia ascunselor doruri
Va arde cu munți de văpaie.
Un vifor năprasnic, cu brațe de flăcări
Topi-va în goana lui cruntă,
Din jalea pribeagă a strunelor tale
Măreața cântare de nuntă!

Scanned with OKEN Scanner

SUFLETUL SATULUI

de *L. Blaga* (1895–1961)

Copilo, pune-ți mâinile pe genunchii mei.
Eu cred că veşnicia s-a născut la sat.
Aici orice gând e mai încet,
şi inima-ți zvâcneşte mai rar,
ca şi cum nu ți-ar bate în piept
ci adânc în pământ undeva.
Aici se vindecă setea de mântuire
şi, dacă ți-ai sângerat picioarele,
te aşezi pe un podmol de lut.
Uite, e seară,
Sufletul satului fâlfâie pe lângă noi,
ca un miros sfios de iarbă tăiată,
ca o cădere de fum din streşini de paie
ca un joc de iezi pe morminte înalte.

DACĂ VOI NU MĂ VREȚI...

de *George Şovu* (n. 1931)

Sărea înrtr-un picior, precum copiii la şotron. Alerga după fulgii de zăpadă, îi prindea în palme şi râdea.

– Te bucuri, aşa-i? spun, trecând pe lângă el.

– Bineînțeles! dacă ați şti cât de frumoasă e matematica!

Mă opresc şi mă uit, de jos în sus, la băiatul care era cu un cap mai înalt decât mine. Abia ieşise pe porțile liceului, în care eu voiam, chiar atuinci, să intru... Ningea! Steluțe albe cădeau sfioase peste noi, parcă trăgând şi ele cu urechea la vorbele ce se rosteau...

– Nu pentru minunea asta albă te bucuri?

– Nu! Sau, dacă vreți, ea este un fel de plus peste bucuria mea cea adevărată de astăzi.... Marea mea bucurie!

– Nu vorbi! Chiar aşa? Dar cum s-a întâmplat?

– Astăzi mi-am dat seama cât de frumoasă este matematica!

– Şi în ce clasă eşti?

– Într-a douăsprezecea!

...Era într-o sâmbătă. În liceu fuseseră programate ore de consultație la matematică. Un profesor, mai tânăr, n-a putut să vină. Elevii lui au fost primiți, lângă alții, într-un amfiteatru, de o profesoară mai în vârstă. Băiatul din poarta liceului era unul dintre ei. „Toată lumea zice că **ştie carte** cât pentru cinci – îmi spuse elevul despre profesorul lui care

Scanned with OKEN Scanner

nu venise în ziua aceea la şcoală. Dar „se ceartă cu tabla:“ el spune, el scrie, el... înțelege. Noi... Eu, în nici un caz! Şi, iată că azi, din întâmplare, am nimerit la doamna... E extraordinară! E nemaipomenită! Parcă îți umblă cu becul prin cap şi te luminează! Ce mai. Am priceput! Totu! Dac-ați şti ce frumoasă e matematica!...

Auzind numele **doamnei,** am tresărit.

„Vasăzică, ea e!“... O ştiam de mulți ani, de pe vremea când eu însumi eram directorul acelui liceu. Era tânără. Avea o fetiță de câțiva ani. Şi, într-o zi, i-a murit soțul. Era director general al unei mari întreprinderi. A făcut infarct şi... Profesoara a venit să-şi țină orele chiar şi în ziua în care l-a înmormântat. Era „nemaipomenită!“ vorba acelui băiat. Toți elevii ei o iubeau şi se temeau, în acelaşi timp, de ea. Era o profesoară de excepție, dar foarte severă; la ea nu trecea nimeni decât dacă ştia, dacă merita să treacă. Sigur că, în aceste condiții, unii leneşi...

Aşa s-a întâmplat imediat după **Revoluție**... când, în numele **democrației** – prost înțelese, desigur – se înălțau steaguri de paradă la fiecare pas... Într-o zi, profesoara, „nemaipomenita“ care, de când intrase în învățământ, îşi croise şi bătătorise o singură potecă – aceea a unui dascăl **adevărat** care ştie carte, dar care se pregăteşte pentru fiecare lecție – a intrat într-o clasă...

Nici n-a apucat să ajungă bine la catedră, că cineva – un vlăjgan din sală (corigent la matematică, pe primul trimestru al acelui an şcolar) – s-a ridicat şi i-a spus, fără nici un fel de reticență:

„Ştiți, noi nu vă mai vrem! Aşa că vă rugăm să plecați!“

După o clipă de uluială, profesoara, cu un zâmbet rece pe față, i-a răspuns:

„Nu ştiu dacă ai citit nuvela lui Costache Negruzzi – **Alexandru Lăpuşneanul** (poate **tu**, nu! Alții, cu siguranță, da!). Motoul primului capitol de-acolo este următorul: „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu!“... **Aşa că** – a subliniat profesoara cuvintele – eu nu plec! Iar cine nu mă vrea – e liber să iasă!“

Vlăjganul a ieşit primul. După el, alții câțiva... Apoi, alții. Fetele, mai ales, se codeau. Vlăjganul a deschis uşa şi le-a mitraliat cu... ochii. S-au ridicat, una câte una, jenate, şi au dispărut. Profesoara, în picioare, la catedră, ca o stană de piatră... În clasă nu mai era nici un elev.

„Şi-acum, dragii mei – se adresează ea pustiului din sală – începem astăzi un nou capitol!“

Se întoarece spre tablă, ia o cretă şi scrie... Apoi explică... Şi iarăşi scrie.... Şi, din nou explică. Se plimbă printre bănci. Se apropie de tablă: şterge , scrie, explică...

Elevii, pe culoar, se îndeasă, care mai de care, cu urechea lângă uşă. „Asta e nebună!“ se-aude gura vlăjganului. Câteva fete, lângă o fereastră, au lacrimi în ochi.

Scanned with OKEN Scanner

Când s-a auzit soneria de ieşire de la oră, profesoara a aşezat creta pe marginea tablei, a spus: „Bună ziua!“, a luat catalogul şi a plecat. A trecut printre elevii de pe culoar fără să-i vadă.

A doua zi, a intrat din nou în clasă. Nu lipsea nimeni.

„Ştiţi – a început ea – potrivit obiceiului nostru, după o primă secvenţă a unui capitol, dăm o lucrare de control, ca să vedem ce-aţi înţeles! Aşa că... scoateţi o foaie de hârtie...“

„Bine, dar noi n-am fost...“, sare vlăjganul, din spatele clasei.

„Cum să nu – răspunse profesoara – aţi fost pe culoar! Aţi auzit că eu am făcut lecţia, că am explicat-o pe îndelete. Aţi deschis de mai multe ori uşa şi m-aţi văzut. Deci, ceea ce vă cer este drept, aşa-i?“

Nu s-a mai auzit nici o vorbă, nici un freamăt. Toţi ochii cercetau feţele băncilor... Profesoara s-a întors spre tablă, a luat creta şi a spus:

„Dragii mei, începem astăzi un nou capitol...“

Peste câteva luni, la bacalaureat, nici unul dintre elevii clasei (care se aflau în ultimul lor an de liceu) n-a luat notă mai mică de opt...

Aşa că, uneori, „dacă voi nu mă vreţi...“

Scanned with OKEN Scanner

8

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

de Ion Creangă (1839 – 1889)

Examinându-i cu atenție puțină, vocabularul mai întâi, observăm așezarea lui în câteva straturi lexicale. Cuvintele cele mai frecvente și mai de sus circulă în toată țara, la oraș ca și la sat; unele umblă doar la sate, sub acestea vine rândul celor care sunt întrebuințate numai cu un anumit înțeles; urmează cele cunoscute numai în Moldova; altele, cele mai de jos, sunt vorbe nemțene, humulești sau crengisme.

Vladimir Streinu

Ion Creangă este unul din marii clasici ai literaturii române, care s-a afirmat în cercul literar al „Junimii", în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. E un scriitor realist și un talentat povestitor, unul dintre cei mai cunoscuți și mai îndrăgiți – este „Homer al nostru"– după aprecierea lui Garabet Ibrăileanu.

Îndemnul de a scrie i-a venit din partea bunului său prieten, M. Eminescu, a cărui cunoștință o făcuse prin 1875. Deveniți, în lașii acelor ani, „o pereche boemă", prelungind până-n zori convorbirile din bojdeuca din Țicău, humulești reușește să vrăjească spiritul complicat al poetului cu verva sa pitorească și mai ales cu nesecatul tezaur folcloric pe care i-l pune la dispoziție.

În toamna aceluiași an, 1875, Creangă citește la Junimea **Soacra cu trei nurori,** care apare în revista „**Convorbiri literare**, nr. din octombrie. „Ce fericită achiziție pentru societatea noastră acea figură țărănească și primitivă a lui Creangă!", exclamă Iacob Negruzzi – redactorul revistei. Fiind „tobă de anecdote", el avea totdeauna pregătită câte una „corosivă", pentru junimiștii care se amuzau copios, hazul lor făcând „să se cutremure pereții". Râsul lui înveselea toată societatea, când „aducea (la „Junimea") câte o poveste sau novelă", sau câte un capitol din **Amintirile** sale. „...Cu câtă plăcere și haz ascultam sănătoasele produceri ale acestui talent primitiv...", notează entuziasmat Iacob Negruzzi, recunoscând în Ion Creangă un geniu naiv care-a exercitat o mare putere de atracție asupra spiritelor complicate ale scriitorilor vremii. (Vezi **Amintiri din Junimea).**

Plecând de la folclor, Ceangă a reușit să ridice proza românească din secolul trecut pe culmi nebănuite. Valorificând limba omului simplu, el o ridică la un nivel artistic neegalat, dovedindu-se un artist profund original.

Scanned with OKEN Scanner

Opera sa literară, redusă ca proporții, dar foarte însemnată ca valoare literară, este alcătuită din cele 15 poveşti şi povestiri (**Soacra cu trei nurori, Capra cu trei iezi, Punguța cu doi bani, Dănilă Prepeleac, Povestea lui Harap-Alb, Fata babei şi fata moşneagului, Povestea porcului, Ivan Turbincă, Povestea unui om leneş, Făt-Frumos, Fiul iepei, Prostia omenească, Moş Ion Roată şi Unirea, Moş Ion Roată şi Vodă Cuza, Inul şi cămeşa, Acul şi barosul,** ş.a.), o nuvelă (**Moş Nichifor Coțcariul**) şi din cartea, construită ca un roman de formare – **Amintiri din copilărie** – rămasă neterminată.

Amintiri din copilărie este opera de maturitate a scriitorului, aşternută pe hârtie începând de prin 1880 şi având ca temă principală „copilăria copilului universal". Creangă nu are de spus despre vârsta fericită a omului mai mult decât alții, însă „chiotul lui este... mai plin, sonor ca o voce minunată distinsă într-o gloată şi se rezumă la: «Şi, Doamne, frumos era pe-atunci»! (G. Călinescu)

Asta înseamnă că **Amintirile** lui Creangă cuprind o poveste încântătoare, spectacului vârstei fericite a omului de pretutindeni: copilăria.

Să precizăm că scriitorul, când începe să noteze primele pagini ale capodoperei sale, (spre 50 de ani) este tot mai bolnav şi este, firește, stăpânit de un sentiment de profundă melancolie, dar dominante rămân plăcerea de-a se cufunda în impresiile luminoase din copilăria tot mai îndepărtată, voioşia, buna dispoziție.

Ca specie literară, **Amintiri din copilărie** este un „roman al copilăriei țărăneşti", primul de acest fel din literatura română, operă compusă din patru părți, care vor apărea în cea mai de prestigiu revistă a timpului, în **Convorbiri literare,** între anii 1881–1882, excepție făcând partea a IV-a, scrisă în 1888, dar apărută postum, în 1892.

Apariția în volum a **Amintirilor** s-a făcut la Iaşi, în 1892 (prin grija căpitanului C. Creangă, fiul scriitorului, care obține de la Tinca Vartic manuscrisele tatălui său pe care le încredințează unui comitet, condus de A. D. Xenopol, cu sarcina de a republica operele). Astfel că prima ediție din **Scrierile lui I. Creangă,** apare în două volume, între 1890–1982, în volumul al II-lea găsindu-se toate cele patru părți ale **Amintirilor din copilărie.**

Cartea este de un farmec de neegalat. Autorul matur ne vorbeşte despre isprăvile unui copil de 13–14 ani, trecute demult, dar devenite extraordinare prin negura vremii. Copilăria apare, sub pana humuleşteanului, ca un tărâm al bucuriei şi al inocenței, lipsită de griji, jocul fiind acum cea mai mare desfătare. Întâmplările sunt reprezentate scenic, iar autenticitatea trăirii merge până la identificarea cu personajele, pentru că autorul regizează scenele sau participă la jucarea lor. Prin Nică a(l) lui Ştefan a(l) Petrei, Creangă, îşi „joacă rolul său de copil şi ne invită, cu bonomie, să gustăm farmecul vârstei de aur a omului din totdeauna şi de pretutindeni". (G. Călinescu)

Scanned with OKEN Scanner

Compoziția

Amintirile din copilărie sunt împărțite în patru capitole distincte, cu povestiri independente, dar care au o unitate deplină. Asta înseamnă că diferitele episoade ale cărții decurg unele dintr-altele, scriitorul povestind, la persoana I, şi dintr-o perspectivă subiectivă, întâmplări ale propriei vieți.

Procedeul compozițional folosit este cel popular, „al povestirii în lanț sau al povestirii în ramă, aplicat cu totul spontan" (Ion Rotaru).

În structura romanului vom putea descoperi două dimensiuni: (a) evoluția spirituală a lui Nică, (pus de autor să se inițieze în ştiința de carte) şi (b) atmosfera patriarhală a satului moldovenesc (şi a instituțiilor sale: familia, şcoala, biserica, armata), reconstituită obiectiv, fapt ce rezultă chiar din mărturisirea autorului: „vreau să-mi dau samă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el şi atâta-i tot".

Partea I a **Amintirilor** începe cu evocarea plină de duioşie a satului natal, Humuleştii, „un sat vechi, răzăşesc", „cu gospodari tot unul şi unul, cu flăcăi voinici şi fete mândre şi harnice", „cu biserică frumoasă", cu „preoți şi dascăli şi poporeni" ce „făceau mare cinste satului lor". Apoi face evocarea primei şcoli pe la care a trecut Nică, ridicată prin străduania părintelui Ioan, cu portretizarea primilor dascăli, Bădița Vasile, „un holteiu frumos şi voinic", care sfătuia pe oameni să-şi deie copiii la învățătură, a metodelor perimate de educație: „Calul Bălan şi Sfântul Nicolai", „procitania" de sâmbătă, dar şi năzdrăvăniile copilăreşti ca prinderea muştelor cu ceasloavele unse.

Tot în această parte facem cunoştință cu primii colegi ai lui Nică: cu monitorul clasei, cel „înaintat la învățătură până la genunchiul broaştei" – Nic'a lui Costache, cu Toader a Catincăi, „alt hojmalău", sau cu Dumitru, fratele mai mic al mamei sale. Aici asistăm la multele discuții ale părinților lui Creangă cu privire la învățătura copilului lor mai mare şi facem cunoştință cu David Creangă, bunicul dinspre mamă al povestitorului, care-l sfătuieşte pe Ştefan a Petrei: „Nu-i rău, măi Ştefane, să ştie băietul tău oleacă de carte; nu numaidecât pentru popie, cum chiteşte Smaranda... Dar cartea îți aduce şi oarecare mângâiere... Din cărți culegi şi multă înțelepciune, şi, la drept vorbind, nu eşti numai aşa, o vacă de muls pentru fiecare".

Capitolul se încheie cu descrierea şcolii din Broşteni, îmbolnăvirea de râie de la caprele Irinucăi şi prăvălirea bolovanului de pe coastă care sfărâmă sărăcăciosul bordei. Ajunşi la David Creangă în Pipirig, au fost „vindecați taftă" de bunica lor, care-i unge cu „dohot de mesteacăn", iar bunicul „a mulțămit pe Irinuca cu patru galbeni", pentru stricăciunea ce făcuseră cei doi năzdrăvani.

Partea a II a se deschide cu reluarea descrierii satului natal, care e plină de lirism, în special când înfățişează casa părintească – leagăn al copilăriei fericite: „Nu ştiu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti (...) parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie".

Scanned with OKEN Scanner

Observăm puternicul ataşament afectiv al autorului faţă de orizontul copilăriei din felul cum enumeră, pornind de la general („casa părintească"), detaliile specifice ale unui interior ţărănesc şi apoi „alte jocuri şi jucării pline de farmecul copilăresc".

Capitolul e plin de lirism şi ne pregăteşte pentru a introduce în centrul amintirilor chipul scump al mamei, pe care autorul, după trecerea vremii, o vede într-o lumină deosebit de frumoasă. Ea era „vestită pentru năzdrăvăniile sale" şi „plină de minunăţii", ceea ce permite scriitorului să facă „un apmlu inventar de credinţe străvechi, obiceiuri rustice şi eresuri, care fermecaseră copilăria lui Nică". (G.I. Tohăneanu)

După ce mărturiseşte cu venerație dragostea sa nesfârşită faţă de mamă, I. Creangă ne îndeamnă: „Mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată", trecând apoi la desfăşurarea succesivă a unor întâmplări hazlii: nebuniile şi jocurile din casa părintească, obiceiurile de Anul Nou, cu pluguşorul; furatul cireşelor din grădina mătuşei Marioara, pupăza din tei, la scăldat, smântânitul oalelor, cearta cu moş Chiorpec, ciubotarul.

Trecerea de la un moment la altul se face printr-o formulă populară obişnuită, de genul: „Şi tocmai-mi-te! Îndată după cea cu cireşele, vine alta la rând", iar sfârşitul e anunţat, de multe ori, printr-o maximă: „Însă iar mă-ntorc şi zic: Tot păţitu-i priceput".

Capitolul se încheie cu o autocaracterizare: „Ia am fost şi eu, în lumea asta, un boţ cu ochi, o bucată de humă însufleţită din Humuleşti" (...) ceea ce înseamnă identificarea sa cu vatra natală.

Partea a III-a. După ce face din nou o laudă a satului Humuleşti, care nu-i „un sat lăturalnic, mocnit şi lipsit de priveliştea lumii", cum sunt altele, Creangă evocă locurile „vrednice de amintire" care înconjoară vatra natală: Vânătorii Neamţului, Boiştea, Ghindăuanii, Blebea, Filioara, Bălţăteştii, Topolița şi Oacea; iar peste Ozana, (vine) Târgul Neamţului cu vestita Cetatea Neamţului. Mândria autorului răzbate mai ales când înşiruie numele mănăstirilor: Secul şi Neamţul („altădată fala bisericii române şi a doua visitierie a Moldovei"), Agapia („cea tăinuită de lume"), Văraticul („unde şi-a petrecut viaţa Brâncoveanca cea bogată şi milostivă"). De aceea, conchide autorul, „câţi domnitori şi mitropoliţi s-au rânduit la scaunul Moldovei, de când e ţara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humuleşti spre mănăstiri".

În 1852, când s-a deschis şcoala domnească din Târgul Neamţului, Nică, „împreună cu alţi băieţi", au stat „aproape de Ghica-Vodă, care era de faţă la acea serbare". Şi văzându-i pe copii „îmbrăcaţi cu cămeşuice cusute cu bibiluri (...), cu bondiţe mândre, cu ţiari de ţigaie şi încălţaţi cu opincuţe, spălaţi şi curat pieptănaţi", Domnul le-a spus părinteşte:

– „Iată, copii, şcoala şi sfânta biserică, izvoarele mângâierii şi ale fericirii sufleteşti; folosiţi-vă de ele şi vă luminaţi şi pre Domnul lăudaţi", ceea ce a „brăzdat adânc inima norodului adunat acolo", dar şi a băieţilor „doriţi de învăţătură", între care se afla şi Nică „cel mai bun de hârjoană şi

Scanned with OKEN Scanner

slăvit de leneş". Apoi autorul evocă din nou locurile natale, oamenii, flăcăii, fetele din sat de care trebuie să se despartă pentru totdeauna, punându-l pe erou să trăiască intens drama înstrăinării irevocabile.

G. Ibrăileanu, dintre criticii mai însemnaţi, afirmă primul că: „În I. Creangă trăiesc credinţele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morala, filozofia poporului. Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare, al sufletului moldovenesc între români, al sufletului ţărănesc între moldoveni, al sufletului omului de munte între ţăranii moldoveni".

Toate aceste atribute pot fi descifrate, la o analiză mai amănunţită, şi în fragmentul din clasa a VII-a, prezent în manual, care face parte din al II-lea capitol al **Amintirilor.** El ne poartă pe urmele şcolilor pe la care a mai învăţat Nică: şcoala domnească din Târgu Neamţ, „fabrica de popi" din Fălticeni, cu desele petreceri de la gazda humuleştenilor, Pavel Ciubotariul. Aici apar vestiţii colegi: Nică Oşlobanu, Trăsnea, Davidică, Ion Mogorogea, Zaharia lui Gâtlan, ca şi moş Bodrângă, un om „fără căpătâi, însă de tot hazul", care „slujea toată casa", spunea poveşti şi cânta din fluier, sau popa Buliga, ce-i ziceau şi Ciucalău, cel veşnic „tămâiet şi aghezmuit", care juca de-a valma cu catiheţii „de-i pălălăiau pletele".

Fragmentul se încheie cu o „clăcuşoară": bătaia dintre I. Mogorogea şi Pavel, plină de savoare şi înfăţişată la dimensiuni homerice, în urma căreia dascălii se mută „la un ferar, peste drum", răzleţindu-se în cele din urmă unii de alţii, prin desfiinţarea catiheţilor şi trecerea celor mai tineri dintre ei la Socola.

Partea a IV-a şi ultima înfăţişează despărţirea lui Nică de satul său drag, de Humuleşti, în anul 1855, când, la stăruinţele mamei, este obligat să plece la Socola, de unde avea să iasă preot.

Fragmentul de analizat relatează că Smaranda nu se putea odihni pentru că băieţii „ridicau casa în slavă" şi-atunci îi ameninţa că va lua „varga din coardă" şi-i „va croi de le vor merge peticele"; ea se plânge lui Ştefan a Petrei că-i scot „peri albi" toată ziulica, şi că s-a săturat de ei „ca de mere pădureţe", exprimându-şi, într-o aprigă imprecaţie, năduful („mânca-i-ar pământul să-i mănânce!") pe care o corectează imediat însă: („Doamne, iartă-mă").

Când venea tatăl copiilor noaptea „de la pădure din Dumesnicu", ei „îl spăriau", „sărindu-i în spate pe întuneric", iar când omul „se punea să mănânce", băieţii „scoteau mâţele de prin ocniţe şi cotruţă" şi le „flocăiau" şi „le şmotreau" dinaintea lui, obligând-o pe Smaranda să-i ameninţe, zicându-le: „pughibale spurcate ce sunteţi!", „nici o lighioaie nu se poate aciuia pe lângă casă de răul vostru". Constatând că încă „nu i-a săcelat" în acea zi, deci nu i-a bătut, îi ameninţă: „Acuş ieu varga din coardă şi vă croiesc de vă merg petecele!"

Tatăl, cât era de ostenit, le lua apărarea, îi „săruta mereu pe fiecare", „îi dădea huţa", bucurându-se că au ce mânca şi că sunt cu toţii sănătoşi,

Scanned with OKEN Scanner

şi amintindu-i soției că „le-a trece lor zburdăciunea, când or fi mari şi i-or lua grijile înainte". El apelează la o zicală populară care spune că: „Dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă şi dacă-i popă, să citească".

Nemângâiată, Smaranda îi enumeră soțului ei câte „drăcării" (sinonim cu „bazaconii", năzdrăvănii") pot ei să facă toată ziua. Cum „Zahei cel cuminte" (aici ironia este evidentă), imediat ce aude toaca la biserică, „fuge şi el afară şi începe a toca în stative, de pârâie pereții casei şi duduie fereştile", iar „stropşitul de Ion", cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătrariul face o hodorogeală şi un tărăboi de-ți ie auzul".

Este comică relatarea Smarandei care se plânge că asta se întâmplă în toatele zilele, de câte două-trei ori, că băieții „îşi pun câte o țoală în spate şi câte un coif de hârtie în cap" şi cântă „Aliluiia şi Doamne miluieşte, popa prinde peşte". Stârneşte hazul Ştefan a Petrei care îi dă o replică mucalită soției sale („– Poi, dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă (...) încaltea ți-au făcut şi băieții biserică aici pe loc, după cheful tău").

Smaranda îşi certă soțul că „le dă nas" copiilor şi le „ține hangul" şi observă că aceştia „se uită țintă" la părinți parcă au de gând „să-i zugrăvească", deci aşteptând rezultatul disputei pe temă educativă. Precizarea ei că la treabă copiii „se codesc, se drâmboiesc şi se sclifosesc" – provoacă zâmbetul cititorului.

Fragmentul relatează în continuare că Smaranda era nevoită să devină brutală cu copiii care nu se potoleau nici după ce toți ai casei se culcaseră. Ei „se luau la hârjonă", de aceea „biata mamă" era nevoită să le dea câteva tapangele la spinare". (locuțiune foarte expresivă, cu sensul „a bate") „şi mai pe îndesate", zicând: „– Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteți"!

Autorul exprimă compasiunea față de mama nevoită să le suporte permanent zburdălniciile, într-o frază specifică, notată laconic: „Şi numai aşa se putea linişti biata mamă, de răul nostru, biată să fie de păcate"! (în care admirăm măiestrita folosire a cuvântului „biată", cu sensuri diferite: „sărmană", „iertată").

Pentru a trage concluziile la cele relatate anterior, I. Creangă apelează la interogația retorică şi la expresia familiară, specifică oralității: „Ş-apoi socotiți că se mântuia numai cu-atâta? Ți-ai găsit! A doua zi des-dimineață le începeam din capăt, şi iar lua mama nănaşa din coardă, şi iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindiseam de asta?"

Fragmentul se încheie cu o zicere rimată: „Vorba ceea: „Pielea rea şi răpănoasă, ori o bate, ori o lasă", specifică artei lui I. Creangă şi cu o replică adresată sieşi, printr-o formă de vocativ: „Mai pasă de ține minte toate cele şi acum aşa, dacă te slujeşte capul, bade Ioane"?

Caracterizarea personajelor şi arta literară

Partea a II-a a **Amintirilor din copilărie** de deschide cu reluarea descrierii satului natal, care e plină de duioşie, în special când înfățişează casa părintească din Humuleşti.

Scanned with OKEN Scanner

„Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă ţineam, când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi de farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie!“ Fraza este arborescentă, un model de proză ritmată, în care, pornind de la general (casa), se cuprinde mărturisirea emoţionată a autorului faţă de orizontul copilăriei. Apoi apar enumerate detaliile specifice unui interior ţărănesc: „stâlpul hornului“ („unde lega mama o şfară...“), „prichiciul vetrei“ („cel humuit“), „cuptiorul“ („pe care mă ascundeam...“). Casa părintească, descrisă din interior, simbolizează copilăria însăşi, vârsta fericită când „şi părinţii, şi fraţii, şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ni era îndestulată... şi toate îmi mergeau după plac...“ „Şi eu eram vesel ca vremea cea bună“. Mărturisirea autorului este lirică şi ne pregăteşte pentru a introduce, ca pe un simbol al întregii copilării, **chipul** scump al **mamei**. Exegeţii operei lui Creangă au observat că portretul nu este agreat de autorul **Soacrei cu trei nurori**, că chipurile personajelor „se aleg treptat, mai cu seamă din făptuire şi rostire“, adică prin acţiune şi limbaj. Creangă o vede pe mamă printr-o lumină deosebit de frumoasă, zugrăvind-o cu dragoste, respect şi recunoştinţă „Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: «Ieşi, copile cu părul bălan, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea» şi vremea se îndrepta după râsul meu“...

Tipologic, ea se înscrie în **portretul clasic** al mamei. Să observăm că absenţa portretului fizic concentrează atenţia spre cel caracterologic. Fragmentul următor – un amplu inventar de credinţe străvechi, obiceiuri rustice şi eresuri, care fermecaseră copilăria lui Nică, (G. I. Tohăneanu) ne-o înfăţişează pe Smaranda ca pe o fiinţă cu daruri fantastice, făcând „multe şi mari minunăţii“ şi putând stăpâni forţele răului: „alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi înfingând toporul în pământ, afară, dinaintea uşei; închega apa cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare, bătea pământul, sau păretele, sau vreun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: «Na, na!», şi îndată-mi trecea durerea“.

Practicile străvechi, datinile perpetuate în satul românesc, dezvăluie, încă o dată, felul de viaţă al muntenilor. Mama, femeie simplă, neştiutoare de carte– ca şi Vitoria Lipan din **Baltagul**, de M. Sadoveanu – crede cu tărie în aceste datini. Ţăranca de la munte crede în superstiţii, vrăji, descântece – în stare să aline suferinţele copilului. De aceea „buchisea“ tăciunii în sobă cu cleştele „ca să se mai potolească

Scanned with OKEN Scanner

duşmanii"; când mamei „nu-i venea la socoteală" căutătura feciorului, „îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul adunat pe opsasul încălțării, zicând: «Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se dioache copilaşul!»" – şi-i făcea „câte-un benghiu boghet în frunte".

Portretul realizat Smarandei este un portret moral. Ea este văzută prin modul în care îşi manifestă grija față de casă, e harnică, energică, dornică de învățătură, iubindu-şi copiii şi dorind să le asigure o viață mai bună. De aceea evocarea Smarandei e adeseori tandră, duioasă, iar alteori veneraţia urcă pe treapta sublimului uman, ca în fragmentul de analizat: „Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte; şi-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat (...) Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învățat"...

Iubirea de copii se îmbină la ea, după cum ştim din alte episoade ale **Amintirilor**, cu o anume tenacitate în atingerea ambiției de a-şi vedea feciorul popă: „Mama însă era-n stare să toarcă-n furcă şi să învăț mai departe". Fiică de vornic, Smaranda se ține de neam bun şi se crede mai sensibilă la înnoiri. Ea vrea ca soțul să-i împărtăşească punctul de vedere, de aceea i se adresează cu vorbe amenințătoare, ca acestea: „Măi, omule, măi! Ai să te duci în fundul iadului şi n-are cine te scoate, dacă nu te-i sili să-ți faci un băiet popă".

I. Creangă realizează o scenă comică înfățişând-o pe Smaranda prea exigentă, când e vorba de jocul copiilor şi neavând aceeaşi opinie asupra năzdrăvăniilor făcute de odrasle precum soțul ei. Fragmentul de analizat insistă pe larg pe acest aspect, relatându-ne că tocmai când mama „se lăsa câte oleacă ziua să se odihnească", băieții „ridicau casa în slavă", făcând „să pârâie pereții casei" şi să „duduie fereştile", cântând „«Aliluiia şi Doamne miluieşte, popa prinde peşte»". Stârneşte voia bună opinia contrară şi mucalită pe care o exprimă Ştefan a Petrei, pus pe şagă (ca mulți alți eroi ai lui I. Creangă – un exemplu putând fi Moş Nichifor Coțcariul) „– 'Poi, dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ți-au făcut şi băieții biserică aici pe loc, după cheful tău".

Să observăm că o trăsătură a acestui portret moral este aceea că dragostea de mamă nu se manifestă prin duioşii, prin sentimentalisme de tot felul ori îngăduințe; fire mai aspră, ea este mai exigentă decât soțul ei față de copii, mai autoritară, ştiind să mânuiască răsplata, dar şi pedeapsa, cu mare abilitate. Astfel, pentru că nu se potoleau cu hârjoana, Smaranda era nevoită să devină brutală: „Şi nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un surub-două prin cap, şi să ne deie câteva tapangele la spinare". Şi exemplele s-ar putea înmulți. Când Nică o lasă pe mama înglodată în treburi şi fuge la scăldat, aceasta îi ia hainele amenințându-l: „– Îi veni tu

Scanned with OKEN Scanner

acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ş-apoi atunci vom avea altă vorbă". Şi întrucât băiatul se întoarce ruşinat şi flămând, ea îl dojeneşte blând, ca să-l determine să-şi schimbe purtarea.

Când îşi dă seama că băiatul ar putea ajunge chiar preot, devine dârză în discuţiile cu soţul ei, spunându-i răspicat: „Vreau să-mi fac băietul popă, ce ai tu?"

Nică însuşi se jeluieşte înaintea plecării la Socola: „– Nu mă duc, mamă; nu mă duc la Socola, măcar să mă omori (...) Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie!" Dar Smaranda îi replică nepăsătoare; „– Degeaba te mai sclifoseşti, Ioane, la mine nu se trec acestea (...) Să nu mai faci ia acuş, să ieu culeşerul din ocniţă şi să te dezmierd, cât eşti de mare!"

I. Creangă vede, în fiinţa care i-a dat viaţă, un om plin de duioşie, de sensibilitate, dar şi de intransigenţă faţă de slăbiciunile sau defectele celor apropiaţi.

Înduioşat de amintire, autorul notează: „Şi numai aşa se putea linişti biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate". Dar a doua zi jocurile începeau de la capăt şi „iar lua mama nănaşa din coardă şi iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindiseam de asta?"

Autorul conturează şi portretul lui **Ştefan a Petrei**, lăudându-l pentru abnegaţia cu care munceşte pentru a-şi întreţine copiii şi-a realiza astfel proiectele Smarandei. Tatăl constată că au belşug în casă (dar) şi sănătate; („Lemne la trunchiu sunt; slănină şi făină în pod este de-a volna; brânză în putină, asemine; curechiu în poloboc, slavă Domnului!) deci copiii pot fi lăsaţi să se joace: „Numai de-ar fi sănătoşi să mănânce şi să se joace acum, cât îs mititei".

Bărbat harnic şi gospodar, Ştefan a Petrei disprețuieşte oarecum învăţătura; el îi replică nevestei, care-l cam cicăleşte cu ambiţia ei de a-şi vedea feciorul numaidecât popă: „Dacă ar fi să iasă toţi învăţaţi, n-ar mai avea cine ne trage ciubotele. N-ai auzit că unul cică s-a dus odată bou la Paris, unde-a fi acolo, şi a venit vacă?"

Autorul îl laudă însă pentru plăcerea cu care se juca, seara târziu, cu copiii, când se întorcea de la pădure, de la Dumesnicu, dându-i huţa, sărutându-i pe fiecare şi prinzând „câte pe unul, ca la «baba-oarba», ca să-l ridice până-n grindă şi să zică «'tâta mare!». El îi încurajează hâtru pe copii: „De-amu puneţi-vă pe făcut privigheri de toată noaptea şi parascovenii câte vă place, măi băieţi, dacă vi-i voia să vă deie mă-ta în toate zilele numai colaci de cei unşi cu miere.(...) şi colivă cu miez de nucă".

Ştefan a Petrei are vorba apăsată şi moale, dar şi o uşoară undă de dispreţ pentru femeia prea energică. Autorul notează, în fragmentul de analizat: „Şi tata, săturându-se câteodată de atâta hălăgie, zicea mamei: – Ei, taci, taci! ajungă-ţi de-amu, herghelie! Ştiu că doar nu-s babe să chirotească din picioare".

Mai amuzantă rămâne însă cealaltă replică mucalită a tatălui, (nu o dată strunit de soţie pentru lipsa de ambiţie sau pentru nepăsarea faţă

Scanned with OKEN Scanner

de cele sfinte) „– 'Poi, dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea"... prin care ia apărarea copiilor prea zburdalnici, dar ironizându-şi nevasta.

Lui George Călinescu nu-i plac pasajele din **Amintiri** care conţin sentimentalisme despre mamă (cu argumentul că un sugaci n-are noţiunea de „dulce" şi nici nu poate privi conştient de simţirea lui de mamă „cu drag") nici pasajele care au consideraţii filozofice asupra trecerii timpului, precum „Dar vremea trece cu amăgele, şi eu creşteam pe nesimţite, şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap şi (...) mă făceam tot mai neastâmpărat (...) căci sprinţar şi înşelător este gândul omului, pe ale căruia aripi te poartă dorul necontenit şi nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt", sau, în altă parte: „Ce-i pasă copilului când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieţii, la ce poate să aducă ziua de mâne"... etc.

Aceste pasaje lirice „nu au suficientă respiraţie, intrând în sfera sentimentalismului minor".

Dar, „se poate vorbi de un suflet al Smarandei?" se întreba Călinescu. Răspunsul este negativ şi are următoarele argumente: „Această eroină spune câteva ocări obişnuite la ţară şi atât. Îi lipseşte desfăşurarea psihologică trebuitoare spre a trăi ca o creaţie de adâncime". Observaţia aceasta a marelui critic este făcută pentru aceia care, citind **Amintirile**, încearcă să le preţuiască pentru frumuseţea limbii sau pentru creaţia de tipuri, dovedind astfel că nu le-au înţeles. Pentru că lipsesc din această operă: „atât obiectivitatea, condiţie esenţială a prozei, cât şi adâncirea caracterelor sau realismului spaţial". (G. Călinescu)

Vorbind despre **arta narativă** în **Amintiri** vom încerca să demonstrăm că personajele din această operă folosesc cu dibăcie arta vorbirii. Lunga discuţie dintre părinţii lui Nică, aflată în capitolul al doilea, de care ne ocupăm, este ilustrativă în acest sens. „Bucuria cuvintelor" pune stăpânire pe cele două personaje în egală măsură, dar mama rămâne vioara întâi. (Portretul ei moral e conturat, cum am văzut, numai cu ajutorul mijloacelor lingvistice). În replicile ei, violenţele de limbaj abundă, deşi ele ascund, de cele mai multe ori, un zâmbet, abia reţinut: „Ăra! d-apoi aveţi la ştiinţă că vă prea întreceţi cu dediochiul!" – zice ea, ameninţându-şi copiii că va trece imediat la represalii: „Acuş ieu varga din coardă şi vă croiesc de vă merg petecele!" Să observăm aici expresiile de un pitoresc uimitor ale personajului: „Vă întreceţi cu dediochiul", „vă croiesc de vă merg petecele", care dau coloritul frapant de care au vorbit cei mai mulţi exegeţi ai operei crengiste.[1]

---

[1] Semnalăm, din nou, opinia exprimată de George Călinescu în monografia despre marele povestitor: „Farmecul lui Creangă se dovedeşte inanalizabil ca şi farmecul poeziei eminesciene" şi el constă în „talentul literar de a caracteriza oamenii după modul lor verbal".

Scanned with OKEN Scanner

„De fapt, tot textul **Amintirilor** este „distribuit monologic şi dialogic la povestitor ca erou subiectiv şi la personaje ca eroi obiectivi, jucat însă de povestitorul însuşi".

În cazul Smarandei, personajul trăieşte prin acţiune şi prin limbajul colorat, perfect adaptat întâmplărilor narate, I. Creangă având, ca umorist, arta de a individualiza personajele prin „portretizări morale frapante".

Arta narativă în **Amintiri din copilărie** atinge sublimul. În cele patru capitole ale romanului său, autorul povesteşte, la persoana I şi dintr-o perspectivă subiectivă, întâmplările propriei sale vieţi, cu un farmec desăvârşit. După ce Creangă înfăţişează satul natal, Humuleşti, casa părintească, mediul, oamenii, rezonanţa istorică a locurilor, ca pe cea mai importantă aşezare din lume, şi îşi exprimă mândria de-a aparţine prin naştere acestui univers, stăruie asupra lui Nică a(l) lui Ştefan a Petrei, personajul principal, al cărui scop esenţial în viaţă este învăţătura. (Să observăm că în capitolul al II-lea eroul e mai puţin individualizat.)

Impresionant este felul cum „spune" I. Creangă povestea iniţierii lui Nică în legile vieţii. El povesteşte cu vervă, ca un actor aflat în faţa unei săli fascinate. De aici şi tendinţa orală a exprimării, tendinţa de a trece de la monolog la dialog, de-a „juca" rolul fiecărui personaj, de-a se **adresa unor interlocutori imaginari**. De exemplu, în fragmentul de analizat, I. Creangă se adresează direct ascultătorilor cu: „mi-aduc aminte de parcă acum mi se întâmplă", sau: „Ş-apoi socotiţi că se mântuia numai cu atâta? Ţi-ai găsit"; iar, în final, este atât de imperios resimţită necesitatea replicii, încât autorul se adresează sieşi: „Mai pasă de ţine minte toate cele şi acum aşa, dacă te slujeşte capul, bade Ioane".

La fel procedează când pare a fi pierdut firul povestirii; **prin digresiuni, se reîntoarce, solicitând înţelegerea ascultătorilor**: „Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiş apa la adânc şi din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare!" (...) „Hai mai bine despre copilărie să povestim"...

Forţa lui Creangă se manifestă când narează. Atunci exprimarea este vie, autentică, fraza, bogată în verbe, devine evocatoare, iar întâmplările se întipăresc definitiv în mintea cititorului.

O trăsătură caracteristică a **Amintirilor**, detectabilă şi în capitolul al II-lea de care ne ocupă aici, **este dinamismul anecdotic, rapiditatea cu care se derulează întâmplările**. Ne referim la pasajele care înfăţişează năzdrăvăniile pe care le fac băieţii în casa părintească: ghiduşiile la sosirea tatălui, flocăitul mâţelor, „toaca" în stative, sau mersul cu plugul, în ajunul Sfântului Vasile; smântânitul oalelor, cearta cu moş Chiorpec ciubotarul, furtul cireşelor din grădina mătuşii Mărioara, a pupezei din tei, la scăldat, toate isprăvi de pomină al cărui erou este acelaşi sturlubatic Nică a(l) lui Ştefan a Petrei.

Formulele de marcare a schimbării de la un episod la altul, de felul: „D-apoi cu smântânitul oalelor ce calamandros făceam", „Şi

Scanned with OKEN Scanner

tocmai-mi-te! îndată după cea cu cireşele, vine alta la rând" – adună narațiunea laolaltă, şi o organizează sub forța magnetică a plăcerii de a povesti. Prin această calitate a sa, I. Creangă se înrudeşte cu Ion Neculce şi M. Sadoveanu, fiind incontestabil, „Homer al nostru", cum l-a numit criticul G. Ibrăileanu.

Să exemplificăm cu un alt pasaj rapiditatea cu care se derulează întâmplările în capitolul al II-lea: „La Crăciun, când **tăia** tata porcul şi-l **pârlea**, şi-l **opărea**, şi-l **învălea** iute cu paie, de-l **înnăduşea**, ca să se poată rade mai frumos, eu **încălecam** pe porc deasupra paielor şi **făceam** un chef de mii de lei, **ştiind** că mie are **să**-mi **deie** coada porcului **s**-o **frig** şi beşica **s**-o **umplu** cu grăunțe, **s**-o **umflu** şi **s**-o **zurăiesc** după ce **s**-a **usca**; şi-apoi **vai** de urechile mamei, până ce **nu** mi-o **spărgea** de cap!"

Belşugul verbelor, precum şi repetarea conjuncțiilor coordonatoare sugerează febrilitatea acțiunii, forfota personajelor, cu toate gesturile lor.

Toate evenimentele narate în capitolul al II-lea se desfăşoară sub semnul vitezei, al grabei copilăreşti spre jocul ce depăşea, anumite limite devenind obrăznicii, şi provocau dezordine; de aceea seria sinonimică a verbelor „a se juca", „a bate" este foarte amplă, cuprinzând o serie de termeni şi locuțiuni specifice: „a ridica casa în slavă", = a face zgomot, a face tărăboi; „a şmotri" = muştrului, a chinui pe cineva; „a da paiele" – a încuraja la obrăznicii, a da cuiva nas, a aţâța; „a face otrocol" – a se năpusti, a provoca dezordine; „a da la om ca cânii prin băț" – a fi foarte obraznic, a fi prea îndrăzneț; „a se întrece cu dediochiul" – a merge prea departe, a se întinde prea mult; „a se drâmboi" – a se bosumfla, a boci în gura mare; „a se lua la hârjoană" – a se încăiera în joacă; „a jnăpăi" – a bate; substantive care denumesc pedeapsa: „tapangea" – lovituri cu palma; „nănaşa" – vargă, nuia; „a cosi în bătaie" – a nimici, a omorî în bătaie; „a secela" – a țesela, a bate (în sens figurat).

Umorul

În **Amintiri din copilărie** forța narativă a lui I. Creangă atinge sublimul. Autorul îşi păstrează plăcerea de a glumi permanent, privind totul dintr-o perspectivă care amuză, exagerând, ironizând, autopersiflându-se. Substanța cărții e valoroasă, pură, autentică, prin trei parametri: **social**, deci documentar, etnografic (aflăm detalii de viață socială despre satul moldovenesc de munte din a II-a jumătate a secolului al XIX-lea), **psihologic** (prin fixarea trăsăturilor mobilității sufleteşti ale copilului); **estetic** – cel mai important – (de artă literară fără reproş), având aura lirismului evocărilor şi nostalgia lucrurilor şi oamenilor, îmbinată cu atitudinea de **umor de sursă țărănească** (traducând o înțelepciune bătrânească, milenară, depărtată şi subtilă, rafinată).

Mijloacele de care se slujeşte autorul pentru a întreține râsul sunt multiple. Dar să observăm mai întâi că toate episoadele din capitolele II

Scanned with OKEN Scanner

şi III sunt comice, cu antiteză între ce trebuie şi ce se face, între aparenţă şi esenţă, între cauză şi efect, între scop şi mijloace. Umorul e adâncit printr-un limbaj colorat, perfect adecvat eroilor şi întâmplărilor narate, întrucât autorul are, ca umorist, „arta de a individualiza personajele prin portretizări morale frapante" (E. Todoran)

În fragmentul de comentat, zâmbetul, chiar râsul – se naşte din cauza unor nepotriviri sau neconcordanţe. Astfel, înfăţişând-o pe Smaranda iubindu-şi peste măsură feciorul şi rugându-l, după o ploaie îndelungată, să iasă afară şi să râdă la soare ca să se îndrepte vremea, autorul adaugă mucalit: **„Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei"**... ceea ce stârneşte zâmbetul cititorului.

Vorbind apoi de multele „minunăţii" pe care Smaranda le făcea, I. Creangă înfăţişează o ipostază interesantă a fraternizării cu personajul, mai precis **fuziunea afectivă cu mama**, în forma unei atitudini de nuanţată **autoironie**: „Lua funingenă de la gura sobei, zicând: «Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se dioache copilaşul!» şi-mi făcea apoi câte-un benghi boghet în frunte, **ca să nu-şi prăpădească odorul!**" E aşa numitul stil indirect liber – (procedeu prin care gânduri şi sentimente ale personajelor sunt strecurate discret în ţesătura intimă a naraţiunii).

O altă situaţie contrastantă este aceea a copilului care, încălecat pe bâtul său, se poartă ca un adevărat călăreţ, vrând să ne convingă ce putea acesta să facă: ...„şi-l bate cu biciul, şi-l struneşte cu tot dinadinsul, şi răcneşte la el din toată inima, de-ţi iă auzul; şi de cade jos, crede că l-a trântit calul, şi pe bâţ îşi descarcă mânia în toată puterea cuvântului".

Tot o neconcordanţă este între ceea ce trebuia să fie în casa părintească din Humuleşti – la întoarcerea tatălui de la pădure – ordine, linişte, disciplină, şi ce era în realitate: un „mare tărăboi", pentru că băieţii scoteau „mâţele de prin ocniţe şi cotruţă" şi le „flocăiau" şi le „şmotreau dinaintea lui", „de le mergea colbul". Faptul acesta provoacă intervenţia mamei, (mult mai severă cu odraslele) într-o replică în care violenţele de limbaj abundă: «– Încă te uiţi la ei, bărbate (...) şi le dai paiele? Aşa-i?... Ha, ha! bine v-au mai făcut, pughibale spurcate ce sunteţi (...) Ară! d-apoi aveţi la ştiinţă că prea că întreceţi cu dediochiul! Acuş ieu varga din coardă şi vă croiesc de văr merg petecele!»" Aşadar, violenţele de limbaj, risipite cu dărnicie în această replică, abia pot să tăinuiască zâmbetul reţinut al îngăduinţei, în adâncul sufletului ei Smaranda bucurându-se de întoarcerea soţului, cât şi de hârjoana nevinovată a copiilor – dovadă a inocenţei lor, a traiului lipsit de griji. Exuberanţa verbală a Smarandei, în acest dialog, e încă o dovadă că portretul ei se conturează mai ales cu ajutorul mijloacelor lingvistice.

Neaşteptată e şi replica lui Ştefan a Petrei când află ce hodorogeală fac Zahei şi cu „stropşitul de Ion", când începe a toca la

Scanned with OKEN Scanner

biserică. Îngăduitor, acesta ține s-o împungă pe soția sa cu vorba: „– ...Poi, dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încalte ți-au făcut şi băieții biserică aici pe loc, după cheful tău". Cum vedem, cei doi soți au opinii diferite despre educația copiilor, prilej pentru Smaranda să constate ironică: „Mă mieram eu, de ce-s şi ei aşa de cuminți, mititeii; că tu le dai nas şi le ții hangul. Ia priveşte-i cum stau toți treji şi se uită țintă în ochii noştri, parcă au de gând să ne zugrăvească". Şi astfel femeia are un ascendent asupra bărbatului, care ținuse să-şi ia revanşa pentru prea multa cicăleală, solidarizându-se cu odraslele, care, în realitate, făceau atâtea „drăcării".

Hazul, voia bună mai rezultă însă şi din plăcerea scriitorului de a-şi presăra narațiunea cu **zicale, expresii populare, vorbe de duh**:

Ştefan a Petrei zice că „este o vorbă: «Dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă; şi dacă-i popă să citească»", iar în încheierea episodului său, autorul foloseşte o zicere rimată: „Vorba ceea: «Pielea rea şi răpănoasă, ori o bate, ori o lasă»". (De observat rima „răpănoasă" / „lasă")

Folosirea termenilor familiari, prin care se exagerează sau se caricaturizează o situație, un personaj, este un alt mijloc de realizare a umorului. Smaranda pomeneşte de „stropşitul de lon", (adică foarte neastâmpărat, năbădăios, îndrăcit) şi de „ghiavolii" de băieți – echivalentul lui „diavol" din limba literară – care n-o lasă să se odihnească.

În replici străbate tumultul vieții afective a eroilor. **Interogațiile, interjecțiile, vorbele de clacă, imprecațiile** şi **„zicerile"** (jocurile de cuvinte rimate), **cimiliturile** împânzesc stratul dialogat, conferindu-i o vibrație puternică. Când Smaranda **foloseşte imprecația** (figură de stil care conține un blestem), cititorul întrezăreşte cu uşurință zâmbetul îngăduinței; constatând că băieții îi scot peri albi toată ziulica, îi blestemă drastic: „Mânca-i-ar pământul să-i mănânce", corectând-o imediat cu „Doamne, iartă-mă!" Imprecația, reliefată printr-o intonație „agresivă", este de fapt o formă a repetiției care înviorează narațiunea.

Umorul lui Creangă se vădeşte şi prin **exprimarea poznaşă, mucalită,** el dovedindu-se „un poznaş răsucitor al cuvintelor" şi în finalul capitolului al II-lea, unde se autocaracterizează astfel: „Ia, am fost şi eu, în lumea asta, un boț cu ochi, o bucată de **humă** însuflețită din **Humuleşti**..." învecinarea celor doi termeni înrudiți în plan etimologic, învederează pe un pricepător al limbii, pentru că cititorii nu-i mai asociază în procesul comunicării; urmează un fel de **şiretenie a frazei,** în care cazi fără să vrei: „care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci şi nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut. Dar şi sărac aşa ca în anul acesta, ca în anul trecut şi ca de când sunt, niciodată n-am fost".

Eugen Todoran, dintre criticii români, a disociat elementele artei umoristului humuleştean, stabilind în ce constă originalitatea hazului său

Scanned with OKEN Scanner

în comparație cu al celorlalți mari umoriști ai lumii: „Și dacă la Molière umorul e tragic, la Rabelais – indecent, la Chaucer – jovial, la Mark Twain și Dickens – duios, la Voltaire – sarcastic, la Caragiale – caustic, la Anatole France – sceptic, la Creangă e un umor țărănesc, jovial".

Limbajul Amintirilor din copilărie este de un farmec de neegalat și foarte original, adică artistic în cel mai înalt grad. Ce argumente avem?

1) **Vocabularul specific** prezintă un aspect autentic popular. Cele mai multe cuvinte explicate în glosare „nu sunt regionale, adică moldovenești, ci populare, în sensul că circulă sau circulau pe vremea lui Creangă în vorbirea țăranilor din numeroase ținuturi ale țării", după cum constată Iorgu Iordan. Unele au aspect fonetic moldovenesc, de exemplu: „cuptior", pentru cuptor, „ghiavol", pentru diavol, „hălăgie", pentru gălăgie, dar ele circulau ca elemente ale vocabularului general românesc, în limba tuturor păturilor sociale. Aspectul fonetic întrucâtva diferit decât cel literar, nu le atinge calitatea de cuvinte ale întregului popor. Ele sunt comune mai multor graiuri, cu deosebire celor din centrul și nordul Transilvaniei.

Creangă nu recurge niciodată la neologisme, în schimb marele lui precursor, Ion Neculce le folosește în număr mare – deoarece vorbește adesea despre oameni și evenimente din țări străine.

Iar numărul cuvintelor strict regionale – aproximativ 300 pentru întreaga operă – după I. Iordan, „însemnează câte un cuvânt de fiecare pagină", ceea ce nu-i mult. Iată câteva exemple din fragmentul de analizat: „megieș" (vecin), „opsas" (călcâiul încălțămintei), „pughibală" (copil obraznic, strengar), „curechi" (varză), „a da paiele" (a încuraja la obrăznicii, a da cuiva nas, a ațâța), „a șmotri" (a mușt rului, derivat de la substantivul șmotru – care în limba veche însemna instrucție militară).

2) **Economia de mijloace**. Scrisul lui Creangă este lipsit de **metafore**, expresivitatea limbii sale provenind mai ales din **comparații**. Iată o serie de exemple din capitolul al II-lea: „Și eu eram vesel **ca vremea cea bună** și șturlubatic și copilăros **ca vântul în turbarea sa**"; Smaranda spune soțului: „m-am săturat de ei **ca de mere pădurețe**!" Toate comparațiile au un caracter firesc, necăutat, sunt simple.

3) **Limbajul afectiv** este marcat la Creangă de **prezența exclamației, a interjecției sau a dativului etic,** prin care autorul se implică sufletește în cele relatate. Ilustrativ pentru aceste procedee este, în fragmentul nostru, replica Smarandei – citată deja: „– Încă te uiți la ei, bărbate, zicea mama, și le dai paiele! Așa-i? **Ha, ha**! bine v-au mai făcut, pughibale spurcate ce sunteți! Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceți otrocol prin cele mâțe și dați la om ca câinii prin băț. Ăra! d-apoi aveți la știință că prea vă întreceți cu dediochiul!"

În acest pasaj este prezentă interjecția („Ha, ha!") – care exprimă satisfacția, dar și exclamația, ca expresie a mirării – mergând până la indignare; apare apoi particula demonstrativă „iaca", prin care femeia își

Scanned with OKEN Scanner

exprimă surprinderea față de fapta copiilor. Apare şi alt mijloc stilistic popular: „ăra!“ – ce reprezintă începutul, destul de profund modificat al exclamației „saracan de mine!“, (adică săraca-mi de mine), ca expresie a disperării, apoi, prin atenuarea conținutului, ca expresie a supărării şi a mirării, sub toate formele lor sau numai a unei uşoare contrarieri“. (I. Iordan)

4) **Oralitatea stilului** este trăsătura stilistică cea mai frapantă a prozei lui Ion Creangă. Autorul **Poveştii lui Harap-Alb** se identifică perfect cu un povestitor popular. „Deşi scrie, el are mereu în față nu pe viitorul său cititor, ci pe un ascultător imaginar, căruia i se adresează necontenit şi de la care primeşte îndemnuri, sfaturi ori sugestii“. (Iorgu Iordan) În **Amintiri,** Creangă scrie ca să fie **ascultat**; de aceea fraza va avea un ritm vioi şi susținut, calitatea ei esențială fiind relieful, şi nu moliciunea frazei sadoveniene.

Între mijloacele de realizare a oralității, deseori apare la Ion Creangă **particula demonstrativă** „iată“, cu variantele ei fonetice „iacă“ şi „iaca“, ori de câte ori vorbitorul se arată surprins de ivirea neaşteptată a unei persoane sau a unui eveniment. În fragmentul de analizat, atât autorul cât şi personajele „arată“ tot timpul, ademenindu-ne privirea, (ceea ce presupune gestul specific); Smaranda spune copiilor: „**Iaca** dacă nu v-am săcelat astăzi“ sau, adresându-se soțului: „**Ia** priveşte-i cum stau toți treji“... „**Ian** să-l fi sculat la treabă“ (format din ia + ne = interjecție populară). Iar autorul pune pe tată să replice: „– **Ia** lasă-i şi tu, măi nevastă, lasă-i“... în care locul lui „iaca“ este luat de sinonimul „ia“ – întrucât surprinderea este provocată de un lucru a cărui existență este percepută mai întâi cu urechea. Repetarea lui „iaca“, şi a variantelor lui, are rolul de a ține mereu trează atenția cititorului sau a ascultătorului şi de-a prezenta fiecare faptă a copiilor, ca pe-o mare „năzdrăvănie“.

Interjecțiile au, între mijloacele stilistice populare, un rol important, prin spontaneitatea lor. Exemplificăm, din textul de analizat, cu „ăra“, (cu variantele lui fonetice „ara!“, „îra“, „ăra“): – Ăra! d-apoi aveți la ştiință că prea vă întreceți cu dediochiul“. Ele apar adeseori în **repetiții** – procedeu stilistic bogat în nuanțe şi absolut caracteristic pentru vorbirea populară: („**Na, na!**“ şi îndată-mi trecea durerea). Repetarea verbului este o adevărată regulă în vorbirea populară; „– Ei, **taci, taci!** ajungă-ți de-amu herghelie“ sau „– Ia **lasă**-i şi tu nevastă, **lasă**-i că se bucură şi ei de venirea mea“. Mama era plină de minunății, se destăinuie autorul, precizând: pe cât **mi-aduc aminte**; „şi-mi **aduc bine aminte**“. Repetarea verbului este o adevărată regulă în imprecații, datorită puternicei afectivități care stăpâneşte pe vorbitor: („**mânca**-i-ar pământul **să**-i **mănânce!**“) – Imperativul plus conjunctivul au sens figurat. Nu-i vorba de o „bătaie“ fizică, ci de una morală, pe care n-o poate executa decât o forță străină de om, aici persoana a III-a, sugerând bătaia divinității.

Scanned with OKEN Scanner

Se repetă, tot ca în vorbirea populară, cuvintele introductive ale propozițiilor: **„Şi câte nu** ne venea în cap, **şi câte nu** făceam cu vârf şi îndesate".

Opusă repetiției este **elipsa**, ea apărând în fragmentul de comentat în replica lui Ştefan a Petrei: „– Lemne la trunchi sunt; slănină şi făină în pod este de-a volna; **brânză în putină, asemenea; curechi în poloboc, slavă Domnului!**" – în textele subliniate lipseşte verbul „a fi".

Caracterul vorbit, în sens popular, al limbii lui Creangă se manifestă cu cea mai mare forță în **„expresiile idiomatice"**, cum le spune Iorgu Iordan, adică „grupuri sintactice devenite fixe cu vremea şi având un înțeles figurat". Ele sunt imagini de o mare plasticitate, precum: „a ridica casa în slavă" (a face tărăboi), „a da paiele" (a încuraja la obrăznicii), „a face otrocol" (a se năpusti), „a se întrece cu dediochiul" (a merge prea departe, a se întinde prea mult) etc. **Enumerările** constituie de asemenea un procedeu cultivat cu insistență de autor. Ele apar, în fragmentul de analizat, încă din primul alineat, când autorul zugrăveşte detaliile specifice interiorului casei părinteşti: „stâlpul hornului", „prichiciul vetrei", „cuptiorul"; Smaranda alunga „nourii cei negri", „abătea grindina", „închega apa", „bătea pământu", „mustra acolo, în vatra focului tăciunele", „şi tot **alte gânduri** îmi zburau prin cap, şi **alte plăceri** mi se deşteptau". „Iar stropşitul de Ion **cu talanca** de la oi, cu **cleştele** şi cu **vatraiul**, face o **hodorogeală** şi un **tărăboi**"... Ştefan spune nevestei că „**lemne** la trunchi sunt; **slănina** şi **făina** în pod este de-a volna; **brânză** în putine, asemenea; **curechi** în poloboc, slavă Domnului!".

Proverbele şi zicătorile, versurile sau frazele ritmate sau autodialogul – sunt alte mijloace caracteristice pentru vorbirea populară, dar şi pentru limba lui Creangă.

Deocamdată să observăm că remarcabilă este, în fragmentul de analizat, expresivitatea verbelor: copiii „scoteau mățele de prin ocnițe şi cotruță" şi le „flocăiau" şi le „şmotreau" dinaintea tatălui. Alte verbe expresive: „a se codi", „a se drâmboi", „a se sclifosi", „a săcela" – sinonim cu „a țesăla", cu sens figurat, care înseamnă „a bate". În universul **Amintirilor** „bătaia" este la ea acasă. De aici seria sinonimică foarte largă: „a lua bătaie", „a ucide în bătaie", „a snopi în bătaie", „a cosi în bătaie"; mai expresive sunt însă locuțiunile: „a trage o chelfăneală", „a da tapangele", „a mânca papară" (cu valoare pasivă). De un pitoresc remarcabil sunt sinonimele „a jnăpăi", „a săcela", „a otânji", „a târnosi", „a pieptăna".

Autodialogul. Autorul îşi întrerupe o clipă narațiunea prin unul din mijloacele proprii stilului vorbit. În pasajul unde Creangă vorbeşte despre multele „minunății" pe care ştia să le facă Smaranda, narațiunea este, aparent, întreruptă prin reproducerea în vorbire directă, deci sub forma dialogului, a cuvintelor spuse de eroină: Ea „bătea pământul, sau păretele, sau vreun lemn de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: «**Na, na!**» şi îndată-mi trecea durerea" (...). Tot mama „lua

Scanned with OKEN Scanner

funingenă de la gura sobei, zicând: «**Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se dioache copilaşul!**» Şi-mi făcea apoi câte-un benghiu boghet în frunte, ca să nu-şi prăpădească odorul!".

Ziceri tipice (uneori rimate) împânzesc textul: „Dacă-i copil să se joace"... sau „Vorba ceea: «Pielea rea şi răpănoasă, ori o bate, ori o lasă»".

Sintaxa frazei e orală.

a) Trebuie relevată predominarea coordonării asupra subordonării. Creangă foloseşte, de preferinţă, propoziţiile principale, legate între ele prin „şi". De exemplu, în fragmentul analizat: „Dar vremea trecea cu amăgele şi eu creşteam pe nesimţite, şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet, şi în loc de înţelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat şi dorul meu era acum nemărginit!".

b) Subordonarea are o frecvenţă nu prea mare. Răspândite sunt propoziţiile circumstanţiale, de loc, de timp, de mod şi de scop, cele completive, precum şi propoziţiile consecutive introduse prin „de". Consecutivele abundă în replicile Smarandei: „de pârâie părеţii", „de-ţi iă auzul", „de te scot din casă", „de-ţi vine să-i coseşti în bătaie". Această subordonată redă intensitatea extraordinară a acţiunii verbului regent. Personajele **Amintirilor** cheltuiesc o mare cantitate de energie, când se hârjonesc, se bat, când plâng sau râd. În planul expresiei, consecinţa va fi frecvenţa ideii de superlativ – redată, şi în fragmentul analizat, mai ales prin subordonatele consecutive. Autorul spune că băieţii „scoteau" mâţele (...) şi le şmotreau „**de le mergea colbul**".

c) **Anacolutul.** (o construcţie care nu se conformează normelor sintaxei literare, dar respectă regulile structurii gramaticale a limbii noastre (I. Iordan). Anacoluturile trebuie socotite simple particularităţi sintactice **specifice aspectului popular al limbii.** Ele dau o frumuseţe aparte, încă neegalată în literatura noastră.

Exemplul clasic este acela cu care începe capitolul al II-lea al **Amintirilor:** „Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti (...) parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie".

Fraza aceasta este arborescentă având 10 propoziţii: 2 = PP, 1 = CNS, 1 = CD, cu multe subordonate atributive (3) şi temporale (3): „unde lega mama o şfară cu motocei la capăt" (ATR.) „de care mă ţineam", „pe care mă ascundeam" – (ATR.) – şi „când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului... la prichiciul vetrei cel humuit..., la cuptiorul... şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc" (T); „când începusem a merge copăcel" (T); „când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca (T). Desigur, nu putea lipsi subordonata consecutivă –: „de crăpau mâţele jucându-se cu ei", nici completiva directă: „alţii cum sunt".

Schema frazei cuprinde: 1 = PP; 2 = CD; 3 = PP; 4 = T; 5 = ATR; 6 = CNS; 7 = ATR; 8 = T; 9 = ATR; 10 = T;

Scanned with OKEN Scanner

„Să mai observăm că enumerarea porneşte de la general, coborând la detalii semnificarive („stâlpul hornului", „prichiciul vetrei", „cuptiorul") reorganizate spre sfârşit, într-o formulare tot cu caracter general („alte jocuri şi jucării"). Se observă cadența frazei, care s-ar lăsa lesne desfăcută în unități metrice. Suntem în fața unui fragment de proză ritmată, cum sunt atâtea la Odobescu, Mateiu Caragiale, Sadoveanu". (G.I. Tohăneanu)

Iată schema frazei:

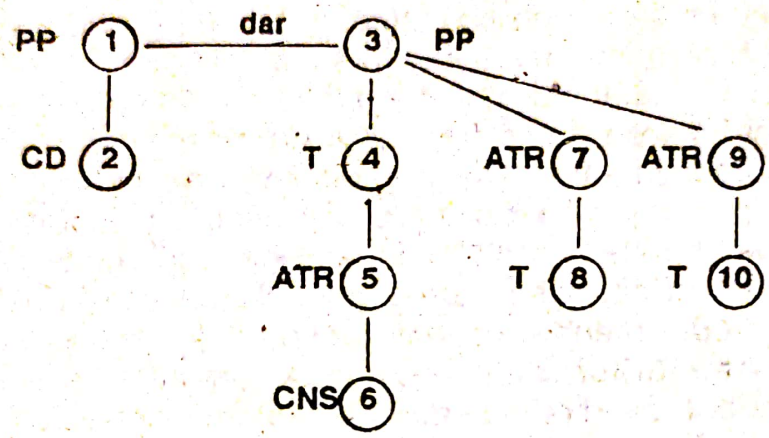

Concluzia pe care o tragem, din acestă detaliată analiză, este că ne aflăm în prezența unui limbaj artistic, a unui stil foarte original. Folosind termeni regionali, expresii dialectale, ziceri tipice, ritmate, figuri de stil specifice, I. Creangă nu copiază limba țărănească, ci o recreează şi o toarnă în tiparele unei rostiri individuale, de o maximă originalitate, numai astfel putând deveni „o expresie monumentală a naturii umane în ispostaza ei istorică ce se numeşte poporul român, sau mai simplu poporul român însuşi surprins într-un moment de genială expansiune". (G. Călinescu)

Lecturi suplimentare

REÎNTORS

de *O. Goga* (1881-1938)

Stăpâne codru, crai bătrân:
Mai ții-le tu minte, oare?...
La umbra unui fir de nalbă
Plângea o floare de cicoare,

Şi-un firicel de izmă creață
Se sărută atunci cu Oltul.
Atunci m-am dus în lume eu,
Feciorul lui Iosif preotul!

Scanned with OKEN Scanner

Părinte-al meu din vremi de mult,
Era şi-o casă la răscruci...
– Era a noastră... Nu ştiu, tu
Aminte dacă-ţi mai aduci?...
Că matca Oltului bătea
La colţul casei într-un soc,
Şi-n Olt, se oglindeau, din geam,
Trei rădăcini de busuioc...

Când mi-am luat într-un amurg
De frunza ta bunul rămas,
Era şi tata... Ştii-l tu?...
Şi mama sta sfârşită-n glas...
Şi hâtrul dascălu Ilie,
Cel înţelept, glumeţ şi şchiop,
La vatră răzimat spunea
O pilduire din Isop...

Bătrâne codru! Eu m-am dus,
Răpus de-un gând nebun, pesemne,
Uitat-am pilda lui Isop,
Vârtejului să nu mă-ndemne...
Dar ostenit odat' privind
La zarea cerului albastră,
Am plâns, şi gândul m-a bătut
Să mă întorc la casa noastră!...

...Şi m-am întors, stăpâne-al meu!...
Dar casa noastră nu mai este...
Azi, rogu-te, să-mi spui din frunză
Îndurerata ei poveste!
Că dascălul Ilie-i mort...
Cum s-a schimbat de-atuncea satul...
Şi Oltului i-a mutat matca
Poruncă de la împăratul...

Cinstite crai! A fost demult,
Că s-a schimbat atât de-atunci;
Seninul razelor de soare
Şi faţa florilor din lunci...
Şi-n valul vremilor s-a dus
A vieţii mele dimineaţă,
Cum s-o fi dus demult pe Olt
Cel firicel de izmă creaţă...

Zadarnic cat stolul de visuri
Ce printre paltini se pierdură
Şi dorurile mele scrise
Pe faţa foilor de mură...
Şi toate râsetele mele
Din alunişul din zăvoi,
Şi plânsul meu de-odinioară...
Ne-aveam atât de bine noi...

Azi, lasă-ţi freamătul să-mi pară
Un mulcom zvon de patrafire
Ce blând asupra mea-şi pogoară
Duioasa lui hirotonire...
Şi spune-i vântului să tacă,
Când va porni de-aici la plai:
Că răposatul n-a fost vrednic
De poala ta, bătrâne crai!

HRONICUL ŞI CÂNTECUL VÂRSTELOR

de *Lician Blaga* (1895-1961)

(fragmente)

V

N-aş putea spune că basmele s-ar fi revărsat asupra copilăriei mele ca dintr-un corn al belşugului. Nu. Foamea de basm, firească

Scanned with OKEN Scanner

vârstei, mi-o astâmpăra, cu intermitențe, ce atârnau de vremuirea de afară, sau de urâtul inimii, numai Mama cu cele câteva poveşti ale ei. Nu ştia mama prea multe, dar nimerea fără greş tonul lumii ireale, încât chiar glasul ei mi se părea că vine dintr-o a patra dimensiune a spațiului. La dorința mea ea îmi repeta adesea o poveste, ce aducea cu: „Tinerețe fără bătrânețe". Basmul se mişca la început printr-o lume reală, ca s-o ia apoi, pe imperceptibile trepte, spre alt tărâm. Era vorba despre un june, bun şi glumeț, dintr-un sat cu nume identificabil, nu tocmai departe de-al nostru, dintr-un județ megieş. Într-o zi muri muma flăcăului. Flăcăul se duse în „progadie", să sape groapa. Ridicând glia şi pietrişul, dete peste-o căpățână de om. Vlăjganul, stergându-şi fruntea de sudoare cu mâneca cămăşii, împinse scăfârlia, cu piciorul. la o parte, şi zise glumind: „Hei, cumetre, n-ai vrea să vii duminică la mine acasă?". Căpățâna făcu o mişcare ca o făptură ce dă din cap, întărind. Înspăimântat, tânărul fugi acasă. Duminica următoare, un oaspete misterios se înființă în pragul casei sale: „Am venit precum m-ai poftit". Oaspetele fu aşezat la masă. Cei doi au stat apoi mult de vorbă, schimbând gânduri şi ispitiri. În cele din urmă, flăcăul nostru, luat cu făgăduințI amăgitoare, fu călăuzit de oaspetele său în Celălalt Tărâm, unde zilele sunt ca veacurile noastre. În Celălalt Tărâm, flăcăul văzu o lume minunată, cu privelişti şi ființe ce erau o neîncercată şi nebănuită bucurie ochiului şi inimii. După ce a cutreierat vreme de trei zile toate locurile de sub zarea fericirii, flăcăul îşi aduce aminte de satul său, şi-şi zice c-ar fi timpul să se întoarcă. Un dor nespus îl cuprinde în aceeaşi clipă şi flăcăul întoarce pasul. Sosit în sat, găsi totul schimbat. Alte case, alți oameni. Nu mai cunoştea pe nimeni. Feciorul, mirat de cele ce vedea, se duce la popa satului şi-i povesteşte toată înstrăinarea şi toate cele ce i s-au întâmplat. Popa caută prin cărțile născuților şi botezaților, caută şi caută, şi găseşte în cele din urmă numele flăcăului, însemnat pe-o foaie de acu trei sute de ani. În puține zile, cât junele a rătăcit prin Celălalt Tărâm, se scurseseră pe pământ trei sute de ani. Popa îi spune tânărului să îngenuncheze sub patrafir, ca să-i citească de dezlegare. Încheindu-şi rugăciunea, popa ridică patrafirul. Sub patrafir tânărul se prefăcuse într-o grămadă de cenuşă. Această poveste, în care se împleteau atâtea şi atâtea amănunte, fapte şi peripeții, duse acum de apa uitării, vroiam iarăşi s-o aud din gura Mamei. De fiecare dată povestea mă tulbura în toată ființa. Mă tulbura basmul pentru dulcea amărăciune cu care vorbea despre zările fericirii, dar şi pentru simțământul amețitor, ce-mi da, cu privire la încălecarea timpurilor, ce stăpânesc lumea cu tărâmurile ei.

Satul era pentru mine o zonă de minunate interferențe: aci realitatea, cu temeiurile ei palpabile, se întâlnea cu povestea şi cu mitologia biblică, ce-şi aveau şi ele certitudinile lor. Îngerii şi Tartarul dracilor, cu puii săi negri, erau pentru mine ființe, ce populau însăşi

Scanned with OKEN Scanner

lumea satului. Trăiam palpitând, şi cu răsuflarea oprită când de mirare, când de spaimă, în mijlocul acestei lumi. Într-o după-amiază de duminică, mi se furişă în odaie Vasile al Bănăţeanului. Avea o înfăţişare topită şi oarecare sfârşeală în mişcări. Pe un ton ce-l apucă ţăranii când vorbesc despre lucruri oculte, el îmi împărtăşi că ai lui sunt plecaţi de-acasă, şi că în tinda lor se petrec lucruri necurate. Încercai cu o încruntare din sprâncene să-mi redobândesc luciditatea, pe care mi-o submina glasul lui Vasile, şi cerui amănunte. Vasile îmi arăta că în tinda lor s-a lăsat o beznă cum de obicei nu este la acest ceas în alte zile, de unde încheierea că diavolul s-a ascuns în încăperea aceea, alungat de clopotele duminicii. Am plecat împreună, luaţi de fiori pe la şale, spre ograda cu pricina. Dar ne-am îngrijit să mai stârnim din vecinătăţi încă vreo alţi douăzeci de copii. A pus mâna, fiecare pe ce-a putut, şi am purces cu furci, toiege, vătraie, răsteie, ca să dăm în front compact năvală în ograda lui Vasile, cu un iureş de trib din dumbrăvile negre ale Africii.

ULIŢA COPILĂRIEI

de *Ionel Teodereanu* (1897-1954)

I

E o umilă şi neştiută uliţă de margine de târg.

Nu răsfaţă ochiul cu mlădieri de râu gătite-n salturi de vedeaţă şi nici nu ispiteşte pasul cu caldarâm sonor. E firavă şi goală: numai pământ şi pietre.

Dau năvală celelalte uliţi, înghesuite una într-alta, cot la cot, s-ajungă mai degrabă la uliţa cea mare, cu pântec de piaţă, căreia îi duc larma grămădită pe tăvi de piatră.

Ea e pustnică. A strâns pios tăcerea aruncată de celelalte uliţi şi s-a dat la o parte de ele. Năzuia poate să iasă din târg, să se îndrume departe, spre munţi: să fie acolo o potecă prin brădet. Dar au părăsit-o puterile la marginea târgului şi s-a lungit la pământ în dreptul bisericii, al câtorva case liniştite, alături de căsuţa bunicilor şi de a noastră. Acolo a rămas.

...Odinioară, pe meleagurile acestea, stăpânea un sat gospodar. Pe-atunci uliţile de astăzi erau ale pământului şi se numeau brazde şi frăţeşte vieţuiau rodind. În satul acela e obrâşia târgului, în acele brazde e obrârşia uliţilor – obârşii uitate şi nesocotite.

Acum, uliţile înstrăinate de pământ s-au învrăjbit: se sfădesc între ele, cât le lasă gura căruţelor şi a trăsurilor, şi se hărţuiesc, smulgându-şi una alteia smocuri de colb cărunt.

Uliţa mea e paşnică, tăcută. Rareori o tulbură năvala târgului. Prin ea străbat carele cu boi, venind de la ţară. Convoiul lui tihnit e o rugăciune murmurată de buzele ei, şi colbul care le-nsoţeşte e un surâs blajin.

Scanned with OKEN Scanner

Uliţile de căpetenie ale târgului au slujitorii lor: măturători care le piaptănă, stropitori care le spală, meşteri care le sulimenesc cu smoală şi asfalt.

Ea se slujeşte singură. Îşi toarnă apă de ploaie prin uluce; îşi potriveşte părul cu vrăbii; şi chipul ei firesc e.

Trufaşe de numele lor, celelalte uliți au silit porțile caselor să li-l învețe şi să li-l rostească statornic. Şi porțile, cu guri de tablă sau de lemn, îl au în toată clipa pe buze.

Ea a şoptit doar casei nostre numele ei. Ploile l-au şters; poarta l-a uitat! Şi ea l-a uitat.

E o umilă şi neştiută uliță de margine de târg.

II

Când a venit pe lume fratele meu cel mic, ulița îl aştepta la poartă. El nu ştia nimic: era aşa de mic!

Căsuța lui de-atunci era un leagăn alb; palmele mamei erau singura uliță prin care putea păşi; ochii mamei – singurele ferestre prin care putea privi. Pe-atunci ştia doar să scâncească şi se numea Scâcea-Voievod.

A trecut multă vreme până când, cu mâinile şi cu picioarele, a prins să meargă de-a buşelea prin molateca împărăție a covorului.

Acolo a hoinărit, în voie, în tovărăşia unui mieluşel de lemn potcovit cu rotițe, bucălat şi fumuriu la trup, ca un strugur de lână. Îl purta prin luncile de țesături şi parcă mai degrabă mieluşelul era păstorul, căci el privea doar, iar copilaşul păştea covorul, mozolind.

Acolo s-a rătăcit prin codrul picioarelor de scaune şi de măsuțe, sălaş al urşilor, al lupilor, al tigrilor şi al altor sălbăticiuni de pâslă sau carton.

Acolo a privit cele dintâi păsări şi a ascultat cele dintâi ciripiri: muştele cu bâzâitul lor.

Acolo s-a trudit zădarnic să treacă dealurile taburetelor, pe sub care motanul îşi croia tunel. De câte ori coada motanului, fum alb, n-a încercat pornirea mâniei lui de floare!

Acolo i s-au minunat ochii, privind vântoasa pădure de aur a flăcărilor din sobă potolindu-se, prefăcută în toamna arămie, moțăind scuturată în rodii de rubin şi adormind cenuşă.

III

Copilăria, iscoditoare ca un copil în fața uşii care ascunde pomul de Crăciun, se înălța, în trupul lui, în vârful picioarelor: creştea. Putea urni un scăunel, înhămându-şi toată puterea prin brațe: era întâiul avânt.

Putea, urcându-se pe scăunel, să-şi moaie degetul în gavanosul cu dulceață, de pe măsuță, ca mai apoi, după ce şi l-a supt el, să-l întindă şi mamei; era întâia dărnicie.

Scanned with OKEN Scanner

Putea păşi singur în cerdac: era întâia pribegie.

În curând paşii lui se căzniră prin ogradă; ulița îl privea înduioşată pe sub poartă, făcându-i semne cu portița: îl chema la ea. El nu putea ajunge până acolo. Supărarea curcanului îl speria ca o furtună; se-nnoura curcanul în pene – el fugea în cerdac.

Purta rochiță pe atunci şi se numea Puiuțu.

IV

Straiele băieţeşti îi fură întâia armură; chivăra de hârtie, întâia coroană; o vargă, întâiul sceptru; şi alungarea curcanului, întâia biruință.

În chipul acesta ajunse voievod al ogrăzii: ograda era el. Şi i se supuneau toți, căci colții dulăului, care-l însoțea supus, erau pravilă temeinică şi temută.

Asemeni tuturor voievozilor, a vrut să întreacă hotarele care-i îngrădeau puterea. Astfel a ajuns la portiță. Ulița, străjuind în prag, l-a oprit să-l întreacă. Era prea mare pentru a se mulțumi cu ograda, dar prea mic pentru a se încumeta pe uliță. Gata să plângă, s-a aşezat pe prag. Fără să vrea, mânile lui au culeș pietricele de jos, risipindu-le, ciocnindu-le, ascultându-le: erau şăgile şoptite lui de buzele ulițiI. Şi el a uitat plânsul, şi a râs, şi s-a jucat zile de-a rândul cu buna şi bătrâna uliță.

Era prietenul ei răsfățat. Ea îi făcea mingi minunate, pe care doar le privea şi săreau: vrăbii. Ea îi înălța zmeie mititele, felurit colorate, care zburau fără vânt şi se cârmuiau fără sfoară: fluturi.

Ea îi dăruia mătănii de os întortocheat, care se înşirau singure: melci.

Ea, mânuind mâni nevăzute, le juca umbrele prin văzduh ca pe un zid: ciori.

Ea îi zugrăvea, cu cridă, pe acoperişurile caselor, sate pentru păpuşi: hulubi.

*

Era într-un început de april, într-o dimineață din acelea care împrejmuiesc pământul, ca un nimb vioriu – capul unui sfânt copil.

Ulița se îmbrăcase cu soare. Copilul şedea în brațele ei.

Îi râdeau ochii, îi râdeau buzele; îi zburda inima în piept ca un buratec pe iarbă. Ulița îl învățase să privească primăvara. Ştia acum că primăvara e o duminică a pământului şi că florile pomilor sunt drăgălaşe ca surâsul... ca surâsul unui copilaş din leagăn; căzute de pe crengi, ele tot râd.

*

Ulița avea şi un felinar, pripăşit printre rarii ei copaci. În fiecare seară, un moşnegel ghebos venea şchiopătând până la felinar; îi vorbea

Scanned with OKEN Scanner

ceva la ureche, ocrotindu-şi vorbele cu mânile, şi felinarul îi răspundea cu o lumină care dăinuia toată noaptea.

Într-o zi, copilul care şedea de la prânz pe uliţă, văzu pe moşneagul venind ca de obicei. Asemeni moşneagului, venit pentru felinar, venise şi septembrie pentru copaci. Copilul îi ştia numele, dar nu-i ştia rostul.

A doua zi, felinarul era stins – copacii aprinşi. Ochii copilului nu se dumireau. Chibzuia el: „O fi vorbit oare moşneagul şi copacilor? Dar de ce ard ziua?"

Şi uliţa l-a învăţat că toamna e o lumină blândă, aprinsă de copaci să fie candelă de veghe pământului trudit.

*

„Papae! Papae!"

Bunicul venea spre casă. Copilul îi zărise, de departe, punga de hârtie – pe care bunicul uitase s-o ascundă din vreme – şi o luase la goană înspre el. Era gata-gata să-i sară în braţe, când se împiedică de o piatră şi căzu. Bunicul, deschizând braţele să-l prindă, scapă jos punga din mână. Copilul, cu obrajii colbăiţi, cu ochii înlăcrimaţi, începu să scâncească: „Papae, mi-o ieşit un cucui..." Când se aplecă să-l ridice, să-l mângâie, bunicul îl văzu râzând: uliţa îl împăcase, dăruidu-i cireşile risipite din punga adusă de bunic.

Şi uliţa, şi bunicul erau bunicii unui râs de copil.

V

Când l-au trimis la învăţătură, uliţa l-a întovărăşit până la colţ; mai mult nu putea. De acolo l-a privit o clipă şi s-a întors spre casă, lăsându-l singur.

Paşii lui se sfiau pe celelalte uliţi; ochii îi erau uluiţi de vălmăşeală, urechile, asurzite de larmă; sufletul, înfricoşat.

Şi sufletul, fără să-i ceară încuviinţarea, s-a furişat acasă.

Când s-a deşteptat din toropeala de care fusese cuprins, trupul îi îngheţase pe o bancă, sufletul îi era departe, în braţele uliţii.

*

La şcoală, îşi strânse prieteni mici ca şi el, şi-i aduse la joacă pe uliţa lui; era aşa de prielnică!

De atunci, uliţa se înavuţi cu o droaie de copii, care de care mai golaşi, mai zdrenţăroşi, mai zburdalnici. Iar el, căpetenia lor, odrasla uliţii, urmând îndemnul ei, le îndruma joaca spre casa părintească, ferind-o de a se irosi pe uliţi străine.

În fiecare zi, cozonacii şi dulcéţurile casei piereu în gurile flămânde, care năpădiseră ograda ca vrăbiile. Mama şi bunica erau măgulite văzând atâta voioşie şi oastea odorului, şi o răsplăteau cu ce avea mai bun cămara.

Scanned with OKEN Scanner

Acum, pe uliță râurea veselia gureşă ca un pârâu în matca lui; şi ulița o dăruia căsuței.

Şi nu râvnea nimic alt copilul, decât ce avea: o casă cu părinți şi cu bunici; o uliță cu joacă şi cu jucării.

*

Uneori numai pe înserate, când rămânea singur, ascultând şuierele trenurilor străpungând slăvile, ca nişte plopi sonori, îi pierea zburdălnicia. Atunci uita de uliță, deşi alături de ea. Dorea ceva: nu ştia ce.

Copilăria lui creştea spre viață, ca zborul unei ciocârlii spre soare.

VI

Isprăvise liceul.

De mult nu mai şedea în brațele ulițiii, de mult nu se mai juca pe ea. Era mare. Acum păşea pe uliță, şi atât: drumeț.

Dorul de pribegie zvâcnea în el ca vântul mării în pânzele unui însuflețit catarg: îngândurându-i ochii, bombându-i fruntea, fluturându-i visurile, aplecându-i tinerețea spre viață.

În mersul ei spre casa noastră, ulița nu mai avea tovarăş: era o albie secată.

VII

Urma să plece în țară străină, să-şi întregească mintea, să se călească. Dorul de pribegie i se-mplinea.

„Eşti bărbat de-acum", îi spuneau părinții. „Tot copil eşti, măi băiețelule!" oftau bunicii.

Era în ajunul plecării. Lăsase pe mama să-i rânduiască lucrurile şi ieşise afară să-şi răcorească fruntea în largul vântului.

Zburau cocorii goniți de toamnă, gornind. Cădeau frunzele prea grele de aur pentru istovul crengilor. Apunea soarele, prea greu de lumină pentru creanga zării.

Îl purtară paşii spre poartă. Ajuns acolo, îşi sprijini coatele de poartă, îşi cuprinse capul în palme.

Era atâta povară în falnica bucurie care-i umplea sufletul, de-i părea că palmele lui sprijineau un soare de asfințit. Şi sufletu-i cânta de nădejdi ca cerul toamnei de cocori.

Se înseră. Prin fața lui, moşnegelul felinarului trecu, descoperindu-se: „Drum bun, cuconaşule! Să te întorci cu bine!"

Surâse înduioşat moşneagului: „Să te găsesc sănătos, moş Neculai!"...

Se înserase de-a binelea. Deodată se trezi față în față cu bunicul, care se întorcea acasă. Nu-l auzise venind; tresări. Un scâncet scârțâitor: portița. Bunicul îl privi lung, oftând: „Pleci mâni, măi băiețelule"... I se strânse inima...

Scanned with OKEN Scanner

Răsăritul lunii îl prinse tot la portiță. Se apropiau paşi grăbiți: era tata. Iarăşi scâncetul scârțâitor... Tata intră, îl dezmierdă cu privirea, cu mânile: „Te duci de-acum, măi băiete"... I se umeziră ochii.

– ...

– ...

Rămase la portiță, cu ochii înlăcrimați. Uitase de uliță, şi ea îi vorbise: "Vezi! Toți vin spre casă, numai tu te duci!" În lumina lunii, o pietricică zărită printr-o lacrimă, sclipea ca o lacrimă.

Şi trupul lui, fără să vrea, se plecă. Şi mânile lui, fără să vrea, se opriră deasupra ulițiii, în locul unde, odinioară, abia ajungea creştetul copilului prea mic să se încumete pe uliță.

Şi sufletul lui dezmierdă prin noapte, jos, aproape de pământ, capul unui copil care plângea: copilăria lui.

VIII

Plecase de mult.

Bătrâna noastră bucătăreasă vorbea la portiță cu bucătăreasa vecinilor: „Dragul lui băiet! O plâns cuconița de bucurie, când o primit scrisoare cu portretul lui. Să vezi ce mândrețe de flăcău s-o făcut!"

Ulița asculta.

IX

Veni războiul.

Zile şi zile de-a rândul, maşini ferecate, copite de cai, cântece şi chiote, goarne şi fanfare, răcnete şi sudălmi sfărmară şi pângăriră tihna uliții. Se scofâlcea văzând cu ochii, ca un obraz bolnav – prăpădită.

X

Ieşiseră credincioşii de la denii, din biserica uliții.

Bucătăreasa noastră şi cu moş Neculai, fanaragiul, mai zăboviră puțin în prag.

– Mamă Mario! Ce veşti mai aveți de la copil?

– Ei, moş Neculai! L-o prins pacostea asta de război şi o intrat acolo la oaste!

– I-auzi!

– Doamne-Doamne! Ce pustiu de gând l-o mânat să se suie în maşinile cele care zboară pe sus? Sărăcuțu' de el!

– Să-i ajute Dumnezeu, mamă Mario!

– Să-i ajute, moş Neculai, că amarnic mai plânge cuconița!

În lumina lunii, ulița se făcuse albă, albă... Paşii bătrânilor răsunară ca bătăi grele de inimă amărâtă.

XI

Toi de noapte căruntită de lună.

Prin fereastra deschisă de la odaia părinților, se zărea capul mamei aplecat pe măsuță; scria copilului.

Scanned with OKEN Scanner

Desigur că în aceeaşi clipă copilul, cu capul aplecat pe genunchi, scria mamei – dintr-o cazarmă adormită sau de pe un câmp de luptă, potolit.

Prin noapte țârâiau greierii.

Şi ulița asculta, în țârâitul greierilor, ecoul plângător al celor două peniţe, atât de îndepărtate, scârțâind două doruri risipite în nemărginirea nopții.

XII

Piuiau cuiburile de sub streşini. Un cer de primăvară plutea învolt pe apele aurii ale văzdului, atât de uşor, că l-ai fi spulberat cu o suflare dinadins.

Vântul, dezmierdat de soare, se alinta cald, fumegând de flori prin pomii albi.

Bunicul, aşezat pe o bancă, îşi ştergea ochii cu mână tremurătoare. O vedenie îl înlăcrămase: ochii copilului, răsărind încercănați în sufletul lui – ca două zorele pe un zid năruit.

XIII

Vestea se prăbuşi în noi ca o ciocârlie fulgerată de soare; la fel pierise copilul, între străini.

Ulița ştiu. Căci peste puțin, poarta ogrăzii s-a deschis larg, aşa cum deschide bocetul o gură de om. Bunicul, în coşciug, îşi urma nepotul.

Curând, cei rămaşi părăseam căsuța; fugeam de acolo.

XIV

Trecu vremea, trecu...

Şi într-o zi, eu – cel sortit să fiu cel de pe urmă din copiii de odinioară – m-am pornit spre ulița părăsită, să împărtăşim împreună spovedaniile unui trecut atât de scump nouă. Şi n-am găsit-o!

O viață întreagă o ştiusem de veghe la poarta casei: acum nu mai era. Plecase după morminte.

Şi-n locul ei era o altă uliță, pe brațele căreia râdeau alți copii.

DIALOG TAINIC

de *George Şovu* (n. 1931)

Astăzi am înmormântat-o pe bunica!...

O dată cu ea, pentru mine dispare o lume, un univers de viață. Sunt sigur că, de-acum înainte, tata nu va mai poposi aici decât foarte rar, deşi i-au rămas în acest sat frați şi surori, şi foşti prieteni, şi oameni cunoscuți, şi toată copilăria!... Dar parcă îl aud cum va spune: „Nu mai am la cine să mă duc!" Şi, pe bună dreptate, pentru că, de când sunt eu,

Scanned with OKEN Scanner

nu l-am auzit niciodată spunând altfel decât: „Mergem la mama!“ Adică la bunica! Niciodată: „Mergem la sora mea cea mare, ori la cea mijlocie, ori la fratele meu, ori – mergem la verii şi la cumnaţii mei, sau la alte şi alte rude“, ci „Mergem la mama!“.

Acum „mama“, adică bunica nu mai există! A fost aşezată frumos, în pământ, acolo, la cimitirul din deal, iar la picioarele ei, într-o traistă, a fost adunată o mână de oase. E tot cea mai rămas din bunicul, omul acela voinic – „pădurarul“ – cum îl numea lumea din satul lui şi din satele învecinate, omul acela falnic şi curajos, care străbătea, pe lumină sau în puterea nopţii, prin ploaie sau prin zloată, codrii de stejar şi de fag peste care era stăpân, şi pe care eu nu l-am cunoscut decât din vorbele bunicii şi, din când în când, din cele ale tatălui meu, ca şi din câteva fotografii aflate în camera bătrânei.

Bunicul a avut un destin tragic. A fost forţat să se retragă din lumina vieţii cu mai mult de douăzeci de ani în urmă, când nu împlinise decât cincizeci şi şapte de ani. Acum e un pumn de oase şi o amintire, aşa cum o să ajungă, în curând, şi buna mea bună!

Cu trei zile în urmă, când am sosit în sat, n-am mai prins-o în viaţă. Am întârziat cu o oră! Cât voi trăi am să regret această oră de întârziere! Rudele noastre ne-au anunţat mult prea târziu. Bunica „trăgea să moară“ de vreo două zile. Adevărul este că cei din jurul ei nu credeau că se prăpădeşte. Ei tot sperau să mai trăiască. Li s-a părut că situaţia de-acum repeta altele, pe care le mai „cunoşteau ei“. Şi în alte dăţi bunica ar fi spus că „i-a sosit ceasul!“ şi că „e gata de drum!“

Într-o noapte, acum vreo doi ani, l-a chemat pe unchiul Costică la ea în odaie, spunându-i că moare, să vină „să-i ţină lumânare“. S-a dus omul. Bunica stătea întinsă pe patul ei. Era palidă şi răsufla greu. Unchiul s-a speriat, a aprins o lumânare şi i-a aşezat-o între degetele de la mâna dreaptă. Bunica n-a fost mulţumită. A cerut o lumânare mai mare, pe care a prins-o ea cu amândouă mâinile. A început să aştepte. Aşteptau amândoi. Lumânarea ardea încet, ceara topită se prelingea pe mâinile bătrânei, dar ea nu zicea nimic. Au mai aprins încă una. A ars şi aceea. Trecuse mai mult de o oră. Atunci bunica i-a spus feciorului: „Du-te, băiete, şi te culcă! Se pare că n-o să mor în noaptea asta!“

Acum însă îi sosise cu adevărat sfârşitul. N-au crezut-o, de aceea ne-au anunţat, pe noi, cei de la Bucureşti, prea târziu. Când a înţeles că nu sosim la timp, deşi ea s-a chinuit, cu ultimele puteri, să ne aştepte, a început să plângă, şoptindu-ne, pe rând, numele. Şiruri, şiruri de lacrimi izvorau de sub pleoapele închise şi alergau la vale peste obrajii stafidiţi şi însemnaţi de nenumăratele poveri ale vieţii.

Am găsit-o întinsă pe o masă, cu mâinile pe piept, liniştită. Intrând în nefiinţă, obrazul ei parcă întinerise. Dispăruseră aproape în întregime sutele, poate chiar miile de şenţulețe pe care i le cunoşteam, atât de

Scanned with OKEN Scanner

bine. În cele două săptămâni din ultima vacanță petrecută la țară, am stat mai tot timpul lângă dânsa. Ea, care mă mângâiase atâta, în ani şi ani, cu mâinile ei aspre şi fierbinți, ținându-mi capul în poală şi povestindu-mi fel de fel, uneori de câte două sau de mai multe ori acelaşi lucru, ori spunându-mi de-a dreptul poveşti, deşi, între timp, crescusem mare, şi părăsisem, oarecum, lumea lor fermecată, se lăsa acum mângâiată de mine. Era bolnavă, tot mai bolnavă, acum eu îi povesteam fel de fel, şi ei îi plăcea să mă asculte; o priveam tot timpul, mângâindu-i părul albit aproape în întregime, şi obrajii cu sutele, cu miile de drumuri însemnate de viață şi, cu toate acestea, mă cuprinsese un dor grozav de bunica. O priveam tot timpul, repet, şi totuşi, mi-era dor de dânsa. Simțeam un gol în mine, aveam aceeaşi senzație de nerăbdare, acelaşi freamăt ce se năştea, la Bucureşti fiind, atunci când se scurgea un timp, mai îndelungat, în care noi nu reuşeam să mergem „la țară". Cu alte prilejuri, însă, odată ajuns în ograda bunicii şi în brațele ei, mă linişteam, totul reintra în normal, sufletul meu îşi regăsea cadența. Acum, adică astă-vară, se părea că pierdusem această cadență, se întâmpla ceva cu mine, parcă nu mai aveam cu ce umple acel gol. O presimțire? Poate! Ştiu doar că şi după cele două săptămâni, când vacanța s-a terminat, lucrurile au rămas la fel. Am plecat tot aşa de „flămând" şi golul acela a continuat să stăruie în mine – iar acum aş fi îndemnat să cred că el a fost într-adevăr ca o tristă presimțire a sfârşitului ce-a sosit!

Astăzi am înmormântat-o pe bunica. O dată cu ea, pentru mine dispare o lume, un univers de viață...

Noaptea era caldă. Prin grădină, prin curte, pe sub ferestre susura un fir de vânt pe care îl ascultam şi-l încorporam în ființa mea ca pe un oftat prelung, mocnit, stăruitor. În seara aceea stătusem de vorbă cu bunica mai mult decât oricând. Era ultima noapte a vacanței mele din vara trecută pe care o petrecusem aici. A doua zi, duminică fiind, urma ca tata să vină să mă ia cu maşina la Bucureşti. Discutaserăm ba despre una, ba despre alta. Mi se părea că se simte mai bine şi chiar se simțea. Mi-a luat, ca altădată, capul în poală şi m-a mângâiat îndelung cu degetele ei aspre şi fierbinți. Culcat astfel, cum îmi plăcea să stau încă de când eram mititel, am cutreierat în noaptea aceea mult timp cu ochii pe cărările luminate de focul îndepărtat şi tremurător al ciorchinilor de stele de deasupra.

Ne-am culcat târziu, către miezul nopții, bătrâna în camera ei, iar eu într-o cameră, pe al cărei perete, din fața divanului, se afla un tablou cu două chipuri zâmbitoare: bunicul şi bunica, în vremea tinereții lor. Păreau fericiți. Tot privind tabloul, aşa cum făceam de obicei până să adorm, de la un moment dat înainte am devenit martorul unui spectacol zguduitor. Pentru că nu-mi venea să cred, am ieşit pe prispă. Ceea ce

Scanned with OKEN Scanner

vedeam era într-adevăr real. Mai întâi pomii, pomii din grădină, iată-i cum îşi clatină îndurerați crengile, cum se apleacă, până ce ating cu buzele frunzelor pământul şi cum se saltă, apoi, înfiorați, repetând mişcarea iarăşi şi iarăşi..., acumulând încordare, mai multă încordare, vizibilă în tremurul trunchiurilor, al rădăcinilor şerpuitoare, pe sub pământ, în căderea, ca o ploaie de lacrimi, a fructelor... De la un timp, trupurile falnice încep să se desfacă în țăndări mari, auind, cu sfâşierile lor albe, prin grădina toropită de lumina înghețată a lunii. Şi florile încep să clipească din ochii lor rotunzi, mişcându-şi speriate siluetele mlădioase ale tulpinilor; petalele se zvârcolesc de parcă ar fi puse pe jar, până ce se rup din matca existenței lor; prinzându-se de mâini, se fac lanțuri de frumusețe îndurerată, care se înalță mult deasupra pământului, deasupra casei, a pomilor, frământându-se în serpentine ce oftează şi se sfărâmă în roiuri de stele, căzând, în dans uşor, spre pământ şi murmurând un bocet sfâşietor.

Cobor de pe prispă şi încep să alerg prin curte, spre poartă; da, de pe acoperişul acesteia, se desprind, una câte una, bucăți de şindrilă cenuşie, care se vaietă prin aer, până ce ajung cu umerii la pământ. Acelaşi lucru se petrece cu țiglele de pe casă, zboară şi ele, plutind ametite, iar eu mă feresc să nu mă lovească picăturile acelea roşii ale unei ploi dure care mă înspăimântă. La un moment dat, totul se prăbuşeşte, se văd pereții cu creştetul şi umerii goi, cu fețele zdrențuite, iar tabloul cu chipurile bunicilor se apropie de mine, zâmbetul lor, pe care îl cunosc atât de bine, îmbătrâneşte, îmbătrâneşte sub ochii mei, iată cum îşi închide lumina, transformându-se într-o imagine a unei mâhniri profunde, apoi a unei dureri fără margini. Întind brațele, prind tabloul şi cu degete tremurătoare mângâi cele două chipuri, liniştindu-le, în acelaşi timp, cu vorbe tainice pe care nici eu nu le aud. „Cosmine! Cosmineee!... răsună, în noapte, un glas care îşi tremură, tot mai îndepărtat şi mai slab, pateticul său ecou. Spune-i bunicii că o aştept, o aştept!... Mi-e dor de ea, Cosmineee!..."

...Razele soarelui, care răsărise de mult, se jucau pe fața mea, strecurându-se printre crengile unui măr de la fereastră. Am sărit din pat şi am deschis geamurile. Grădina era întreagă, toți pomii erau în picioare, frumoşi şi nevătămați. Ieşii repede pe prispă, apoi în curte: acoperişul porții celei mari, sprijinit de stâlpii de stejar sculptat, era întreg; şi acoperişul casei – la fel, iar pereții nu aveau nici o urmă de proaspătă stricăciune. În bătaia luminii binefăcătoare, zâmbetele parfumate ale florilor de pe aleea ce conducea paşii trecătorilor de la poartă până la scările prispei erau tot atâtea şoapte tainice şi liniştitoare.

...„Spune-i bunicii că o aştept!" a răsunat, deodată, în inima mea, un glas care îşi tremura, tot mai îndepărtat şi mai slab, pateticul său ecou. „Mi-e dor de ea, Cosmineee!..."

Scanned with OKEN Scanner

Am alergat în camera bunicii! Patul era gol. Am ieşit în fugă şi-am început s-o strig. Mi-a răspuns, cu glasul ei stins. Se afla undeva în grădină, aşezată pe un scăunel, în faţa soarelui. Respira liniştită şi cu zâmbetul pe buze.

– Cui zâmbeşti, bunico? am întrebat-o.

– **Lui,** dragul mamei! **Lui!** Bunicului tău! mi-a răspuns, fără să mă privească. L-am visat în noaptea trecută!...

Astăzi, când am înmormântat-o pe bunica, l-am auzit pe tata spunând, cu o imensă durere în glas: „De-acum nu mai avem decât rădăcini, băiatule! Contactul nostru cu pământul acesta s-a rupt... de la suprafaţă şi s-a retras în adânc. De astăzi înainte va trebui să ne păstrăm singuri busola, singuri să ne-alegem cărările".

Simţeam că avea dreptate! Şi simţeam că şi picioarele mele au început, parcă, să bâjbâie, picioarele acestea care acum şapte-opt ani călcau desculţe pământul, punându-i o ploaie de întrebări, aşteptând un potop de răspunsuri...

*

Am stabilit primul meu contact cu această lume în picioarele goale şi „cu sufletul mărit". De mai mult timp voiam să simt pământul!... Mama, orăşeancă şi, prin naştere, bucureşteancă, doctoriţă la un mare spital, se mira şi chiar se supăra pe mine, văzând cum de mititel de tot, la vârsta de doi-trei ani, atunci când ajungeam într-un parc şi vedeam pământ cu iarbă şi flori, mă aşezam frumuşel unde nimeream şi-mi scoteam, la reprezeală, încălţările. „Cosmine, nu! Nu te descălţa!" o auzeam dojenindu-mă, dar, până să ajungă lângă mine, eu eram deja cu picioarele goale şi începeam să alerg prin iarbă. Mă prindea, bineînţeles, repede, şi, uneori, mă urechea, ori îmi trăgea câteva palme la fund, dar eu rămâneam – precum îmi spunea ea mai târziu – nepăsător la vorbele şi mustrările ce mi se adresau. Zicea mama că o priveam cu nevinovăţie şi zâmbeam mulţumit, de parcă cine ştie ce plăcere mi s-ar fi împlinit.

„Băiatul ăsta, al tău, îi spunea dânsa, în asemenea împrejurări, tatei, trage a ţăran! Simte ca un ţăran! Ne face de râs!" mai adăuga ea supărată. „Ce vrei, vocea sângelui! răspundea tata. Şi-apoi să ştii că a simţi ca un ţăran nu este o ruşine! Ba, aş zice că, dimpotrivă!" „Bineînţeles că trebuia să-i iei tu apărarea. Cum o să vorbească cineva rău de ţărani, în faţa ta, şi să nu te superi?! Mă întreb însă cum o să creştem noi copilul acesta dacă o să-l lăsăm să-şi valorifice, în libertate, toate impulsurile?!..." „Despre ţăranii adevăraţi, despre ceea ce ştiu eu că a însemnat şi trebuie să însemneze ţăranul în viaţa acestui popor nu e cazul să se vorbească de rău, după părerea mea, niciodată! Ar fi o nedreptate. Iar în ceea ce priveşte «impulsurile», acela al legăturii cu

Scanned with OKEN Scanner

pământul este unul dintre cele mai nobile. El, bineînțeles, că nu trebuie cenzurat!" răspundea tata...

Dincolo de asemenea discuții, care, după câte mi-am putut da seama, au ajuns cu timpul, să capete aproape un deplin consens de semnificație, contactul meu cu lumea țărănească s-a făcut, bineînțeles, în picioarele goale şi... „cu sufletul mărit"!

Când am poposit pentru prima dată în ograda bunicii (din partea tatălui meu, fiindcă mai am o bunică, din partea mamei, aceea este bucureşteancă), m-am descălțat în primul minut – afară era cald şi frumos, era vară – şi-am început să alerg, de data aceasta, în voie, prin curte şi, mai ales, prin grădina din spatele casei, acoperită de iarba aceea deasă ca peria, o iarbă grasă şi frumoasă, de un verde întunecat. Zburdam ca un mieluț, ieşit pentru prima oară în lumină, alergam făcând rotocoale-rotocoale, din ce în ce mai largi, alergam şi râdeam. Când am obosit, m-am aşezat pe pământ şi-am început să mă rostogolesc într-o parte şi în alta, râzând, de asemenea, râzând de unul singur, fericit.

Bunica s-a apropiat de mine, a îngenunchiat şi m-a ridicat de pe iarbă, strângându-mă la piept, mângâindu-mă pe cap, cu degetele acelea ale ei – aspre şi fierbinți – pe care le simțeam atunci pentru prima oară şi care, în loc să mă deranjeze, îmi produceau, dimpotrivă, o plăcere deosebită; mă mângâia şi-mi şoptea, ca într-un cântec de leagăn, pe care nu-l mai auzisem niciodată: „Dragul bunicii, dragul bunicii! Cosminel, dragul bunicii, tu eşti o minune de copil!" (Şi acum, când scriu, îmi răsună în auz şi în suflet ecoul bun al acelor cuvinte.) Eu zâmbeam şi o priveam cu atenție, curios. Atunci am observat că obrazul ei avea expresia trunchiurilor de copaci, bătrâni de când lumea, că părul ei albit, care-i ieşise puțin de sub basma, pe la tâmple, semăna cu chipul florilor în primăvară, că buzele ei se deschideau şi se închideau, dar eu nu le mai auzeam vorbele, după cum chipul bătrânei se îndepărta, dintr-o dată, de mine, alergând de-a-ndaratelea, cu spatele înainte şi cu zâmbetul lăsat în sufletul meu, făcându-mi cu mâna de departe, tot mai de departe, până ce întruchiparea aceea, ce-mi devenise atât de dragă, ajunse la perdeaua fremătătoare a pădurii de stejari, de pe culmea dealului din apropiere, topindu-se în ființa ei şi rămânând, totuşi, distinctă.

Îi simțeam astfel căldura din privirile care nu obosiseră încă şi-i receptam impulsurile de lumină ca pe nişte semnale misterioare, ce veneau de departe şi treceau către... departe, străbătându-mă şi pe mine în drumul lor şi fixându-mă pe fruntea unei clipe din marea curgere, şi-i auzeam acum glasul de ecou, izvorât parcă din întreaga armonie a firii: „Cosminel, dragul bunicii, tu eşti o minune de copil!"

Am clipit de câteva ori, grăbit, şi imaginea aceea, ce-şi lăsase zâmbetul şi îşi strecurase poate pentru totdeauna vibrațiile în sufletul

Scanned with OKEN Scanner

meu, s-a apropiat, la câțiva centimetri, de ochii-mi care o revedeau mirați în dimensiunile şi contururile ei reale. Mâinile mele s-au întâlnit atunci, curioase, cu obrazul ca fața bătrână a trunchiurilor de copaci şi, cu fiecare pas şi sărutare a degetelor mici, semănând cu nişte „beţişoare de carne pufoasă", – cum avea să-mi spună, mai târziu, bunica – simțeam că fac legământ şi plecăciune în fața unei lumi, care pulsa şi în sângele meu.

Când mi-a dat drumul din brațe, am început să calc rar şi apăsat, simțind sub tălpi fiecare fir de iarbă răsucindu-se şi întrebându-mă câte şi mai câte... Ascultam, cu sufletul mărit, întrebările şi chibzuiam răspunsuri pe măsură, dar dincolo de acest **dialog tainic,** o pace se cuibărea în ființa mea, o pace care avea mirosul, şi căldura, şi puterea pământului bun, miresmele îmbătătoare ale florilor, zvâcnirile şi neliniştile întrebătoare ale boabelor de grâu, zâmbetele rotunde şi colorate ale cireşelor – aici coapte mai târziu, şi ale merelor şi prunelor ce-şi adunau grăbite minunile de gust şi parfum şi tărie, o pace conectată la durata de vecie şi la măreția, foşnitoare şi sensibilă, a pădurilor de stejar şi de fag, la curgerea, fără de sfârşit, a râului, ce murmura în apropiere, şi la lumina dătătoare de viață, a Sfântului Soare!...

Călcam rar şi apăsat, cu picioarele goale, şi ascultam cu sufletul mărit ecourile în iarbă ale paşilor mei şi ecourile **dialogului** meu de suflet cu pământul şi cu tot ceea ce face veşnicia lui...

TÂRZIU, CÂND ZĂPEZILE SUNT ALBASTRE

de *Fănuş Neagu* (n. 1932)

Băiatul se numea Bănică, iar cățelul, pentru că fusese prins de două ori cu botul într-o cratiță, primise porecla Tocănel.

Era în februarie, ninsese o zi şi o noapte – acum zăpezile acopereau geamul până la două palme de marginea de sus a cercevelelor – şi ei şedeau în odaie: Bănică în pat, iar Tocănel lângă uşă, vârât într-un ciorap de lână, căruia băiatul îi deşirase laba, transformându-l astfel într-un costum, pe care cățelul îl privea cu mândrie ori de câte ori ieşea afară în aer. Soba frigea – ardeau în ea lemne de brad cu miros de cetină – şi undeva, într-o spărtură a peretelui, cânta un greier, parcă bătându-şi joc de vântul care gonea pe sub streşini, răsucind zăpada şi aruncând-o peste coama salcâmilor.

– Tocănel, zise Bănică, ținând ochii închişi, moleşit de căldură, spune-i ticălosului ăla să tacă!

– Eh, dac-aş şti unde e! făcu Tocănel.

Scanned with OKEN Scanner

O pasăre trecu pe la geam, atingându-l cu vârful aripii.

– Parc-a bătut cineva, spuse Tocănel.

– O vrabie. A trimis-o cocoşul de lemn de pe stâlpul porții. L-au îngropat zăpezile, îngheață.

– Şi e prietenul nostru, spuse Tocănel. Astă-toamnă, când se culegeau viile, te-ai suit în spinarea lui şi te-a dus să culegi nuci din podgorie.

– Nu e chiar aşa, răspunse Bănică, te-am mințit. M-am suit în spinarea lui şi m-a dus în luncă, unde s-a întâlnit cu toți cocoşii de lemn din sat. Era lună plină şi ei toți şedeau roată în jurul salcâmului unde-am stat noi o zi ca să prindem iepuri. Erau acolo şi douăzeci de puişori şi ei voiau să-i învețe să zboare. Aştia micii sunt foarte proşti, dau o dată din aripi şi cad pe pământ. Cocoşul nostru mi-a zis: „Bănică, te-am adus până aici şi dacă vrei te ridic până la nori, unde plouă mereu, ce vezi acum să nu spui la nici un om, te juri?“ „Mă jur“. „Bine“, a zis el, şi atunci a venit la mine un cocoş bătrân, ăla din poarta lui nea Lache Petcu, care are pene roşii şi coada albastră, a venit, a desfăcut aripile şi mi-a zis: „Bănică, ia puişorii noştri în sân, urcă-te în salcâm şi dă-le drumul“. M-am suit şi scoteam câte unul din sân, îl țineam în palmă o clipă şi pe urmă îl aruncam uşor în aer. Jos, între nişte tufe de cătină, cocoşii bătrâni puseseră un polog cu grăunțe, şi puii se căzneau să ajungă acolo şi nu mai picau ca bolovanii. Era lună şi toți erau vii, că pe lună, când doarme toată lumea, prind viață şi se duc de la o poartă la alta să mai schimbe o vorbă.

– Dar la nori ai ajuns? se interesă Tocănel.

– Nu s-a putut. Tot cerul era albastru şi nu se vedea nici o urmă de nor. O să mă duc cu el cu albinele din livadă, care au un coş mare pentru cules miere şi câteodată iau şi ele câte un băiat şi-l poartă din floare în floare, şi la nori, unde beau apă.

– N-o să te duci, pentru că şi pe ele le-a astupat zăpada, spuse Tocănel. Nici eu, dar' nici tu!

– Ascultă, se-nfurie Bănică, o să-ți dau vreo două peste bot.

– N-ai decât. Dar să ştii că nu mai vorbesc cu tine, am să vorbesc numai cu cățeii.

– Şi eu am să te trag de zgardă în zăpadă şi-ai să degeri.

– Până una-alta degeră cocoşul. Şi nici albinele n-o duc mai bine. Ai vreo idee cum să le scăpăm?

– Da, zise Bănică, intră sub pat şi dă-mi roatele de la căruț.

Tocănel se strecură sub pat şi rostogoli roatele în mijlocul odăii.

– Greierul e aici, se auzi vocea lui, ce fac, îl plesnesc?

– Lasă-l, răspunse băiatul, ne răfuim noi cu el mai târziu.

– Măcar să-i cârpesc o lăbuță, ceru Tocănel.

– Lasă-l, domnule, când îți spun, ieşi afară! Tocănel se supuse.

– Apucă roatele, zise Bănică. Eu ridic soba şi tu să fixezi roţile dedesubt. Aşa făcu el opintindu-se, ai grijă să nu-i cadă vreun bob de jar în blană.

Bănică ţinu soba în braţe şi Tocănel îi puse roţile. Când sfârşiră, băiatul era roşu de atâta chin, iar Tocănel se trase lângă perete şi căscă gura ca prostul.

Bănică luă vătraiul şi făcu semn să i se deschidă uşa. Înainte de a scoate soba afară, se opri un moment şi zise:

– Hei, ticălosul ăla care cânţi mereu şi-mi strici somnul, dacă vrei să n-o păţeşti, vino cu noi!

Dându-şi seama că n-o să-i fie moale dacă se ascunde, greierul veni ţopăind şi intră în buzunarul băiatului.

– Gata! spuse el, şi împinse soba cu vătraiul în tindă şi de acolo în curte.

Zăpezile înalte cât malul, întărite de ger şi de vânt, începură să sfârâie şi să se înmoaie.

Bănică, fără să-i pese că deasupra se zbătea, hohotind, viscolul, împingea soba spre livadă, şi-n urma lui rămânea o cărare adâncă, pe care venea Tocănel fluturând din coadă. Ajunse la stupi – aveau zece – şi-i încălzi pe toţi, iar lângă cel aşezat în coada gardului de mărăcini se opri şi-i spuse lui Tocănel:

– Aici ţin ele coşul cu care o să zbor în nori. Dacă o să m-asculţi mereu te iau şi pe tine. Trebuie să nu te mai legi de vrăbii, iar când îl vezi pe motan că se-apropie să le ia în gheare, sări în cârca lui şi bagă-l cu botul în ţărână. De la livadă trecură pe la staulul oilor şi se îndreptară spre poartă. Din trupul cocoşului de lemn ieşea în lumină numai creasta. Băiatul îngenunche şi răscoli jarul din vatră. Valul de căldură care se revărsă făcu să cadă gheaţa de pe stâlpi. Liberat din strânsoare, cocoşul desfăcu aripile, le plesni puternic pe trup şi cântă cocoşeşte. Din lungul uliţei îi răspunse, cu glas gros, bătrânesc, cocoşul lui Lache Petcu. Iar în acelaşi timp se porni să ţârâie şi greierele ascuns în buzunar.

– Cocoşule, pot să-ţi spun o vorbă? întrebă Bănică, dar cocoşul nu răspunse şi el înţelese că acesta se ferea de Tocănel şi se întoarse, în odaie, ducând şi soba cu el.

Îi desfăcu roţile şi, obosit, se culcă.

Târziu, când se trezi, Tocănel, moţăia încă după uşă, sub mătură, iar greierul cânta sub pat. Privi pe fereastră şi văzu că se luminase. Ningea – o ninsoare deasă bătând în albastru – şi sub perdeaua de fulgi văzu cărarea tăiată de el, către poartă, şi cocoşul de lemn care se rotea într-un picior. „Ehei, zise el, ce-o să mai zburăm noi doi când o ieşi luna plină!"

Se ridică în coate şi se răsti la cătel:

– Tocănel! Trezeşte-te, trebuie să ieşim cu sania.

Scanned with OKEN Scanner

– Acum?

– Chiar acum. Şi să nu spui mamei c-am scos soba în ger. Dacă te prind că trăncăneşti, ai de-a face cu mine. Asta am spus-o şi pentru ticălosul ăla de sub pat.

ADOLESCENȚĂ

de *P. Ghelmez* (n. 1932)

Istoria stă de vorbă cu noi
la tribună,
însămânțând viitorul
cu arborii voinici
ai numelor noastre:
Ion, Vasile, şi Gheorghe, şi Vlad...
Vorbele sale
ca nişte luceferi enormi
în pragul zilelor următoare,
care-au şi-nceput să apese
cu lumina lor uriaşă
pe umărul nostru subțire,
ca lemnul dulce
de ghitară...

Cu foşnet de stea,
floarea de măceş
pătrunde
mereu mai adânc,
în inima noastră,
violent
colorându-ne sentimentele.
Mama ne strigă,
deschizând fereastra
spre ziua de mâine:
„Mai terminați odată cu joaca,
de-acum nu mai sunteți copii!"

Şi timpul se strânge-ntr-o clipă,
ca un zmeu colorat,
prins între sârmele vuitoare de veşti
ale telegrafului
ori între crengile
plopului cu brațele lungi,
de adolescent...

„Vai, mâine avem matematica,
şi chimia,
şi-atâtea exerciții de rezolvat!"
Şi cum să mai încapă
atâtea cifre ascuțite
în dreptunghiul de hârtie modestă,
al unui zmeu
ce-a uitat să mai zboare?!
Dar lasă...
Aveți încredere-n noi,
cei cu frunțile incandescente,
născuți din dragostea voastră
supremă!...

Priviți uşor, printre gene,
la trunchiurile acestea,
vibrând
în trupurile stejarilor tineri,
şi veți vedea,
aşa cum ați dorit,
fructele de aur
ale încrederii voastre,
din carnea şi sângele nostru
împlinindu-se!

Scanned with OKEN Scanner

9

DAN, CĂPITAN DE PLAI
de Vasile Alecsandri (1821–1890)

Începând din preajma anului 1840, vreme de jumătate de veac, V. Alecsandri a întrupat în sufletu-i generos şi-a exteriorizat cu marele-i talent, toate aspiraţiile neamului nostru. Alecsandri a fost primul din elita românismului, luptător, interpret şi cântăreţ. A fost unul din creatorii României moderne şi prin prestigiul şi strălucirea talentului său a simbolizat întreaga epocă.

M. Sadoveanu

Personalitate marcantă a epocii de la 1848, prin „totalitatea acţiunii sale literare" (Titu Maiorescu), Vasile Alecsandri a contribuit la fundarea şi dezvoltarea a numeroase specii literare şi a publicat prima mare culegere de poezie populară românească: **Poezii poporale. Balade (Cântice bătrâneşti), Adunate şi îndreptate de...** partea I, Iaşi, 1852 şi partea a II-a, Iaşi, 1853. Aceste Balade au fost reeditate în 1855, 1862, iar la 1866 apare colecţia completă, sub titlul: **Poezii populare ale românilor coordonate de...**

Influenţat de folclor, a publicat ciclul **Doine şi Lăcrămioare;** a evocat în poeme ample trecutul eroic şi mitologia naţională în ciclul **Legende;** a cântat momente de seamă din istoria contemporană a ţării în **Ostaşii noştri;** a celebrat viaţa rustică şi mişcarea ciclică a anotimpurilor în **Pasteluri.**

Creaţia dramatică însumează monologuri **(Cânticele comice),** comedii, satirizând atmosfera şi moravurile epocii **(Iaşii în carnaval,** ciclul **Chiriţelor),** drame cu subiecte din istoria naţională sau din antichitate **(Despot-Vodă, Fântâna Blanduziei, Ovidiu)** şi o feerie **(Sânziana şi Pepelea).**

Proza sa cuprinde jurnale de călătorie **(O primblare la munţi, Călătorie în Africa)** şi scrieri romantice **(Buchetiera de la Florenţa, Istoria unui galbân şi a unei parale).**

Paşoptist prin convingeri şi inimă, Alecsandri era încredinţat că arta trebuie să slujească luptei pentru independenţă naţională şi modernizare a structurilor anacronice ale societăţii româneşti; el a simpatizat deschis

Scanned with OKEN Scanner

cu mişcarea de emanciapare a claselor asuprite şi a categoriilor dezmoştenite. Poeziile compuse în momentele de încordare naţională sunt pătrunse de caracter mobilizator şi de spontaneitatea unei emoţii reale. Lirismul e exaltat, versurile se organizează ca un manifest, comunicând tensiunea participării la marile frământări ale istoriei, cum o dovedesc poeziile **Deşteptarea României, Dezrobirea ţiganilor, Hora Unirii, Moldova în 1857** ş.a.

V. Alecsandri a fost poetul vitejiei, al bărbăţiei militare româneşti; ilustrativ este ciclul **Ostaşii noştri,** ispirat de crâncena încleştare a Războiului de Independenţă, în care poetul cântă bravura din unghiul omului de rând, dar şi volumul **Legende** (cu 32 de piese în două cicluri: din 1875 şi 1880), care înfăşoară sâmburele epic în faldurile istoriei şi ale fanteziei, aruncând mereu punţi între real şi fantastic.

Sub raport tematic, se pot distinge trei categorii: **legende pe motive folclorice, legende istorice şi legende orientale.**

În prima categorie intră poeziile pe care „bardul de la Mirceşti" le dedică păsărilor, florilor şi anotimpurilor **(Legenda ciocârliei, Legenda rândunicăi, Legenda lăcrămioarei, Prier şi fata iernii, Zilele Babii);** în cea de-a doua vom găsi compuneri în care se evocă lupta poporului pentru libertate precum şi chipurile unor eroi legendari **(Dumbrava Roşie** (1872), **Dan, căpitan de plai** (1874) şi **Grui-Sânger** (1875); în categoria „orientalelor" intră: **Murad Gazi sultanul** şi **Becri Mustafa, Garda seraiului** ş.a., care ne transpun într-un vioi tablou al străzii musulmane, surprinzând lovituri de teatru, situaţii încordate la limită sau personaje teribile prin fanatism (ca la V. Hugo).

Imboldul de a face incursiuni în istorie pare să-l fi dat poetului nostru V. Hugo; dar el trebuie căutat şi-n propriile-i predilecţii, ca şi în asaltul dat de paşoptişti trecutului, în scopul înălţării prezentului. Două realizări memorabile a obţinut V. Alecsandri (după 1870): **Dumbrava Roşie** (1872) – care prezintă înfruntarea lui Ştefan cel Mare cu Albert, craiul Lehiei, soldată cu supliciul barbar al înjugării prizonierilor pe câmpul victoriei (aproape 900 de versuri). Sunt aici momente admirabile, ca tabloul sălbatic al luptei ce „pare zugrăvit cu penelul unui Delacroix senzual, îmbătat de frenezia sângelui", sau finalul poemei „cu flăcăii adunaţi în jurul focului, care-şi povestesc întâmplările de demult", când, printr-o mişcare bruscă, „trecutul e azvârlit în depărtări de legendă şi devine tulburător" (Paul Cornea).

Dan, căpitan de plai (1874) e mai reuşit, fiindcă scriitorul combină mai liber istoria cu fabula; eroii, Dan şi Ursan, se plasează la graniţa dintre realitate şi mit. Poemul (epic) a apărut în revista **Convorbiri literare,** în ianuarie 1875 şi evocă un episod din trecutul de luptă al poporului împotriva cotropitorilor care încălcau hotarele patriei (ale Moldovei), în epoca de după Ştefan cel Mare (în secolul al XVI-lea), ameninţând însăşi fiinţa naţională a neamului.

Scanned with OKEN Scanner

Poemul este alcătuit din **şapte părţi**, precedate de un motto, un fragment dintr-un „cântic poporal“: „Frunză verde de mălai, / Cine merge sus la rai? / Merge Dan, şoiman de plai, / C-a ucis el mulţi duşmani: Un vizir şi patru hani!“ (...) şi urmăreşte reliefarea luptei dârze a celor doi războinici, Dan şi Ursan, împotriva năvălitorilor tătari, pe care reuşesc să-i oprească şi să-i ţină în loc până la sosirea orheienilor.

Compoziţia şi subiectul

Dan, căpitan de plai este împărţit în şapte capitole-tablouri (numerotate de autor cu cifre latine), fiecare cuprinzând relatarea uneia din întâmplările care contribuie la conturarea subiectului. În **expoziţie** (I, II) sunt prezentaţi eroii – Dan şi Ursan. Eroul trăieşte „pe-un munte păduratic“, el află, ascultând ce vorbesc „doi vechi stejari“, că-i „sabie în ţară“, c-au năvălit tătarii, că „ţara-i în foc“. Vulturii şi ulii (simbolizând pe tătari) îi confirmă spusele stejarilor. El hotăreşte să plece deîndată împotriva cotropitorilor cu cel mai bun prieten (Ursan), zicându-şi: „O, Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai / Pân' ce-oi strivi toţi lupii, toţi şerpii de pe plai.“

Capitolele următoare – III–VI – **(subiectul propriu-zis)** prezintă mai întâi **intriga:** Ursan îşi primeşte cu bucurie camaradul şi, împreună, se gătesc de luptă; cei doi sunt înzestraţi de autor cu puteri supranaturale ca personajele din basme. **Desfăşurarea acţiunii:** cei doi viteji intră în lupta cu tătarii. Tăindu-şi drum prin „neagra tătărime“, până ce se întâlnesc faţă în faţă şi-şi încrucişează armele, fericiţi de victorie, Ursan este grav rănit; Dan este la rându-i lovit în coaste, dar el îşi apără cu străşnicie tovarăşul de arme, încercând chiar să-l scoată de pe câmpul de luptă. Apariţia fulgerătoare a Fulgăi, fata lui Ursan, (ce stăpâneşte ca o amazoană cei mai focoşi armăsari şi galopează sălbatic în spaţii pustii) care răpeşte trupul tatălui ei din încăierare, încheie acest moment al acţiunii într-un mod fericit.

Punctul culminat al poemului este atins în pasajul luptei cu tătarii. După ce Fulga dispare de pe câmpul de luptă, purtând ca pe-un trofeu trupul tatălui ei, apar năvalnic arcaşii moldoveni „ce vin c-o falcă-n ceruri aprinşi ca nişte zmei“. Tătarii sunt înfrânţi de români, dar cu mari sacrificii: Dan este luat prizonier.

Deznodământul (aflat în cap. VII) conţine un episod emoţionat: acela al aducerii eroului în faţa hanului Ghirai. Demn, eroul refuză să-şi lepede credinţa străbună şi, alegând moartea, el îşi exprimă acum ultima dorinţă: de-a mai putea săruta o dată pământul Moldovei. Primind îngăduinţa hanului, luptătorul român se întoarce, îşi sărută pământul, respiră aerul lui cu nesaţ, apoi se înapoiază şi cade mort la picioarele duşmanului Ghirai. Episodul se încheie magistral cu moartea demnă a eroului.

Poemul se remarcă printr-o desăvârşită construcţie epică, evidentă din felul în care este condusă acţiunea, cum sunt înlănţuite diferite

Scanned with OKEN Scanner

episoade. Acțiunea se desfăşoară într-o gradație continuă şi logică, din momentul în care Dan află de năvălirea tătarilor şi până la stingerea lui din viață.

Combinând liber istoria cu fabula, autorul „îşi plasează eroii la granița dintre realitate şi mit. Dan şi Ursan cunosc bine limba copacilor, chipul de a porunci râurilor să-şi oprească apele, şi de a ține piept, cu ghioaga şi securea, invaziei tătarilor" (P. Cornea).

Narațiunea faptelor se împleteşte strâns cu dialoguri concise, dar care dau dinamism, cu portretele eroilor, cu descrieri plastice (cum este tabloul zguduitor al arderii satelor în flăcări). Scenele de mase, priveliştile de ansamblu, sunt zugrăvite cu aceeaşi măiestrie, în culori şi linii viguroase, eroii dau dovadă de o exemplară bărbăție în fața duşmanului, ei căpătând proporții legendare; portretele lor sunt ilustrative pentru curajul, spiritul de sacrificiu şi patriotismul românilor.

Personajul principal al poemului este Dan. El este o „întrupare simbolică a patriotismului şi a eroismului anonim popular" (după opinia cunoscutului exeget al lui V. Alecsandri, G. C. Nicolescu).

Realizat cu mijloacele cele mari ale artei, portretul lui Dan reprezintă, simbolic, vitejia poporului român în lupta pentru libertate şi independență, pentru păstrarea specificului strămoşesc.

Dan, căpitan de plai este un **poem eroic** (adică narează o acțiune mai complicată decât a baladei, cuprinzând mai multe episoade în care se povestesc fapte mărețe, săvârşite de personaje însuflețite de sentimete nobile).

V. Alecsandri creează un erou miraculos de puternic în luptă (Dan); duşmanii se îngrozesc la apariția sa; el cunoaşte glasurile tainice ale naturii (află de la nişte stejari de prăpădul din vale); vulturii îl călăuzesc în drumul său, iar râul îşi micşorează undele ca să le poată trece.

Printr-o varietate de procedee artistice (directe şi indirecte), autorul realizează un **portret complex** acestui erou; un **portret fizic şi moral.**

Astfel, în prima secvență, V. Alecsandri ne prezintă aspectul exterior al personajului în mediul în care viețuieşte: „Bătrânul Dan trăieşte ca şoimul singuratic / În peşteră de stâncă, pe-un munte păduratic". Bătrânul oştean, cu toate c-a împlinit un secol de viață („Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară") şi zădărniciile îi amintesc mereu de bătrânețe („Timpul rece apasă-umărul meu / Şi cât m-afund în zile tot simt că e mai greu"), el continuă să stea de strajă țării, aşa cum l-a „depris Ştefan, uşoară țărna-i fie".

Momentele de supremă fericire (amintirile din tinerețe) când țara-l striga „La luptă, Dane!" alternează cu meditațiile solitarului erou legate de eterna temă a morții: „O! lege-a nimicirei, o! lege nemiloasă! / Când, când s-a toci oare a vremei lungă coasă?" Este de reținut metafora sugestivă („a vremei lungă coasă"), pentru ilustrarea ideii de trecere ireversibilă a timpului, ca şi interogația retorică (punctând demnitatea

Scanned with OKEN Scanner

celui care începe să constate că bătrânețea este vârsta neputinței). Regretul după anii tinereții este impresionant subliniat de alte două (sugestive) metafore: Dan priveşte **„Fantasma drăgălaşă** a verdei tinereți / Ce fuge de **răsuflul geroasei bătrâneți“.** Dan trăieşte în comuniune totală cu natura, ceea ce configurează semnificația simbolică a personajului – (simbol al vitejiei poporului nostru pentru libertate şi independență națională) – el este asemenea haiducului din baladele noastre populare, un simbol al poporului care a trăit în mediul ambiant al naturii ce i-a fost „casă“. Prin introducerea unor sugestive epitete şi comparații în structura poetică, autorul afirmă ideea de vechime a bătrânului Dan. El este: **„Vechi** pustnic, rămas singur din timpul său afară, / Ca pe **un gol de munte** o stâncă **solitară“;** el e albit de ani şi zile, ceea ce presupune şi experiență de viață, dar şi luarea în considerare a aspectului exterior: „Apoi el pleacă fruntea şi cade în visare, / Iar munții, **albi** ca dânsul, se-nchină-n depărtare“.

Cu privire la titlul poemului, facem următoarele precizări: **Dan** este numele personajului principal; iar apoziția „căpitan de plai“ asociază doi termeni din sfere ale vocabularului foarte îndepărtate: „căpitan“ este un termen militar, iar „plai“ este un cuvânt din sfera limbajului comun, denumind „partea superioară a unui munte sau deal, aproape plană, acoperită cu pajişte“, locul specific al românului a cărui imagine paradisiacă apare şi-n balada populară **Miorița.**

În viziunea artistică a lui Alecsandri, Dan este oşteanul care stă de veghe la hotarele patriei, care supraveghează, din poruncă domnească, plaiurile româneşti, având conştiința datoriei, aceea de a le apăra de invaziile străine.

Portretul fizic al eroului se va întregi de-aici încolo cu o sumă de trăsături morale, proprii personajului romantic excepțional, pus în situații excepționale. **Dan** e un mare patriot: „Pe când era el tânăr“, punea în slujba țării cea mai frumoasă podoabă: „dalba-i vitejie“, adesea pleca singur „prin codri fioroşi“ de la hotare, în care „tuna şi fulgera“ contra cotropitorilor, „ca trăsnetul era“ când „vântura“ oştirile duşmane. Astfel „țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi“: „Deci îi plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie / Pe cei care prin lume purtau bici de urgie, / Şi mult iubea când țara striga: „La luptă, Dane! / Să vânture ca pleava oştirile duşmane. / Atunci a lui mănie ca trăsnetul era, / În patru mari hotare tuna şi fulgera, / Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi / Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei“.

Țara apare personificată, iar Dan – un simbol al existenței milenare a poporului român, un simbol al luptei pentru apărarea ființei naționale, şi pentru înlăturarea cotropitorilor străini, e demn şi viteaz, neînfricat. Virtuțile eroului sunt hiperbolizate şi puse în evidență printr-un stil retoric, colorat cu epitete, personificări, comparații sau metafore („dalba-i vitejie“, „bici de urgie“, mânia lui „ca trăsnetul era“, țara, „dormea-n

Scanned with OKEN Scanner

pace", când Dan veghea la „căpătâiul ei", „codri fioroşi", „vulturi carpatici", „zborul îndrăzneț", „cortegi falnic". Ca în legendele populare (Dan şi Ursan nu figurează în documentele istorice, de aceea se presupune că sunt plăsmuiri ale imaginației poetului), eroul vorbeşte cu murgul său, când „speriat da-n lături sforăind", zicându-i: „N-aibi grijă, măi şoimane! eu am şi duc cu mine / O vrajă rea de duşmani şi bună pentru tine" – vorbirea directă, marcată grafic prin folosirea ghilimelelor, înviorează acțiunea, iar metafora („o vrajă rea de duşmani") evidențiază o trăsătură morală esențială a eroului: curajul în primejdie. Totodată se introduce în poem un motiv specific: al comuniunii om-natură (vezi şi versurile: „Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț / Făceau un cortegi falnic eroului drumeț") – care va căpăta o mai mare amploare în cel de-al doilea capitol.

Folosind personificarea, dar şi vorbirea directă, autorul ni-l prezintă pe bătrânul Dan ca pe eroii basmelor populare; el înțelege glasul naturii, aude conversația a doi stejari „crescuți dintr-o tulpină" despre primejdia în care se află patria, pentru că au năvălit tătarii. Aceştia „ard satele române", ard holdele-n câmpii „şi iau în robie" fete şi copii: „Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari / Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte / "(...) „«O! frate, zice unul, un vânt în mez de noapte / Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste şoapte! / E sabie în țară! Au năvălit tătarii!»" (...). «Aşa! răspunde altul, colo în depărtare zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare! / Ard satele române! Ard holdele-n câmpii! / Ard codrii!... sub robie cad fete şi copii.» (...) „Bătrânul Dan aude, suspină şi nu crede!"

Prezentarea personajului central se face acum prin verbe la prezentul istoric („ascultă", „ard", „zbor", „aude", „suspină", „nu crede") prin repetiția insistentă a verbului „ard", prin enumerare (satele, holdele, codrii – ard) şi inversiune („adusu-mi-au din vale lung vaet..."). Propozițiile sunt scurte, tonul grav, marcat şi de mulțimea exclamațiilor retorice („Ard satele române!...").

Deşi bătrân, Dan porneşte la luptă, mânat de un fierbinte patriotism: „Bătrânul Dan desprinde un paloş vechi din cui / Şi paloşul luceşte voios în mâna lui / Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână / Şi simte că tot bate o inimă română". Această importantă trăsătură morală rezultă din faptele personajului, plecarea lui la luptă. Un rol important joacă aici epitetul. Dan e „bătrânul", paloşul e „vechi" – deci sugestia vechimii se impune de la sine. Foarte expresiv devine epitetul verbului „luceşte voios", în care intenția personificatoare a autorului e clară.

Bătrânul oştean al lui Ştefan cel Mare urăşte de moarte pe toți duşmanii țării, el şi-a păstrat vigoarea sufletească şi trupească, fapt ce rezultă din **autocaracterizarea** ce şi-o face în versurile: «Pe inimă şi paloş rugina nu s-au pus. / O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai / Păn' ce-oi strivi toți lupii, toți şerpii de pe plai! / Fă tu să-mi pară

Scanned with OKEN Scanner

numai atunci paloşul greu / Când inima-nceta-va să bată-n peptul meu, / Şi-atunci inima humai de-a bate să încete / Când voi culca sub țărână a duşmanilor cete!»

Vedem „că măreţul om de munte" invocă divinitatea cerându-i zile de trai pentru a putea strivi pe toți duşmanii țării. Metafora e, în acest pasaj, de esență populară (rezultatul unor comparații): „lupi" şi „şerpi" sunt invadatorii, simbolizând pe tătarii veniți „în cete", care-şi „joacă armăsarii" în „bălți de sânge" şi pe care viteazul doreşte să-i culce „sub țărână". Observăm că verbele sunt la modul imperativ, iar repetițiile abundă. Tonul avântat, specific epocii paşoptiste, şi deci romanticului poet V. Alecsandri, (se realizează prin folosirea invocației, dar şi a exclamațiilor) era tonul potrivit pentru acea impresionantă rugă.

În capitolul al III-lea, folosind hiperbolizarea, autorul ni-l prezintă pe „măreţul om de munte" înfrățit cu natura şi primind sprijinul ei atunci când porneşte la luptă: „Aşa apare-n şesuri măreţul om de munte, / Călcând cu paşi gigantici pe urme mai mărunte! / Nu ştiu de el copacii tineri, crescuți pe maluri, / Dar râul îl cunoaşte şi scade-a sale valuri, / Să treacă înainte viteazul Dan la luptă". Epitetul care-l însoțeşte pe erou s-a schimbat, el nu mai e „bătrânul", ci „viteazul", iar personificarea naturii aminteşte de o luptă dreaptă, de apărare a ființei naționale (ca-n Eminescu: „râul, ramul, mi-e prieten numai mie"). El „soseşte-n seară" la casa lui Ursan, prietenul şi tovarăşul de luptă al său, alt viteaz de-al lui Ştefan cel Mare, om aspru, ca şi Dan, care „stă de pază în mijlocul câmpiei", îngrijind de herghelille domneşti. Aflând că țara-i în mare primejdie, „Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său", priveşte cu drag la „grozavu-i buzdugan", apoi, încălecând un cal neîmblânzit, adus în grabă de fiica sa, Fulga, porneşte la luptă, însoțit de Dan, ca vântul şi ca gândul. Cei doi fac adevărate minuni de vitejie.

Merită semnalat, în această secvență (şi-n a VII-a), dialogul încordat şi dinamic, al celor doi frați de arme, care face acțiunea mai palpitantă. Apelul autorului la vorbirea directă – transmisă grafic prin folosirea ghilimelelor – e un alt mijloc de caracterizare indirectă a personajelor: „Ce vânt te-aduce-aice?" / „Vânt rău şi de jălire! / Ne calc păgânii, frate, şi țara-i la peire!" (...) „Să mergem" / „Dar să mergem" „adauge Ursan" / .

Tot în mod indirect, prin faptele sale de arme, ni-l prezintă Alecsandri pe eroul său şi-n secvența a VI-a, în care lupta cu oastea tătărească reprezintă **punctul culminat** a poemului.

Dan este căpitanul viteaz, credincios înaltei porunci dată de Ştefan, de-a fi devotat țării, fericit că „pe inimă şi paloş rugina nu s-au pus" şi deci poate lovi „năprasnic" pe duşmani: „El intră şi se-ndeasă în gloata tremurândă / Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă, / Şi paloşu-i ce luce ca fulger de urgie / Tot cade-n dreapta-n stânga, şi taie-n carne vie / Fug toți şi per din cale-i!"... Comparațiile au darul de-a sublinia

Scanned with OKEN Scanner

curajul eroului iar mulțimea verbelor la prezentul istoric („taie", „se-ndeasă", „cade", „luce") imprimă dinamism sau vizualizează imaginea („paloșu-i ce luce ca fulger de urgie"). Dar eroul este nu numai un patriot înflăcărat, ci și un bun prieten, un om bogat sufletește. Când Ursan este rănit, Dan nu-l părăsește la ceas de grea cumpănă, ci stă „de pază" la capul lui „Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă, / Amenințând cu ochii, tătarii mi-i așteaptă / Precum așteaptă zimbrul de lupi încongiurat". Imaginea e vizuală, măreață, vibrațiile eroului apărând mereu hiperbolizate – (ca-n **Paşa-Hassan** de G. Coşbuc). Păgânii nu vor să se-nfrunte cu el, „Căci paloșul năprasnic e **vultur de oțel.**" (metaforă).

Tătarii sunt înfrânți, dar cu jertfa supremă a celor doi viteji: Ursan, rănit, e salvat de fiica sa, Fulga, iar Dan, rănit și el, este luat prizonier de tătari. **Deznodământul** acțiunii, aflat în finalul poemului, în tabloul al VIII-lea, este foarte emoționant. În el sunt reliefate alte calități ale eroului: demnitatea sa înaltă, dragostea de patrie, de credința străbună, înțelepciunea și măreția.

Ghirai, hanul, înfrânt atât de ruşinos de români, şi „umilit", / Precum un lup din codri ce-au fost de câni gonit," nutreşte gânduri de cruntă răzbunare contra lui Dan. Cu inima „haină", după trei zile și trei nopți de frământări îngrozitoare, îl cheamă pe viteaz la el în cort. Urmează o secvență de mare dramatism: „Deşi cuprins de lanțuri, măreț intră românul". Dialogul lor încordat, pe care-l vom transcrie mai jos, are valențe simbolice profunde și dezvăluie, tot indirect, alte trăsături morale ieşite din comun: înțelepciunea, demnitatea, inteligența, înaltul patriotism.

La întrebarea lui Ghirai „Ce simte firul ierbei când coasa e vecină?", eroul dă răspunsul cuvenit: „Ea pleacă fruntea-n pace (...) / Căci are să renască mai fragedă la anul!". Se subliniază deci atât inteligența bătrânului oștean, cât și experiență de viață, demnitatea și înțelepciunea sa. Sensurile simbolice marcate de autor sunt acestea: „firul ierbii" – atestă viața amenințată cu moartea, „are să renască mai fragedă" – simbolizează întreg poporul român, hărăzit să reziste la marile furtuni ale istoriei vitrege, să renască mereu, ca pasărea Phoenix, prin puterea de sacrificiu a vitejilor ei. Dan e plin de optimism, își exprimă încrederea în virtuțile urmașilor săi, capabili și ei să lupte și să-nvingă.

Hanul, care cunoaşte renumele eroului din „graiul plin de lacrimi orfanilor din lume", cât și inteligența sa vie, și înțelepciunea, îi propune un târg ruşinos: iertarea de moarte în schimbul lepădării de legea strămoşească, (deci și de calitatea de creştin ortodox și de apartenența etnică, cea de român.): „Dar însă îmi fac milă, de ani și de-a ta minte, / Gândind la bătrânețea ce-apasă-al meu părinte, / Și vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta / De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!".

Scanned with OKEN Scanner

Răspunsul demn al lui Dan îl uimeşte pe Han, dar îi impune respect: „**Ceahlăul** sub furtună nu scade moşunoi! / **Eu, Dan**, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi. / Deci nu-mi convine viaţa mişelnic câştigată, / Nici **pata fărdelegei** în fruntea mea săpată. / **Ruşine-i o rugină** pe-o armă de viteaz, / **Un verme** ce mănâncă albeaţa din obraz. Cui place să **roşească, roşească...** eu nu vreu / Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu. / Alb am trăit un secul pe plaiul strămoşesc / Şi vreau cu **faţa albă** senin să mă sfârşesc, / Ca dup-o viaţă lungă, ferită de **ruşine,** / Mormântul meu să fie **curat şi alb** ca mine!".

Să subliniem, în acest pasaj, mai întâi semnificaţiile simbolice. În răspunsul dat lui Ghirai se vorbeşte de faptul că „Ceahlăul... nu scade moşunoi" – este aici un simbol poetic, poate cel mai îndrăgit de poporul român, **muntele,** loc de refugiu în restrişte, dar şi de înălţare sufletească (e lăcaşul zeilor, în antichitate), simbolul rezistenţei în timp la cele mai grele încercări prin care a trecut acest popor. Să observăm apoi că apoziţia simplă „Dan" determină pronumele personal „eu" şi că îmbinarea celor două cuvinte aminteşte de formula voivodală „Io, Mircea" şi conferă exprimării o anumită măreţie şi solemnitate. În felul acesta moartea eroului din final – simbolul luptei pentru apărarea fiinţei naţionale – apare, sub pana lui Alecsandri, ca o moarte tragică sublimă.

Abundenţa figurilor de stil: epitete, comparaţii, metafore („ruşinea-i o rugină"... „un verme", „faţa albă", „viaţă lungă", „mormântul curat şi alb ca mine") conferă versurilor citate mai sus un puternic conţinut emoţional. Fragmentele, comentate până acum, dar în special capitolul al VII-lea, sunt dominate de cele două sentimente cardinale: **onoarea şi dezonoarea,** în jurul cărora se ţes metaforele şi alegoriile. Punerea discretă în antiteză a celor două sentimente amplifică expresivitatea poetică.

El recurge la cuvintele „pată", „ruşine", „rugină pe-o armă de viteaz", „vierme" – pentru a sugera dezonoarea şi, în opoziţie cu ele, cuvintele „albeaţa din obraz", „faţa albă", „trai fără mustrare şi fără prihănire", mormântul „curat şi alb") – sugerează **onoarea şi cinstea.**

Viteazul respinge deci „mila" şi „darurile" duşmanului, cerându-i doar: „Ghirai, mă lasă, lasă în ora morţii grele / Să mai sărut o dată pământul ţării mele!" Uimit, hanul desface cu propria-i mână „cumplitul lanţ", „unealta de robie" sub care „leul zace", zicându-i grabnic: „Tată, ia calul meu şi du-te!". Şi poemul se încheie magistral cu episodul reîntoarcerii lui Dan, grav rănit, pe pământul patriei, în „aerul Moldovei", de care-i fusese „dor" în ceasul din urmă al vieţii, unde „se umflă pieptu-i rece", „inima lui creşte", ochii-i plini de jale „privesc prin lacrimi podoaba ţării sale", şi-n locul acela, de dincolo de Nistru, „Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce, / Îşi pleacă fruntea albă, smerit îşi face cruce / Şi pentru totdeauna sărută ca pe-o moaşte / Pământul ce tresare şi care-l recunoaşte... / Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort, / Suspină, şovăieşte şi, palid, cade mort!".

Scanned with OKEN Scanner

Pasajul întreg respiră un aer de măreție, caracteristic tragediilor antice. Este impresionant faptul că eroul adaugă încă o virtute în paleta înaltelor sale însușiri morale: credincios cuvântului dat lui Ghirai, el se întoarce la han şi acolo „palid" şovăieşte, apoi „cade mort"; Remarcabilă este şi imaginea vizuală creată de poet: Dan, îngenuncheat, „pe iarba ce străluce", îşi pleacă „fruntea albă" şi sărută pământul țării ce „tresare şi care-l recunoaşte". Personificarea pământului este de asemenea superbă.

Să mai precizăm un fapt: V. Alecsandri se arată şi aici preocupat (ca şi în poezia **Sergentul)** de a sublinia o idee scumpă lui: recunoaşterea eroismului poporului nostru de către reprezentanții altor națiuni. De aceea, în final, hanul rosteşte, „cu durere", la căpătâiul viteazului căzut la datorie; „O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere, / Având o viață verde în timpul tinereții.. / Şi albă ca zăpada în iarna bătrâneții!... Eroul smulge deci admirația duşmanului pentru înaltele sale virtuți morale: eroismul, devotamentul, demnitatea şi puritatea lui sufletească. Îmbinarea fericită a comparației cu metafora şi alegoria conferă fragmentului un înalt conținut emoțional.

Un procedeu stilistic de remarcat, în aceste versuri finale (capitolul VII) este repetiția, prin care Alecsandri obține o subliniere şi o intensificare deosebită a acțiunilor, sau un plus de expresivitate („nu scade"... „să scad" – „mă lasă" etc). Repetiția dintâi realizează o analogie între imposibilitatea ca Ceahlăul să ajungă un muşuroi sub furtună şi imposibilitatea ca Dan să-şi lepede credința „sub vântul soartei".

Mai poate fi remarcată şi stăruința, aproape obsesivă, cu care Alecsandri, bun cunoscător al limbii populare, marchează persoana I în răspunsurile date de Dan. Poetul respectă acum exprimarea populară, care nu arată (în mod obişnuit) pe autorul acțiunii prin pronume personal în nominativ, ci se mulțumeşte cu indicația dată de desinența verbului; în schimb apar pronume personale în dativ şi acuzativ. Persoana I este însă indicată şi prin pronumele posesiv, folosit ca adjectiv: „fruntea **mea**", „a **mea** armă", „obrazul **meu**", „al **meu** dor", „pământul țării **mele**". Valoarea stilistică a pronumelui se datoreşte şi intenției de a sublinia **tonul de confesiune,** rostit la persoana I, mai ales că verbele singure n-ar fi reuşit să marcheze această situație.

Dacă în conturarea personajului principal, Dan, am putut urmări varietatea procedeelor de caracterizare folosite de autor, concomitent cu reliefarea unor procedee artistice, în portretizarea lui Ursan, vom schița doar câteva aspecte.

V. Alecsandri îl prezintă pe **Ursan** (în mod direct), ca fiind prietenul şi tovarăşul de luptă al lui Dan. El este înfățişat numai din linii colțuroase şi din umbre: „Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan, / Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros şi lat, / Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat, / E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos, / El e de peste Milcov pribeag misterios".

Scanned with OKEN Scanner

Şi el intra-n duşmani „Ca vieru-n stuhul tare", pe vremea marelui Ştefan, iar acum îngrijeşte de „sirepe herghelii" (ca Simion, comisul, din **Fraţii Jderi**) şi stă de pază în mijlocul câmpiei", adică la hotarele ţării. Prin ocupaţia lui paşnică, prin faptul că are avere şi o fată, Fulga, vitează, se sugerează discret dragostea de pace a poporului român. El e de „peste Milcov", un fel de Hercule misterios, fapt ce ne duce cu gândul la ideea de unitate a românilor de pretutindeni. Viteaz, hotărât, imprevizibil, priveşte „grozavu-i buzdugan" cu mult drag şi-l însoţeşte pe Dan în lupta cu tătarii, unde face adevărate minuni de vitejie, până la sosirea ostaşilor din Orhei, (când este rănit şi-i salvat de fiica sa, Fulga).

Se impune o scurtă observaţie şi cu privire la personajul **Ghirai,** simbol al duşmanului, al invadatorului (cum era şi Baiazid, din Scrisoarea III); dar personajul lui V. Alecsandri, deşi are aceeaşi cruzime şi poftă de jaf, deşi doreşte să-l ucidă, din răzbunare, pe viteazul Dan, se pleacă în faţa demnităţii şi patriotismului profund al acestuia, îngăduindu-i să-şi ia rămas bun de la pământul ţării. Sentimentul lui este de respect filial: „Tată, ia calul meu şi du-te!".

Vorbele de laudă pe care le rosteşte Ghirai în final, ca şi sentimentul cu care le însoţeşte, cel de durere, pun mai bine în evidenţă deosebitele însuşiri ale eroului principal, Dan.

Sub raportul versificaţiei, observăm că V. Alecsandri cultivă versul lung, de 13–14 silabe, ritmul este iambic, iar rima împerecheată: („străluce" – „cruce"; „moaşte" – „recunoaşte"; „tinereţii" – „bătrâneţii").

Poemul **Dan, căpitan de plai** împleteşte istoria cu folclorul, realitatea cu fantasticul, iar deasupra tuturor sentimentelor domină dragostea de ţară a celor doi eroi: Dan şi Ursan.

V. Alecsandri e considerat „rege al poeziei", de către M. Eminescu, în poemul său **Epigonii,** şi pentru măiestria cu care a înfăţişat ochilor şi sensibilităţii noastre istoria;... „El deşteaptă-n sânul nostru dorul ţării cei străbune, / El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune / Vremea lui Ştefan cel Mare, zimbrul sombru şi regal".

DICŢIONAR DE SINONIME

CAP s. 1. – individ, ins, om, persoană, 2. – căpitenie, comandant, conducător, şef, căpitan, voievod etc.

PLAI s. meleag, regiune, ţinut.

DICŢIONAR EXPLICATIV

CĂPITAN (rus) s.m. 1. – Grad de ofiţer între locotenent-major şi maior; persoană care are acest grad. 2. – Comandant al unei oştiri (inv.) căpitenie de haiduci.

Scanned with OKEN Scanner

PLAI (lat.) s.n. 1. – Partea superioară a unui munte sau deal, aproape plană, acoperită cu pajişte. 2. – Drum care urmează o culme sau care face legătura între poală şi creasta unui munte. 3. – Fig. Regiune, ţinut; meleaguri. 4. – (În sec. 15–18 în Ţara Românească) Loc de trecere peste munte, păzit de plăieşi. 5. – (În sec. 18–19 în Ţara Românească) Denumire a subîmpărţirii administrative a judeţelor şi a ţinuturilor (mai ales a celor de la munte); plasă.

Lecturi suplimentare

DUMBRAVA ROŞIE

Poem istoric

(1497)

de *V. Alecsandri*

(fragmente)

Motivul istoric: armata polonă invadează Moldova, sub conducerea regelui Albert.

II

Ţara în picioare

Ce vuiet lung de care, ce tropot surd de vite,
Ce freamăt de suspinuri, de glasuri năduşite
S-aud în sânul nopţii prin neagra-ntunecime
Şi către munţi se-ndreaptă l-a codrilor desime?
Din când în când sub nouri, trecând ca o săgeată,
Clipeşte o lumină şi ca prin vis arată
Bătrâni cu fruntea goală plecată spre pământ,
Femei cu prunci în braţe şi pletele în vânt,
Copile spăimântate mânând turme de oi
Şi flăcăoaşi în fugă mânând cârduri de boi.
Pe jos, pe cai, în grabă toţi părăsindu-şi satul,
Fugind, cu vaiet, lacrimi, căci i-au ajuns păcatul,
Se duc pribegi şi palizi să cate-adăpostiri
În fund de codri,-n peşteri, în sân de monăstiri.
Dar unde sunt bărbaţii, voinicii, junii, tarii,
Să-şi apere părinţii, nevestele şi pruncii?
Când suflă grea furtună pe ramurile luncii
Ş-o zguduie, ş-o darmă, ah! unde sunt stejarii?
Stejarii sunt la locul lor, faţă cu furtuna!
.....

Scanned with OKEN Scanner

Din întreaga Moldovă vin cete de flăcăi în luptă

.....

Coman de la Comana, un urieş de munte
Ce intră prin bârloage şi prinde urşii vii,
Aduce după dânsul mulţi vânători de frunte,
Născuţi pe plaiuri nalte, trăiţi în vijelii.
Balaur de la Galu, Ciolpan din Pipirig
Râd şi de frigul morţii cum râd de-al iernei frig;
Şi mulţi cobor din munte ca lava din volcan,
De soiul lui Balaur, de soiul lui Ciolpan.
Velcea, bastard lui Şerpe, ca şerpele pe apă
Alunecă prin duşmani şi mult cumplit îi muşcă.
În luptă când i-e sete, cu sânge se-adapă,
Şi drept potir el are o ţevie de puşcă.
El vine din Hârtoape cu Purice-Movilă
Şi cu Roman-Pribeagul, ce nu mai ştiu de milă.
Scheianul şi Mircescul, vecini de pe Siret,
Învingători de unguri, s-au prins cu jurământ
Nici chiar sub braţul morţii să nu dea îndărăt
Păn' n-or intra cu leahul pe-al leahului pământ,
Şi Zimbrul de la Scheie şi Zimbrul din Mirceşti
Se duc să ia în coarne pe vulturii leşeşti.

Bătrânul Matei Cârjă are-mpregiurul lui
Cinci sute de năprasnici ce vin despre Vaslui,
Toţi racoveni!... iar Cârjă, om înţelept şi harnic,
E-n floare când se simte călare pe Şargan.
Glumeţ, îi place-a zice lui Negrea, viteaz darnic:
„Am să mă fac, nepoate, din Cârjă – buzdugan!"
Negrea, zâmbind, răspunde: „Ai cârja bătrâneţii
La sfaturi, iar în luptă ai braţul tinereţii".
Şi ajungând cu toţii la Racova devale,
O cruce luminoasă li se-arată în cale.

.....

III
Tabăra leşească

În tabăra leşească se sărbătoreşte victoria viitoare

Albert în fruntea mesei luceşte ca un soare,
Încungiurat de oaspeţi în haine de splendoare.
La dreapta-i al său frate mai june, Sigismund
Apare-ntr-o dulamă de roş postav de Lund.

.....

Scanned with OKEN Scanner

Toți gustă din merinde, deşartă largi pahare
În sunetul metalic de vesele fanfare;
Şi sângele prin vine se scurge mai fierbinte,
Şi-avântul creşte-n suflet şi nebunia-n minte...
Când regele ridică o cupă de vin plină
Şi glasul său puternic acest toast închina:
„Eu, Albert, domnul vostru, şi al Lehiei rege,
Intrat-am în Moldova ca leu învingător!
Mâni este ziua luptei... Nimic nu s-a alege
De Ştefan al Moldovei şi de al său popor.
Cum beu această cupă, aşa mândra Lehie
Să-nghită-această țară! Aşa să fie"!
„Fie!
Vivat! Ura! trăiască Albert mult glorios!"
Răspund mesenii aprig c-un răcnet zgomotos,
Şi lagărul răsună în lungă depărtare...
.....

IV
Tabăra Română

O tânără pădure de ulmi şi de stejari
Ascunde-oastea română prin junii săi tufari.
Misterul şi tăcerea în sânul ei domnesc,
Dar marginile sale sunt palid luminate
De flăcările triste ce pâlpâie în sate
Şi veselele focuri din lagărul leşesc.
Prin arbori şi prin ramuri, din vârfuri pân-în poale,
Din când în când luceşte oțel de săbii goale
Şi ochi de lei, de vulturi, de leoparzi sălbatici,
Ce ard sub vălul nopții ca nişte roşi jaratici,
Căci ei s-ațint cu jale şi se opresc cu ură
Din zarea-nflăcărată pe lagărul vecin.
Şi tot românu-n suflet pe sufletu-i se jură
Cu-al duşmanilor sânge să stingă-al țării chin.
Dor crunt de răzbunare! greu, aspru jurământ,
Ce sapă-n întuneric un larg, profund mormânt!
.....

V
Ştefan cel Mare

.....

Dar! Ştefan e cel Mare!
Iată-l cărunt, dar încă bărbat între bărbați,
Ca muntele Ceahlăul prin munții din Carpați!

Scanned with OKEN Scanner

El întruneşte-n sine o triplă maiestate:
Acea care-o dau anii la conştiinţi curate,
Acea care răsfrânge a tronului splendoare,
Ş-acea întipărită de faima-nvingătoare.
Timpul i-au pus coroană de-argint, ţara, de aur,
Şi gloria măreaţă i-au pus cununi de laur.
Pe falnicii săi umeri, cu anii, sunt clădite
Neperitoare sarcini de fapte strălucite,
Dar, ani şi fapte, Ştefan nu simte-a lor povară,
Căci dragostea moşiei, ca sfântă primăvară,
În sânu-i înfloreşte şi îl întinereşte
Pentru salvarea ţării, când ţara pătimeşte.
Erou plin de lumină, el e menit în lume
Pe seculul ce-l vede să sape al său nume
Şi să răspândă raze pe seculi viitori,
Precum un soare splendid ce sparge deşii nori.
Fiinţă de-o natură gigantică, divină,
El e de-acei la carii istoria se-nchină,
De-acei cari prin lume, sub paşii lor, cât merg,
Las'urme urieşe ce-n veci nu se mai şterg,
A cărora legendă departe mult se-ntinde
Şi-nchipuirea lumei fantastic o aprinde.
Măreţ, în a sa umbră un timp întreg dispare,
Căci Dumnezeu pe frunte-i au scris: **Tu vei fi mare!**

În mijlocul poienei el se înaintează,
Se urcă pe-o movilă şi astfel cuvintează:
„Români din toată ţara! Boieri, vechi căpitani,
Şi voi, feciori de oaste!... Sunt patruzeci de ani,
Moldova, la **Dreptate**, pe soarta ei stăpână,
Mi-au pus pe cap coroana şi buzduganu-n mână.
Prin cel Atotputernic ce apele încheagă
Păstrat-am până astăzi coroana mea întreagă
Şi buzduganul teafăr, deşi pe mulţi duşmani
I-au doborât, lovindu-i, în patruzeci de ani!
Duşmani din fundul lumei, păgâni, duşmani vecini,
Şi, cine-ar putea crede!... chiar duşmani fraţi, creştini!
Trufaşi cu toţi sălbatici, lacomi, vicleni şi orbi,
Care-mpregiurul ţării, precum un cârd de corbi,
Stă gata s-o sfâşie... dar n-au vrut Dumnezeu,
N-au vrut Moldova, ţara vitează, n-am vrut eu!...
Pe Radu, Aron Petru şi Ţepeluş hainul
I-am frânt!... Maniac tatarul şi Matias Corvinul
I-am frânt!... Chiar pe sultanul Mehmet-Fatih I-am frânt!

Scanned with OKEN Scanner

Ş-alţi mulţi carii perit-au ca pulberea în vânt.
Voi îi cunoaşteţi bine, vitejii mei oşteni,
Voi, pardoşi, de la Lipneţ, vultani din Războieni,
Zimbri fioroşi din codrii Racovii, aprigi zmei
Din Soci, din Catlabuga, din Baia, de la Şchei.
Apărători ai crucei, voi îi cunoaşteţi bine,
Căci pentru-a lor risipă aţi războit cu mine
Prin şesuri, munţi şi codri, pe iarnă, toamnă, vară,
Făcând din peptul vostru un zid, hotar de ţară.
.....

Albert, craiul Lehiei!...
Albert, de cap uşor,
Făcut-au un vis mare de rege-nvingător,
Dar n-are el, sărmanul, aşa de largă mână,
Să poată-n ea cuprinde o patrie română!
Nici au ajuns Moldova de râsul mişeliei
Ca s-o răpească-n gheare un vultur d-a Lehiei!
Cât va fi-n cer o cruce ş-un Ştefan pe pământ,
Nime nu va deschide Moldovei un mormânt!
Cât vor calca duşmanii în ţara de români,
Ei robi vor fi în ţară, dar vecinic nu stăpâni!
Decât Moldova-n lanţuri, mai bine ştearsă fie!
Decât o viaţă moartă, mai bine-o moarte vie!

Români din toată ţara, boieri, vechi căpitani,
Voi toţi ai mei tovarăşi de patruzeci de ani!
Când Albert ne meneşte robie, rele soarte,
Răspundeţi, ce se cade lui Albert?..."
„Moarte, moarte!"
Strigă Poiana; Moarte! pădurea clocoteşte,
Ş-un soare roş în ceruri deodată se iveşte.
„Fie! le zice Ştefan, fie cum credeţi voi...
La arme! şi pe moarte! căci Domnul e cu noi!"

VI
Asaltul

Este descris asaltul moldovenilor viteji.

.....

Precum doi nori pe ceruri stau faţă-ntunecoşi
Şi merg unul spre altul, dând fulgeri luminoşi,
Armatele duşmane, crunt-ameninţătoare,
Răspând din ochi, din arme luciri fulgerătoare.
.....

Scanned with OKEN Scanner

VII
Lupta

Toporski veteranul cu-o ceată mai aleasă
Lui Albert se închină şi pleacă la război.
Pe loc bătrânul Cârjă în cale-i vrând să iasă,
De lângă Ştefan pleacă cu buni viteji de soi.
Ei vin călări în grabă, aprinşi de răzbunare,
S-apropie; iar Cârjă, zburând în fuga mare,
În faţa lui Toporski s-opreşte ş-astfel zice:
„Toporski! din doi unul e scris să peară-aice!
Ori tu, ori eu; sus pala, şi vin' la luptă dreaptă!
„Cârjă! răspunde leahul, ai minte înţeleaptă,
Dar inimă nebună. Eu te cunosc pe tine,
Eşti leu năprasnic, însă şi tu mă ştii pe mine,
Căci în mai multe rânduri luptat-am înainte,
Pe când aveam braţ verde şi inimă fierbinte.
Nici eu n-am avut parte să te înving pe tine.
Ce dar n-am putut face în focul tinereţii,
Pute-vom face oare sub iarna bătrâneţii?
O! Cârjă, barbe albe purtăm acum noi doi,
Şi lupta, draga luptă, nu mai e pentru noi.
Priveşte! alţii, tineri, stau împregiurul meu,
Demni adversari acelor de pe-mpregiurul tău.
A lor acum e rândul, frate. Noi, veteranii,
Şoimi învechiţi, deoparte să stăm, privind şoimanii.
Vin' cole lângă mine, şi nu fii duşman mie,
Căci vârsta între oameni stinge-orice duşmănie!"
Răspunde-atunce Cârjă: „Toporski, ai dreptate,
Ades e rece peptul, şi inima tot bate!"
Apoi, mărindu-şi glasul, el strigă la ai săi:
„La luptă, voi, şoimanii, la luptă, feţii mei!"
„La luptă!" strigă însuşi Toporski-n mare glas,
Şi amândoi bătrânii deoparte s-au restras.

.....

Duşmanii se înfruntă cu forţe dramatice.
Vitejii lui Ştefan înving pe leşi.

.....

VIII
Aratul

În capitol sunt elemente de legendă.

.....

Pe-un şes întins şi galbăn, sub arşiţa de soare,
Cinci sute pluguri ară pământul ţelinos,

Scanned with OKEN Scanner

Şi domnul Ştefan însuşi, cu fruntea în sudoare,
Asistă pe-un cal negru, sub un stejar frunzos.
Opt mii de leşi de oaste, legaţi, cu frâu-n gură,
În loc de boi, la juguri se opintesc trăgând;
Ei trag mereu, şi ferul greu muşcă-n bătătură.
.....

Iar Ştefan la tovarăşi le zice cu glas tare:
„Aşa scrie românul a sale fapte mari,
Cu feru-n brazdă neagră!... Românul astăzi are
Pământul său drept carte şi pluguri cărturari.
Aici pe unde astăzi e numai câmp, otavă,
Umbri-se-vor urmaşii sub **Roşia-Dumbravă**!“
.....

Trect-au patru seculi din ziua cea fatală
Când se-ngroapă-n ţărână a duşmanilor fală!
Şi faptul cel istoric, sub formă legendară,
Din neam în neam românii îl povestesc în ţară.
Priviţi! lângă-o dumbravă stă tabăra de care.
Flăcăi voinici şed roată pe lângă un foc mare,
Ca nişte şerpi se mişcă, sucindu-se în loc.
„Ştiţi voi de ce stejarul, arzând, plânge şi geme?
(Întreabă-un român ager pe care-a nins devreme.)
Cole,-n astă dumbravă, copacii urieşi
Sunt locuiţi, se spune, cu suflete de leşi.
Pe timpul bărbăţiei au prins Ştefan cel Mare
O oaste de năvală ş-au pus-o ca să are;
Iar în pământul negru, cu sânge-amestecat,
Spre lungă pomenire el ghindă-au semănat!“
.....

El zice, şi dumbrava se pare că roşeşte,
Ş-un aspru glas de vultur în noapte se trezeşte.
El zice, focul arde, dumbrava luminând,
Prin crengile frunzoase trec umbre suspinând!

Scanned with OKEN Scanner

10

FEFELEAGA
de Ion Agârbiceanu (1882–1963)

Cetiți însă – recitiți vreau să spun, căci cine n-o cunoaşte? Fefeleaga, acest Sisif feminin, ce cară pietre, cu calu-i bătrân, căreia îi mor toți copiii de cum ajung la 15 ani, pe care o înşală cu plata de multe ori oamenii şi care vinde pe Bator, în târg, ca să poată înmormânta pe Păunița, ultimul copil. E ceva mai tragic, de-o mai concentrată esență omenească ca acest destin crud al Fefeleagăi?

Perpessicius

Nuvela **Fefeleaga** este opera care nu lipseşte din nici o enumerare a creațiilor literare ale lui **Ion Agârbiceanu,** fiind, realmente, una dintre cele mai valoroase realizate de acest autor, care a înzestrat literatura noastră cu zeci de volume de **povestiri şi nuvele,** printre care cele intitulate: **De la țară, Două iubiri, Întuneric,** cu **romane** ca: **Arhanghelii, Biruința, Sectarii, Vâltoarea, amintiri: Licean... odini-oară** (roman autobiografic), cu **articole** şi **mărturisiri** ca, de exemplu, **Meditații în septembrie** ş.a. Capodoperele nuvelistice ale lui Ion Agârbiceanu – scriitor care continuă tradiția lui Ioan Slavici, de observator al realităților satului transilvănean, prezentat însă în culori sumbre, cu personaje a căror lege de viață este suferința – sunt: **Fefeleaga, Popa Man, Faraonii, Dura lex, Jandarmul** şi **Păscălierul.** Dintre romane, cel mai valoros este **Arhanghelii,** inspirat din viața muncitorilor de la minele de aur.

„Da, aproape toate personajele principale din scrierile mele au pornit de la un sâmbure de realitate – mărturisea scriitorul, referindu-se la relația dintre **adevărul vieții** şi **închipuirea, fantezia** autorului, care dezvoltă acest adevăr într-o operă literară. Creații de pură fantezie am puține, deşi, evident, fantezia le-a depărtat, uneori, de realitate..."

Una dintre creațiile izvorâte din scene reale de viață este şi nuvela **FEFELEAGA,** publicată, mai întâi, în revista **Viața românească,** de la Iaşi, reprodusă apoi de o „foaie populară din Orăştie – **Libertatea.** Astfel ajunge să fie cunoscută şi în satul Bucium-Saşa, unde scriitorul îşi îndeplinea obligațiile de preot. „După ce i-a auzit cuprinsul" – menționa

Scanned with OKEN Scanner

Agârbiceanu – femeia, din viața căreia se inspirase, scriind nuvela şi care era poreclită astfel, s-a supărat, spunând că „popa îşi bate joc de oamenii necăjiți".

Cel care a fost mai mulți ani şi preot în diferite sate (Bucium-Saşa, de lângă Abrud, Orlat, din apropierea Sibiului) nu numai că nu şi-a bătut joc de asemenea oameni, ci, dimpotrivă, impresionat profund de suferința lor, le-a prezentat, **cu compătimire,** viața, în pagini zguduitoare, făcând astfel, din durere, izvor de artă.

Titlul nuvelei sugerează faptul că în centrul construcției discursului narativ se află **imaginea unui personaj,** al cărui destin tragic, urmărit prin prezentare la timpul prezent (al desfăşurării acțiunii), ca şi prin **rememorare,** se conturează treptat, desenându-se, cu fiecare element, ca o linie ce urcă, urcă pe trepte de suferință omenească dură, disperată, până la punctul în care ființa lui (a personajului) ar trebui să cunoască **explozia durerii.** În acel **punct,** când idealul speranței nu mai există (o dată cu moartea Păuniței – ultimul copil al Fefeleagăi), totul se prăbuşeşte, iar linia ascendentă coboară brusc, săgeata sa de înaintare indicând **pustiul,** către care, de fapt, se rostogolise întreaga viață a Măriei Dinului.

Prima propoziție a textului proiectează personajul într-un **orizont al suferinței,** ce va deveni specific, încrâncenându-se aproape cu fie care cuvânt: „Dis-de-dimineață o vezi pe drum, târându-şi calul de căpăstru..."

Termenii componenți ai enunțului se încarcă, fiecare, de o anumită semnificație ce va participa, cu o anume culoare, la peisajul întristat şi întristător: „dis-de-dimineață" – aşadar, din zorii zilei; „o vezi pe drum" – verbul indică parcă un **prezent etern al zbuciumului;** viața personajului se rânduieşte printr-o continuă zbatere, pe drumuri, pe acelaşi drum de fapt – **o adevărată golgotă;** „târându-şi calul de căpăstru" – expresia completează tabloul cu imaginea calului care, fiind **târât,** indică, chiar prin acest element, o situație specială, **de chin,** după cum se va vedea imediat.

Numind-o, în titlu, cu acea poreclă pe care i-o dăduse cineva, într-o situație atât de grea pentru eroină (după moartea soțului ei), autorul nu simte nevoia repetării, de aceea, în continuarea textului, apropiindu-se parcă de ea, o prezintă printr-o **descriere directă:** „Femeia e înaltă, uscată, cu obrajii stricați de vărsat, arşi de soare şi de vânt".

Viziunea este cinematografică: planurile largi, cuprinzătoare, uneori difuze, alternează cu **prim-planuri.** Odată schițate statura şi chipul, prin elemente atât de semnificative şi de consonante cu tonalitatea dureroasă a întregului text, anticipată de pe acum, scriitorul stăruie cu privirea (cu aparatul operatorului de imagine parcă) pe elementele mişcării: „Păşeşte larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gâtul întins, scobâlțind din

Scanned with OKEN Scanner

picioarele sale ciolănoase. Poartă pe spinarea adânc deşălată două coşărci desăgite. Sub coşărci, la fiecare legănare, se văd două petece mari, pământii. Calul e alb, dar, sub coşărci, i s-a ros părul de tot, şi pielea, de-atâta frecătură, e-o rană tăbăcită, tare ca potângul. Merge în urma muierii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. Capul mare cât o solniță, nu şi-l mişcă nici la dreapta, nici la stânga. Nici femeia nu-i are grija, ci păşeşte mereu înainte; doar în răstimpuri zice aşa, ca pentru sine:

– Ghii, mă Bator!"

Femeia şi calul orb – un cuplu învăluit parcă în fiorul de măreție al unei tragedii antice!... Fiecare vorbă, fiecare propoziție sau frază cade ca o ghilotină. Însumarea cuvintelor realizează un ritm ce stârneşte ecouri prelungi, care vor deveni obsesive...

Femeia şi calul orb – un grup staturar trist, care îți adună sufletul în ferestrele ochilor, făcându-l să lăcrimeze. Prin contrast, ne amintim de alt **grup** – măreț, solemn, simbolizând viața şi veşnicia ei izvorând din muncă: imaginea statuară a țăranului şi a vitelor sale, creată de Tudor Arghezi, în poezia **Belşug:** „El, singuratic, duce către cer / Brazda pornită-n țară de la vatră. / Când îi priveşti împiedicați în fier, / Par – el de bronz şi vitele-i de piatră!"

„Trec aşa, amândoi, pe ulițele satului, **urcă** apoi pe cărarea dinspre Dealu-Băilor şi **se pierd** în coborâşul repede de dincolo de deal" – continuă Agârbiceanu... Cele trei **verbe-predicat** ale enunțului sugerează întregul destin dramatic al **„cuplului"** despre care vorbeam: primul indicând mişcarea prin orizontul vieții, al doilea încărcându-se de semnificația durerii, iar al treilea prevestind sfârşitul tragic...

O serie de mențiuni făcute mai departe completează cu noi elemente imaginea calului bătrân, orb şi ostenit, alcătuit parcă numai din piele şi oase şi care, în ciuda înfățişării jalnice, se supune, fără nici o împotrivire, unei munci împovărătoare, cumplite, trăindu-şi, cu resemnare, destinul la fel de tragic ca şi al stăpânei sale.

Drumul până în vale, încărcarea cu piatră a coşărcilor, apoi urcuşul chinuitor, întrerupt de scurte popasuri (făcute la îndemnurile femeii, care vorbeşte cu calul: „Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii"), ca şi descărcatul pietrei prin curțile oamenilor: „astăzi la o gazdă, mâine la alta", la unii ducând „şi săptămâni de-a rândul", tot acest întreg al mişcării se realizează ca un ritual al durerii, al dureroasei lupte pentru supraviețuire.

Pe nesimțite, nuvela îşi lărgeşte viziunea, scriitorul cuprinzând în câmpul observației sale o serie de elemente reprezentative ale vieții sociale, ale firii oamenilor. În acest punct, autorul propune o **meditație semnificativă:** „Cât aur vor fi scos **unii şi alții** din piatra adusă în spinare de Bator, Măria nu s-a gândit niciodată să socotească, dar, de multe ori, când Bator al ei urca pe spinarea dealului, îşi zicea aşa, în

Scanned with OKEN Scanner

gândul ei: «Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta!...» Şi, socotind cei „vreo trei zloți", pe care-i câştigau împreună – femeia şi calul – pe săptămână, exclamă: „Tot putem trăi!"

Folosindu-se de **contrast** (ca modalitate artistică de construcție), Agârbiceanu apelează, totodată, la **retrospectivă** pentru a informa că „Odată", Fefeleaga şi ai săi trăiseră „şi mai bine", odată, când femeii îi trăia bărbatul, Dinu, care era miner şi care câştiga şi el „trei-patru zloți pe săptămână", sfredelind stânca şi puşcând „cu praf ori cu dinamită". Atunci Măria şi Dinu aveau cinci copii „slăbuți", „jigăriți", deşi „aveau ce mânca". Bărbatul, „care venea de la baie (din mină – n.n.) ud şi plin de tină, tuşea şi suduia copiii", supărat că nu au o înfățişare de copii sănătoşi, dimpotrivă, de pe „obrajii" lor „scorțoşi", „se desprindea" mereu „un praf ca o pulbere de făină". Femeia le lua apărarea, dar tatăl nu avea speranță să ajungă să vadă ieşind din ei **„oameni"**, oameni de muncă, desigur. Şi, într-adevăr, n-a apucat, pentru că, în curând, a murit, înaintea tuturor, el fiind cel mai bolnav.

Momentul este prezentat cu **sobrietate,** sugerându-se, în modul cel mai potrivit, **demnitatea** durerii. Măria „l-a plâns ce l-a plâns" pe cel dispărut, dar viața nu i-a lăsat „vreme de jelire", pentru că, cheltuind „şi cel din urmă bănuț din casă", a fost nevoită ca, a doua zi după înmormântare, să-şi ia calul de căpăstru şi să plece la treabă. Atunci, „unul mai pestriț la mațe", văzând-o, a exclamat: „Iată şi pe **Fefeleaga!"**. „Şi, de-atunci – precizează autorul – Fefeleaga i-a rămas numele!"...

Cu intuiție şi pricepere de adevărat artist, Agârbiceanu remarcă **indiferența** vieții la durerile semenilor ei:

„Satul era tot aşa, ca şi până trăia Dinu..., oamenii îşi vedeau de lucru, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat"...

De aceea, femeia, rămasă văduvă şi având de crescut cinci copii, înțelege că „nu oamenii care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat... şi rontăia la ogrinji, dând din cap", răspunzând parcă frământărilor stăpânei sale şi spunându-i: „Da, da, da! Vom face ce vom putea!"

Folosind **monologul interior,** scriitorul ascultă încordările ființei eroinei sale, care, dând glas trăirilor contradictorii ce-o stăpânesc, uneori, se întreabă **„adică, de ce mai trăieşte omul în lumea asta?"**, dacă îi este dat doar să sufere...

Dar Fefeleaga îşi asumă cu demnitate acest destin tragic. Ea înțelege că acum, după moartea bărbatului, este singură răspunzătoare de viața celor cinci copii şi că alt sprijin în lume nu are şi nu va avea decât de la Bator, calul bătrân şi orb. **Iată un adevăr simplu, dar cutremurător!** A-l aduce în pagină şi a-l pune în evidență cu atâta simplitate, dar şi cu o răscolitoare profunzime constituie dovada unui mare talent!

Scanned with OKEN Scanner

Renunțând la tot ceea ce ar fi putut însemna viața ei (în afară de muncă şi chin), punând o barieră de netrecut **altor** gânduri, ca şi sfaturilor unor oameni de a se recăsători, de pildă, Fefeleaga continuă urcuşul **golgotei,** străduindu-se să-şi crească cei cinci copii...

Înscrisurile **ursitoarelor** sunt însă cumplite: copiii ei vor muri pe rând, până la ultimul „când să treacă peste anul al cincisprezecelea. Ca şi când acolo, la anul acela, al cincisprezecelea, ar fi fost un prag înalt, înalt, de care era sortit să se împiedice copiii ei. Cădeau şi-şi rupeau grumajii..."

Aşa se face că, după cinci ani de văduvie, a rămas cu doi copii, un băiat şi o fetiță.

Petrecerea din lume a fiecărui copil se face pe nesimțite. Atâta doar că „două-trei zile înainte de moarte, Bator sta legat de pociumb, rontăind ogrinji", iar a doua zi, după înmormântare, Fefeleaga pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe ulițele satului", continuându-şi astfel destinul.

De data aceasta, **contrastul,** la care apelează, din nou, scriitorul, pune în lumină **noblețea morală** a eroinei, în comparație cu **micimea sufletească** a celor avuți, care se bucurau la munca ei, căutând s-o înşele, neplătindu-i la timp şi în întregime, în speranța – pe de o parte – de a o obliga să le muncească în continuare, iar pe de alta, nădăjduind ca o femeie simplă şi amărâtă ca Fefeleaga să uite de banii neprimiți şi ei (bogătaşii) să nu-i mai plătească. „De uitat". – Fefeleaga nu uita – precizează scriitorul – „dar dacă vedea că omu-i lacom pe creițăraşul ei, nu zicea nimic, nu-i mai cerea, ci numai un zâmbet de batjocură i se aşeza pe față. Şi era ceva curios de tot zâmbetul acela pe obrajii pământii, mâncați de vărsat, ca două lespejoare de piatră surie (cenuşie), pe care au picat mulți picuri grei de ploaie, găurindu-le..." Doar uneori izbucnea către cineva, spunându-i: „Ce-s eu? Nimic? Da' pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe când pe dumneata tot satul te blastămă!" iar bătrânul ei tovarăş de sprijin, calul, părea să spună: „Da, da! Aşa-s oamenii!"

Viața eroinei, care acum (după moartea bărbatului) avea o singură măsură: „de la moartea unui copil până când altul îşi închidea ochii", se scurge pe nesimțite; îmbătrâneşte şi Fefeleaga, îmbătrâneşte şi calul. Revenind, ca de mai multe ori pe parcursul desfăşurării discursului narativ, la **prezentare directă,** scriitorul notează acum: „Muierea era jumătate căruntă, avea părul ca lâna oilor seine. Pe obrajii ei mâncați de vărsat, se formaseră pârâiaşe adânci, zbârcindu-i fața. Bărbia i se ascuțise şi începea să se ridice spre gura căzută înăuntru."

În ceea ce priveşte calul – celălalt element nelipsit al tabloului – „el era şi mai ciolănos (de cât fusese până atunci). Cele două petece pământii de sub corfe se măriseră, părul de pe coaste, de pe spinare i

Scanned with OKEN Scanner

se rărise şi i se rărea mereu. Buza de jos îi spânzura, ca şi când i-ar fi atârnat cineva o povară nevăzută."

În acest context, de acumulare neîntreruptă a elementelor durerii, se pregăteşte **punctul culminant** al trăirilor, treapta cea mai de sus a tuturor necazurilor: **moartea Păuniței** – ultimul copil al Fefeleagăi, care se stinge tot în preajma celui de-al cincisprezecelea an de viață, la o distanță de „patru ani, două luni şi treisprezece zile de la cel din urmă mort". Această **precizare,** atât de strict făcută, vizează **marea tensiune a suferinței,** animată, totuşi, de speranța ca măcar ea, Păunița, ultimul copil, să reuşească să treacă acel **„prag"** nefast... Dar n-a fost aşa!...

Durerile mari n-au cuvinte! pare să spună şi Ion Agârbiceanu.

„...Când i-a murit copila aceasta din urmă, Fefeleaga n-a spus o zi nimănui nimic. Cât ce-a închis ochii, a pus luminița în sfeşnic, să ardă mai departe, a ieşit în curte, a dezlegat pe Bator de la pociumb, l-a tras întins de căpăstru, l-a dus în şopronul plin de fân şi l-a lăsat acolo slobod... Apoi a intrat în casă, s-a pus pe-o laviță de brad şi a stat ziua-ntreagă aşa cum stă lemnul. N-a plâns, n-a bocit, nu şi-a sărutat copila, ci a stat aşa cu capul în palmele aspre..."

Într-o asemenea împrejurare – sinonimă cu propria-i moarte (a Fefeleagăi) – scriitorul îşi pune eroina să-şi rememoreze viața, în esențele ei. Procedând astfel, Fefeleaga vede atât de viu că viața ei fusese un şir lung de suferințe, rostogolite „vreme de vreo patruzeci şi cinci de ani", în principal urcând şi coborând „Dealul-Băilor", cărând poverile de piatră cu un cal de căpăstru, mai întâi cu un cal negru, apoi cu Bator.

„Lung şir de ani! exclamă îndurerată, eroina. Şi ce drumuri bătute, maica mea, Doamne, că, dacă le-ar pune în şir drept, ar fi ajuns la marginea lumii!..."

Acum, „când Păunița sta cu luminița de ceară la căpătâi", Fefeleaga simțea „că toată viața pentru copiii aceştia s-a chinuit..., pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, şi iarăşi pentru doi, şi în urmă pentru unul. Şi două lacrimi micuțe, cât gămălia, îi umeziră ochii uscați".

Pentru a doua oară, aceşti „ochi uscați" de dureri se umezesc de lacrimi în momentele în care Fefeleaga se hotăreşte să-l vândă pe Bator, „ca să cumpere cunună şi julj alb, ca laptele de alb", pentru înmormântarea Păuniței.

Simțind despărțirea, calul întorcea capul după Fefeleaga şi nechează întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani". „În ochii bătrânei se iviră a treia oară lacrimi" – notează scriitorul, dar gestul fusese săvârşit la sfârşitul unui drum fără putință de continuare. Cu banii luați din vânzarea lui Bator, această **mamă** – a cărei durere nu putea fi măsurată – cumpără, pentru fetița moartă, „sicriu văpsit", „cunună ca de mireasă" şi „giulgiuri albe" şi, după ce-şi mai mângâie o dată calul, care

Scanned with OKEN Scanner

marchează sfârşitul despărţirii cu un nou nechezat, se grăbeşte să găsească pe cineva cu vreo căruţă, care s-o ducă acasă cu lucrurile ce urmau să împodobească pe Păunița...

Nuvela încheie acest ultim moment **(deznodământul)** cu o imagine simetrică cu aceea de la început: femeia se zbuciumă şi-n aceste ultime clipe „tropotindu-şi pe trotuare cizmele grele", umblând „frântă de spate", de parcă ar fi purtat pe umeri toate suferinţele lumii. Acum însă toată zbaterea nu mai are la orizont nici un fel de lumină a speranței, a vieții. **Fefeleaga nu mai are pentru cine trăi şi munci...**

Tonalitatea cu care se termină **nuvela** este a celei mai profunde dureri omeneşti. Ea răscoleşte până-n străfunduri de suflete, deşteptând ecouri de durată, chiar de neuitat...

Definind **nuvela,** să reţinem că ea este o specie a genului epic în proză, cu o acțiune mai complexă şi de mai mare întindere decât schița, care prezintă un fragment caracteristic din viața unor personaje, surprinse într-un conflict ce se desfăşoară în mediul lor social.

Fefeleaga este deci **o nuvelă,** a cărei lume artistică porneşte de la fapte adevărate, cunoscute de autor (personaje, locuri, întâmplări), transfigurate (modificate) porivit **viziunii artistice** a scriitorului, orânduite într-o **structură** şi o **compoziție** care le asigură coerență, relief artistic, capacitate de a deveni reprezentative...

Lecturi suplimentare

BALTAGUL

(fragmente)

de *M. Sadoveanu* (1880–1961)

III

– Părinte – vorbi ea cu stăpânire – nu ştiu ce s-a făcut cu omul meu. Am început să am grijă.

Părintele Daniil îşi arătă dinții puternici şi răspunse cu voie bună:

– Ce grijă? Caută-ți de treabă. Omul se află la afacerile lui. Mâni-poimâni se întoarce acasă cu chimirul plin. Îți aduce de la Piatra o casâncă nouă de matasă.

– Bine ar fi să fie cum spui sfinția-ta. Eu socot că are o pricină, de aceea întârzie.

– Ştii ceva? ai oblicit ceva?

Scanned with OKEN Scanner

– Nu. Tocmai de asta-s cu mare grijă. În douăzeci de ani am ajuns să-i ştiu drumurile şi întoarcerile. Poate zăbovi, o zi ori două, cu lăutari şi cu petrecere, ca un bărbat ce se află; însă după aceea vine la sălaşul lui. Ştie că-l doresc şi nici eu nu i-am fost urâtă. Părintele Daniil râse:

– Cunoaştem asta şi nu ne pare rău.

– Aşa că eu, deşi-s femeie proastă, am numărat pe degete zilele. S-a mai dus ş-acu şapte ani la Dorna după oi. Le-a cumpărat cu bine şi s-a întors cu pace. A avut vreme să le coboare la iernatic în locurile pe care le are năimite, le-a dat în sama bacilor, a stat cu ei la numărătoare, a făcut socoteli, a plătit simbrii, a stătut şi-n târg la Iaşi o zi, a stătut altă zi la Piatra – şi după douăzeci de zile a fost înapoi. Dar acu au trecut de două ori pe atâta.

– Cum se poate? Asta n-am ştiut.

– Apoi, părinte, sfinţi-ta nu-i eşti soţ şi n-ai nevoie să ştii. Durerea-i la mine, şi socotelile astea numai eu le fac noaptea, când îs singură trează ş-aud numai greierul din vatră. Acu, astă-noapte, am avut şi semn în vis.

– Lasă visurile. Îs mai mult înşelări.

– Câteodată poate-s înşelări; dar aicea îmi răspund mie. Cât chem şi cât doresc trebuie să-mi răspundă. L-am visat rău, trecând o apă neagră.

– Atunci are să vie.

– Nu. Era cu faţa încolo.

– Acestea-s de-ale femeilor. De când vă bat eu capul şi vă spun să nu credeţi în eresuri!

– Ba-i vis cu adevărat, părinte, nu-i eres...

V

Către sărbătorile de iarnă, Gheorghiţă veni de la apa Jijiei, unde lăsase oile în perdele, în sama baciului celui bătrân, Alexa. Nechifor Lipan nu se arătase încă acolo, ca-n toţi anii, după legea pe care el singur o întocmise; feciorul urmase porunca mamei din răvaşul alcătuit de părintele Dănilă.

...Vitoria lăsă să-i treacă valul care o înăbuşea şi zise încet, privind spre lumina de-afară:

– Încă n-am primit nici o ştire de la tatu-tău.

Gheorghiţă aşează domol lingura lângă strachină şi împinse deoparte pânea coaptă anume pentru el. Se uită şi el pe fereastră. Drumuşorul cotit era pustiu.

– Ce să fie, n-am înţeles, urmă nevasta. M-am sfătuit cu părintele, am plătit slujbe. Mai aştept puţin, să văd hotărârea de sus. Mă gândesc fel şi chip şi am un vis care-mi mănâncă sănătatea şi mă îmbătrâneşte. Mai stau până ce gătesc de postit cele douăsprezece vineri. Fiind

Scanned with OKEN Scanner

singuri aicea în sat şi fără neamuri, trebuie să te trimet pe tine, ca un bărbat ce eşti, să-l cauți şi să-l afli.

– M-oi duce, răspunse Gheorghiță cu îndoială. Se poate să i se fi întâmplat ceva.

– Ce să i se întâmple? răspunse aprig nevasta. Să-i fi făcut farmece vreo muiere, cum spune baba Maranda, eu n-aş crede... Visul meu e semn mai greu. Tu spui bine: i s-a întâmplat ceva la care mă îngrozesc a gândi. Mai bine să fie ce zice baba decât ce arată visul meu.

– Ce spune baba Maranda şi de care vrăji e vorba? întrebă fecioraşul şi rămase foarte uimit, cu gura uşor căscată.

– Cum nu ştii, băiete, aşa să nu te ştie necazurile şi bolile. Grăiesc şi eu ca şi cum aş fi singură. Îmi închipuiesc că şi alții ştiu. Căci şi ziua şi noaptea eu nu mă gândesc la alta. Trebuie să te duci şi să-l cauți pe tatu-tău, alta nu-i nevoie să ştii.

– M-oi duce, dacă spui, dar e bine să-mi arăți ce şi cum, ca să ştiu ce să fac.

Vitoria îl privi clipind. Îl văzu sfios şi nesigur, pe când ea era plină de gânduri, de patimă şi durere...

VI

– S-a dus la părintele Daniil Milieş, ca să puie la cale jalba către stăpânire.

– Părinte Dănilă – i-a spus ea cu umilință – eu nu mă pricep cum ar trebui întocmită asemenea jalbă, dar sfinția-ta ştii toate şi tare te rog să pui într-însa, ca piper într-o mâncare, toate necazurile care mă ustură. Să spui aşa, cum tot am aşteptat degeaba, doar-doar or înțelege slujbaşii să umble şi să caute...

– Bine, am să scriu, Vitorie. Ştiu eu ce să spun.

– Atât am vrut; pe urmă facă ei ce-ar şti, că eu n-aştept de la dânşii sprijin.

– Ai dreptate, cel mai mare sprijin trebuie să-l aşteptăm de la Dumnezeu.

– Da. După ce trimet jalba, îmi isprăvesc toate câte am de isprăvit şi m-oi duce singură la Dorna. Am şi primit eu hotărâre în inima mea. N-am să mai am hodină cum n-are pârâul Tarcăului, pân'ce l-oi găsi pe Nechifor Lipan.

– Atunce de ce să mai scriu jalba?

– Aşa, ca să fie; să ştie şi alții cât mi-i de neagră inima. Mai am cinci vineri, şi pân-atunci vând ce am şi strâng banii care-mi trebuie; mă spovedesc şi mă împărtăşesc. Dac-a intrat el pe celălalt tărâm, oi intra şi eu după dânsul.

– Poate pân-atuncea vine vreo ştire.

Scanned with OKEN Scanner

– Părinte, asta n-o mai cred. Adevărul s-a dat pe față și l-am primit de la obraz sfânt. Cuvioasa Ana numaidecât s-a uitat la mine și m-a străpuns până-n inimă. De la dânsa mi-au venit și hotărârile de-acuma.

– Bine, Vitorie, dacă crezi, du-te. Asta-i datoria ta.

– Iau cu mine și pe băiet; să am alături o putere bărbătească. Mâni dau faurului o bucată de fier să bată din el baltag, și sfinția-ta vei face un bine, să-l blagosloveşti.

– Oi face și asta. Dar ai cugetat că ai să umbli drum lung și acolo ai să întârzii? Ce faci cu fata?

– M-am gândit și la asta. Am o soră a mamei mele călugăriță la mănăstirea Văraticului. Dintre toate surorile mamei, ea trăieşte acolo, și o chiamă Melania. Pun într-o zi pe fată în sanie cu zestrea ei și mă duc s-o lepăd la sânta mănăstire, la picioarele mătuşei mele, maica Melania.

– Îți rămâne gospodăria așa, de izbelişte.

– Să rămâie, părinte, c-o întocmesc eu la loc. Las în sama lui Mitrea două-trei capete de vite, și-i spun așa: „Tu, măi Mitre, să ai grijă de ele și alta să nu faci decât să dormi până ce m-oi întoarce eu..."

VIII

...În dimineața de duminică încălecă trudită și cu ochii cerniți. Ascultă privind în altă parte felurite sfaturi ale negustorului. Răsări atentă numai la socoteli și recomandări de parale.

– Asta-i bine, încuviință ea. Să-ți plătesc pentru găzduire. Să-mi dai bani mărunți de câteva mii, ca să-i am cu mine, ca să nu ispitesc pe nimeni. Dac-ar fi paralele mele, n-aș zice nimica. Mi le ia, și pace bună! Dar îs paralele lui.

– A cui?

Ea răspunse tot dinlăuntru, fără vorbe: „A lui Lipan, a mortului", dar răspunse numai pentru sine. Primi paralele mărunte, le legă într-un colț de năframă și bătu cu călcâiele în pântecele căluțului pag.

Au umblat până la Farcaşa pe soare.

Când au intrat în sat la Farcaşa, deodată s-a prăvălit de pe muntele cel mare un vânt rece, trăgând după dânsul nouri negri și vârtejuri de ninsoare. Când au trecut prin dreptul bisericii, nu se vedea nici în cer, nici în pământ.

Vitoria a oprit calul, a descălecat. S-a închinat spre locaşul sfânt.

– Gheorghiță – vorbi ea – asta-i poruncă să facem popas aici.

A descălecat și feciorul. Au luat caii de căpăstru și au căutat gazdă...

IX

...De ce-i va fi venit în minte femeii lui Lipan, cât îşi aşezau buclucurile în casă, în preajma focului din hoarnă, să-l întrebe anume lucru pe fierar?

Scanned with OKEN Scanner

Îşi lepădase cojocul şi-i silise să se dezbrace şi ei de straiele groase. Îi aşezase pe scăunaşe în preajma focului şi le turna rachiu în păhărele verzi.

– Moş Pricop, dumneata n-ai mai potcovit cumva cai din părţile Tarcăului?

– Ba am potcovit.

– Nu s-a oprit cumva la covălia dumitale, astă-toamnă, un om cu un cal negru ţintat în frunte?

– Ba s-a oprit.

– Şi-ţi aduci aminte cum era îmbrăcat acela om?

– Îmi aduc aminte. Purta căciulă brumărie. Avea cojoc în clinuri, de miel negru, scurt până la genunchi, şi era încălţat cu boftori.

– Acela, moş Pricop, a fost soţul meu.

– Hm! făcu moş Pricop; dacă-i soţul dumitale, apoi n-am ce zice, vrednic român. Numai nu-mi plăcea că se ducea la drum asupra nopţii. Eu aş fi avut plăcerea să cinstesc cu dânsul ca şi cu dumneavoastră. Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc; dar cu oamenii străini îmi place, că ei îs călători, au necazuri şi-i bine să le stai înainte cu un pahar dulce şi o vorbă bună. Dar omul acela zice că se duce noaptea; că se bucură să umble pe lună. De oamenii răi spunea că nu-i pasă; are pentru dânşii pistoale încărcate în desagi. S-a dus şi într-o vreme a prins a cânta din solz, ca să nu-i fie urât.

– El a fost într-adevăr, şopti munteanca, şi lepădă o picătură din păhăruţ înainte de a bea rachiu.

x

...La Cruci a dat de nuntă.

Fugeau săniile cu nuntaşii pe ghiaţa Bistriţei. Mireasa şi druştele cu capetele înflorite; nevestele numai în catrinţi şi bondiţi. Bărbaţii împuşcau cu pistoalele asupra brazilor, ca să sperie şi s-alunge mai degrabă iarna. Cum au văzut oameni străini pe drumul de sus, vorniceii au pus pinteni şi le-au ieşit înainte cu năfrămile de la urechile cailor fâlfâind. Au întins plosca ş-au ridicat pistoalele. Ori beau în cinstea feciorului de împărat şi a slăvitei doamne mirese, ori îi omoară acolo pe loc.

Nunta s-a abătut către drum. Vitoria a primit plosca şi a făcut frumoasă urare miresei. Arăta veselă faţă şi limbă ascuţită, deşi s-ar fi cuvenit să fie scârbită, căci se ducea la răi datornici, la Dorna.

– Eu îs de loc de la Tarcău – mai spunea ea – şi sunt nevasta unuia Nechifor Lipan, care a trecut şi el câteodată pe aici şi a închinat poate şi el, ca mine, un pahar la nunţile dumneavoastră.

...Mie numai să-mi spuneţi, dacă puteţi, cine-aţi văzut pe un om de la noi calare pe un cal negru ţintat în frunte şi-n cap cu căciulă brumărie.

Scanned with OKEN Scanner

Nu s-a aflat nimeni dintre nuntaşi să răspundă că ar fi văzut asemenea om. Numai între femei s-a ales una care parcă îşi aducea aminte; dar îndată a uitat ş-aceea. Nunta a pornit înainte şi iar s-a lăsat pe ghiaţa Bistriţei, cu chiote sălbatice...

XI

...Omul îşi aducea tare bine aminte; şi obrazul muntencei se înseninã puţintel. Cătră Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril, într-adevăr a făcut popas mai la vale, pe toloacă, asemenea turmă cum o prubuluia nevasta. Ciobanii când s-au mişcat înspre crâşmă, au sosit din urmă şi stăpânii, în număr de trei. Da-da! unul era pe-un cal negru ţintat şi purta căciulă brumărie. Acela a dat poruncă pentru rachiu ş-a cinstit pe ciobani. A cerut o litră deosebită pentru el şi pentru ceilalţi doi tovarăşi. Afându-se de faţă şi părintele Vasile, l-a poftit şi pe sfinţia-sa să guste cu dânşii un păhărel. Părintele Vasile nu s-a împotrivit, văzându-i oameni cumsecade, şi crâşmarul i-a pus scaun la masa drumeţilor. Nu mult după asta, după ce-au mai cinstit o litră, omul cel cu căciulă brumărie a avut gust să-i facă părintele o cetanie şi-o aghiazmă şi să-i stropească oile.

.....

– Caută-l bine unde va fi făcut un popas mai lung... zâmbi crâşmarul...

...Însă Vitoria nu putea să se mulţumească numai cu asemenea răspuns. Mai avea nevoie să i se lămurească toate despre stăpânii oilor. Fireşte, întâi au trecut oile, cu ciobanii, cu gospodăria, cu câinii, cu asinii, iar după aceea s-au arătat şi stăpânii.

– Aşa este, se învoi, după cugetare adâncă, domnu Vasiliu. După aceea au venit şi stăpânii. Întâi au făcut, şi oile şi ciobanii, popas. Ciobanii au aşteptat pe stăpâni.

– Nu, scutură din cap domnu Vasiliu. Ciobanii au apucat în treacăt câte-o pâne. S-au dus înainte.

– Şi stăpânii au sosit pe urmă, nu-i aşa? Erau călări.

– Întocmai, au sosit pe urmă, cum spui, călări. Amândoi au descălicat şi le-am dat o gustare – ca şi dumneavoastră. Scrumbie, pâne şi bere. La mine, aceste articole sunt de prima calitate. Am deprins a le aduce de demult, de când lucrau sus, la poduri şi şosea, italienii.

– Nu erau doi, zise cu linişte Vitoria. Erau trei.

– Ba erau doi.

Vitoria clipi din ochi asupra unui întuneric care-i izbucnise înăuntru. Domnu Iorgu Vasiliu îşi repetă afirmarea. Ca şi cum întunericul care se iscase în ea avea să se deschidă, munteanca stătu aşteptând şi cugetând. Acuma vedea adevărat şi bine că vântul a contenit. Căzuse jos, în vale, şi amuţise şi el. Semnul era vădit. Mai înainte nu putea trece. Trebuia să se întoarcă îndărăt. Nu avea în ea nici cea mai mică

Scanned with OKEN Scanner

îndoială că, între cei doi, Nechifor nu se afla. Pân-aici nu ajunsese, aici nu se mai găsea nimic viu din el...

XVI

...Pe când i se învălmăşeau aceste cugetări, Bogza, simţindu-se privit, bău pe nerăsuflate un pahar de vin, şi încă unul. După aceea, fără să ştie cum, luă deodată o hotărâre năpraznică. Muierea-i muiere şi bărbatu-i bărbat. El era un bărbat, de care încă nu-şi bătuse joc nimeni în viaţa lui.

– Dă baltagul, vorbi el, încă stăpânit, întinzând mâna îndărăt către Gheorghiţă.

– Mai stăi puţintel, îl opri femeia, ca să încheiem praznicul după cuviinţă. Ce te uiţi, Gheorghiţă, aşa la baltag? întrebă ea după aceea, râzând: este scris ceva pe el?

– Ascultă, femeie – mormăi cu mânie Bogza – de ce tot mă fierbi şi mă înţepi atât? Ai ceva de spus: spune!

– Nu te supăra, domnu Calistrat, eu întreb pe băiet dacă nu ceteşte ceva pe baltag.

– Destul! răcni gospodarul bătând cu pumnul în masă şi înălţându-se de la locul lui.

Tacâmurile se învălmăşiră, mesenii se ridicară spăriaţi. Ceea ce se făcea nu era bine, căci era la un praznic. Bagza avea întrucâtva dreptate.

– Destul! răcnea omul, destul!

Glasul îi răguşi dintr-o dată.

– Destul! Pentru o faptă, este numai o plată. Chiar dacă aş fi eu, mi-oi primi osânda de la cine se cuvine. Dar nu sunt eu. Ce ai cu mine?

– Eu? n-am nimic! se apără munteanca, uimită mai presus de orice de o întrebare ca aceea.

– Cum n-ai? mugi Calistrat, împrăştiind cu dosul mâinilor talgerele şi paharele. dar cu cine vorbeşti tu aşa, muiere? Dar ce? Ai trăit cu mine, ca să ai asupra mea vreun drept?

– Gheorghiţă – vorbi cu mirare femeia – mi se pare că pe baltag e scris sânge şi acesta-i omul care a lovit pe tatu-tău.

Calistrat se smulse din locul lui, repezindu-se spre flăcău, ca să-şi ieie arma. Cuţui i se puse în faţă, poprindu-l cu braţele încordate, ca pe un mal. Dar în gospodarul cel mare izbucnise crâncenă mânie. Păli cu pumnul pe Cuţui în frunte şi-l lepădă la pământ. Bătu cu coatele pe cei de aproape şi-i dărâmă şi pe ei. Se zvârli cu capul pe uşa deschisă, mugind. Vitoria fâlfâi cu braţele ca din aripi după el. Într-o clipă fu şi ea în prag, ţipând:

– Gheorghiţă! dă drumul cânelui!

Flăcăul avea de mai înainte hotărât cum să facă. Se încurcă însă în lanţug, în cotlonul şurii. Prin lucirea amurgului, Bogza îl văzu şi se

Scanned with OKEN Scanner

prăvăli pe-o coastă asupra lui. Atunci cânele dădu un urlet fioros. Izbindu-se înainte, chelălăi zugrumat. Izbindu-se a doua oară, rupse lanțugul. Bogza îl ocoli, cercând să apuce, dintr-un salt, brațul feciorului cu baltagul.

Împuns de alt țipăt al femeii, feciorul mortului simți în el crescând o putere mai mare şi mai dreaptă decât a ucigaşului. Primi pe Bogza în umăr. Îl dădu îndărăt. Apoi îl lovi scurt cu muchea baltagului, în frunte. Calistrat Bogza şovăi. Cânele se năpusti la beregată, mestecând mormăiri sălbatice cu sânge.

Oamenii fură îndată asupra lor. Subprefectul porunci cuiva, răcnind, să cheme pe loc jandarmii de la masa cea mică din căsuța din fundul ogrăzii. Veniră şi jandarmii în fugă. Ilie Cuțui se supuse numaidecât. Cele două femei boceau, blăstămând răutatea acelei muieri străine. Oamenii despărțiră pe câne, bătându-l cu despicături de lemn, vărsând asupra lui apă, învelindu-l într-un țol şi trăgându-l. Aduseră pe Bogza pe brațe şi-l întinseră pe prispă.

Se făcuse întuneric. Cineva aşeză pe prichiciul ferestrei, înăuntru geamului, o lumină. Nevasta lui domnu Iorgu Vasiliu ceru numaidecât apă. Îi aduse Vitoria cofa din casa mică. Amândouă stropiră pe rănit.

Bogza gâfâia şi pufnea. Încet-încet se linişti şi-şi întoarse privirile obosite într-o parte, înspre oamenii adunați.

Munteanca întrebă cu voce dură:

– Mai vrei ceva, omule?

Omul făcu semn cu pleoapele. Mai voia ceva.

– Ce vrei?

– Vreau să mă mărturisesc.

Se făcu tăcere. Preotul cel bătrân şi burduhos îşi făcu loc, gâfâind. Bărbații se descoperiră.

Jandarmii vorbeau tare în preajma şurii, punând felurite întrebări lui Cuțui. Cei de lângă rănit îi țistuiră. Ei tăcură şi veniră în vârful degetelor spre adunare, aducând şi pe prizonier.

Cuțui mormăia:

– N-aveți să mă asupriți; n-aveți să mă ucideți. Eu spun de bună-voie. Şi să se ştie că a fost întocmai cum a arătat femeia mortului.

Oamenii țistuiră din nou. Omul cel mare, întins pe prispă, începea să vorbească.

– Părinte – zise Bogza, gâfâind iar – eu văd că se poate întâmpla să pier. Pentru asta, fac mărturisire aicea, să se ştie că eu am pălit într-adevăr pe Nechifor Lipan şi l-am prăvălit în râpă, după cum a dovedit nevasta lui. N-am înțeles de unde ştie, dar întocmai aşa este.

– Părinte – şopti munteanca – să spuie şi de ce.

Rănitul pricepu.

– Am făcut fapta asta, ca să-i luăm oile. Am socotit că nu s-a mai afla nimic. Acuma turma oierului să se întoarcă înapoi, după dreptate.

Scanned with OKEN Scanner

– Bine, grăi către sine Vitoria.

Bogza îşi aţinti ochii asupra ei. Erau ochi umezi în care pâlpâiau luminiţi. Ruptura buzei de sus părea un surâs straniu.

– Părinte – vorbi el iar, cu nelinişte – să nu mă laşi să mor aşa. Pune asupra mea patrafirul şi ceteşte-mi dezlegarea. Mă rog şi de nevasta asta şi de feciorul ei să mă ierte.

Vitoria făcu semn lui Gheorghiţă să se apropie.

– Iertaţi-mă.

– Poate să trăiască, şopti Vitoria. Stăpânirea facă ce ştie cu el!

– Iartă-mă, femeie! ceru muribundul. M-a sugușat cânele. Mă duc şi eu după Nechifor Lipan şi trebuie să mă ierţi.

– Dumnezeu să te ierte, îi zise Vitoria.

Îşi strânse buzele, îl privi neclintit o vreme. După aceea se retrase.

– Vină încoace, Gheorghiţă, vorbi ea, trezită din nou de griji multe. Vezi de ţesală caii, după moda nouă care am aflat-o aici, şi-i întăreşte cu orz, căci drumurile încă nu ni s-au sfârşit. Facem cu domnu Toma toate socotelile şi-i plătim cinstit, mulţămindu-i frumos. Plătim preoţilor, oamenilor care s-au ostenit şi tuturora. Pe urmă, stăm şi ne hodinim trei zile, după care facem parastasul întâi tatălui tău. Îndată ne încălărăm şi ne ducem la apa Prutului, la Ştefăneşti, ca să cunoaştem turma de la Rarău. Socot că mergând cu spor, pe vreme bună, ne putem întoarce iar aici în Sabasa, ca să facem parastasul de nouă zile. Apoi ne ducem dincolo de Jijia, ca să vorbim cu baciul Alexa şi să ne alcătuim cu el pentru întoarcerea oilor către munţi, unde avem tocmită păşunea de vară. La patruzeci de zile vom fi iar aici şi vom ruga pe domnu Toma şi pe părintele să ne-ajute a împlini datoria de patruzeci de zile. Atuncea om face praznic mai bun, cu carne de miel de la turma cea nouă. Om aduce atuncea de la mănăstirea Văraticului şi pe soră-ta Minodora, ca să cunoască mormântul. Ş-apoi după aceea ne-om întoarce iar la Măgura, ca să luăm de coadă toate câte-am lăsat. Iar pe soră-ta să ştii că nici c-un chip nu mă pot învoi ca s-o dau după feciorul acela nalt şi cu nasul mare al dăscăliţei lui Topor.

Scanned with OKEN Scanner

11

ÎN VINEREA PATIMILOR
de Octavian Goga (1881–1938)

„Şi făcându-se seară, fiindcă era vineri, care este înaintea sâmbetei"

Marcu *(Biblie)*

„Eu cred că veşnicia s-a născut la sat!" – afirma, într-un vers inspirat, marele poet, filozof şi dramaturg, Lucian Blaga.

„Satul doarme şi împrejur respiră **eternitatea**..." adaugă gândul său un alt mare spirit al neamului nostru, zămislit tot pe pământul de dincolo de Carpaţi – Octavian Goga.

Avem mai multe şanse să trecem punţile **veşniciei,** să ne înscriem în orizontul **eternităţii** dacă ne întoarcem mai des în mijlocul acelei lumi care se află cel mai aproape de pământ, cu toate tainele lui şi dacă, străduindu-ne, vom reuşi s-o înţelegem şi să ne contaminăm de gândul şi de simţirea ei tulburătoare.

În corola de frumuseţi a gândirii şi simţirii româneşti, **biserica** a născut nuanţe de semnificaţie şi culori care au participat şi participă la definirea acelui statut de individualitate distinctă.

„România se mândreşte pe drept cuvânt cu bisericile şi mănăstirile ei – menţiona marele poet, în 1933, într-un articol despre **Spiritualitatea românească.** Se găsesc pretutindeni, după coline verzi sau după piepturi de pădure, aceste monumente care vorbesc despre continuitatea neştirbită a unei doctrine religioase – culturale şi de excepţionalele aptitudini ale unui popor (...) Ca dezrobite de un zăgaz unde înţeleniseră de mult, puteri nebănuite izbucnesc din adâncime şi cer cuvânt"...

Afirmaţia, făcută cu şase decenii în urmă, are o rezonanţă deosebită în actualitatea vieţii noastre spirituale...

Însemnarea În Vinerea Patimilor poate fi privită ca o înfiorată petală de suflet şi receptată ca o învolburată mărturisire a trăirilor, dintr-un moment anume ca şi de totdeauna, ale celui ce-a realizat, din armoniile strunelor sale poetice, cântarea înlăcrimată a unui popor întreg... de „plugari" şi care era descendentul unei „vechi dinastii de preoţi" (mai ales prin mama sa), „dascăli" de suflet şi împărţitori de

Scanned with OKEN Scanner

lumină pentru cei văzuți drept „frați buni ai frunzelor din codru / Copiii ai mândrei bolți albastre..."

După precizarea timpului: **„Vinerea Patimilor,** pe înserate...", scriitorul realizează un succint, dar edificator **tablou,** în care se mişcă umbre şi lumini, se simt vibrând suflete, încărcate de bucurii şi de dureri, se aude glasul tristeții dar şi al speranței, vibrează gânduri şi stări de suflet care leagă omul de ceea ce se află foarte aproape de el, de pământ şi de ceea ce există sub pământ, dar şi de cerul, sub bolta căruia se arcuieşte eternitatea aspirațiilor şi nădejdilor omeneşti...

„Din biserica satului, unde s-a săvârşit slujba îngropării lui Isus – continuă poetul –, țăranii ies pâlcuri, amestecați bărbați şi femei, păstrând, după vechiul 'obicei, toată rânduiala **ierarhică.** Dinspre pădurea de fagi, unde s-a prăvălit soarele, coboară umbre, cernând culorile şi, prin sita lor, răzleț, licurici tremurători se ivesc imprejur. Sunt lumânările care se aprind la morminte, când, deodată, ca un vaiet subteran, începe, pe la poalele crucilor, **recitativul** monoton al bocetelor muiereşti... Bărbații tac, duşi pe gânduri, cu buzele strânse, cu fruntea plecată, purtați parcă de valul **tânguirii,** copiii privesc speriați în lături, satul întreg s-a cufundat în convorbire cu morții..."

După acest prim-plan al **observației** şi al **descrierii,** imaginea următoare este impinsă, dintr-o dată, la distanță, conturul şi consistența ei schimbându-se:

„La răspântia uliței, coborând spre casă, mă mai opresc o dată în drum – adaugă Goga – şi, cum privesc înapoi **țintirimul,** îmi răsare în amurgul târziu, semănat cu limbi de flăcări gălbui-albastre,... trupul bisericii într-o cunună de foc ca o aureolă..."

Rămânând cu privirea pe această imagine de lumină fierbinte, pe care-o reprezintă biserica, gândul îşi începe lucrul de taină încordându-se în întrebări, căutând răspunsuri: – „Da, biserica trăieşte încă în sufletul țăranilor!" se aude primul răspuns dat de gândul scriitorului...; „ea adăposteşte (...) o concepție morală, un laborator sufletesc în acțiune permanentă. Țăranul, sub ocrotirea ei, **îl văd trăind o viață cu orientări sigure în domeniul binelui şi răului** şi cu o tendință de **abstracțiune,** care-i pune lumină în ochi şi cumpăt în judecată". Aşadar – biserica aduce „orientări sigure" în a desprinde **binele de rău,** în a-l săvârşi pe primul şi a te feri de celălalt, „pune lumină în ochi", te conectează la inepuizabila ei sursă de înțelepciune, şi „cumpăt în judecată", echilibru deci în toate actele vieții...

Secvența care urmează concentrează rezultatul unei profunde **meditații,** din orizontul căreia se desprind **constatări** ce vin să sugereze, între altele, cât de complicate se dovedesc **simplitatea şi limpezimea** – trăsăturile ce nu pot lipsi din nici o caracterizare a lumii satului:

Scanned with OKEN Scanner

„Satul, cu oamenii lui, **e cercetat de mister** – menționează scriitorul –; **altarul** deschide aici un larg **coridor spre infinit,** plin de întrebări dincolo de realitate, o lume agitată, întreţesută cu **simboluri** şi colorată de imaginație. Țăranii – se subliniază parcă anume – se zbat în imperiul acestei lumi, se opresc în drum, privesc spre cer şi spre pământ şi sufletul lor e plin de rezonanță ca o fântână adâncă"...

Dincolo de profunzimea cugetării, să observăm şi să reținem capacitatea scriitorului de a o releva prin imagini memorabile. Deşi cioplită parcă în fugă, în trecere, ca printre altele, **statuia** țăranului, a acelei ființe ce se opreşte din drumul curgerii ei, în atâtea momente, spre a privi spre **cer** şi spre **pământ,** întrebându-se, căutând răspunsuri pentru câte îi seamănă în cale destinul şi ascultându-le pe dinăuntrul ființei sale, comparată cu un spațiu în care se interferează atâtea acorduri, rămâne clară, bine conturată, totuşi, pe orizontul veşniciei.

Întorcându-se la **descrierea** acelui moment pe care îl urmăreşte, de fapt, proza, scriitorul adaugă note noi la portretul clipelor sfinte şi al oamenilor care le trăiesc:

„Iată-i acum în săptămână mare, cum îi zic ei... E o încetineală în gesturi, o undă potolită în rostirea cuvântului, un aer de tristețe vagă şi nelămurită care stăruie deasupra acelor analfabeți şi le împrumută o noblețe particulară. Ei au fost la denii în fiecare seară, asupra lor s-au aşternut **psalmii** cu plângerilor lor **patetice,** (...) chinurile lui Hristos le-au biciuit nervii şi le-au furişat accente din frigurile morții..." Aşadar – oameni cuprinşi de o meditație adâncă şi de o răscolitoare trăire, în contact cu lumea bisericii. Iar mâine, „după ce imnul **învierii** va răsuna din toate piepturile", aceşti „oameni ai pământului", respectând şi trăind, cu bucurie, tradiția, „se vor înşirui... în dreptul altarului, se vor **cumineca** cu pâine şi cu vin şi, cu-o năvală de lumină bruscă pe fața lor aspră, primeniți şi transfigurați de-o bucurie" ce nu mai încape parcă în ființele lor, devenind **„impersonală",** „se vor apropia unul de altul" şi vor rosti acele vorbe, care deschid drumuri spre misterele cerului:

– „Hristos a-nviat!"

– „Adevărat c-a-nviat!"...

Parte a acestei lumi... țărăneşti şi româneşti, scriitorul îşi încheie vibrantul tablou de viață prezentat cu câteva mențiuni care îl separă parcă de acel orizont tocmai spre a-l putea privi şi mai bine şi a medita, în continuare, asupra menirii lui în curgerea cea mare a întregii existențe:

„Noaptea s-a lăsat umedă asupra mea; pe creasta, deschisă, s-a ivit luna, poleind cu strălucirea ei brumată vârfurile copacilor şi atingând, în drum, cu un mănunchi de raze, turnul bisericii din deal". În acest cadru, în care imaginea bisericii se constituie ca un **element de simetrie** față de aceea de la început, se poate rosti constatarea ce cuprinde şi cugetarea cea mai tulburătoare:

„Satul doarme şi **împrejur respiră eternitatea!**"...

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUȚIUNI. MAXIME ŞI CUGETĂRI

VINERI. A avut multe vineri = a mai avea multe zile de trăit. **Bietul Moroi! Sune tu, dacă mai are multe vineri pe pământ** (Delavrancea). **Parcă mănâncă numai vinerea,** se spune despre un om foarte firav, foarte slab.

DICȚIONAR DE SINONIME

PATIMĂ s. 1. – ardoare, avânt, elan, entuziasm, înflăcărare, înfocare, însufleţire, pasiune, pornire, patos, căldură, flacără, foc, pojar, suflu, zbor. 2. – pasiune, viciu, boală. 3. – iubire, dor, pătimire, păs.

DICȚIONAR EXPLICATIV

VINERI (lat.) s.f. Ziua a cincea a săptămânii, care se află între joi şi sâmbătă. **Vinerea mare (sau a patimilor, a paştilor)** = vinerea din ajunul Paştilor, în care creştinii celebrează răstignirea lui Iisus (adverbial) În cursul zilei de vineri; în fiecare vineri.

PATIMA (ngr.) s.f. 1. – Sentiment copleşitor, care întunecă raţiunea; pornire nestăpânită. Pasiune. Pătimire, duşmănie, ură. (În credinţa creştină) Patimile Mântuitorului = suferinţele îndurate de Iisus Hristos. Săptămâna patimilor = săptămâna dinainte de Paşti, numită şi săptămâna mare.

Lecturi suplimentare

HRISTOS A ÎNVIAT: Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând, şi celor din morminte viață dăruindu-le.

ZIUA ÎNVIERII: Ziua Învierii, popoare să ne luminăm, Paştele Domnului, Paştile. Că din moarte la viață şi de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruință.

DE TE-AI ŞI POGORÂT ÎN MORMÂNT: De Te-ai şi pogorât în mormânt, Cel ce eşti fără de moarte, dar puterea iadului ai zdrobit şi ai înviat ca un biruitor, Hristoase Dumnezeule, zicând femeilor mironosițe: Bucurați-vă! Şi Apostolilor Tăi pace dăruindu-le, Cel ce dai celor căzuți ridicare.

ÎNGERUL A STRIGAT: Îngerul a strigat celei pline de dar. Curată Fecioară, bucură-te. Şi iarăşi zic: bucură-te, că Fiul Tău a înviat a treia zi din mormânt!

Scanned with OKEN Scanner

Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit. Saltă acum şi te bucură, Sioane; iar tu născătoare de Dumnezeu, veseleşte-te, întru învierea celui născut al tău.

CU TRUPUL ADORMIND: Cu trupul adormind, ca un muritor Împărate şi Doamne, a treia zi ai înviat, pe Adam din stricăciune ridicându-l şi moartea pierzând-o, Paştele nestricăciunii, lumii de mântuire.

Colinde de Paşti

DOAMNE IISUSE HRISTOASE

1. Doamne Iisuse Hristoase
Tu eşti zori prea luminoase

2. Tu eşti raza cea curată
Şi lumin-adevărată

3. Dumnezeu fiind din fire
Ai luat chip de-omenire

4. Şi te-ai dat spre răstignire
Pentru a noastră mântuire

5. O, Iisuse, nume dulce,
Ne-ai scăpat prin sfânta-ți cruce.

ÎNGERUL A ALERGAT

1. Îngerul a alergat
Şi Fecioarei a strigat:
„O, tu Cea Plină de Dar
Nu te-ntrista cu amar

2. Că fiul tău cel prea Sfânt
A înviat din mormânt
Şi pre morți a ridicat
Izbăvindu-i din păcat".

3. Cântați, popoare, cântați
Şi-n Domnul vă desfătați
Acum să ne veselim
Noule Ierusalim.

4. Că mărirea lui Hristos
Ca un soare luminos
Peste tine a răsărit
Şi-a strălucit prea-slăvit.

5. Saltă, Sioane, glas dând
Şi te bucură cântând
Iar tu, Curată ce eşti
Maica luminii cereşti.

6. Veseleşte-te curat
De al tău fiu înviat
Şi ne mângâie pe noi
Scoțându-ne din nevoi.

Scanned with OKEN Scanner

COLIND DE FLORII

1. Azi cu toți să prăznuim
Pe Dumnezeu să-l mărim
Hristos vine-ncetinel
Spre patimă ca un miel
O, minune, O, minune!

2. Azi intră-n Ierusalim
Călare pe mânz asin
De popor e aşteptat
Ca un mare împărat
O, minune, O, minune!

3. La poartă e-ntâmpinat
Toți osana i-au cântat
Osana dintru-nălțime
Că Hristos împărat vine.
O, minune, O, minune!

4. Prunci cu stâlpării în mână
Cântă cu noi împreună
Osana dintr-nălțime
Că Hristos împărat vine
O, minune, O, minune!

PAŞTELE

de *Vasile Alecsandri*

De Paşti în satul vesel căsuțele-nălbite
Lucesc sub a lor malduri de trestii aurite
Pe care cocostârcii, înfipți într-un picior,
Dau gâtul peste aripi, tocând din ciocul lor.

Un scrânciob mai la vale pe lângă el adună
Flăcăi şi fete mândre ce râd cu voie bună;
Şi-n sunet de vioare, de cobze şi de nai
Se-ntoarce hora lină, călcând pe verde plai.

Bătrâni cu fețe stinse, români cu fețe dalbe,
Romance cu ochi negri şi cu ştergare albe
Pe iarba răsărită fac praznic la un loc,
Iar pe-mpregiur copiii se prind la luptă-n joc.

Şi scrânciobul se-ntoarce, purtând în legănare
Părechi îmbrățişate cu dulce înfocare,
Ochiri scânteietoare şi gingaşe zâmbiri
Ce viu răspund în aer electrice luciri.

CRISTOS A ÎNVIAT

Cristos, mântuitorul din morți, a înviat,
Şi fruntea-i ca un soare,
Lucind peste popoare
Flori de nemurire în lume-a-mprăştiat.

Scanned with OKEN Scanner

Cristos, zeul credinței, ieşit-a din mormânt!
Ş-a sa reînviere
Ne-arată că nu pere
Dreptatea, şi credința, şi adevărul sfânt!

Cristos e viu! Ca dânsul, o! voi ce suferiți
În lanțuri de robie,
Curând la viață vie
Din umbra tristă-a morții veți fi cu toți ieşiți!

FLORIILE

Iată zile-ncălzitoare
După aspre vîjelii
Vin Floriile cu soare
Şi soarele cu Florii

Primăvara-ncântătoare
Scoate iarba pe câmpii
Vin Floriile cu soare
Şi soarele cu Florii

Lumea-i toată-n sărbătoare,
Ceru-i plin de ciocârlii
Vin Floriile cu soare
Şi soarele cu Florii

Păcat, zău, de cine moare,
Şi ferice de cei vii
Vin Floriile cu soare
Şi soarele cu Florii

Copiliță, nu vrei oare,
Nu vrei cu mine să vii
Când Floriile-s cu soare
Şi soarele cu Florii?

Să culegem la răcoare
Viorele albăstrii?
Hai! Floriile-s cu soare
Şi soarele cu Florii

Eu ți-aş da de orice floare
Mii de sărutări şi mii
Hai! Floriile-s cu soare
Şi soarele cu Florii

Iar tu, dulce, zâmbitoare,
Te-i face că te mânii...
Hai! Floriile-s cu soare
Şi soarele cu Florii.

ÎNVIEREA

de *Mihai Eminescu*

Prin ziduri înnegrite, prin izul umezelii,
Al morții rece spirit se strecură-n tăcere;
Un singur glas îngână cuvintele de miere,
Închise în tratajul străvechii evanghelii.

Scanned with OKEN Scanner

C-un muc în mâni moşneagul cu barba ca zăpada,
Din cărți cu file unse norodul îl învață,
Că moartea e în luptă cu vecinica viață,
Că de trei zile-nvinge, cumplit muncindu-şi prada.

O muzică adâncă şi plină de blândețe
Pătrunde tânguioasă puterinicile bolți:
„Pieirea, doamne sfinte, căzu în orice colț,
Inveninând pre însuşi izvorul de vieți.

Nimica înainte-ți e omul ca un fulg,
Ş-acest nimic îți cere o rază mângâioasă,
În pâlcuri sunătoare de plânsete duioase
A noastre rugi, Părinte, organelor se smulg".

Apoi din nou tăcere, cutremur şi sfială,
Şi negrul întuneric se sperie de şoapte...
Douăsprezece pasuri răsună... miez de noapte...
Deodată-n negre ziduri lumina dă năvală.

Un clocot lung de glasuri vui de bucurie...
Colo-n altar se uită şi preoți şi popor,
Cum din mormânt răsare Christos învingător,
Iar inimile toate s-unesc în armonie;

„Cântări şi laude-nălțăm
Noi, ție unuia,
Primindu-l cu psalme şi ramuri,
Plecați-vă, neamuri,
Cântând Aleluia!

Christos au înviat din morți,
Cu cetele sfinte,
Cu moartea pre moarte călcând-o,
Lumina ducând-o
Celor din morminte!"

LA PAŞTI

de *George Coşbuc*

Prin pomi e ciripit şi cânt,
Văzduhu-i plin de-un roşu soare,
Şi salciile-n albă floare –
E pace-n cer şi pe pământ.
Răsuflul cald al primăverii
Adus-a zilele-nvierii.

E linişte. Şi din altar
Cântarea-n stihuri repetate
Departe până-n văi străbate
Şi clopotele cântă rar.
Ah, Doamne! Să le-auzi din vale
Cum râd a drag şi plâng a jale!

Scanned with OKEN Scanner

Şi cât e de frumos în sat!
Creştinii vin tăcuți din vale
Şi doi de se-ntâlnesc în cale
Îşi zic: Christos a înviat!
Şi râde-atâta sărbătoare
Din chipul lor cel ars de soare

Şi-un vânt de-abia clătinător
Şopteşte prin văzduh cuvinte:
– E glasul celor din morminte
E zgomotul sburării lor!
Şi pomii frunțile-şi scoboară
Că Duhul sfânt prin aer zboară.

Biserica, pe deal mai sus
E plină astăzi de lumină
Că-ntreaga lume este plină
De-acelaşi gând, din cer adus:
În fapta noastră ne e soartea
Şi viața este tot, nu moartea.

Pe deal se suie-ncetişor
Neveste tinere şi fete
Bătrâni cu iarna vieții-n plete;
Şi-ncet, în urma tuturor
Vezi şovăind câte-o bătrână
Cu micul ei nepot de mână...

Ah, iar în minte mi-ai venit
Tu, mama micilor copile!
Eu ştiu că şi-n aceste zile
Tu plângi pe-al tău copil dorit!
La zâmbet cerul azi ne cheamă
Sunt Paştele! Nu plânge, mamă!

E SĂRBĂTOARE

de *Octavian Goga*

E sărbătoare pe câmpie şi-n suflete e sărbătoare,
Învie firele de iarbă sub ploaia razelor de soare.

Sunt Paştile cele frumoase şi-n fire zvonul lor străbate,
Clopotnița-şi îndoaie trudnic încheieturile uscate.

Arama strigă când se sbate măiastra clopotului limbă,
Eu simt strigarea ei aprinsă şi-n vorbe sufletul o schimbă:

Voi, toți ce suferiți şi plângeți sub larga-ntindere albastră,
Veniți, veniți, căci va să vie curând împărăția voastră!

Veniți, voi, obidiții lumii cu buzele înfrigurate,
Voi, chinuiții de arsura unei tăceri îndelungate

Voi, osteniți fără nădejde, voi slujitorii fără plată,
Voi, căror vremea v-a dat veşnic numai porunca blestemată

Voi, ce muncirăți pentru alții trudind cu mâinile-amândouă
Veniți, căci zvonul meu acuma vesteşte învierea, vouă!

Scanned with OKEN Scanner

Voi, ce cu fruntea de sudoare, cu genele de lacrimi ude,
Eu cerului vă strig durerea şi Dumnezeu din cer aude!

Aduc lumina care sparge şi sfarmă capişti de păcate,
Zăvoarele mucegăite din temniţe întunecate!

Eu celor orbi desleg azi taina înfricoşată de-a vedea
Şi prăznuiesc, că-n al lor suflet, învie învierea mea!

Ascultă mintea mea supusă, genunchii mei se pleacă-ncet
Şi-aduc prinosul închinării celui de neam din Nazareth.

DE PAŞTI

de *Ion Pillat*

Peste noapte a
Înflorit mălinul.
Peste noapte s-a
Luminat seninul.

Rândunele mici
Ciripesc în ţară.
Pluguri ca furnici
Au ieşit pe-afară.

Puişori de puf
A clocit găina.
Berzei cuib de stuf
A-ntocmit vecina.

În zăvoaie au
Coborât sitarii.
Pe la hanuri s-au
Cuibărit cobzarii.

Zmeii pe uluci
Zbârnâind se-nalţă.
Ratele-n papuci
Galbeni se încalţă.

Peste câmp o iau
Câinii ca nebunii.
Peste cap se dau
Vântul şi lăstunii.

Râuri mici şi mari
Spun de ape-albastre.
Sate date-n var
Râd privirii noastre.

Flori de ghiocel
Vând ţigănci cu coşu,
Dă-mi de Paşti un miel
Alb şi un ou roşu.

NOAPTEA ÎNVIERII

de *Nichifor Crainic*

Din spuma de vişini răsare conacul
Sub nemărginitul safir înşelat.
Aprins d-aşteptare, pândeşte buimacul
Strângându-şi toporul sub braţu-ncordat.

Scanned with OKEN Scanner

Troianul de floare l-ascunde ca norul
Ce-ar sta să se spargă în trăsnet cumplit.
Din sânge rachiul, din minte amorul
Străpung cu duhoare văduhu-nflorit.

E noapte-nvierii. Tresaltă făptura,
Tămâie e-n codri şi smirnă-n grădini,
Spre marea minune se-nalță natura
Cu ierburi şi arbori schimbați în lumini.

Un clopot răsună, răspund celelalte,
Talazuri cântate rotind în eter,
Se umplu de vuiet tăcerile-nalte
Şi sufletul lumii se suie spre cer.

Buimacul înjură păruta zăbavă
Cu care creştinii se duc spre altar
Pur, crinul credinței se leagănă-n slavă
Să-l miruie roua cerescului har.

Conacul e singur. Ai casei plecară.
Zăvoarele astăzi pe uşi nu se pun,
Deschisă e poarta oricărui de-afară
În noaptea-nvierii tot omul e bun.

Acasă rămase bunica oloagă.
Iisus înviatul luceşte-n iatac.
Bătrâna-n fotoliu, sub candeli, se roagă
Când intră năvală tâlharul buimac.

Alături e lada crezută cu-o sumă
Ce face-un diavol din omul mărunt,
El strânge toporul de parcă-l sugrumă
Smucindu-l în aer sălbatic şi crunt.

Bărâna se uită la el fără frică
Cu chipu-n văpaie de candeli nimbat.
Ea crede că omul o cruce ridică
Şi glasul ei cântă: „Christos a-nviat!"

Ce caldă blândețe, ce miere cerească
E-n glasul bătrânei că omu-a-mpietrit?

Scanned with OKEN Scanner

Se năruie brațul ce vru să lovească,
Toporul îi cade cu zgomot icnit.

Se mişcă nălucă Iisus în icoană
Şi-nvăluie-n aur tăcutul iatac,
Podeaua răsună de stranie zvoană
De parcă-n adâncuri ar geme un drac.

Atât a fost totul. Acum se frământă
Ca noru-ntre vânturi de nord şi de sud,
Cu mintea trezită şi-asupra-şi răsfrântă,
Se vede deodată nemernic şi crud.

Cu spaimă zăreşte, surprinse-n trezire,
Dihănii de beznă ce-n suflet se-ascund
Precum într-o apă când e străvezie
Vâscoase jivine târându-se-n fund.

Sub bolta-nstelată, ce stă-n sărbătoare,
Pământul se-ntinde smălțat ca un preş,
Tot omul lumină, tot pomul o floare,
Doar el, pângăritul, se simte un leş.

Bătrâna-l priveşte de parcă-l răsfață,
Străină cu totul de zbuciumul lui
Ea pare bunica lui însuşi de față
Ca-n vremea când fraged, era doar un pui.

Mergea împreună cu sfânta bătrână
În nopți ca şi asta la Domnul Christos,
Râdeau ghioceii în chita din mână
Şi inima floare s-o ducă prinos.

O, glasuri de clopot şi ropot de toacă,
Odraslă de înger rămasă-napoi,
Cascadă de munte căzută-n băltoacă,
Zăpadă de suflet topită-n noroi!

Zdrobit îngenunche şi geme:
„Iertare, Iertare", cu grai sugrumat.
Bătrâna-l priveşte cu-adâncă mirare,
Iar glasul ei cântă: „Christos a-nviat!"

Scanned with OKEN Scanner

DE PAŞTI

de *Tudor Arghezi*

La toate lucarnele şi balcoanele
Au scos din cer îngerii icoanele
Şi-au aprins pe scări
Candele şi lumânări.

Oraşele de sus, în sărbătoare,
Au întins velințe şi covoare
Şi ard în potire
Mireasmă subțire.

Şi din toate ferestrele odată,
Mii şi sute de mii,
Heruvimii fac cu mâna bucălată
La somnoroşii noştri copii.

PE CRUCE

de *Vasile Voiculescu*

Iisus murea pe cruce. Sub arşița grozavă
Păşea curata-i frunte ce-o sângerase spinii
Pe stâncile Golgotei tot cerul Palestinii
Părea că varsă lavă.

Şi chiar în clipa morții huliră cărturarii
Cu fierea oțetită îl adăpau străjerii...
Râdea cu hohot gloata de spasmele durerii
Şi-l ocărau tâlharii.

Zdrobită, la picioare-i zăcea plângând Maria
Şi-adânc sbucnea blestemul din inima-i de mamă
Alături Magdalena, în lunga ei maramă,
Țipa văzând urgia.

Departe ucenicii priveau făr'de putere...
Cu el se năruise nădejdea lor întreagă
N-aveau decât să fugă în lumea cea pribeagă
Şi fără mângâiere.

Scanned with OKEN Scanner

Târziu, porni mulțimea în pâlcuri spre cetate
Pe drumurile-nguste cu lespezi pardosite
Trecură fariseii cu fețele smerite
Și bărbile-argintate.

Măslini fără de frunze dormeau mocniți pe coaste
În vale, ca-ntr-o pâclă, dormea Ierusalimul,
Pe cruce, somnul morții dormea de-acum sublimul
Iisus, vegheat de oaste.

LUMINĂ VIE

de *Adrian Maniu*

Au fost aruncate coji de ou în râu,
să vestească blajinilor, subt pământ, Învierea.
A început să cânte ciocârlia-n grâu,
s-a risipit în lumină tăcerea.

Numai un cârd de copii, bocind,
duc spre fântâni păpuşa de lut,
plângând pe împăratul, zeu necunoscut,
în descântece sfârşite, chiuind.

Pe arături proaspete picături de cer:
pâlcuri nesfârşite de albăstrele.
Sus, departe, au venit rândunele,
jos, păianjeni mari, se târăsc grape de fier.

Iar soarele, din ce în ce mai dogoritor,
dezmiardă pământul greu, care trudnic naşte
din frunze putrede şi glodul iernilor,
în sunetul clopotului de Paşte.

Şi numai împăratul îngropat de copii
se odihneşte lângă blajini pentru veşnicii.

Scanned with OKEN Scanner

SOLUL GOLGOTEI

de *Mihail Codreanu*

Iisus veni şi-n casa mea-ntr-o seară
Era-ntr-un tainic şi suav apus...
Şi-am stat în casă singur cu Iisus...
Şi-afară era blândă primăvară.

Atunci mi-a spus cu vocea Lui cea clară
Că oamenii sunt buni, deşi L-au dus
Să-L bată-n cuie pe Golgota, sus,
Fiindcă i-a iubit din cale-afară.

Şi mi-a mai spus că poate fi iertat
Chiar Iuda ce-L vându cu-n sărutat,
Ca să-şi sporească cu treizeci, arginții.

Apoi, plecând, din prag mi-a spus aşa:
Comoara sufletului ca şi-a minții
E să iubeşti, pentru-a putea ierta.

Scanned with OKEN Scanner

12

MONASTIREA ARGEŞULUI

...a treia temă, a Meşterului Manole, are semnificaţia estetică. Manole încearcă să zidească cu cele nouă calfe ale lui mănăstirea Argeşului după porunca domnitorului Negru-Vodă. Însă tot ceea ce zideşte ziua se surpă noaptea, până meşterul îşi zideşte într-un perete propria soţie, cum i se arătase în vis.

Al Piru

Literatura populară orală a fost vreme îndelungată singura formă de literatură a poporului nostru. Despre valoarea ei vorbesc admirativ, începând cu Dimitrie Cântemir, însemnaţi oameni de cultură ai neamului: M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, Al. Russo şi V. Alecsandri în epoca paşoptistă, N. Iorga, Mircea Eliade şi Lucian Blaga, în epoca modernă.

Admirator entuziast al versurilor populare, Vasile Alecsandri a publicat, sub influenţa mişcării romantice de la 1848, o importantă culegere intitulată: **Poezii populare, balade (cântice bătrâneşti) adunate şi îndreptate...** (1852), în prefaţa căreia afirmă că folclorul românesc este „o avere naţională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru naţia română".

Colecţia începe cu **Miorița,** capodopera absolută a poeziei noastre populare, şi se continuă cu baladele **Dolca, Mihu Copilul, Toma Alimoş** sau **Monastirea Argeşului.** Este meritul lui V. Alecsandri de a fi pus în lumină, pentru prima oară în literatura română, marea frumuseţe şi valoarea literară a poeziei populare, în care au dobândit o structură specifică diferite motive poetice: motivul doinei sau al dorului, motivul erotic al zburătorului, motivul comuniunii dintre om şi natură sau motivul jertfei zidirii. Să observăm totodată că cele mai izbutite balade – **Toma Alimoş, Miorița, Meşterul Manole** – scot în evidenţă câteva ipostaze ale sufletului românesc; nici una dintre ele n-ar putea singură să ne reprezinte, pentru că românul este, în acelaşi timp, omul însetat de dreptate, vesel, generos şi justiţiar, ca Toma Alimoş, haiducul care-l pedepseşte pe boierul Manea, „slutul şi urâtul", pentru că-i hapsân, laş şi josnic, românul este capabil de sentimente înalte ca ciobanul din **Miorița,** dar şi de spirit constructiv, ca Meşterul Manole, convins că este de datoria lui să lase urmaşilor opere durabile.

Scanned with OKEN Scanner

Aparținând genului epic popular, **Monastirea Argeşului** (sau **Meşterul Manole**) este o capodoperă care are sute de variante şi apare în numeroase culegeri de folclor (de exemplu cea a lui G. Dem. Teodorescu). Noi ne vom referi la varianta V. Alecsandri – ca fiind cea mai valoroasă – şi vom încerca să răspundem mai întâi la întrebarea: cărei specii literare aparține această operă epică? Este o legendă sau o baladă? Părerile sunt împărțite. Cercetările mai noi atribuite acestei opere „un statut aparte", ea fiind situată „la confluența dintre baladă şi legendă" (vezi Dicționar de poezie românească, Iustina Itu – Braşov; 1992) opinie la care subscriem. Iată şi argumentele:

a) **Monastirea Argeşului** este considerată o **legendă,** pentru că „explică" apariția unui monument arhitectonic fascinant, mănăstirea de la Curtea de Argeş, din Țara Românească, „explică" cum a luat naştere fântâna din apropierea construcției, care poartă până astăzi numele meşterului Manole. Zidită în prima jumătate a secolului al XVI-lea, în vremea domniei lui Neagoe Basarab, această operă de artă de mare finețe a fost atribuită, cu timpul, în mod greşit, lui Negru-Vodă, legendarul întemeietor al Țării Româneşti. Tema a izvorât dintr-o superstiție potrivit căreia, pentru a dura, orice construcție trebuie să aibă zidită în temelii o ființă vie. Având în față o construcție de o aşa inegalabilă frumusețe, poporul a țesut în jurul ei o legendă axată pe ideea că fără o jertfă de preț nu se poate crea nimic durabil. Manole a trebuit nu numai să-şi zidească propria soție în temeliile ce se surpau mereu, dar să-şi sacrifice şi el, ca şi toți ceilalți meşteri, viața.

b) **Monastirea Argeşului** poate însă fi considerată şi o **baladă**, pentru că avem de-a face, de-a lungul firului epic, cu un erou excepțional şi cu faptele lui deosebite; în plus, apărând şi elementul fantastic (în dialogul lui Manole cu cerul). Iar jertfa lui Manole este rituală, este o moarte violentă; acțiunea lui are rol civilizator e, deci, eroică. Dar este un eroism, de altă factură decât a celorlalți voinici din alte balade (care excelau mai ales prin vitejie în planul dreptății sociale, în lupta antiotomană sau în lupta pentru libertate), (vezi **Novac şi corbul**).

Aşadar, concluzia care se impune este aceea că **Monastirea Argeşului** – capodoperă a folclorului românesc, de o tulburătoare frumusețe, aparține genului epic popular, aflându-se la confluența dintre legendă şi baladă.

George Călinescu (în **Istoria literaturii române,** din 1941), încadrează **Monastirea Argeşului,** având în vedere tema ei fundamentală – jertfa zidirii – între miturile fundamentale ale poporului român, socotindu-l **mitul estetic** (adică cel ce cuprinde concepția românească „despre creație care e rod al suferinței"), alături de care aşază alte patru mituri: cel al existenței pastorale a poporului român (din **Miorița**), cel al etnogenezei româneşti (din **Traian şi Dochia** – „formulat propriu-zis de Asachi"), cel erotic (din **Zburătorul** de I. H. Rădulescu)

Scanned with OKEN Scanner

şi-l putem numi pe ultimul – mitul marii călătorii sau al marii treceri – (din **Baltagul** de M. Sadoveanu), încadrabil în următoarea sintagmă a marelui critic: „Pe lângă aceste patru mituri încearcă să se ridice şi altele îmbrăţişând mai cu seamă domeniul religiosului" (Vezi teatrul lui L. Blaga – o constelaţie de mituri – exprimă şi concepţia despre moarte).

Alte personalităţi de seamă ale poporului nostru, între care Mircea Eliade şi Lucian Blaga, au stabilit, în lucrări de prestigiu, că motivul dramatic al jertfei artistului creator, pentru realizarea unei opere durabile, are o întinsă circulaţie la toate popoarele lumii: din India până în America, China, Japonia.

Lucian Blaga, într-o interesantă lucrare de filozofie a culturii, intitulată **Spaţiul mioritic** (din **Trilogia culturii**), oprindu-se mai ales la popoarele balcanice, scoate în evidenţă originalitatea incontestabilă, pe care a căpătat-o, în folclorul românesc, tratarea motivului amintit. El arată că: „Motivul sacrificiului uman pentru o clădire, nespus de primitiv în esenţă, s-a păstrat, poetic prelucrat, aproape la toate popoarele din sud-estul european. Bulgarii, sârbii, românii, albanezii, secuii îl numesc al lor, şi fiecare neam îşi apără cu gelozie paternitatea... Într-un loc jertfa umană trebuie să se facă pentru o cetate, în altul pentru un pod, în altul pentru un oraş, în altul pentru o cetăţuie de apărare. Numai poporul românesc a crezut că jertfa ţine cumpănă unei fapte cereşti: Meşterul Manole îşi jertfeşte soţia pentru o biserică. Iată o sublimare **„sofianică** (s.n.) a străvechiului motiv de aproape incredibilă cruzime".

Filozof al culturii, dar şi mare patriot, Lucian Blaga, prin analizele subtile pe care le face, ajunge la concluzii fericite ca aceea că **numai** poporul românesc „a ştiut să împrumute această transfigurare unui motiv, cu care s-au luptat fără putinţă de sublimare toţi vecinii săi, naufragiaţi în practicitate sau medievalism eroic".

Cunoscător adânc al folclorului românesc, în substanţa sa intimă, L. Blaga va stabili, în lucrarea amintită, şi coordonatele spiritualităţii româneşti, între care amintim: o mare discreţie, o uimitoare intuire a nuanţelor, dragostea de pitoresc, un dezvoltat simţ al măsurii şi al întregului, prin aceste trăsături s-ar caracteriza deci „matricea stilistică" românească. Între factorii spirituali ai naţionalităţii române, Blaga arată că un rol important îi revine credinţei religioase ortodoxe, de aceea găsim referirea la „tărâmul sofianic", adică tărâmul de har divin, al pământului românesc.

Şi Mircea Eliade, în lucrarea sa **De la Zamolxis la Gengis-Han** (1970, Paris), conţinând studii comparative despre religiile şi folclorul Daciei şi Europei Orientale, vorbeşte despre existenţa la români a unui „creştinism cosmic". „Una din caracteristicile creştinismului ţărănesc al românilor şi al Europei orientale este prezenţa a numeroase elemente religioase „păgâne", arhaice, câteodată abia creştinizate. Este vorba de o nouă creaţie religioasă, proprie sud-estului european, pe care noi am

Scanned with OKEN Scanner

numit-o „creştinism cosmic", pentru că, pe de o parte, ea proiectează misterul cristologic asupra naturii întregi, iar pe de altă parte, neglijează elementele istorice ale creştinismului, insistând, dimpotrivă, asupra dimensiunii liturgice a existenței omului în lume".

Studiind, din această perspectivă, universul baladelor noastre şi oprindu-se la câteva semnificații simbolice ale diferitelor imagini (pod, cetate, mănăstire), el conchide că, în arta balcano-danubiană, o biserică sau o mănăstire „reprezentau la fel de bine Cosmosul, ca şi Ierusalimul ceresc sau Paradisul", Universul în totalitatea sa vizibilă. Era vorba de „o revalorificare religioasă istoric recentă (creştinismul) a unui simbolism arhaic: căci **sanctuarul** ca imago mundi şi «Centru al Lumii» este deja atestat în culturile paleo-orientale (Mesopotamia, Egipt, India, China etc)".

Momentele subiectului. Principalele motive.

Balada **Monastirea Argeşului,** în varianta Vasile Alecsandri, are cinci părți, numerotate cu cifre romane, şi un număr „cvasiconstant" de motive, după cum precizează studiile mai recente (vezi A. Gh. Olteanu **Structura motivică a baladei Monastirea Argeşului**). Acestea pot fi următoarele: 1. motivul căutării locului; 2. motivul zidului părăsit; 3. motivul surpării zidurilor; 4. motivul visului; 5. motivul jurământului; 6. motivul femeii destinate zidirii; 7. motivul zidirii treptate; 8. motivul conflictului feudal; 9. motivul lui Icar; 10. motivul fântânii.

Trecând la subiectul baladei şi la principalele momente ale acțiunii, vom preciza că **Monastirea Argeşului** începe cu motivul căutării locului pentru zidire şi prezența principalelor personaje, ca în orice operă epică (**expoziția**). Amintim că, dintre criticii români care au pus în lumină calitățile artistice ale versurilor româneşti, D. Caracostea a subliniat caracterul ritual al începutului baladei: căutarea unui loc propice pentru construirea mănăstirii (în timp ce în toate celelalte forme, acțiunea începe cu prăbuşirea misterioasă a zidurilor). Aflăm aşadar că „Noă meşteri mari", în frunte cu Manole, care „îi întrece" în măiestrie, se leagă să ridice o mănăstire pentru un domnitor ambițios şi cam hain, dar cu un dezvoltat simț artistic. Voievodul şi alaiul său se află în căutarea unui loc **anume:** „Pe Argeş în jos, / Pe un mal frumos"..Negru-vodă, desemnat de autorul anonim drept ctitor al mănăstirii, nu numai ca întemeietor de țară, întreabă pe „un biet ciobănaş / Din fluier doinaş", bun cunoscător al locurilor, dacă n-a văzut, în peregrinările cu turmele, „Un zid părăsit / Şi neisprăvit". Ciobănaşul răspunde că a văzut un astfel de zid: „Câniі cum îl văd, / La el se răpăd / Şi latr-a pustiu / Şi url-a morțiu". Acest loc este blestemat, bântuit de forțe malefice şi convine de minune domnitorului de vreme ce, auzind cât de straniu se comportă câinii în preajma lui, exclamă înveselit: «Iată zidul meu! / Aici aleg eu / Loc de monastire / Şi de pomenire.» Înțelegem că acest straniu loc, bântuit de forțe demonice, va trebui sanctificat, prin ridicarea unui lăcaş de închinăciune ortodox, devenind astfel un tărâm încărcat de har divin, un „tărâm sofianic" (cum

Scanned with OKEN Scanner

îl numea filosoful Blaga). Pentru această riscantă întreprindere – învingerea unor forțe telurice obscure –îşi dau mâna un mare meşter, artist în meseria sa, şi un remarcabil ctitor.

După alți comentatori „zidul neisprăvit", pe care îl caută Vodă, poate semnifica „tenacitatea cu care omul se consacră ideii constructive într-o succesiune nesfârşită de generații" (A. Gh. Olteanu). Poate fi vorba şi de obiceiul voievozilor români de a restaura bisericile ruinate în urma vicisitudinilor istorice.

Acum va fi pusă la încercare măiestria meşterilor; a lui Manole în primul rând, dar şi a ctitorului care, temându-se de o eventuală nereuşită, le promite constructorilor să le dea „averi", să-i facă „boieri", dacă-i vor dura „Monăstire-naltă / Cum n-a mai fost altă", în caz contrar, domnul îi „va zidi de vii / Chiar în temelii". Facem observația că în balada românească Manole rămâne mereu în centrul acțiunii, în timp ce, în balada sârbească, de exemplu, accentul cade pe soție şi pe dragostea ei maternă.

În această primă parte a subiectului (I), figurile de stil sunt puține la număr, doar câteva epitete simple sau duble („mai frumos", „meşteri mari", „mândru ciobănaş", „zid părăsit şi neisprăvit", „monastire naltă", câteva repetiții şi simetrii: „Pe Argeş în sus (...) Pe Argeş în gios", „Nu cumva-ai văzut, / Pe unde-ai trecut / Un zid părăsit..." «Ba, doamne-am văzut / Pe unde-am trecut / Un zid părăsit», este evidentă folosirea anaforei. Dar grija autorului popular merge mai ales în direcția desfăşurării firului epic, iar găsirea locului potrivit nu se poate realiza fără ajutorul unui „ciobănaş" (diminutiv cu nuanțe mângâietoare), el însuşi un om sensibil, de vreme ce-i „doinaş", adică interpret al cântecului românesc specific: doina.

În partea a doua a baladei (II), vor fi cuprinse motivul surpării zidurilor şi motivul visului. Acum se va instala **intriga** conflictului principal, conflict care, în varianta V. Alecsandri, merge în direcția evidenței suferințelor sufleteşti ale eroului, este adică un conflict de natură psihologică.

În ordinea faptelor, aflăm că Vodă porunceşte meşterilor zidari să se „silească" a-i ridica „Monastire naltă / Cum n-a mai fost altă; iar aceştia se „grăbeau" şi lucrau febril, dar zidirile ridicate peste zi se surpau noaptea. Se sugerează că forțe telurice, irațională, se împotrivesc înălțării unui lăcaş sfânt. Repetiția, ca şi numărul mare de verbe (ale căror valori tensionale sunt în creştere) evidențiază magistral zbuciumul lui Manole care, pentru a zidi, este constrâns de forțe mai presus de înțelegerea lui să jertfească şi să se jertfească. „Dar orice lucra / Noaptea se surpa! / A doua zi iar, / A treia zi iar, / A patra zi iar, / Lucra în zadar!" Vodă, supărându-se, îi amenință cu moartea şi-atunci constructorii nu mai muncesc din pasiune, ci de frica morții: „Meşterii cei mari, / Calfe şi zidari / Tremura lucrând, / Lucra tremurând, / Zi lungă de vară, / Ziua până-n seară". Acest motiv, al surpării zidurilor, se încarcă

de dramatism şi grație folosirii enumerației (din pasajul citat deja) care relatează munca sisifică a constructorilor, cât şi silnicia ei. Domnul întâi „se mira", apoi „îi mustra" şi-n cele din urmă „se-ncrunta" şi-i „amenința: Să-i puie de vii / Chiar în temelii!" Reținem aici şi creşterea valorii tensionale a verbelor dar şi măiestria cu care autorul popular mânuieşte inversiunea: „Tremura lucrând / Lucra tremurând", scoțând efecte stilistice deosebite.

Desfăşurarea acțiunii ni-l prezintă pe meşter ca ales al destinului. **El** singur refuză munca zadarnică, este cel care „sta", „nici că mai lucra" „Ci mi se culca / Şi un vis visa". Ca ales al divinității, el aude acea „şoaptă de sus" care-i dezvăluie secretul reuşitei: zidurile vor dăinui dacă se vor hotărî „În zid de-a zidi / Cea-ntâi soțioară, / Cea-ntâi sorioară / Care s-a ivi / Mâni în zori de zi / Aducând bucate / La soț şi la frate". Visul este aici simbolul nevoii artistului de a crea.

Motivul visului, aducând în evoluția conflictului remediul eşecului, este dramatizat, el împunând condiția zidirii în temelii a unei ființe dragi, aleasă şi ea de destin. În balada românească, se subliniază pasiunea pentru construcție a meşterilor, şi nu teama pentru propria lor viață. Manole le spune deci: „Nouă meşteri mari, / Calfe şi zidari! / Ştiți ce am visat / De când m-am culcat? / O şoaptă de sus / Aievea mi-a spus / Că orice-am lucra / Noaptea s-a surpa / Pân'om hotărî / În zid de-a zidi / Cea-ntâi soțioară / Cea-ntâi sorioară"

Să vedem mai întâi ce tâlc are acest vis, apelând la studiul deja amintit al lui Mircea Eliade: „...pentru a dura, o construcție (casă, lucrare tehnică, dar şi spirituală) trebuie să fie animată, adică trebuie să primească în acelaşi timp viață şi suflet. «Transferul» sufletului nu este posibil decât pe calea unui sacrificiu, în alți termeni, printr-o moarte violentă. Se poate chiar spune că victima îşi urmează existența după moarte, nu în corpul său fizic, ci în corpul cel nou – construcția – pe care a animat-o prin jertfa ei; se poate chiar vorbi de un «corp arhitectonic» substituit corpului carnal".

Deci, prin intermediul visului, forțele irației impun condiția teribilă a zidirii în temeliile locaşului a unei ființe omeneşti (la nivelul faptelor). Din punct de vedere artistic, observăm utilizarea de către poetul popular a interogației retorice, dar şi a diminutivului cu nuanțe mângâietoare: „soțioară", „sorioară", aflate în rimă (feminină), într-un fin contrast cu şirul de verbe utilizate anterior – aflate tot în rimă – („am visat", „m-am culcat", „mi-a spus", „am lucra", „s-a surpa", „s-a ivi"), reluate obsedant în partea finală, prin motivul jurământului: **Ş-orice soțioară / Orice sorioară** / Mâni în zori de zi / Întâi s-a ivi. / Pe ea s-o jertfim / În zid s-o zidim!"

Deocamdată marele meşter a înțeles că în opera de artă trebuie să pună o parte din sufletul său, ce are mai bun şi mai frumos. Dar nu e vorba încă de Ana, ci de **oricare** dintre soțiile ori surorile meşterilor,

Scanned with OKEN Scanner

faptă la fel de cumplită, pusă în evidență prin această anaforă: „cea-ntâi", „ş-orice" „soțioară", „sorioară" trebuie jertfită.

Fapta aceasta de încredibilă cruzime, a sacrificiului uman, care se cere meşterilor, este condiția realizării visului artistic. Motivul jurământului pune în evidență acest aspect prin vorbele lui Manole: «Deci dacă vroiți / Ca să isprăviți / Sfânta monastire / Pentru pomenire, / Noi să ne-apucăm / Cu toți să giurăm / Şi să ne legăm / Taina s-o păstrăm» Observăm accentul afectiv pus pe propoziția condițională: „**Dacă** voiți", ca de dragul înălțării unei biserici, să facă teribilul legământ: „Cu toți să giurăm... / Taina s-o păstrăm".

Reamintim faptul că din Asia până în Europa şi chiar până în America există dovezi că oamenii îngropau copii, femei, prizonieri, bătrâni, apoi animalele şi mai târziu umbra oamenilor, la temelia caselor şi a altor construcții, ce trebuiau să dureze. Mai puțin cunoscut este faptul că, nicăieri, la nici un popor, acest mit nu îmbracă forme artistice superioare şi nu ajunge la semnificații filozofice atât de adânci, ca în literatura română. Anticipând, vom spune că în balada românească vom avea de-a face cu un mit cosmogonic „adică cel care explică creația prin uciderea unui Uriaş primordial" (M. Eliade). Meşterii fac grozavul jurământ de dragul înălțării bisericii-mănăstire – care va invada cu har divin „tărâmul sofianic" românesc.

În partea a III-a apare **motivul**, cu mari implicații estetice, **al femeii destinate zidirii.** Cea care se iveşte a doua zi nu este o soție oarecare, ci tocmai Ana, soția lui Manole, cea mai iubitoare dintre femei; aceasta, învingând toate piedicile, vine „cea-ntâi" să-i aducă soțului „Prânz de mâncătură / Vin de beutură". Ea este acum aleasa destinului. Numai moartea ei violentă poate fi creatoare, va putea pune stavilă forțelor irațională care bântuie locurile, şi va da imbold înălțării lăcaşului de închinăciune.

Manole, simbol al artistului care se jertfeşte pentru creație, care înțelege că în opera de artă trebuie să pună tot sufletul său şi toată priceperea, asistă, deocamdată neputincios, la sosirea Anei: „Iată-n zori de zi / Manea se trezi, / Ş-apoi se sui / Pe gard de nuiele, / Şi mai sus, pe schele, / Şi-n câmp se uita, / Drumul cerceta. / Când, vai ce zărea? / Cine că venea? / Soțioara lui, / Floarea câmpului! / Ea s-apropia / Şi îi aducea / Prânz de mâncătură / ‚Vin de beutură!"

Destinul a hotărât să pună rezistența bărbătească a marelui meşter la o şi mai grea încercare: el asistă, neputincios şi disperat, la apropierea Anei de schele. Autorul popular transmite, prin invocație retorică şi printr-o sugestivă metaforă („Soțioara lui / Floarea câmpului") o bogată încărcătură emoțională. Diminutivul şi interjecția („vai! ce zărea?") dau întregului pasaj o fină nuanță de compasiune care va creşte, devenind precumpănitoare spre final.

Autorul anonim insistă, în continuare, pe ideea de destin implacabil, conturând două personaje puternice, cu trăsături omeneşti de mare forță generalizatoare.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a sublinia zbuciumul eroului, poetul introduce, ca-n basme, elementul fantastic, dialogul cu Cerul, implorat s-o oprească pe Ana, de-a ajunge la locul jertfei: „Cât el o zărea / Inima-i sărea, / În genunchi cădea / Şi plângând zicea: / Dă, Doamne, pe lume / O ploaie cu spume, / Să facă pâraie, / Să curgă şiroaie, / Apele să crească / Mândra să-mi oprească, / S-o oprească-n vale, / S-o-ntoarcă din cale!»".

Invocaţia patetică, făcută pentru a doua oară divinităţii, pare să probeze că dragostea lui pentru Ana este acum mult mai puternică decât vocaţia creatoare: „Şi iar se-nchina, / Şi iar se ruga: / «Suflă, Doamne, un vânt, / Suflă-l pe pământ, / Brazii să-i despoaie / Paltini să îndoaie, / Munţii să răstoarne, / Mândra să-mi întoarne, / Să mi-o-ntoarne-n cale, / S-o ducă devale»!"

Şi tot ca-n basme, Dumnezeu îi ascultă ruga, făcând să se dezlănţuie de două ori stihiile. Cade mai întâi o „Ploaie spumegată / Ce face pâraie / Şi îmflă şiroaie". Mai apoi „Domnul se-ndura, / Ruga-i asculta / Şi sufla un vânt, / Un vânt pe pământ, / Paltini că-ndoia / Brazi că despoia, / Munţii răsturna, /". Însă dragostea dintre soţi e aşa de puternică, încât toate stihiile dezlănţuite n-o pot împiedica pe Ana să ajungă la destinaţie: „Iată pe Ana / Nici c-o înturna! / Ea mereu venea, / Pe drum şovăia / Şi s-apropia, / Şi amar de ea, / Iată c-agiungea"!

Caracter puternic, Ana dovedeşte că poate depăşi orice piedici, că-i cea mai devotată şi mai iubitoare dintre soţii. Ea, învingând aceste obstacole, este acum iniţiată, aptă de a deveni co-părtaşă la actul creator, alături de Manole.

Din punct de vedere artistic, observăm folosirea invocaţiei retorice, cât şi alcătuirea a două tablouri de natură prin hiperbolizare, procedeul compoziţional central fiind din nou enumeraţia. Se mai impun două observaţii: prin invocarea forţelor naturii, implorate să stăvilească drumul Anei spre construcţie, balada capătă un pronunţat caracter liric; totodată, acest admirabil tablou al naturii dezlănţuite, creat de poetul anonim, sugerează solidaritatea, comuniunea omului cu natura, motiv atât de des întâlnit în folclorul românesc. De data aceasta, ea vine în sprijinul lui Manole, aflat într-o atât de grea cumpănă. Sunt impresionante toate aceste versuri care ilustrează atât ruga lui Manole, cât şi dârzenia Anei care „mereu venea... / Şi s-apropia, / Şi amar de ea, / Iată c-agiungea"

Partea a IV-a cuprinde **punctul culminant** al baladei: Manole, învingându-şi durerea, o zideşte pe Ana, astfel reuşind să termine înălţătorul monument. Motivul central al acestui impresionant pasaj este cel al zidirii treptate.

În versuri de o impresionantă simplitate şi, cu simţul unei artei superioare, cântăreţul popular înfăţişează tragedia lui Manole şi a soţiei sale; dramatismul situaţiei rezidă în antiteza dintre aparenţă. „Iar Manea **turba**, / Mândra-şi săruta, / În braţe-o lua, / Pe schele-o urca, / Pe pod o

Scanned with OKEN Scanner

punea / Şi glumind zicea: / «Stăi, mândruța mea / Nu te spăria / Că vrem să glumim / Şi să te zidim»!" Ana, foarte încrezătoare, nu intuieşte grozavul zbucium din sufletul bărbatului ei şi nici ticăloşita bucurie a celorlalți meşteri, care „Mult înveselea / Dacă o videa," ea, dimpotrivă, „Se-ncredea / Şi vesel râdea". În vremea asta Manea „ofta" şi se apuca „Zidul de zidit / Visul de-mplinit".

O suită de diminutive reliefează duioşia şi dramatica stare sufletească a aceluia care-şi jertfeşte bucuria şi dragostea pentru reuşita artei sale. Zidurile o cuprind treptat pe Ana: „Pân' la costişoare (...) / Pân' la buzişoare / Pân' la ochişori / Încât, vai de ea! / Nu se mai videa, / Ci se auzea / Din zid că zicea: / «Manoli, Manoli, / Meştere Manoli! / Zidul rău mă strânge, / Viața mi se stinge»!"

Prin folosirea monorimei deschise, feminine (vi-dea, zi-cea; strân-ge, stin-ge) dramatismul creşte, iar cititorul „aude" vaerul răscolitor al Anei, participând sufleteşte la suferințele ei; interjecția cu încărcătură afectivă de compasiune, folosită măiestrit de poetul popular, („**vai,** de ea!") îl transportă într-un punct de tensiune maximă. Tragismul situației este transmis de cele trei patetice invocații ale Anei: „Manoli, Manoli, / Meştere Manoli! / Zidul rău mă strânge, / Trupuşoru-mi frânge»!", dar acceptă cu resemnare şi chiar cu seninătate zidirea ei rituală.

În timpul zidirii treptate se desăvârşesc profilurile morale ale celor doi eroi. Dacă Ana e caracterizată de o mare delicatețe sufletească, de oarecare naivitate, izvorâtă din dragostea ei profundă pentru meşter, Manole îşi dezvăluie acum stăpânirea de sine, tăria de caracter: el **„tăcea** / Şi mereu zidea / Zidul se suia", apoi „Manoli **turba** / Şi mereu lucra, / Zidul se suia"... Desăvârşind jertfa, zidurile se ridică şi mănăstirea este „Falnică zidire / Monastire naltă / Cum n-a mai fost altă". Meşterul e un om superior care, deşi jertfeşte deliberat ce are mai scump, înțelege necesitatea gestului său şi trăieşte o dramă de conştiință. Zbuciumul sufletesc teribil este reliefat prin felul măiestrit în care poetul anonim dozează creşterea valorii tensionate a verbelor: Manea „ofta", apoi „tăcea" şi-nsfârşit „turba", pe măsură ce soțioara lui, / Floarea câmpului!", dispărea treptat sub ziduri.

Deznodământul operei, cuprins în **partea a V-a,** conține ultimele patru motive: motivul conflictului feudal, motivul lui Icar, motivul copilului orfan şi motivul fântânii. Vodă, venit să admire minunea, porunceşte ca meşterii să fie lăsați să moară pe acoperiş, luându-li-se schelele. Aceştia îşi fac aripi din şindrilă, încercând să plutească în văzduh, dar se prăbuşesc şi mor. Moare şi Manole, nu înainte de-a mai auzi în zid vaierul Anei.

Față de versiunile sud-dunărene, creatorul anonim al baladei **Monastirea Argeşului** a adăugat o rezolvare originală, care nu este în afara operei: zborul lui Manole – care pune în relief o trăsătură specifică poporului român-aspirația de a realiza opere şi mai valoroase – şi

Scanned with OKEN Scanner

moartea sa tragică. Moartea îi redă, într-un anumit fel, soția pe care o sacrificase.

a) **Motivul conflictului feudal** are, în structura baladei, mai întâi o funcție **etică,** pentru că subliniază opoziția dintre idealul artistului genial şi egoismul conducătorului feudal; cel dintâi trăieşte imperios sentimentul autodepăşirii, este convins că poate realiza ceva superior.

Vodă, venit să admire mănăstirea, „O privea / Şi se-nveselea" pentru că era un unicat. El vrea să ştie dacă meşterii pot să mai zidească „Altă monastire, / Pentru pomenire, / Mult mai luminoasă / Şi mult mai frumoasă?". Aceştia „se mândresc" că pot „oricând" să zidească altă mănăstire „Mult mai frumoasă". Auzind acestea, Domnul „asculta", „pe gânduri sta", apoi „poruncea" să-i piardă pe meşteri: „Schelele să strice, / Scări să le ridice, / Iar pe cei zidari, / Zece meşteri mari, / Să mi-i părăsească, / Ca să putrezească, / Colo pe grindiş, / Sus pe coperiş".

Deci se impune o primă interpretare (la nivelul faptelor). Dând ordin să ridice schelele, Vodă sacrifică pe artistul genial, pentru că nu vrea să fie întrecut de un alt domnitor, printr-o ctitorie superioară ca frumusețe. Egoist, Domnul vrea să aibă singur gloria unei opere artistice neîntrecute.

Dar Vodă este el însuşi alesul divinității şi al destinului; hotărând moartea tuturor meşterilor, el vrea să împiedice săvârşirea unei noi jertfe, în cazul că s-ar (încerca) construi „Altă monastire, / Pentru pomenire." Fapt posibil deoarece cele relatate de povestirea mitică sunt repetabile.

La nivel compozițional, motivul conflictului feudal leagă expoziția baladei (motivul zidului părăsit) de deznodământul ei (cu motivul conflictului feudal) când opera, rod al dragostei şi al sacrificiului, este desăvârşită.

Din punct de vedere artistic, remarcăm prezența interogației retorice, a unor epitete sugestive (mănăstirea e mult mai frumoasă şi mai luminoasă, e „falnică zidire", „naltă" „cum n-a mai fost altă") şi a unei suite de verbe, care potențează emoția artistică, prin rostogolirea spre final a acțiunii („asculta", „pe gânduri sta", „poroncea", „să strice", „să rădice", „să părăsească", „să putrezească". De mare efect stilistic este şi plasarea în rima feminină a unor verbe sugestive şi îmbinarea lor cu dativul etic: „Să mi-i părăsească, / Ca să putrezească" / Versurile se disting prin armonia lor, prin sobrietate şi prin muzicalitate.

b) **Motivul lui Icar,** prezent în cadrul deznodământului, are înțelesuri proprii; el măreşte coeficientul de sacrificiu suprem cerut de opera de artă genială – („Opera de artă genială e paricidă", spunea G. Călinescu)

Moartea tragică a tuturor constructorilor are loc în ciuda faptului că ei încearcă să se salveze, construindu-şi „aripi zburătoare / De şindrili

Scanned with OKEN Scanner

uşoare", ca şi anticul Icar, sărind apoi în văzduh: „Dar pe loc cădea, / Şi unde pica / Trupu-şi despica".

Mitul lui Icar, prezent în toată Europa, este adiacent textului, dar exprimă milenara aspirație a omului de a-şi depăşi condiția, deschizându-şi noi drumuri prin aer.

Moartea lui Manole este nu numai urmarea dramatică a înfruntării dintre cele două orgolii, ci mai ales urmarea unei nevoi sufleteşti de a se uni, printr-o dispariție la fel de violentă, cu celălalt suflet, al Anei, cu care făcea un tot unitar, pentru că dragostea este mai puternică decât oricare alt sentiment şi dăinuie dincolo de viață şi de moarte. Când „bietul Manoli" încearcă şi el să se arunce în văzduh, se aude glasul „tânguitor şi năduşit" al Anei, care „greu gemea", fapt ce-i grăbeşte sfârşitul: „Cum o auzea, / Manea se perdea, / Lumea se-ntorcea / Norii se-nvârtea, / Şi de pe grindiş, / De pe coperiş, / Mort bietul cădea"!

Manole simbolizează pe artistul genial care se jertfeşte pentru creație. Moartea sa violentă îi înscrie opera în eternitate. Pentru el, actul creației este actul eliberării, iar până la înfăptuirea lui este posedat de nevoia de a se exprima pe sine într-o operă care tinde spre perfecțiune, de aceea el nu-şi poate ocoli destinul. El este alesul destinului, „unealta puterilor", cum zice L. Blaga, prin sacrificiul căruia se naşte o capodoperă, menită să dăinuie peste veacuri, un exemplar desăvârşit, întrucât înglobează în sine valorile spirituale ale artistului genial. De aici epitetul antepus „bietul" reluat de două ori.

c) Merită să fie semnalat **motivul copilului orfan,** existent în baladă. Ana zice în jeluirea ei: «Manoli, Manoli, / Meştere Manoli! / Zidul rău mă strânge, / Țâțişoara-mi plânge, / Copilaşu-mi frânge, / Viața mi se stinge»! Nu este mitul central al acesteia, dar merită să fie semnalat, pentru că apare în nenumărate variante şi de fiecare dată artistul popular îl învăluie într-o mare gingăşie. Există variante în care copilul, rămas acasă, urmează să fie îngrijit de toate elementele specifice peisajului național: brazi, vânt, soare etc. În varianta V. Alecsandri, episodul maternității Anei şi deci moartea copilului, măreşte coeficientul de sacrificiu cerut de capodoperă, dând, dragostei dintre cei doi soți, o rezolvare mitică, (ei sacrifică şi rodul iubirii lor)

În drama sa, **Meşterul Manole**, (1927, Sibiu), L. Blaga, plecând de la aceeaşi sursă, balada **Monastirea Argeşului,** elimină atât episodul căutării locului, cât şi motivul visului sau acest episod, al maternității Anei. L. Blaga stilizează balada, operând cu instrumentele teatrului modern şi obține un spor considerabil de dramatism.

Din punct de vedere artistic, semnalăm prezența diminutivelor şi a dativului etic („Țâțişoara-**mi** plânge / Copilaşu-**mi** frânge / Viața **mi** se stinge), ca şi prezența în rimă a unor verbe la prezentul etern: („strânge", „plânge", „frânge", „stinge") în jeluirea Anei; subliniem încă o

Scanned with OKEN Scanner

dată că ea a acceptat cu resemnare şi chiar cu seninătate zidirea ei rituală, ceea ce dă originalitatea variantelor româneşti ale baladei.

d) **Motivul fântânii** subliniază, la modul simbolic, personalitatea marelui meşter. El a rămas, de-a lungul desfăşurării acţiunii, mereu în centrul acţiunii. Cele şase versuri, care compun acest motiv, debutează cu o interogaţie retorică: „Iar unde cădea / Ce se mai făcea?" Izvorul care s-a ivit este „O fântână lină, / Cu apă puţină, / Cu apă **sărată,** / Cu lacrimi **udată!**" Versul scurt, de cinci-şase silabe, monorima feminină („li-**nă**"; „pu-ţi-**nă**"; „să-ra-**tă**"; „u-da-**tă**") şi epitetul simplu şi sugestiv, încheie admirabil şirul faptelor prezentate în această capodoperă folclorică.

Fântâna este, şi în acest pasaj, un simbol: al vieţii şi al creaţiei eterne. Moartea lui Manole este dătătoare de viaţă, chiar dacă apa ce izvorăşte acolo sugerează durerea, şi s-a născut din suferinţă, din lacrimile soţiei jertfite.

Balada populară **Monastirea Aregeşului** se distinge, după cum s-a putut observa, prin împletirea măiestrită a liricului cu epicul şi dramaticul (mai ales), prin portretistică, dar şi prin fineţea imaginilor artistice, prin armonia şi sobrietatea exprimării, prin muzicalitatea versurilor şi arta compoziţiei.

Folclorişti români şi străini, istorici literari şi stilişti au arătat că balada românească este net superioară altor creaţii din punctul de vedere al echilibrului şi expresiei artistice, dar şi datorită conţinutului său mitic şi metafizic: (D. Caracostea, L. Şăineanu, M. Eliade, L. Blaga etc.)

Savantul croat Skok observă că în toate variantele româneşti meşterii sunt consideraţi nişte fiinţe ieşite din comun, iar „Manole este un geniu care comunică cu divinitatea". După Skok, chiar numele lui Manole ar confirma originea românească a baladei. (În Grecia, numele lui Manole este simbolul însuşi al arhitectului; în Turcia acest cuvânt reprezintă pe „mimar", arhitect, asimilat apoi de macedo-români)

Aşadar, în varianta românească, accentul cade pe drama meşterului Manole. De fiinţa şi acţiunile sale se leagă cele mai mari nenorociri: lui i se cere să-şi sacrifice soţia, nu celorlalţi zidari; el este alesul divinităţii. Dar iubirea ce-i leagă pe cei doi soţi e aşa de puternică, încât vibrează întreaga natură care, solidară cu Manole, pune grele piedici în calea soţiei. Acum balada capătă un pronunţat caracter liric. Poetul anonim a creat cele două admirabile tablouri ale naturii dezlănţuite, de o mare valoare estetică, toată balada fiind o adevărată culme a măiestriei lirice.

În varianta G. Dem. Teodorescu, soţiei îi ies în cale „lupoaica turbată cu gura căscată, cu limba-nfocată" şi scorpia oribilă şi băloasă; în varianta V. Alecsandri, sunt invocate forţele naturii ca să-i stăvilească Anei drumul spre construcţie: se pornesc nestăvilite şuvoaie de apă şi uraganul care rupe copacii. Dar nimic nu poate să egaleze devotamentul şi grija Anei faţă de soţ; ea înfruntă toate primejdiile, deoarece dragostea pentru Manole o apără. O ajută tăria credinţei. Ea este

Scanned with OKEN Scanner

personajul feminin cel mai de preț, e unică, de aceea ei i se cere sacrificiul. Ana este un personaj pe măsura eroului principal; un suflet atât de curat, încât nu poate să creadă că zidirea este o jertfă reală şi se amăgeşte cu iluzia jocului. Şi, învingând piedici atât de grele, este ea însăşi inițiată, aptă să participe la actul creator.

Văzând c-a încercat zadarnic să se opună destinului, Manole o urcă pe schele şi o zideşte. Iar Ana nu se revoltă nici în clipa morții, nu condamnă, nu blestemă, ci imploră stins: „Manoli, Manoli, / Meştere Manoli"... Eroul plânge, dar lucrează febril, el este „unealta puterilor", alesul divinității. Şi astfel răsare o minunată operă de artă. Dar odată sacrificiul sfârşit, în noi coboară un aer de mare tristețe, de destin tragic. Deşi, acceptându-şi cu resemnare zidirea rituală, Ana îşi va urma existența după moarte, dar nu în corpul ei fizic, ci în corpul cel nou, al bisericii-mănăstire. Ea devine co-părtaşă la actul creator, alături de Manole, intrând în mit şi cucerind eternitatea.

Meşterul Manole este un om superior, simbolul artistului genial, care jertfeşte deliberat ce are mai scump, trăind o dramă de conştiință. În varianta românească, abia după terminarea zidirii, începe pentru meşter o nouă tragedie, nemaicunoscută variantelor sud-dunărene, conflictul cu Vodă, zborul de Icar al lui Manole şi moartea sa violentă. El devine un personaj mitic (e socotit ființă sacră).

Mircea Eliade arată că povestirea în continuare a soartei lui Manole întregeşte în chip revelator balada; Manole îşi regăseşte soția în singurul mod care îi mai era îngăduit, şi anume printr-o „moarte violentă".

Deci balada românească nu e numai superioară din punctul de vedere al echilibrului şi expresiei artistice, ci şi „datorită conținutului său mitic şi metafizic" (...) deoarece **Monastirea Argeşului redescoperă sensul metafizic al mitului creației, în care e prezentă jertfa de sine:**

„Balada românească este ea însăşi **un produs folcloric de tip cosmogonic"**, deoarece jertfa zidirii „este o imitație omenească a actului primordial al creației Lumilor," scrie M. Eliade, în **Comentarii la legenda Meşterului Manole.**

Zborul de Icar al meşterului, atât de tragic încheiat, era singurul mijloc de a-şi regăsi soția printr-o „moarte violentă", care i-a îngăduit să existe pe acelaşi nivel cosmic în care exista şi ea. Ana trăieşte în mănăstire, în sensul că mănăstirea însăşi alcătuieşte trupul ei: Singura posibilitate de a reuni pe cei doi soți era „moartea violentă", a meşterului, moarte rituală ce prelungeşte existența dintre acelaşi nivel cosmic unde îşi continuă existența soția lui: ea, cu un corp arhitectonic; el, cu unul de apă curgătoare. Înlănțuirea lor era acum realizată într-un alt nivel cosmic, unde circuitul se face mai lent, atât de lent încât pare ochilor omeneşti perenitate.

Creația, aşadar, este un proces organic şi ritual în acelaşi timp, căci numai din ce e „viu" se poate face un lucru „viu", dar „viața" aceasta

Scanned with OKEN Scanner

nu poate fi transmisă decât printr-un sacrificiu, iată înțelesul integral al acestui mit românesc de o incontestabilă superioritate.

În concluzie, în balada **Monastirea Argeşului** se cuprind câteva mituri esnțiale:

1. Mitul jertfei zidirii – „o imitație omenească a actului primordial al creației Lumilor", devenit mitul estetic al poporului român.
2. Mitul copilului orfan.
3. Mitul lui Icar.

Legenda Meşterului Manole, şi prin ea motivul atât de generos şi de universal uman al sacrificiului suprem, a ispitit pe mulți scriitori români. Într-o scrisoare manuscrisă către profesorul sibian Petre Drăghici, însuşi Lucian Blaga dădea o listă a principalelor lucrări apărute, „piese româneşti despre Meşterul Manole: Carmen Sylva, Antonescu, Davidescu, Maniu, Eftimiu, Maior, Goga, Iorga şi poate şi altele. N-am citit decât pe a lui Maniu care are multă poezie, dar n-are şira spinării şi ocoleşte orice conflict dramatic".

Motivul jertfei zidirii s-a pretat, după cum vedem, la numeroase transfigurări artistice, iar o comparație mai amplă asupra diferitelor lucrări s-a făcut mai de mult. Octav Şuluțiu, încă din 1938, emitea nişte judecăți de valoare asupra operelor dramatice mai reprezentative, comparându-le cu drama lui Blaga **Meşterul Manole**, şi socotită până astăzi o capodoperă:

„Am avut un meşter Manole fad, într-o atmosferă istorică, al lui N. Iorga. Un alt meşter Manole idealizat, aureolat, al lui Adrian Maniu. Altul a fost un meşter Manole zidar şi mahalagiu, purtat de zgomote de dobe şi trâmbițe şi urlete de copii de țâță, al lui Victor Eftimiu. Iar ultimul, în fine, a fost un meşter Manole în frac, cu, pe deasupra hainelor, un halat alb şi tăindu-şi visul în piatră, al lui Octavian Goga. Nici unul n-a ştiut să mulțumească deplin adevărata cerință a legendei, şi a trebuit să aşteptăm pe Lucian Blaga, care ne-a dat nu numai o operă de artă incontestabilă, dar tocmai, din acest motiv a epuizat subiectul pentru oricând". (Octav Şuluțiu **Pe margine de cărți**, 1938)

Reținem, din afirmațiile criticului Octav Şuluțiu, aspectul cu totul original, în comparație cu o întreagă tradiție, al interpretării mitului jertfei supreme în opera dramatică blagiană. Şi putem adăuga listei autorilor amintiți mai sus şi pe alți dramaturgi din epoca modernă (Horia Lovinescu, **Moartea unui artist**) fără ca unicitatea dramei lui L. Blaga să aibă de suferit. Şi asta pentru că, aşa cum declara scriitorul (şi filozoful) într-un interviu din 1929, în piesa sa **Meşterul Manole** a dat legendei perspectivă mitică, prin aceea că şi-a limitat atenția asupra motivului jertfirii: „În legenda populară a Meşterului Manole, cred că s-au suprapus în realitate două legende: întâia e legenda jertfirii ființei omeneşti, iar a doua conflictul lui Vodă cu Manole pe motivul că ar intenționa să clădească o biserică şi mai frumoasă. Eu

Scanned with OKEN Scanner

am simplificat legenda, ridicând-o la valoarea de mit închipuit ca tragedie a jertfei".

Mare personalitate a culturii române, dramaturgul şi filozoful L. Blaga a dat poporului său o operă artistică amplă, însumând zeci de volume de poezie, de aforisme, de piese de teatru, în care şi-au găsit o tratare originală şi alte mituri, cum ar fi mitul lui „Isus Pământul" (în piesa **Tulburarea apelor**), mitul „Marelui Orb" (în piesa **Zamolxe**) mitul „Copilului orfan" (din **Cruciada copiilor**), mitul potopului (în **Arca lui Noe**), mitul „Țării" (în piesa **Avram Iancu**) etc.

Am revenit cu aceasta la afirmația lui G. Călinescu, făcută anterior, că, în literatura română „încearcă să se ridice" şi alte mituri, îmbrățişând „domeniul religiosului". Piesele lui L. Blaga asta şi sunt: o constelație de mituri. Şi câteva din ele sunt adevărate capodopere, meritând a fi citite: **Zamolxe, Meşterul Manole, Cruciada copiilor** sau **Avram Iancu.**

Vom încheia considerațiile de față apelând iarăşi la o prețioasă afirmație a lui Mircea Eliade (în **„Comentarii la legenda Meşterului Manole"** – 1943), care, referindu-se la drama meşterului Manole, sublinia că balada conține ideea arhaică a morții creatoare: „Românii, ca şi vecinii din sud-estul Europei, şi-au regăsit în acest mit central al «morții creatoare» propriul lor destin". El arată că cele două creații capitale ale spiritualității româneşti – „poartă în miezul lor o valorificare a morții". Dar, prezența morții nu este negativă nici în **Miorița,** nici în **Meşterul Manole;** moartea din **Miorița** este o calmă reîntoarcere «lângă ai săi», iar în **Meşterul Manole** identificăm o concepție eroică şi bărbătească a morții. Arătând că aceeaşi concepție despre moarte o aveau şi strămoşii geto-daci ai românilor, că geții „nu se temeau de moarte, pentru că socoteau că nu mor, ci numai schimbă locuința", M. Eliade conchide: **„Este,** fără îndoială, o viziune proprie acestui grup etnic geto-trac, pe care antichitatea îl prețuia, şi căruia numai vicisitudinile soartei şi poziția lui geografică nu i-au îngăduit să joace rolul pe care-l merită în istoria universală".

DICȚIONAR DE SINONIME

MĂNĂSTIRE s. (BIS.) (reg.) mănăstire, (înv.) sobor, (ASTRON.) mănăstire, MĂNĂSTIRESC adj. (BIS.) călugăresc, monahal, monahicesc

DICȚIONAR EXPLICATIV

MĂNĂSTIRE (sl.) s.f. Aşezământ religios în care trăiesc, după anumite reguli ascetice, călugări sau călugărițe; ansamblu de clădiri care alcătuiesc un astfel de aşezământ (biserică, chilii, paraclis, arhondaric, trapează, ateliere pentru obiecte religioase, anexe gospodăreşti etc.)

Scanned with OKEN Scanner

MEŞTERUL MANOLE

de *Cezar Bolliac* (1813 –1881)

Manole, Manole,
Meştere Manole,
Zidul rău mă strânge,
Ţâţişoara-mi curge.
Copilaşu-mi plânge.
Manole, Manole!

Vara toată stau la muncă
Meşteri câţi în ţară sunt;
Iarna lucrul tot se strică,
Osteneala merge-n vânt.
Toată lumea e-n veghere
Şi se miră în tăcere.

Negru-Vodă porunceşte
Şi să jură-n Dumezeu:
Sau că zidul se-ntăreşte,
Sau că mor cum e mai rău;
Căci e chiar o dievolie
Mânăstirea să nu ţie.

Meşterii se-nfiorară
Şi-ncepură-a se gândi
Cum să facă să nu moară,
Căci ei mâine n-or mai fi.
Negru-Vodă ce vorbeşte
Negreşit că se-mplineşte.

Meşterul Manole-ncepe
Iscusit a le vorbi;
Căci el singur se pricepe
Ce ispită poate fi
De ce surpă peste gloată
Ce-au lucrat o vară toată.

„De cuvânt să am eu parte,
Meşteri buni, mă ascultaţi!
Omenie aibă foarte
Fiecare dintre fraţi;
Cere zidul o muiere,
Ca să-i fie-ntemeiere!

Mâine-n zid să se zidească
Măcar care din femei,
Ce va fi să se ivească
Cu merinzi, la soţul ei!“
Meşterii se spăimântară
Ş-ochii-n jos cu toţi lăsară.

„Staţi pe loc! şi fără frică,
Cu credinţă să juraţi!
Că din voi nici unu strică
Fapt-aceasta ce-apucaţi!
La primejdia obştească,
Trebuie unul să jertfească.

Sufletu-i să se unească
Cu al ludii la un loc,
Şi ţărâna-i n-o primească
Nici pământ, nici vânt, nici foc!
Blestemat fie-n vecie
Cel ce-o spune la soţie!“

Ei cu toţii se jurară
Cum că taina nu o vând
Şi apoi se-mbrăţişară,
Făr-a zice vr-un cuvânt;
Dar, sunt mulţi dă-i fără frică
Ce-astăzi jură, mâine strică.

Scanned with OKEN Scanner

Cu nevasta fiecare
Începu a se vorbi,
Să nu vie cu mâncare
Până seara va murgi.
Dar Manole-a ei venire
O lasă la norocire.

Meşterii se mai adună
Până-n ziuă, la zidit;
Ş-ucenicii împreună
Toți cu toții au venit!
Însă tuturor l-e frică
A zidi, căci iar se strică.

Soarele către amiază
Începu a-nainta,
Şi Manole-atunci s-aşează
De unelte a-şi căta:
„Frați, începem a zidi,
Căci suntem în miazăzi.

Puneți mâna pe mistrie,
Calfe, ucenicu idem,
Căci se vede o soție
Nu şti-a cui din câți suntem".
Calea toți a ațintară,
Dar pe loc s-astâmpărară.

Căci e Uța, credincioasă
Meşterului cel cinstit.
Ce soția-i cea frumoasă
La frăție a jertfit.
De când ea se măritase
Un an numai apucase.

O luă de mână-ndată
Şi pe zid o îndreptă;
Cum să stea apoi i-arată
Ş-a zidi se apucă
Fie dragoste sau frică,
Ea cuvântul nu i-l strică.

Ceilalți meşteri în mirare,
Toți cu groază îl privesc.
Şi stau toți în depărtare,
Căci aproape nu-ndrăznesc,
Când el dulce îi vorbeşte
Şi cu grabă o zideşte.

„Astă glumă nu e bună,
Manole, iubitul meu;
Te gândeşti că sunt mumă
Şi să cresc pe fiul tău".
Dar Manole tot glumeşte
Şi cât poate se grăbeşte.

Pân'la piept el o zidise,
Şi ea dulce îi cânta,
Zidul tare o strivise,
Şi ea-n lacrămi înota.
Dar acum se isprăveşte
Zidul mai o covârşeşte.

Asta fuse lecuirea
Zidul d-a putea ține;
Şi d-atuncea mânăstirea
Încetă d-a mai cădea.
Vânt, cutremur n-o sminteşte,
Uța-n zid o sprijineşte.

Negru-Vodă cheltuise
Toat-averea, să credeți,
Şi-ncă nu se isprăvise
Mânăstirea ce vedeți.
Se boceşte ca muierea
Şi Manole îi tot cere.

Doamna Despa atunci scoate
Din urechi ai săi cercei:
„Na, Manole, de se poate,
Prinde tu ce ştii pă ei,
Numai vezi de aureşte
Mânăstirea ş-isprăveşte".

Scanned with OKEN Scanner

Când Manole de pe cruce
Darul merse de-şi luă,
Dan şi laşu-ncet se duce,
Scara-n mii că sfărâmă.
Pizma tot la rele naşte
Şi pe fraţi îi vrăjmăşaşte.

Meşterul în turburare
Aripi îndată-şi lucră,
S-avântă cu o zburare
Ş-uite colo mi-ţi pică.
Stana lui cea mărmurită
Ne dă apă lămurită.

BALADA STRĂMOŞILOR

de *Alexandru Davila* (1862–1929)

Dormiţi în morminte tăcute,
Sub dâmburi sădite cu flori,
Sub pânza curatei ninsori,
Sub umbrele liniştei mute...
Păzită de paznici pioşi,
Sunteţi a moşiei comoară;
Vă fie ţărâna uşoară!
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Cu Gherghiţa, Baia, Rovine,
Nicopol, Grumaji, Războieni,
Cu vadul din Călugăreni,
Cu roşiile branişti Cosmine
Crestat-aţi prin veci neguroşi
Răboj în istoria lungă!
Creştă şi „Curcanul“ o dungă!
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Voivozi, logofeţi, bani şi vornici,
Spătari, pârcălabi şi cluceri,
Ţărani, ori moşneni, ori boieri,
De-a neamului datină dornici,
Cu toţi deopotrivă vânjoşi
Stropit-aţi cu-a sângelui rouă
Moşiile voastr-amândouă...
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Ne-aducem, ne-aducem aminte!
Căci piatra cu cruce şi corb
E cartea din care se sorb
Credinţa-n menirile sfinte
Lăsate de morţii faimoşi,
Şi dragostea – dulce povară –
De lege, de domn şi de ţară...
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Şi dacă pe lespedea frântă
Pomelnicul vostru s-a şters
De vremi şi de-al gloanţelor mers,
Culesu-l-a doina şi-l cântă
Bătrânilor codri, pletoşi,
Ce scutură-n orice dumbravă
Un freamăt de-a munţilor slavă...
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Scanned with OKEN Scanner

BISERICA LUI HORIA

de *Ion Pillat* (1891–1945)

Mai stai visând la munții ce şoimi şi aur poartă?
Pe vale Arieşul şoptind îl mai auzi?
Pribeagă lângă Argeş, vădană printre duzi,
Biserică pustie şi fără brazi la poartă.

Cioplită din puterea molidului şi din
Credința strămoşească legată-n bârna dură,
Ce meşter vechi, de țară, cu greaua lui secură
Ți-a hotărât altarul lui Horia destin?

În jurul tău cresc duzii cu fragedă verdeață
Şi iarba crudă-ntinde la soare plase verzi,
Să prindă rândunele de umbră. Tu îți pierzi
Deasupra lor, în frunze, clopotnița-ndrăzneață.

Pe morții tăi zadarnic îi mai aştepți, şi nici
Un preot nu-ți mai cântă, bătrân, din psaltichie...
Dar azi, cu primăvara, cerească şi pustie,
Slujeşti botez la granguri şi nuntă la furnici.

ROMÂNIA PITOREASCĂ

de *Alexandru Vlahuță* (1858-1919)

Pe Argeş. Curtea-de-Argeş

...În amurg sosim la Curtea-de-Argeş. Cine-ar mai zice azi că acest orăşel retras, liniştit, cu căsuțele lui joase, împrăştiate pe coasta unui deal, a fost odinioară capitala țării! Nimic – nici măcar ruinele nu i-au mai rămas din vechea-i mărire. În jurul Bisericii Domneşti, unde se odihnesc oasele primului nostru voievod, Radu Negru, de-abia se mai văd din bălării urmele vechiului palat al Basarabilor. Şi, totuşi, călători din toate părțile lumii se abat cu drag prin părțile acestea. Ei vin să vadă minunata clădire care întrupează visul voivodului-artist de-acum patru sute de ani. În mijlocul unei lunci, ce se aşterne puțin mai sus, pe malul stâng al Argeşului, la poalele Carpaților, ca din vrăjirea unor basme, răsare uimitor de frumoasa, cu turlele ei zvelte aurite, încinsă cu brâie albe sculptate în piatră, strălucitoare ca un juvaier, mândra biserică a Curții-de-Argeş. Ridicată pe la începutul veacului al şaisprezecelea de înțeleptul şi cuviosul domn Neagoe Basarab, stricată apoi de vreme, de

Scanned with OKEN Scanner

foc şi de cutremure, ea a fost din nou întemeiată şi împodobită după vechile-i izvoade (...) zidită toată în piatră, îmbrăcată ca într-o rețea de sculpturi migălite cu o rară măiestrie, clădirea întreagă pare c-ar fi dintr-o singură bucată, şi, ori din ce parte-o priveşti, îți înfățişează o desăvârşită armonie de linii şi de proporții. E fără îndoială una din cele mai frumoase biserici ale Răsăritului creştin. Vechea legendă spune că meşterul Manole, pentru ca s-o poată isprăvi, a trebuit să-ngroape de vie în zidurile ei pe buna şi scumpa lui soție, vrând înțelepciunea poporului să ne arate cu aceasta câtă jertfă şi tărie de suflet se cere unui om ca să poată duce până la sfârşit o aşa de grea, o aşa de măreață şi de minunată lucrare. În fața bisericii, pe partea cealaltă a drumului, e vestita şi binecuvântata cişmea, numită „Fântâna lui Manole".

Puțin mai la deal, în marginea luncii, e aşezat palatul episcopiei de Argeş, reînnoit o dată cu biserica. De la una din ferestrele acestui palat îmi las privirea-n jos, pe valea adormită sub farmecul lunei. Noaptea e limpede şi răcoroasă. Peste toate domneşte o linişte care te-ndeamnă la visuri. Numai Argeşul, călător fără odihnă, trece hăulind pe spintecătura văilor, şi undele lui vorbesc într-una, când mai tare, când mai încet. Vorbesc undele lui de măreția şi frumusețea Negoiului, din coapsa căruia au izvorât, de codrii lui deşi, adânci, nestrăbătuți, unde fiarele şed fără frică tolănite-n luminişuri ş-ascultă ca omul cântecul privighetorilor, unde muşchiul e moale ca perna de puf, şi izvoarele, albe ca spuma laptelui, şi brazii aşa de-nalți, că-ți cade căciula din cap când stai să te uiți la vârful lor. Vorbesc undele Argeşului de strășnicia stâncilor de la Chei, pe care le-au biruit şi le-au lăsat în urmă ca pe nişte cetăți dărăpănate, vorbesc de comorile pământului acestuia îngrăşat cu sângele atâtor viteji, de mândrețea plaiurilor, de rodnicia păşunilor şi holdelor pe care le scaldă, de turmele pe cari le-au adăpat, de chiotele ciobanilor şi de tânguirea dulce-a doinelor, pe cari le-au ascultat, cu drag în lunga şi zbuciumata lor călătorie.

SUCEVIȚA

de *Nicolae Iorga*

Deocamdată nu pot face altă decât să pătrund în pridvor şi pronaos. Cel dintâi e făcut în chip original, neobişnuit nici înainte, nici pe urmă în bisericile Moldovei şi luat, poate, prin înrâurirea stăpânirii lui Simion Movilă în Muntenia, din această țară. El e alipit la clădire, privind spre poartă şi dând astfel o intrare laterală: are trei deschideri, dintre care una e uşa, iar celelalte două, fereştile, toate din arcuri sfărâmate. Din el se trece printr-o uşă cu aceleaşi arce sfărâmate, obişnuite, mai ales după 1500, şi care încadrează aici şi deschizătura fereştilor, în

Scanned with OKEN Scanner

pronaosul frumos zugrăvit, unde dorm în dreapta morții încununați, pe când locurile copiilor lor, o fetiță a lui Ieremia şi o fetiță a lui Simion, Zamfira şi Teodosia, sunt la o parte.

Mormintele lui Ieremia şi Simion sunt acoperite cu lespezi mari de marmură, măiestru săpate, care sunt puse pe înalte mese de piatră. Simion şi-a primit încă de la început această grea podoabă din urmă, prin îngrijirile soției lui, Marghita, care a fost mama vestitului, învățătorului Petru Movilă, lumină a Răsăritului slavon. Mai târziu numai, un credincios boier al Ieremiei, un stolnic al lui, şi-a amintit cu duioşie şi recunoştință de stăpânul răposat şi i-a pus o marmură întru toate asemenea cu a fratelui. De aceea cred că Ieremia, mort cel dintâi, e aşezat mai aproape de mijlocul încăperii, pe când Simion stă de către părete.

Chipurile lui Ieremia şi Simion se văd pe acoperământele cele vechi ale mormântului fiecăruia, ce sunt păstrate acum în dulapuri de sticlă. Cu fir de aur şi de argint, pe mătasă roşie, s-a făcut un Ieremia bărbos, cu falca de jos scoasă înainte, cu nasul subțire – sprâncenat şi boldit, gras, fălcos, trufaş. Simion e înfățişat ca mort, cu ochii închişi, mâinile pe piept, fața slabă, cu barba mică, neagră. Haina împărătească de aur îl învăluie ca un giulgiu. Pe cap n-are cuşma luptătorului, căciula straşnică a lui Mihai Viteazul, ca Ieremia – care, cu aceeaşi căciulă, a fost învins totdeauna – ci coroana împăraților.

La dreptul vorbind, mănăstirea e a lui Ieremia, mântuită cu totul numai în domnia lui, deşi începută de multă vreme cu zloții de aur ai tuturor fraților. Când pătrund mai târziu în naos, luminat de trei fereşti la stranele rotunjite în abside şi prinse pe dinafară între două contraforturi, lumina bucuroasă a lunii Paştilor de april iveşte frumusețea vechiului alai domnesc, zugrăvit pe păretele din dreapta – pentru pomenirea şi prin chipuri a ctitorilor. În cap stă Ieremia, încruntat, în haine arhiereşti de mătasă roşie, cu guler alb şi mânecare roşii – ca şi podeaua mormântului – frumos, ochios, sprâncenat şi bărbos. Dreapta lui întinde către Mântuitorul, ca prinos, clădirea bisericii, din care nici un amănunt nu s-a schimbat până astăzi. Stânga i se razimă pe creştetul copilului Constantin, încă mărunțel, venit pe urma fetelor. Cea mai mare dintre ele se vede în veşmânt numai de aur, tot încoronată – pe când domnițele vechi n-au decât cercurele de mărgăritare – lângă tatăl ei. Frumoasă, tânără, foarte asemenea cu Ieremia, se vede maica lui, Maria; de supt coroană, scapătă în valuri un văl alb, rochia e de brocart de aur pe roşu, tivite cu dungi de aur, prin care trec, la mijloc, trei cususturi negre. Elisaveta – Ilisafta – doamna Ieremiei, femeie lacomă de putere şi pedepsită în cel mai crunt chip pentru neogoita ei râvnă de stăpânire, răsare acum, țiind în mână crucea evlaviei. O şuviță de păr bălan mărgeneşte fruntea albă deasupra minunaților ochi negri, şi un văl de mătasă roşiatică se coboară în jos pe umerii ei. Şi prin frumuseță, ea era dintre cele care risipesc împărățiile şi pier supt ruinile lor. Apoi

Scanned with OKEN Scanner

şiragul urmează prin capete oacheşe cu ochii mari, coborându-se tot mai jos – fetele celelalte ale acestor soţi: Maria, Ecaterina, Zamfira, Stana, cu cercei de aur mici în urechiuşe şi cozile lăsate pe spate. Între ele se află un frate mort mai demult, Alexe, băieţaş cu părul creţ supt aurul coroanei.

Între multele odoare lăşate de Ieremia, cruci de abanos, iconiţe de fildeş alb, nespus de răbdător lucrate, tăvi, anafornite, se află şi cărţile cele scumpe, prinse în legături, unele mai vechi decât cuprinsul, cu ţesături de lanţuri şi plăci de argint lucrat cu ciocanul. Una, din hârtie, vine de la Neagoe-vodă munteanul; o alta, cea mai frumoasă, a fost făcută supt Ieremia, poate de meşterul miniaturist încondeietor care a fost mitropolitul Anastasie Crimca. Aproape fiecare foaie are câte o mărunţă scenă în colori strălucitoare, închipuind fapte din scriptură. Într-un loc vezi iar pe Ieremia, cu maică-sa, cu doamna, cu o fată, al cării nume nu s-a scris, şi, acum, cu trei băieţi: Constantin, Alexandru şi micuţul Bogdan, lucraţi fin cu condeiul muiat în colori.

Constantin a fost domn şi a pierit înecat în Nistru când îl duceau tătarii cari-l robiseră; Alexăndrel s-a împărtăşit şi el de domnie, dar, într-o zi nenorocită din anul 1617, el fu prins, cu mezinul Bogdan, şi dus în tabăra lui Schender-paşa; iar împreună cu copiii şi mama lor desnădăjduită, Doamna Ieremiei, mândră poruncitoare, învinuită că ar fi dat otravă cumnatului Simion numai ca ea, fiii ei, trupul şi sângele ei, să domnească, suferi în tabăra păgână cea mai mare ruşine. „Boieri, boieri, ruşinat-m-au păgânul", strigă ea a doua zi înaintea celor veniţi să vadă cum pleacă în robie la Constantinopol aceea care-i stăpânise. Ea îşi tăie cozile în semn de nemărgenită durere şi le trimise prin cine ştie ce credincios la Sucevita, unde ele se păstrează încă – o mare viţă de păr castaniu-deschis, într-o cutie de aur, la policandru. Cutia se deşurubează şi se deschide, şi încă o dată părul moartei străluceşte în lumina făcliilor ca un şarpe, şarpele gâlcevii şi al vrăjmăşiei, răpus.

Dar gândul la isprăvile crunte ale acestei femei cu voinţă tare piere îndată înaintea închipuirii nenorocirii ei fără de mărgeni, prinderii, pângăririi, aruncării în haremul unui agă, unde s-a sfârşit aceea care trebuia înmormântată aici creştineşte, lângă soţ, lângă fiică, lângă strălucitorul ei chip bălan de tinereţă – stropită de lacrimile copiilor. Şi ochii urmăresc cu duioşie firele strălucitoare ale părului frumos, prinosul de evlavie, de căinţă, de durere, care e şi o jertfă de frumuseţă...

Popor curat şi mândru, cu inima deschisă şi bună, popor evlavios şi darnic, popor de muncă şi de cuvânt, mlădiţă puternică a vechilor ostaşi – neamurile nu te vor sfărâma lesne!

Scanned with OKEN Scanner

13

UN OM NĂCĂJIT
de Mihail Sadoveanu (1880-1961)

E o limbă ireală, cum se cuvine unei lumi ieşite din ea, o adevărată creaţie, amestec original de Neculce, grai ţărănesc, ardelenesc, chiar muntenesc, limbă cultă şi limbă bisericească, fără nici o asemănare cu izvoarele ei parţiale. Frazele curg vrăjite într-o savuroasă monotonie liturgică, împrumutând realitatea lor lumii vizibile.

G. Călinescu

Mihail Sadoveanu a scos la lumină, în mii şi mii de pagini, durerile poporului din care a făcut parte, „sufletul acestor oameni ai tristeţii şi ai suferinţei". Cu prilejul sărbătoririi a şaptezeci de ani de viaţă, răspunzând laudelor ce i se aduceau, artistul mărturisea: „Dacă tot ceea ce s-a spus aşa de frumos şi de atingător despre opera mea este expresia unor adevăruri, dacă am izbutit să dau ceva valabil neamului meu, apoi toate laudele, pe care le primesc cu recunoştinţă, vreau să le întorc **umiliţilor** şi **ofensaţilor** vieţii, acelora care s-au petrecut ca frunzele şi florile anotimpurilor şi care, totuşi, mi-au transmis depozitul sufletului lor, ca să-l pun în faţa lumii... mărturie pentru nedreptatea imensă pe care au suferit-o şi pentru crima săvârşită asupra lor de către asupritori... Încredinţarea mea că acestui popor i se cuvin toate laudele dumneavoastră este desăvârşită şi absolută. Eu nu sunt decât instrumentul durerii lui"...

Niculăeş al lui Dumitru Onişor, „băieţelul care abia intrase în a opta primăvară a vieţii lui", este unul dintre „**umiliţii**" şi „**ofensaţii**" vieţii despre care vorbea Sadoveanu. Deşi este doar o frântură de existenţă, cât o „şchioapă" de mare, prin suferinţa sufletului său şi prin maturitatea comportării, el este un adevărat „**om**" apăsat de necazuri. Suferinţa unui copil este de două ori durere şi ea impresionează ca atare. De aceea paginile acestei povestiri (schiţe), publicată, pentru prima dată, în 1914, în revista **Viaţa românească** (iar mai apoi, în 1928, în ciclul **Umbre**) se citesc aproape printre lacrimi.

Titlul realizează primul acord al tonalităţii, în general dureroase, a textului. Scriitorul ne propune imaginea **unui om**, a cărui viaţă este „cu necazuri împrejmuită" (într-o altă povestire, tot un „umilit" exclama:

Scanned with OKEN Scanner

„Casa noastră este cu paie acoperită şi cu necazuri împrejmuită"). **Un om**, un matur deci, pentru ca, numai după câteva rânduri, să constatăm că **acesta nu** este decât un **copil. Contrastul**, construit cu simplitate, dar cu ecouri profunde, este generator de **compasiune**. O simțim în vorbele şi în gesturile naratorului (care se confundă, de fapt, cu scriitorul) şi o simțim tremurând şi în sufletele noastre. Şi, bineînțeles, suntem curioşi să-l cunoaştem pe acest „**om**".

În **expoziția** textului literar, Sadoveanu deschide **concertul** de frumusețe întristată, pe care îl realizează povestirea, cu o **descriere** ce funcționează – aşa cum se întâmplă în general în creația acestui „Ştefan cel Mare al literaturii româneşti" – „ca o cutie de rezonanță" a sufletului omenesc. Auzim, simțim, vedem: „Trei zile bătuseră vânturi sunătoare de la miazăzi, pământul se zbicise, şi-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben cornii"... Invitație, aşadar, de a păşi în orizontul vieții mereu renăscânde, de a te lăsa cuprins – până la copleşire – de efectele ei misterioase...

Şi, dintr-o dată, fără nici un fel de altă legătură – pentru că este în ordinea **firescului** ca într-un asemenea cadru **omul** să nu lipsească – el îşi face apariția, scriitorul adăugând: „Băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onişor ieşise cu şase oi la mugurul proaspăt al primăverii"...

Rămânând cu privirea pe această **apariție**, ce va constitui centrul de interes al întregii povestiri, aflăm – printr-o prezentare făcută în mod direct de către narator – că: „Era un copilaş palid şi mărunțel" şi că „târa pe pământul ravăn nişte ciubote grele ale unui frate mai mare". Puține cuvinte – multiple semnificații!... Va să zică „era un copilaş palid şi mărunțel"... Diminutivele: „copilaş" şi „mărunțel", ca şi adjectivul „palid" sugerează, doar ele, o lume întreagă, ale cărei coordonate esențiale se numesc: pe de o parte – suferință, obligație de a intra în vâltoarea vieții mult prea devreme, iar pe de alta – compasiune sinceră din partea povestitorului, care, întregind prezentarea personajului, adaugă elemente ce ne indică cel puțin **sărăcia** din numeroasa familie în care acel copil se născuse şi trăia: „**târa** pe pământul ravăn nişte ciubote **grele** ale unui frate mai mare"...

Portretul lui Niculăeş se completează cu alte elemente referitoare atât la înfățişarea **fizică**, precum şi la **stările sufleteşti** ale copilului, mai ales: „Ridică spre mine ochii **trişti**, învăluiți ca-ntr-o umbră cenuşie – precizează scriitorul – şi-şi scoase, cu anevoie, din cap pălărioara **veche, pleoştită ca o ciupercă**. Îmi dădu bună-ziua c-un glas **moale**, în care parcă **suna o suferință timpurie**; apoi, acoperindu-se, ridică deasupra oilor toiegelul alb, îndemnându-le spre crâng."

Descrierea de până acum (de **natură**, dar folosită şi ca modalitate ce mijloceşte conturarea unui **chip** – cu cele două înfățişări ale sale: cea de dinafară şi cea de dinăuntru) – lasă locul **dialogului**, care conferă **scenei** autenticitatea (adevărul) unui fapt trăit:

Scanned with OKEN Scanner

– „Ce mai faci tu, măi flăcăule? – îl întrebă povestitorul. Ai ieşit cu oile la păscut?"

– „M-a trimis tătuca să le mai port!... răspunse el **serios**, cu glasu-i **subţirel** şi **peltic** şi se opri"...

Convorbirea se angajează direct, de parcă ar avea loc între vechi cunoştinţe. De altfel, adverbul de mod „mai", cu semnificaţie de repetare, din construcţiile: „Ce **mai** faci?"..., „să le **mai** port"... pare să depună mărturie în acest sens.

Esenţiale sunt însă alte două elemente: pe de o parte, apelativiul „flăcăule" trimite, dintr-o dată, la evaluarea unui lucru, a unei trebi mai puţin potrivită cu vârsta unui „copilaş", iar pe de alta, precizările organizate în contrast: „îmi răspunse **serios** (deci în consens cu misiunea grea pe care o avea de îndeplinit şi de a cărei complexitate copilul părea să fie conştient), dar răspunsul este dat cu un „glas **subţirel** şi **peltic**", de copil sadea, aşadar!... Atent la asemenea „organizări", scriitorul urmăreşte permanent evidenţierea acelei **antiteze** dintre **aparenţă** şi **esenţă**: înfăţişare de copil – suferinţă şi răspunderi de om matur; statul real, existenţă de copil, ai cărui ani s-ar fi cuvenit să zburde prin lumina, fără de griji, a vârstei celei mai fericite, şi **destin** care obligă aceşti puţini ani la maturizare forţată prin suferinţă.

– „Dar eşti tu vrednic, **bre** Niculăeş, să paşti un cârd de oi?" soseşte, mai departe, întrebarea, din formularea căreia suntem obligaţi să observăm – pentru acelaşi nivel de semnificaţii ale textului – că particula „**bre**", din construcţia de adresare, se utilizează, de obicei, în apelativele îndreptate mai ales către oameni maturi, apărând, de multe ori, singură: „bre"... (nea cutare!), sau: „Ce faci,**bre**?"; „Ce zici, **bre**?"

Răspunsul dat de copil este şi el semnificativ:

– „He, sunt eu vrednic, da' acuma n-am ce purta, **sunt supărat!**" „Supărarea", despre care vorbeşte copilul chiar de la a doua replică, se constituie într-un prim elemente al **intrigii** textului, el generând acea tonalitate îmbrăcată în **suferinţă**, vizând acele fapte la rădăcina cărora, dacă vom căuta, vom da de **izvorul** suferinţei.

Celălalt element al **intrigii** vizează atitudinea scriitorului faţă de tabloul de viaţă pe care-l conturează – **compasiunea** ce-l cuprinde şi care va spori pe măsură ce ea va deschide calea **amintirii**. **Povestirea** se va dezvolta aşadar, urmând această linie **ondulatorie**, ce va îngloba momente şi aspecte născătoare de durere, ca şi imagini, fulgurante, ale unui timp trecut, ce încălzeşte şi mai mult sufletul naratorului, sporind acea stare de participare (prin trăire directă şi prin retrăire) la durerile unei lumi de „umiliţi" şi „ofensaţi" ai vieţii, mai concret – la durerile unui copil, copleşit, mult prea devreme, de necazuri.

Un prim izvor al necazurilor „omului" ce abia intrase „în a opta primăvară a vieţii" sale îl constituia faptul că le muriseră – lor, celor din familia Onişor, – mai multe oi, rămânându-le doar şase. Iar dintre

Scanned with OKEN Scanner

acestea – în al doilea rând,– se nimerise ca, chiar în dimineața aceea, **una** să fie „pălită" (lovită), la ieşirea din sat, de un individ neglijent, care trecuse „repede, cu căruța", dând-o jos. „Acuma abia umblă şi abia suflă – menționează băiatul. Are să se ducă şi asta. Era a mămucăi, şi mi-o lăsase mie...", adaugă el, strecurând, pe nesimțite, cel mai grav izvor al durerii...

Zâmbetul povestitorului pieri pe loc. Discuția devine gravă, desfăşurându-se pe trepte ce urcă sufletul, încărcându-l de înfrigurată aşteptare şi teamă...

Glasul copilului, care „scăzuse într-un tremur de lacrimi", povesteşte acum despre durerea cea mare: **moartea mamei** petrecută de curând, în postul Crăciunului. „A murit... şi ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji..., n-are cine-mi spune o vorbă bună... Într-o zi i-a fost rău, s-a pus în pat, şi-a murit într-o duminică. Şi-nainte de asta, m-a mângâiat aşa pe frunte şi mi-a spus că-mi lasă mie mioara asta"...

Vorbind „cu seriozitate şi cu durere", ca un **om mare**, copilul îl impresionează profund pe povestitor..., care, copleşit de cele auzite, rămâne parcă blocat, fără o vorbă, fără un gest. De altfel, intueşte că nu aşa ceva aştepta copilul în acele clipe... Suferința lui, întreagă şi dură, era de neatins, de neinfluențat...

Luând seama la mărturisirea făcută de Niculăeş, se cuvine să observăm, printre altele:

– **simplitatea** relatării unui act atât de grav – ca cel al **plecării** din lume (din viață), simplitate ce asigură însă **măreție, solemnitate, cutremur de suflet**;

– receptarea acestui act (a morții mamei) se face de către copil mai ales din perspectivă individuală (cum este şi firesc), fiind notate ecourile în suferința acestuia: „acu n-are cine **mă** spăla", „n-are cine **mă** îngriji"..., „n-are cine să-**mi** spună o vorbă bună"...;

– suita de verbe, în jurul cărora se structurează enunțurile, sunt ca **nişte trepte ale durerii**, orânduite în ascensiune. Urcuşul acestor trepte va fi reluat, de la capăt, după un moment de linişte, ca o respirație mai tihnită, alimentată de prospețimea şi de frumusețea locului prin care cei doi **oameni** trec mai departe: „Cerul era limpede, soarele umplea câmpiile de lumină şi, din când în când, se vedea Siretul scânteind la cotituri" – consemnează scriitorul, într-o **schiță de tablou**, ca o sclipire de geană..., după care îşi proiectează, din nou în **prim-plan**, personajul.

Personalitatea acestuia se completează cu câteva gesturi de **„om obidit"**: „smârcâie din nas", îşi trece „deasupra buzelor mânica lungă a anteriului" şi apoi, oftând „adânc", începu să vorbească iarăşi despre aceea ce-l adusese pe lume şi care fusese nevoită să-l părăsească, lăsându-l în vijelia vieții, atât de nevârstnic şi de neajutorat.

O suferință imensă, prezentată însă cu demnitate, se află condensată în câteva rânduri, ce refac, în esență, momentele de dinaintea

Scanned with OKEN Scanner

morții mamei lui Niculăeș – despre care vom afla, peste puțin timp, că se numea, ca fată, **Irina lui Avram** și că fusese, o vreme, colega de școală a naratorului.

Aceeași **simplitate** a relatării, pe care o receptăm cu genele umezite de lacrimi, aceeași modalitate a **orânduirii verbelor-predicat în suită** – pași rostiți pe un teritoriu al destinului, din fața căruia n-ai cum să te abați... Retrăind, ca pe o povară, această secvență de destin, copilul este cu totul cucerit de imaginile și de relieful lui, înstrăinându-se de ceea ce se afla în jur: „Copilul vorbea încet, cu glasul lui de suferință și nu mă privea; parcă nu vorbea cu mine și sta la sfat cu oile lui, ca totdeauna" – menționează autorul.

De altfel, într-o scurtă secvență care urmează, avem impresia că retrăim imagini **mioritice**, realizate însă dintr-o perspectivă întoarsă: cel ce se adresează, de data aceasta, este **omul** și nu **mioara**... Se realizează astfel, în toată această relatare a morții mamei lui Niculăeș (fapt prezentat, după cum s-a menționat, în două **trepte**) o primă componentă a **punctului culminant** al tonalității (tensiunii) textului: **suferința**. Cea de a doua componentă a punctului maxim al tensiunii urmează să ia forma **rememorării**, realizată, de data aceasta, de către povestitor. Porțile ei (ale **amintirii**) vor fi deschise însă de un alt moment de trecere – o nouă fâlfâire de splendide imagini ale naturii, care parcă încearcă să mai spele, să mai limpezească încrâncenata suferință adunată până acum: „Acolo (la țărmul apei) găsirăm alunii și cornii în floare – se precizează. Toporași violeți răzbăteau prin frunzele moarte; pițigoii și cintezoii cântau între muguri de mesteceni"... Iar „în dumbrava plină de lumină", se văd, deodată, „zburând și fluturi roșii", atmosfera aceea, care împresoară ca „ceva bând și dulce", fiind resimțită „ca un basm al copilăriei".

În această stare, locurile încep parcă să vorbească despre anii de demult ai povestitorului, iar aceștia îl întâmpină cu imaginea unei fete, ce fusese „vioaie și aprigă, foarte frumoasă și cuminte", cu „ochii înecați de un văl fumuriu", Irina lui Avram, fosta lui colegă de școală, devenită, mai târziu, nevasta lui Dumitru Onișor, „gospodar bun, dar om hursuz și cam cărpănos", care avusese parte de toate darurile" acelei copile. Irina de altădată „murise lăsând sufletul ei cald și mintea ei bogată copilului – care sta acum sub mesteceni, la malul apei, vorbind cu oițele lui"; „duioșia ei, înțelepciunea ei și ceea ce era în sufletul ei vis" trecuseră parcă în copilul cel palid, ce păstra pe chipul său și ochii mamei lui. Se realizează în aceste rânduri, într-un mod ce se distinge, de asemenea, prin **maximă condensare și expresivitate**, un **al doilea portret**, ca și imaginea înlăcrimată a unui dramatic destin.

Natura – mereu părtașă la stările omului (când, de pildă, cei doi – mama și băiatul ei cel mai mic, Niculăeș, „sfătuiau cu ochii în lacrimi", afară „bântuiau, cu chinuite plângeri, vifornițele iernii") – se străduiește

Scanned with OKEN Scanner

acum parcă să poarte cât mai departe imaginile morții: „Pițigoii își rosteau, cu viers subțire, veșnicele lor cuvinte de bucurie: «Simț a vară! Simț a vară»!" notează, iată, scriitorul, proclamând victoria vieții, în orizontul căreia este cuprins și înconjurat și **„omul"** cel **„năcăjit"** și plin de griji, copilul Niculăeș, care se „însenin**e**ază", bucurându-se pentru faptul că mioara lovită se înviorase între timp. Ochii lui, încărcați de lumină, deșteaptă, din nou, în sufletul celui ce povestește imaginea aceleia „care odată, cu ani în urmă, înflorise ca o floare" și-i „fermecase c-un zâmbet și c-o privire un trecător ceas al vieții"...

„Cu Sadoveanu – remarcă istoricul și criticul literar Constantin Ciopraga – se confirmă încă o dată adevărul că marile creații își au explicația în legătura necontenită cu imensul rezervor de forțe pe care-l reprezintă poporul. Prin Eminescu, prin Sadoveanu, prin Arghezi, geniul creator românesc s-a întrupat. Caracterul popular, fondul național și originalitatea expresiei deschid operei sadoveniene, răspândită în traduceri numeroase în toate colțurile lumii, perspective largi spre universalitate".

(C. Ciopraga – *Mihail Sadoveanu*, monografie).

DICȚIONAR DE CUVINTE ȘI EXPRESII. REFLECȚII ȘI MAXIME

OM

Nu sunt vremurile sub om, ci bietul om sub vremuri. (Miron Costin)

Oamenii se împart în două: unii care caută și nu găsesc, alții care găsesc și nu-s mulțumiți. (Mihai Eminescu)

Pentru a fi în adevăr om, trebuie să te gândești la două lucruri: că atâția oameni au fost ca să fii tu, și că tu însuți ești ca să fie după tine atâția oameni! (Nicolae Iorga)

Nimic nu e mai presus de om!... Dimpotrivă, omul e mai presus de orice, mai presus chiar de întregul univers... Omul e centrul universului, fiindcă numai în om materia a ajuns la cunoștința propriului său eu, a ajuns să se cunoască. (Octavian Goga)

Putința de a trăi noi înșine în sufletul altuia e singura adevărată valoare omenească. (Vasile Pârvan)

Dacă sunt oameni care suferă când stau, sunt mulți care se indignează când nu primesc. (George Călinescu)

Bătrânii au experiență, respect de trecut și de tot ce este măreț, cruțare față de semeni și statornicie, fiindcă ei înșiși au învățat a prețui legământul trainic între oameni. (George Călinescu)

Un om adevărat face binele, fără a se gândi la urmări. (George Călinescu)

Nu cunoaștem niciodată bine pe oameni, ei au încăperi închise pentru ochiul superficial. (George Călinescu)

Tot ce se înfăptuiește bun de către oameni nu este, oare, și al meu, care sunt om? (George Călinescu)

Multe ar face omul dacă n-ar fi greutățile vieții. (George Călinescu)

Soarele răsare roșu și tot roșu el apune: Omul bun în zile rele e tot bun, / Ca-n zile bune. (George Coșbuc)

Foamea se uită la poarta omului muncitor și nu îndrăznește să intre. (Anton Pann)

Toată omenia și vrednicia omenească într-aceasta se împlinește: pe neputincios să ajute și neștiutorului nu numai cu cuvântul ci mai vârtos cu fapta, pildă alevea să-i arate. (Dimitrie Cantemir)

Scanned with OKEN Scanner

Un om întreg nu-şi poate face gesturile pe jumătate. (T. Arghezi)

Cuvintele biblice că „Dumnezeu a făcut pe om după chipul şi asemănarea sa" nu înseamnă că Dumnezeu e un om în cer, ci înseamnă că omul e un Dumnezeu pe pământ. (Lucian Blaga)

NECĂJIT

Nu există oameni mai neînduplecaţi şi mai duri decât cei preocupaţi întruna de nefericirea lor. (Mihai Eminescu)

Sunt lacrimi mai scumpe ca margăritarul. (Nicolae Iorga)

DICŢIONAR DE SINONIME

OM: 1. – chip, faţă, figură, individ, ins, persoană, (pop) creştin, suflet (Ban. şi Transilv.) nat. (înv.) ipochimen, obraz, (fam.) mutră, tip, (peior) creatură, specimen. 2. – cap, individ, ins, persoană, (fig.) căciulă. 3. – muritor, pământean, bărbat.

NECĂJIT adj., s. 1. – adj. abătut, amărât, deprimat, descurajat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, supărat, trist, (pop) obidit, (înv. şi reg.) scârbit, supărăcios, (înv.) dodăsit, ponosit, pricăjit, (fig.) cătrănit, pleoştit, plouat. 2. – adj. nemulţumit, supărat, (înv., reg. şi fam.) paraponisit. 3. – adj. înciudat, supărat. 3. – adj. s. calic, nevoiaş, sărac, sărman.

DICŢIONAR EXPLICATIV

OM (lat.) s.m.I. – Fiinţă socială care se caracterizează prin capacitatea de a făuri unelte şi de a transforma cu ajutorul lor realitatea înconjurătoare, precum şi prin gândire şi limbaj articulat. Din punct de vedere biologic, specia umană aparţine clasei mamiferelor (ordinul primatelor). Caracterele morfologice fundamentale ale omului sunt: poziţia verticală a corpului şi structura picioarelor adaptată la acestea, mâinile libere şi apte de a efectua mişcări fine, creierul deosebit de dezvoltat, aparatul fonator apt pentru limbajul articulat.

NECĂJIT, Ă (necăjit, sl.) adj. 1. – Care are un necaz; supărat, amărât. Care exprimă supărare, nemulţumire. Care duce o viaţă grea, sărman.

Lecturi suplimentare

COPIL SĂRMAN

de *St. O. Iosif* (1875-1913)

Din raiul mândrilor Bucegi
Ce te jelesc de ani întregi
Ce dor atât de neînţeles
Te-a îndemnat să vii la şes?
Credeai că este la oraş
Norocul tău, biet păstoraş...

Ca un copil nepriceput
Amar de tine, n-ai ştiut
Ce griji, ce patimi, ce nevoi
Ne bântuie în veci pe noi...
O, n-ai ştiut, biet păstoraş
Ce tristă-i viaţa la oraş!

Scanned with OKEN Scanner

Şi ne-ai venit aşa curat
Cu gândul care te-a furat,
Şi-atât de blând te-ai încrezut
În toate câte le-ai văzut,
Că nu ştiai, biet păstoraş
Ce lume rea e la oraş!

La porți închise ai bătut,
Pe căi greşite te-ai pierdut,
Şi steaua fără de noroc
Te-a urmărit din loc în loc,
Străin de toți, biet păstoraş,
În goana oarbă din oraş...

Acum în darn plângi nopți întregi
De dorul mândrilor Bucegi;
Te-ai reîntoarce, şi-i târziu,
Tot e-ntuneric şi pustiu...
Ce-ai căutat tu la oraş,
Sărmane păstoraş!...

ARTIŞTI

Trei vagabonzi la poartă-mi vin;
Artişti – o mică trupă:
Copiii după ei se țin,
Şi cânii dau să rupă...

Sunt doi micuți, e mama lor;
Ea, cu flaşneta-n spate.
E-o zi de toamnă, pic de nor,
Dar cât de triste-s toate!

Cu ochii duşi, ca în extaz,
Ea cântă, şi ei joacă.
Îi cade părul pe obraz
Şi praful o îneacă.

Ei joacă, sar şi se-nvârtesc,
Împiedecați în zdrențe;
Răsuflă greu când se opresc
Şi fac la reverențe.

Întinde piciul istovit
O pălărie spartă:
Comedia s-a isprăvit,
De-acu – la altă poartă...

Pe urma celor ce s-au dus
Vârtej de frunze-aleargă...
Că mulți mai poartă Cel-de-sus
Pe lumea asta largă!

ÎNVINS!

De mult înstrăinatul
De-abia ce ți-a sosit,
Aşterne-i, mamă, patul,
Să doarmă dus băiatul
Bolnav şi obosit!

Bătu el multă cale
De când te-a părăsit...
Învins de dor şi jale,
Pe prispa casei tale
Se culcă obosit...

Ci nu-ntreba: pe unde
A fost şi ce-a găsit?
El rana-şi va ascunde
Şi nu-ți va şti răspunde
Decât: – Sunt obosit...

Scanned with OKEN Scanner

PRIBEAGUL

E noapte; la micuța casă
Fereastra licăre-n lumină...
Vezi fețe vesele la masă:
Ei povestesc glumind şi-nchină.

Tu, singur, te strecori prin ceață
Şi-arunci privirea cu sfială:
Te-apucă dor de-o altă viață,
De liniște patriarhală...

În vis, te-apropii de fereastră,
Şi numa-n vis le tulburi pragul;
„Primiți, primiți la vatra voastră
Să hodinească şi pribeagul..."

NEPOATA LUI MOŞ MITRUȚ

de *Ion Agârbiceanu* (1882–1963)

E în toiul secerişului. Satul țiuie a pustiu, ulițele goale aşteaptă zadarnic: nici copiii nu mai iasă să se joace în praful lor, răscolindu-l şi pierzându-se în nouraşii ce se ridică deşi, grei, înecăcioşi, luminați de soare. Afară e un zăduf arzător, şi toată suflarea câtă a mai rămas în sat s-a tras la umbră. E către amiazi şi soarele e ca o bobotaie de argint. Cânii şi-au căutat umbră de dimineață şi nu s-ar mişcă de acolo, chiar dacă ar trece o laie de corturari pe ulițe. Găinile plouate, ca vai de capul lor, s-au scăldat o vreme în țărâna de pe lângă gardurile cu straşină, iar acum, cu penele burzuluite, stau pe-o dungă, cu un picior şi o aripă întinsă.

Deşi se apropie amiaza, purceii lui moş Mitruț – flămânzii lumii – nu mişcă în coteciorul lor. Sunt cinci, şi stau întinşi pe-o lature, arătându-şi pielea roză de pe pântece cu fire rare de păr bălan, şi suflă des, cât parcă i-a fugărit cineva.

De pe partea lui moş Mitruț ar putea să zacă aşa până seara; el nu se mai gândeşte să le dea de mâncare. De vreo câteva săptămâni, părea că nu se mai gândeşte la nimic. Nici să mănânce.

El dormitează mereu într-un scaun cu spetează, scaun larg, de stejar, pe care îl făcuse încă moşul său, meşter bun pe vremea lui. Acum scaunul pare poleit, aşa-i sclipesc brațele. E bine încheiat şi acum nu i se mişcă picioarele, nu scârțâie.

Moş Mitruț îşi aduce uneori aminte că în scaunul acela au şezut la bătrânețe mari şi moşul său, şi tatăl său, şi că acolo au fost ridicați şi întinşi pe laviță, cu mâinile cruce pe piept.

Acum i-a sosit rândul lui să dormiteze în scaunul acela. Şi dacă i-a sosit, ce este? Nimic. El nu putea vedea moartea decât ca un nimic, sau ca o adormire. Dar mai mult nu vedea nimic, nu se gândea la nimic din

Scanned with OKEN Scanner

viitor. Se zbăteau prin mintea lui numai frânturi de viață trăită, ca nişte adieri uşoare care nu-l tulburau.

Putea rămânea nemâncat ziua întreagă, dacă nu ar avea pază pe nepoată-sa, Linuța, o copilă blondă ca o păpădie, iute şi pricepută la multe, deşi nu avea încă doisprezece ani.

Mai bucuros s-ar fi dus şi ea să învețe a secera, să adune mănunchiurile de spice secerate de către cei mari şi să le pună legăturile făcute de ea. Legături ştia a face din anul trecut.

În anul trecut, moş Mitruț putea rămânea încă sigur acasă, în toiul lucrului la hotar. Nu era nici o primejdie să închidă ochii fără lumânare. Iarna trecută însă s-a dat gata, a ieşit în primăvară slăbănog şi nu s-a mai întremat, dimpotrivă, a tot scobâlțit în puteri.

Cine să rămână cu el acasă? Numai Linuța putea rămânea, căci ea era cea mai mică între surori.

În întâiele zile copila a fost supărată, şi uneori parcă-i era greu să aibă grijă de bătrân, ceea ce mai înainte nu se întâmplase; îi plăcea de bunicul şi se străduia să-i afle din ochi orice dorință. Dar acum, rămasă singură cu el, parcă-i era aşa de pustiu, cum pustie îi păreau casa, curtea, grădina. Şi parcă tot pustiul acesta se desprindea din moş Mitruț, care moțăia mereu în scaunul cu spătează. Pustiul izvora şi din gândul că toate copilele de anii ei erau acum la câmp, numai ea trebuia să păzească pe bătrân.

Dar, cu vremea, sufletul ei se linişti şi se însenină, când băgă de seamă cât de neputincios ajunsese bunicul său. Oare cum era cu putință să se ridice cu atâta greutate din scaun şi ea să trebuiască să-i stea la îndemână nu cu o cârje, ci cu două, să i le pună în mână până nu pornea din scaun? De ce i-or fi tremurând aşa de tare mâinile, încât vărsa jumătate lingura de zeamă când mânca? De ce nu mai putea înghiți numai mămăliga caldă sau bucățele de pâne muiate în zeamă? Doamne sfinte, oare aşa ajung toți oamenii când sunt tare bătrâni?

Mamă-sa îi lăsa dimineața ciorba gata în oală. Linuța trebuia numai s-o încălzească la amiazi. Şi, văzând cum varsă lingura, se gândi să-i dea ea de mâncare, ca la copiii cei mici, dar o vreme nu îndrăzni: parcă şi-ar bate oarecum joc de el. Dar într-o zi, văzând că varsă mai tare din lingură, îşi luă inima în dinți şi zise:

– Bunicule, las' să-ți dau eu cu lingura. Moş Mitruț nu înțelese şi nu zise nimic, iar copila îi luă lingura din mână şi, umplând-o în blid, i-o apropie de gură.

Bătrânul înțelese atunci şi o plesni peste lingură.

– Încă nu-s neputincios ca un copil mic. Pot să mănânc încă cu mâna mea! zise el supărat, cu un glas tremurător.

Putea! Vedea Linuța cum putea! Acum, supărat cum era, îi tremura mâna şi mai tare şi, când ajungea cu lingura la gură, sorbea numai aer.

Scanned with OKEN Scanner

Linuței îi păru rău că îndrăznise şi supărase pe bătrân. Nu ştia cum să-l mai împace!

– Bunicule, vrei să-ți fac papară-jumări din două ouă? Am două proaspete de azi.

– Ce spui?

Nepoata repetă propunerea.

– Ai două ouă. Şi ce-i cu ele? Pune-le bine în cămară.

– Vreau să-ți fac o papară, bunicule.

– Păi, da, că tu ştii face papară!

– Ştiu!

Linuța ştia că bunicului îi place papara cu mămăliguță caldă. Ştia face; într-o oală mică, ştia face şi mămăliguță.

N-a încercat să facă singură, numai când a rămas de pază lui moş Mitruț, văzând că bunicul său nu poate înghiți mămăliga rece. Dar acum, încercând de câteva ori, învățase şi-i făcea la fiecare amiazi.

Nu mai zise nimic, îl lăsă pe bătrân la masă, ieşi în tindă şi în curând se întoarse cu o crăticioară. Moş Mitruț simți îndată mirosul nou şi ridică capul.

– Ai ştiut tu să faci?

– Ştiut, moşule. Uite şi furculița şi mămăliga caldă.

Cu furculița era mai uşor decât cu lingura. Bătrânul mâncă jumătate din papară.

– Mănânc-o toată, bunicule.

– Mie mi-e destul. Asta-i a ta.

Din ziua aceea Linuța-i făcea la amiazi şi papară, când avea ouă, dar numai din câte unul. Ea nu voia să strice ouăle şi pentru ea. Avea ce mânca.

După ce mânca moş Mitruț, Linuța îi dădea cele două cârji şi-i ajuta să meargă iar la scaunul lui.

– Acum mă duc să dau şi la purcei, bunicule.

– Ce purcei?

– La purceii noştri.

Bătrânul o întreba de fiecare dată, aşa că Linuța înțelese şi nu se supăra că-i punea aceeaşi întrebare, în toată ziua.

În odaie era răcoare bună. Linuța astupa în fiecare dimineață ferestrele cu năframe negre, să nu bată soarele, să nu zboare musca.

Într-un colț al laviței îi lăsase mamă-sa de la început o luminiță de ceară şi o cutie de chibrite.

– Să grijeşti, Linuță dragă, să aprinzi luminița şi să i-o ții la cap când vei vedea că suflă greu şi-i cade în piept. Să nu-i iese sufletul fără lumânare!

Copila ce să ştie când va muri? Dar nici nu voia să se gândească la asta. De când se obişnuise să fie singură cu bunicul său, de când

Scanned with OKEN Scanner

văzu că-i poate fi de folos, că-i poate face o mâncare ce-i place, nu mai trăia într-un pustiu şi-i trecea ziua iute.

Uneori se trezea că bunicul său îi pune întrebări ciudate, la care, de altfel, nici nu aştepta răspunsul, ci punea altele.

– Oare a venit Joiana din ciurdă? Să vezi să nu iese vițelul din coteciorul lui până mă duc cu şuşterul.

Linuța ştiă că Joiana avusese viţel mic înainte cu doi ani, şi că acum nici nu mai era la ei, o vânduse tatăl său.

– Am tot zis să-i puneți zgardă la grumazul lui Bălan. N-ați ascultat, şi acum s-a sfârşit lupul.

Nepoata îşi aducea aminte că întâmplarea cu Bălan a fost înainte cu vreo patru ani.

– Om de nimica Pavel ăla, v-am spus eu să nu vă faceți de lucru cu el.

Linuța nu mai ştia de acel Pavel.

– Păi şi popa ăsta ar putea să nu mai bată târgurile în zile de duminică, ci să-şi vadă de biserică.

Copila nu mai înțelegea ce vorbeşte bunicul său...

De vreo câteva zile, moş Mitruț nu mai vorbea singur, nici nu mai mânca, făcea numai semne către cana cu apă, din când în când.

– Linuță dragă, să grijeşti de lumânare, îi zicea acum mamă-sa în toată dimineața, când pleca la lucru.

Nepoata lui moş Mitruț era tot mai întristată. Stătea pe laviță aproape de bătrân, lângă lumânare şi o aprindea mai de multe ori peste zi şi când bunicul său răsufla greu şi horcăia.

Acum iar ar fi dorit să fie la secere cu ceilalți. Nu mai avea nimic de lucru, numai să dea de mâncare la purcei. Bătrânul nu mai voia decât apă. Linuța îi turna într-o ulcică şi i-o ducea la gură. Bunicul său nu mai putea ține nimic în mână. Pleoapele-i erau mereu închise. Dar nu bea nici apă, ci mai mult îşi muia buzele.

Linuța era cu gândul împrăştiat, departe de aici. Îşi aducea aminte de când era mică şi bunicul său o lua pe genunchi şi o huița. O lua şi în cârcă şi umbla cu ea prin odaie. O arunca mai până-n grindă şi o prindea uşor.

– Uliu! Țuc-o moşul!

Când crescuse îi lua apărarea de câte ori o sfădea mamă-sa.

– Dă-i pace, tu femeie! Ce aştepți mai mult de la un copil ca ea!

Dacă era în casă, n-o lăsa niciodată s-o bată, că mamă-sa era o femeie iute la fire şi zgândărită mereu de cei cinci copii.

„Săracul bunicul! Şi acum nici apă nu mai poate bea!“ îşi zicea Linuța.

Uneori îi părea că odaia s-a umplut cu un aer străin, cu o răceală care-ți prinde inima. Da! Era iarăşi pustiul acela de la început, care se desprindea, din bătrânul ce şedea în scaunul cu spătează, dar acum

Scanned with OKEN Scanner

pustiul era mai mult, mai greu, şi pe copilă o furnicau uneori fiori de spaimă.

Nu-i era frică de moartea bunicului, nu ştia ce-i moartea, dar pustiul acela rece intra în ea ca într-un adăpost, şi parcă nu mai putea ieşi.

Se simţea străină în casa lor, care parcă nu mai era a lor, şi uneori se întreba pentru ce stă ea aici lângă bătrân...

La un suspin mai adânc al lui moş Mitruţ, Linuţa se trezi şi aprinse repede lumânărica de ceară. Dar şi de data asta în zadar. Pieptul bătrânului continua să se ridice şi să coboare.

Uitându-se la faţa pierită a bunicului, Linuţa simţi deodată cum dă năvală din ea plânsul. Încă nu plânsese până acum lângă bătrân.

Seara, părinţii o aflară tot plângând pe laviţă, cu lumânarea de ceară în mână. Era pierită la faţă şi nu răspundea decât cu câte-o vorbă la întrebările părinţilor.

Seara, când ei credeau că doarme, îl auzi pe tatăl său:

– Mâine să rămâi şi tu acasă. E cam urâtă treabă să lăsăm o copilă ca ea lângă cineva care trage de moarte. Poate să intre în ea o spaimă pentru toată viaţa.

– Da' bătrânul nu moare încă, măi bărbate. Tatăl tău a stat pe scaun nemâncat şi nebăut două săptămâni. Avem de lucru. Las' că nu moare.

– Cât va mai trăi, cât nu, mâne să rămâi acasă. Şi să vină Linuţa cu noi, să-i mai iese din cap ce vede de-atâtea zile. Rău am făcut că am ascultat de tine. Să fi rămas cu bătrânul Anuţa, că-i fată mare.

– Să fi secerat Linuţa în locul ei?

Omul făcu un semn cu mâna că nu mai are gust de vorbă şi ieşi din odaie. Mamă-sa se culcă în odaie cu bătrânul, unde dormea şi Linuţa. Ruptă de oboseală căzu îndată într-un somn greu. Deşi se simţi vinovată că lasă pe copilă cu bătrânul. Dar nu putea rupe de la lucru pe fata cea mare. Cine să secere?

Linuţa nu putea adormi. Se bucura că va rămâne mâne şi mamă-sa acasă, nu va mai fi singură cu bătrânul, căci nu avea de gând să se ducă la secere. Simţea că nu se mai putea depărta de bunicul său. Nu avu nici o bucurie când îl auzi pe tatăl său vorbind de mersul ei la câmp.

De când îl îngrijea pe bătrân se ţesu între el şi ea o legătură deosebită de ceea ce-a fost mai înainte şi nu o mai putea rupe. Îi era milă de el. Mai ştia că mamă-sa, cuprinsă mereu de treburi şi acasă, îşi va uita de bunicul şi când va face semn către vasele cu apă nu va fi cine să-i ducă apă în ulcică. De pe partea mamei sale el putea muri chiar fără lumânare!

Şi nepoata lui moş Mitruţ nu se va duce la secere. Ştiind-o pe mamă-sa acasă, nu va mai umple-o pustiul şi spaima. Bunicul va pleca dintre ei şi era bine să nu-l părăsească, îşi zise copila liniştită acum.

Şi se cufundă în somn adânc.

Scanned with OKEN Scanner

NICULĂIȚĂ MINCIUNĂ

de *I. Al. Brătescu-Voinești*

Niculăiță Gropescu, feciorul lui neica Andrei Gropescu, din cătunul Manga, comuna Măgureni, e un băiat cu judecată, blajin la vorbă, măsurat la mișcări și, nu știu cum să zic: dar sfios, ori prin urmare sfios.

În toate clasele primare, urmate la școala din Măgureni, a luat tot premiul întâi, spre bucuria și măgulirea părinților. Că, de! nu e lucru puțin, în ziua de Sâmpietru, în școala împodobită cu flori, s-auzi că strigă de colo: „Premiul întâi cu cunună – Gropescu Niculae", să vezi pe domnul învățător că-i pune peste perișorul lui negru cununa de merișor, pe domnul primar că-i dă un teanc de cărți mângâindu-l; și apoi să pleci pe linia satului, tu, mama de o parte, tatăl de alta, și între voi feciorul vostru, în văzul consătenilor, care zic cu dragoste: „Să vă trăiască! și la mai mare!"

La sfârșitul școlii, domnul învățător Irimescu a zis că e păcat ca așa băiat cu tragere de inimă la învățătură să nu meargă mai departe; iar neica Andrei Gropescu, de la Sâmpietru până la septembrie, s-a gândit și s-a răzgândit în toate felurile – a luat sfat și de la unul și de la altul.

Învățătorul i-a spus precum văzurăți; și tot așa își zicea și el în ceasurile de trudă și de obidă, când vedea că munca lui și a Stanei, nevesti-si, n-avea nici un spor pentru casa lui împovărată de patru copii: Niculăiță de unsprezece ani, două fete gemene de trei și alt băiat în brațele Stanei.

Arendașul, conu Epaminonda, i-a spus că învățătura multă mai rău **utraveste** sufletul omului, că **țere** cheltuială mare și dezgustă pe om de munca pământului; i-a dat și pildă pe Ghițică al popii, care a urmat la liceu șase clase și a ieșit un apelpisit și un derbedeu, de a speriat comuna; și tot așa își zicea și neica Andrei, când se gândea la lipsa lui de mijloace și la ajutorul ce puteau să-i dea de aci încolo brațele lui Niculăiță. Că și dacă nu era prea voinic, dar era tare dibaci la mână și moștenise de la bunică-su, moș Sandu Gropescu, aplecare la dulgherie.

După moartea bătrânului, sculele fuseseră urcate în podul casei, dar „iscoada de Niculăiță", care la moartea bătrânului era un nodulet abia de patru ani, dase într-o zi peste ele; și cu toate dojenile mamă-si: „Dă-te jos d-acolo proclete, că dă tat-tu peste tine și-ți moaie oasele", copilul – care acum își aducea aminte ca prin vis de unchiașul care lucrase stâlpii porții – când și când da fuga în pod la sculele bunicului. Și încet-încet, din glumă, din joacă, azi a făcut un scăunel, mâine o morișcă de speriet ciorile, care prăpădeau cireșul din coastă – până când într-o zi, când s-a întâmplat de-a pierdut tat-su codârla de la căruță. „Taică, îți fac eu una la fel". Și s-a pus Niculăiță pe lucru și, din lemne vechi de prin curte, a făcut întâi cotocii, pe urmă spetezele, și, după ce le-a încheiat frumos, a ieșit o codârlă, de s-au crucit și tat-su și mamă-sa și vecinii...

Scanned with OKEN Scanner

Da, lipsa de mijloace, îndemânarea băiatului la dulgherie şi teama părintelui de pierderea acestui ajutor de mare preţ au dat greutate sfaturilor lui conu Epaminonda; şi a rămas Niculăiţă acasă, la munca pământului.

De părut rău, lui nu i-a părut, că-i plăcea şi munca la câmp şi mai ales dulgheria... La câmp, când păzea boii cu alţi băieţi de seama lui, se juca el şi cu ei; dar mai drag îi era să se răzleţească deoparte şi să se uite cu băgare de seamă la ierburi şi la lighioni. El era cel care-i învăţa să scoată din găuri păianjini şi greieri cu un glonţişor de ceară legat de aţă.

Băieţii ceilalţi stăteau lângă dânsul, apoi porneau la alte jocuri; iar el rămânea singur să supravegheze cum se luptau furnicile să ducă poveri de patru-cinci ori mai mari decât ele, ori se târa binişor pe brânci, să vază ce face lăcusta de ţârâie aşa de tare.

Şi au trecut aşa an peste an, în totul şase, şi a ajuns acum flăcău de şaptesprezece ani, frumos şi aşezat, dar sfios...

La dulgherie acum se pricepea bine. Stâlpii care stau grămadă sub şopron, pentru ulucile din faţă, pe car, dacă i-o învrednici Dumnezeu, le ridică la anul – el i-a făcut; cosoroaba de la prispă, care putrezise la un cap, el a înlocuit-o; furca maică-si el a încrestat-o; şi să vă arate Salomia, fata lui Pârvu Miu, vecinul, donicioara nouă, cumpărată de el din oborul de la Sfântul Ilie şi tot de el înflorată cu fierul ars... Minune, nu altceva!...

Ar fi, după cum vedeţi, o pildă de băiat fericit, dacă până în timpul de faţă ar fi găsit omul meşteşugul să stăpânească toată fericirea ce i se cuvine – şi dacă n-ar avea şi Niculăiţă partea lui de amărăciune, izvorâtă din netrebnicia întocmirii de azi a lucrurilor.

Dar amărăciunea lui Niculăiţă a izvorât şi din firea lui iscoditoare, deosebită de firea celorlalţi... Încă de pe când era copil i-a jucat renghiuri... De câte ori nu l-a urecheat tat-su pentru că pierduse o jumătate de zi, uitându-se cum mâncau ori cum îşi făceau gogoşile viermii de mătasă pe care-i creştea maică-sa? De mai multe ori a mâncat bătaie, pentru că – în vremea când el urmărea câte o gânganie – boii pe care era trimes să-i păzească intrau din mirişte ori din islaz în vreo holdă. De câteva ori a fost trezit de arsura unei nuiele, însoţită de o înjurătură: „Mă, eşti cu duşii de pe lume? Nu vezi că ţi-au intrat boii în porumbul meu?“ Dar nici dojana aspră a părinţilor, nici bătaia pentru plăţi de ispaşă nu l-a putut vindeca...

Astea însă le-a răbdat Niculăiţă fără mare supărare. Ceea ce era mai greu de răbdat era batjocura. Că încet şi treptat a ajuns de batjocură.

De două ori i se întâmplase să vază pe câmp cum un bărzăune negru-galben se luptase cu un păianjen mai mare decât dânsul, cum îl biruise şi cum îl luase între labe şi zburase cu el. Vederea acestei lupte,

Scanned with OKEN Scanner

care i se păruse cumplit de crâncenă, atât îl mişcase, încât a povestit-o şi altora. „O fi"... răspunseseră unii. Tat-su răspunsese cu dojană: „După drăcii de astea caşti gura de plătesc eu gloabă, tutuitule!" Iar cei mai tineri: „Muscă să prinză păienjeni! Mă, da' grozav ştii să le mai croieşti!"

Altă dată a sărit ca muşcat de şarpe şi a început să strige la alţi băieţi, care erau mai departe. Când au venit băieţii şi l-au întrebat de ce i-a strigat, le-a povestit înspăimântat că a văzut o lăcustă, de-ale de le zice „călugăriţă", cum odată s-a zbârlit, a bâzâit, a prins între gheare o lăcustă mai mare ca ea şi a început s-o mănânce.

– Unde, mă?

– Uite colea.

– Unde, mă?

– Colo, lângă mărăcinele ăla... mai la stânga...

S-au plecat băieţii cu toţii, s-a plecat şi el, s-au uitat, dar n-au găsit „călugăriţa". Iar unul dintre ei:

– Hai, mă, încolo, să ne isprăvească Marin istoria cu Frusina. Nu-l ştiţi pe Niculăiţă? Mă, să te duci la popa Alecu, să-ţi citească o moliftă.

– Să n-am parte de...

– Nu te mai jura, mă, degeaba.

Într-o zi, cum sta pe un scăunel, crestând un băţ cu briceagul, văzuse în stratul de mărar de lângă dânsul pisica lor, pe brânci, la pândă după un stol de vrăbii, care, la patru-cinci paşi de ea, ciuguleau pe jos, ciripind, nişte mălai risipit. Uitându-se cu luare-aminte la pisică, o văzuse căscând puţin gura şi o auzise lămurit făcând din gâtlej ca vrăbiile. Parcă ar fi vrut să le ademenească, să vie înspre locul unde era ea pitită. Şi în adevăr vrăbiile se duseseră după mălai înspre dânsa. O văzuse cum îşi încordase picioarele, şi când a judecat că sunt destul de aproape, hârşti! odată s-a repezit şi a prins una în gheare.

Seara a povestit la poartă cele văzute şi auzite. Era de faţă şi Pârvu Miu şi fii-sa Salomia şi lea Marida, mama Salomiei, şi moş Grigore, alt vecin.

– Cum le vezi şi le auzi numai tu pe toate, mă Niculăiţă? a întrebat moş Grigore zâmbind. Iaca, eu sunt om de merg pe şaptezeci şi patru de ani, dar pisică să facă din gât ca vrabia n-am auzit.

– Moş Grigore, nu ştiu alte pisici; dar a noastră face. Am auzit-o, uite, cum mă auzi dumneata.

– Mă, o să-ţi scornească lumea o poreclă. O să te pomeneşti odată cu unul: „Niculăiţă Minciună"...

... Şi n-a mai trebuit să se găsească altul să-i scornească porecla proorocită de moş Grigore cu o povaţă părintească... „Niculăiţă Minciună" o să fie de acum încolo pentru tot satul... Şi negreşit, îl doare când i-o spun băieţii; iar când Ghiţică al popii l-o lua în zeflemea, întrebându-l: „Ce-ai mai văzut, mă Niculăiţă?" şi i-o spune, în hohotele de râs ale celorlalţi, c-a văzut şi el greiere prinzând cioară şi mâncând-o

Scanned with OKEN Scanner

– Niculăiță o să se ruşineze şi o să înceapă să se îndoiască el însuşi dacă a văzut şi a auzit cu adevărat ce ştie, de vreme ce acest om deştept, care făcuse şăse clase de liceu nu-l credea.

Şi azi aşa, mâine aşa, dojana părinților pentru vremea pierdută degeaba „după prostii şi după gărgăuni", neîncrederea unora, batjocura altora au închis inima băiatului şi l-au făcut tăcut şi sfios... Un singur om era de se-nțelegea cu el: bietul Isaia ciobanul – şi a murit şi ăla...

Dar durerea cea mai mare a lui Niculăiță venea tot din zâmbetul de neîncredere al frumoşilor ochi ai Salomiei... Că pe băieți putea să-i ocolească. La han, despre partea băieților putea să se uite fără să intre în horă; şi în munca cu sapa ori cu tesla găsea, împotriva înveninării pe care i-o aduceau zeflemele lor, doftorie – de parcă i-o lua cu mâna. Dar acelaşi leac era fără nici o putere față de durerea pe care i-o pricinuia zâmbetul batjocoritor al fetei – zâmbet după care nu trebuia să alerge o dată pe săptămână la han, că-l avea acolo, peste gard, la fiecare ceas al zilei; iar duminica, la han, peste acest zâmbet se adăogau glumele şi limbuția lui Petrică al lui Stan Paşalan, care urmărea stăruitor pe Salomia...

La câtăva vreme după întâmplarea cu moş Grigore, într-o după-prânză, Niculăiță şi-a făcut drum spre casa învățătorului. L-a găsit în livadă, culegând prunele. Întâi s-a sfiit să-i spuie la ce venise şi a început să culeagă şi el în rând cu ceilalți. Dar pe urmă, fiindu-i teamă că prea întârzie şi folosindu-se de o clipă când se găsea cu învățătorul, mai la o parte, a îndrăznit să-l întrebe:

– Domnule, nu te supăra, dumneata ştii multe...

– Ei? a întrebat Irimescu, văzând că nu mai urmează.

– Uite ce e... dumneata ştii multe, c-ai învățat carte multă... Nu e aşa că pisica face ca vrăbiile?

– Cum ca vrăbiile?

– Face din gât ca vrăbiile...

Învățătorul s-a uitat la el cu luare-aminte; iar Niculăiță a urmat:

– Şi mă gândeam că poate ai dumneata vreo carte în care să scrie că pisica face din gât ca vrăbiile... şi-ți lucram şi eu la vreo ulucă... la ceva...

– N-am nici o carte în care să scrie bazaconii d-astea, mă Niculăiță...

I-a părut rău grozav la întoarcere, rău de tot... Tii! să fi avut domnul învățător o carte aşa... să fi adus pe Salomia, să citească ea... cu ochii ei... Că poate că altădată nu mai râdea, cum râsese atunci, la poartă, când cu vorba lui moş Grigore, râs frumos, care în pieptul lui se prefăcuse în junghi.

A doua zi, după ce a lucrat la nişte zăbrele, a presărat mălai prin locul unde văzuse el vrăbiile şi, după ce şi-a gonit surorile, a adus pisica, a luat pe frate-su Ilie lângă dânsul, ca să nu se mişte – şi s-a aşezat la pândă crestând un băț. La scurtă vreme au venit câteva vrăbii,

Scanned with OKEN Scanner

şi a început şi pisica să facă din gât ca ele... Atunci Niculăiță a început să strige şuierat Salomiei, care scutura nişte țoale pe prispa casei:

– Salomio, Salomio!

Fata a ridicat capul; şi el, stând nemişcat, a şoptit:

– Apropie-te binişor de gard... binişor...

Dar Salomia s-a apropiat se vede prea zgomotos, că odată au zburat vrăbiile.

– Le speriaşi... dar, dacă nu eşti prea zorită, treci pe poartă şi vin-ncoace nițel. Uite pisica colea-n mărar... Vin' s-o auzi cum face.

Era curioasă şi fata să auză, şi a venit. El i-a dat un scăunel şi s-a aşezat cu un genunche în pământ lângă dânsa, ținând pe frati-su Ilie alături de el. Şi au stat aşa alături... au stat... au venit două-trei vrăbii; dar pisica moțăia nepăsătoare... Şi cum şedeau aşa alături nemişcați, deodată a simțit că din părul auriu al Salomiei şi din sânul ei de fecioaară de şaisprezece ani se răspândea un miros de busuioc şi sulfină, mai ademenitor şi mai dulce decât toate florile pe care le-ncresta el, decât toate gângăniile a cărora recunoaştere îl ispitea; şi, îmbătat de fericire, a întins mâna dreaptă şi a cuprins-o de mijloc... Dar Salomia, care, pe când se uita la pisică, se gândea la deşteptăciunea şi puterea lui Petrică a lui Stan Paşalan, şi-a întors capul mirată, a început să râză şi desprinzându-se:

– Zi, d-aia m-ai chemat, Niculăiță Minciună! şi a fugit zglobie acasă.

După ziua aceasta i-a lucrat ei donicioara, înflorind-o cu fierul roşu, care ardea ca zâmbetul ei necredincios şi batjocoritor... Salomia i-a dat şi ea nişte bete – bete ca toate betele; dar lui Niculăiță i s-au părut că altele asemenea nu mai sunt pe lume...

A plecat Niculăiță la oraş, cu căruța cu lemne. Că s-a gândit neica Andrei că tot îi stau boii degeaba acum, la începutul lui octombrie... Ce brumă porumb a făcut, l-a cărat, prunele asemenea; de arat nu era chip, până nu se îndura Dumnezeu să dea o bură de ploaie, că era pământul cremene...

A cumpărat omul de la domnul Frim, din pădurea care o taie, trei stânjeni de lemne; când şi când să-ncarce căruța cu cât or putea duce boii – şi ori să se ducă el la târg ori să mâie pe Niculăiță, să le vânză cu ceva câştig. Au încărcat amândoi de aseară mai bine de un sfert de stânjen, l-au legat regulat cu lanțul să nu pice şi, când mai erau două ceasuri până la ziuă, şi-a îmbrăcat Niculăiță cojocul; maică-sa i-a strigat de la vatră: „ncheie-te la piept, că e frig"; tat-su i-a adus aminte pentru a patra oară: „Să nu le dai din unsprezece lei nici o para mai jos – şi fii cu ochii-n patru să nu te-nşele frunul, că tu eşti cam tutuit!"...

Era întuneric beznă, dar Niculăiță nu ştia ce e frica, nici urâtul. Pe tot drumul, treisprezece kilometri, mai mult în căruță, sus pe lemne a stat, fluierând încet, cu ochii la stelele grozav de strălucitoare în această noapte limpede de răcoarea toamnei. Îi erau dragi lui stelele toate şi-l

Scanned with OKEN Scanner

învățase răposatul Isaia ciobanul cum le cheamă mai pe fiecare. Şi cum venea înspre răsărit, a văzut cum s-a ivit şi s-a ridicat din marginea zării luna nouă, apoi luceafărul de ziuă; pe urmă s-a făcut o geană roşie, s-a deschis fața cerului, s-a tot deschis, stelele s-au topit una câte una, şi luceafărul, şi cornul lunii; iar în dreapta locului unde se ivise geana roşie, au început să iasă suliți aurii... ca părul Salomiei...

Când a ajuns la oraş, soarele era sus. Cârciumarul de la bariera oraşului l-a întrebat cât cere pe lemne.

– Unsprezece lei, a răspuns Niculăiță.

Iar negustorul, căruia nu-i trebuia, că el avea lemne, după ce s-a uitat bine la marfă, a zis:

– Face, că sunt lemne bune de tufă curată. Şi, după ce s-a uitat şi în ochii băiatului, i-a dat o povață: Mă, băieţaş, tu să ceri pe ele cincisprezece lei, să ai de unde lăsa.

Acum trei zile să fi venit Niculăiță cu lemnele astea la târg, numai-decât le desfăcea – că nepriceperii lui la negustorie i-ar fi venit într-ajutor vântul pizmaş care a bătut până ieri dimineață; dar azi soarele cald care l-a făcut să-şi scoată cojocul îi strică vertul mărfii... Unul îi dă opt lei, altul zece, altul zece şi şase bani; dar nu le dă şi umblă prin oraş pe la ziua-jumătate.

– Dar ce eşti tu, turc, să nu laşi nici un ban din cât ai cerut? îi răcneşte un brutar. Trage înăuntru-n curte.

– Dar să ştii, unsprezece lei, jupâne.

După ce le deslegară Niculăiță şi le aşează unul câte unul, sfert regulat, brutarul îi numără în gologani zece lei şi jumătate.

– Păi, ne-a fost vorba unsprezece lei, jupâne.

– Dar ce eşti tu, turc? Dacă-ți place; dacă nu, încarcăți-le şi pleacă.

Niculăiță îi dă banii înapoi şi, fără supărare, începe să încarce lemnele la loc, frumos, tacticos, cum le încărcase aseară la pădure.

Liniştea băiatului pesemne că i-a plăcut brutarului; că începe să râză şi, scoțând unsprezece lei deplini, îi dă zicând: „Ăsta să ştii că e Păcală".

Niculăiță şi-a băgat banii în chimir, îşi înjugă boii şi pleacă. Se gândeşte că mai bine i-ar fi dat banii în fişice. Aşa, te pomeneşti că la-ntors, de neodihna de peste noapte, îl pridideşte vreun somn în căruță şi i se risipesc gologanii. De aceea, mergând pe uliță, caută cu ochii pe jos, doar o găsi vreun petec de hârtie, să facă banii fişice. Nu caută de prisos: prin dreptul tribunalului găseşte o jumătate de coală de hârtie. O ridică, o bagă în sân şi, după ce iese din oraş, se suie în căruță, taie hârtia în două; o jumătate o taie iar în două şi, scoțându-şi banii din chimir, face frumos două fişice; unul de cinci lei, altul de şase. Le bagă frumos în chimirul pe care-l închide cu îngrijire şi zice: „Cea! Joian!"...

... Mai târziu, când se înnorează şi începe să bată vântul, îşi pune cojocul pe dânsul şi simte ceva rece în sân. E cealaltă jumătate de hârtie neîntrebuințată, pe care n-a aruncat-o. O scoate şi se uită la ea. E

Scanned with OKEN Scanner

scrisă de mână şi, cum ştie să citească, citeşte: „...făcând aplicaţia articolului 327, a căruia cuprindere este următoarea: Cel ce, găsind pe drumuri ori pe uliţă lucruri ce nu sunt ale sale, şi întrebându-se despre ele va tăgădui, se socoteşte că a comis un abuz de încredere şi se va pedepsi cu închisoarea de la 15 zile la 3 luni...

„Adică cum? se gândeşte Niculăiţă, dacă oi găsi în drum, să zicem un galben, să nu fie al meu care l-am găsit? Dar ce, l-am furat? Nu l-am găsit? Păi ce să-l dau altuia?" Şi citeşte încă o dată; şi când ajunge la „întrebându-se despre ele", deodată duce repede mâna la chimir. Fişicele sunt la locul lor; dar acum începe să se facă lumină în mintea lui Niculăiţă: „Dar dacă al de l-a pierdut a muncit pe el? Dacă s-a dus la pădure el cu tat-su, şi i-o fi căzut peste picior un buştean, cum i-a căzut lui tat-su? Dar dacă o fi umblat cât a umblat el prin târg astăzi. Şi dacă a schimbat banii pe un galben, ca să-l ducă de pus în salbă unei fete ca Salomia?"...

Şi aducându-şi aminte de o vorbă auzită de mai multe ori de la tat-su: „de banul nemuncit nici praful nu s-alege", înainte de a aţipi în căruţă îşi zice că el chiar de nu l-ar întreba nimeni, dacă i s-ar întâmpla să găsească o pungă de bani, ar duce-o la primărie ori la domnul şef de jandarmi...

Cine i-a auzit gândul de i l-a împlinit aşa de curând? Că la patru zile după asta întocmai aşa i s-a întâmplat. Erau cu toţii la porumbişte, tăiau cocenii. La un timp tat-su zice:

– Mă Niculăiţă, era vorba să dregi uşa de la podul şopronului, şi n-ai dres-o. Până diseară, în patru ceasuri, eu zic să faci una nouă.

– Fac.

– Braţele noastre ne ajung aici ca să dăm gata şi să încărcăm până diseară.

– Aşa e.

Şi Niculăiţă pleacă; şi, ca să ajungă mai degrabă acasă, o taie prin prunii boiereşti, sare pârleazul din dreptul crucii Căminarului, o cruce înaltă de piatră în marginea şoselei, o coboară la stânga pe şosea; şi cum umblă pe poteca din marginea drumului, vede jos, dinaintea lui, un portofel din piele neagră... Îl ridică, îl deschide şi vede, şi în buzunarul din stânga portofelului, hârtii de bani, hârtii multe, câte n-a văzut neam de neamul lui... Şi se uită împrejur: nimeni... Mult la gânduri nu stă şi o porneşte; dar, în loc să ţie drumul spre casă, sare alt pârleaz şi se îndreaptă spre reşedinţa jandarmeriei. Mergând aşa, zâmbeşte gândindu-se:

„De! să nu-l am acum colea în mână şi să spui la lume c-am găsit un portofel cu bani, ar zice că mint". Oamenii sunt duşi după treburi; se întâlneşte numai cu copii mici, n-are cu cine vorbi. Ajunge la reşedinţă, deschide uşa. Domnul şef e singur în odaia din dreapta. Tolănit pe pat, citeşte o gazetă... Din fund se aude cântând glas de femeie. E glasul cocoanei Steluţii, ibovnica domnului şef. O fi lucrând ceva şi cântă: „...Suspine crude pieptu-mi zdrobeşte"...

– Ce e, mă? întreabă domnul şef, ridicând ochii de pe gazetă.

Scanned with OKEN Scanner

– Uite, domnule şef. Venind p-aci pe şosea – că m-a mânat taica acasă, să dreg uşa de la gura şopronului – şi aşa, am dat prin prunii boiereşti, şi am sărit pârleazul din dreptul crucii Căminarului, şi cum umblam aşa, văz, jos o tomoaşcă neagră. Zic: „Ce să fie aia?" Şi când m-aplec, uite ce găsii: portofelul ăsta cu bani de hârtie mulți. Şi am venit de vi l-am adus dumneavoastră, că trebuie să se arate păgubaşul...

Domnul şef se uită de mai multe ori, când la flăcău, când la banii din portofel, şi după o lungă tăcere întreabă:

– Mai era cineva cu tine?

– Nimeni.

– Ai spus la alții?

– La nimeni. Am venit p-aci pe poteca de din dos, drept la dumneavoastră.

Domnul şef tace, apoi:

– la ascultă, mă Niculăiță, parcă aşa te cheamă...

– Aşa.

– Să nu mai spui la nimeni până nu s-o ivi păgubaşul, că te aude spunând cum e portofelul şi se scoală vreunul şi zice că el l-a pierdut, fără să-l fi pierdut el. Nici mă-ti, nici lui tat-tu să nu le spui până nu se arată păgubaşul, auzi?

– Auz.

– Bine-ai făcut că l-ai adus, bravo! Eşti băiat cinstit. Şi să ştii c-o să spui eu păgubaşului să te cinstească frumos.

Niculăiță o porneşte spre uşă; dar când e în prag, domnul şef, gândindu-se la procesul verbal ce va trebui să dreseze, îl mai întreabă:

– Cum te cheamă pe tine?

– Gropescu Niculae.

– Carte ştii?

– Ştiu...

Rămas singur, domnul şef scoate hârtiile din portofel, le numără de trei ori: sunt cinci mii patru sute de lei, în hârtii de câte o sută; încolo nimic. Îşi scoate tabachera, îşi face o țigară, o fumează dus pe gânduri, se închină a mirare şi, înainte de a începe să scrie, se lasă cu scaunul pe spate şi strigă:

– Steluțo!

Dar Steluța cântă şi n-aude.

Domnul şef se scoală şi strigă din pragul odăii mai tare:

– Steluțo!

– Ei? face Steluța, ridicând ochii de pe bluza la care lucra.

– la vin' nițel...

După ce domnul şef i-a povestit istoria toată, după ce i-a arătat banii, au rămas amândoi amuțiți... Gândindu-se la bluzele de mătase, la jachetele, la pălăriile pe care şi le-ar fi putut cumpăra dumneaei pe atâția bani, cocoana Steluța a zis într-un rând:

Scanned with OKEN Scanner

– Cum nu-i găsii eu, Doamne?

Şi iar a tăcut, şi i s-a dus gândul la ifosele primăresei şi ale Irimeascăi, care se uitau la ea de sus... Într-un târziu a întrebat:

– Ăla de-i zice „Niculiță Minciună?" Şi iar după o tăcere: Şi zici că nu l-a văzut nimeni?

Dar domnul şef s-a uitat în ochii ei şi n-a răspuns nimic...

În vremea asta Niculiță se şi apucase de lucru şi, scoțând cu cleştele cuiele uşii celei vechi, se gândea că maică-si şi lui tată-său tot trebuie să le spuie, n-are încotro.

– Ce lucrezi acolo, mă Niculiță?

Băiatul ridică ochii, în care a înflorit un zâmbet de fericire la întâiul sunet al glasului care-l întreabă, şi vede pe Salomia. E urcată pe un buştean, cu brațele pe gard. Vântul îi flutură-n părul auriu şi ochii ei verzi, ca apa adâncă şi limpede la umbră, zâmbesc a batjocură...

– Dreg uşa de la podu şopronului, răspunde Niculăiță, şi se gândeşte: „Nu, ei nu-i spui, că nu mă crede şi o să spuie la alții râzând de mine. Mai bine să afle singură de la alții, când s-o ivi păgubaşul"...

S-a ivit păgubaşul. E acolo, pe linia satului, în mijlocul mulțimii de femei şi de copii adunați în jurul lui. Călărețul care a trecut adineauri în buiestru, ăla e păgubaşul.

Salomia, care de pe buşteanul pe care era urcată, vede copii alergând într-acolo, se coboară şi dă fuga la poartă zicând:

– Nu-ş ce s-a întâmplat pe linie, că văd că dau copiii fuga-n sus.

Niculăiță îşi lasă lucrul şi iese şi el la poartă. O femeie care vine dintr-acolo îi dumireşte:

– E un negustor care cică a pierdut o pungă cu bani şi întreabă dacă n-a găsit-o cineva.

Niculiăiță se duce grăbit într-acolo, îşi face loc printre copii şi, ajuns lângă negustori, îl atinge de braț şi-l întreabă:

– Cum era punga dumitale?

– Un portofel de piele neagră, zgârâiat într-un colț, portofel de-alea care se-ndoieşte aşa, cu două buzunare...

Niculăiță zice cu simplitate:

– L-am găsit eu adineauri lângă crucea Căminarului şi l-am dus la domnul şef de jandarmi.

Negustorul pare nebun de bucurie, nu ştie ce să mai zică. Şi pe când femeile se crucesc de mirare, pleacă cu flăcăul spre reşedința jandarmeriei, cu droaia de copii după dânşii.

Mişcarea neobişnuită în Măgureni. Lume adunată la primărie... Se aşteaptă sosirea domnului procuror, care vine să ancheteze cazul la fața locului; şi sosirea autorității se aşteaptă cu nerăbdare, ca să se facă odată lumnină în această afacere încurcată, care ține lumea în nedumerire... Ciudată împrejurare! Alaltăieri, marți, pe la toacă, s-a ivit în comună domnul Niță Andreescu, de ține în tăiere pădurea Colfesculuí,

Scanned with OKEN Scanner

întrebând din om în om dacă nu cumva i-a găsit un portofel cu 5400 de lei, pe care l-a pierdut dimineața, când trecea spre vale. Şi pe când întreba nişte femei din cătunul Manga, s-a pomenit cu Niculăiță, feciorul lui Gropescu, ăla de-i zice „Niculăiță Minciună", că l-ar fi găsit el în dreptul crucii Căminarului, că l-ar fi dus la tactul jandarmeriei şi l-ar fi dat în mâna şefului; iar şeful cică habar n-are. Păgubaşul, neştiind ce s-aleagă din arătările băiatului şi din tăgada şefului, s-a plâns procurorului, care trebuie să pice...

Şi iată-l soseşte, singur numai cu grefierul. Căpitanul de jandarmi care trebuia să-l însoțească lipsea, dus la Bucureşti. Trage la primărie unde-l aşteaptă păgubaşul; se supără că nu sunt veniți nici şeful de jandarmi, nici băiatul care zice c-a găsit banii; dă poruncă să trimeată numaidecât după ei; iar până la sosirea lor, cere lămuriri de la primar, de la notar, de la perceptor.

– De! domnule procuror, vorbeşte primarul, ştiu eu ce să zic? Asta vorbim şi noi între noi de alaltăieri... Să mintă şeful?... de!... Sumă mare.. cinci mii patru sute de lei... Banul e ochiul dracului... Te pomeneşti... Dar iar mă gândesc: să bagi pe om în puşcărie aşa, pe vorba unui zănatic...

– Cum zănatic? întrebă procurorul.

Răspunde notarul:

– Păi să vedeți, domnule procuror, băiatul ăsta e cam aşa... cum să zic?

– Cum îl cheamă?

– Niculăiță Gropescu, dar lumea îi zice „Niculăiță Minciună".

– De ce?

– I s-a scornit aşa o poreclă.

Procurorul, din ce în ce mai intrigat şi nerăbdător, întreabă:

– Pe cine ați trimes după ei?

– Am trimes un vătăjel; dar iată, vine şeful. Dacă binevoiți să-l ascultați.

Domnul procuror binevoieşte.

Uşa se deschide şi domnul şef intră, scoate capela, o ține cu mână stângă, lipită de sabie; şi, alăturând călcâiele zornăitoare, zice uitându-se drept în ochii procurorului:

– Trăiți!

Autoritatea superioară îl examinează de sus până jos. Constată că e acelaşi bărbat voinic, oacheş, de toată frumusețea în uniforma cu întreite galoane. Îl cunoaşte de mult, şi-l întreabă:

– Ce e. Albescule, cu chestia banilor?

Domnul şef zâmbeşte, dar cu măsură (a! cocoană Steluțo, meşteră profesoară eşti!) şi răspunde:

– De! domnule procuror, dacă credeți dumneavoastră că sunt eu în stare de aşa ceva – şi că trebuie...

Scanned with OKEN Scanner

Dar domnul procuror a venit să ancheteze; şi dumnealui, când vine să ancheteze, nu-i place vorbă multă. Dumnealui, când cel căruia îi pune vreo întrebare nu-i răspunde scurt şi se lungeşte vorbă, i-o taie. Din experienţa dumnealui de doi ani a constatat că asta e cea mai bună sistemă. „Astfel nu mai isprăveşti niciodată". De aceea taie vorba şefului şi chiar îl înştiinţează:

– Mie, te rog să-mi răspunzi scurt. Unde erai când a sosit păgubaşul la reşedinţa jandarmeriei?

– Eram acolo.

– Să vie Andreescu.

Păgubaşul Andreescu vine de afară. Procurorul îl întreabă:

– Unde ai găsit pe domnu şef când te-ai dus la jandarmerie?

– Să vedeţi, domnule procuror... după ce m-a întrebat băiatul cum era portofelul meu şi i-am spus că era negru, cu o zgârietură la un colţ...

– A! pardon, pardon! Mie ieri la parchet mi-ai spus că băiatul ţi-a spus dumitale întâi cum era portofelul. Acum zici că dumneata i-ai spus lui... Uite în procesul-verbal.

– Să vedeţi, domnule procuror...

– Ce să văz? Mie, te rog să-mi răspunzi scurt: el ţi-a spus dumitale întâi cum era portofelul, ori dumneata lui?

– Eu lui.

Notarul înştiinţează pe domnul procuror c-a sosit băiatul; şi domnul procuror, care e foarte curios să-l vadă, spune păgubaşului şi jandarmului să aştepte afară, şi dă poruncă să i se aducă băiatului... Băiatul intră. E tras la faţă, cu o frunte largă, sub care sclipesc doi ochi negri, în care tremură parcă o licărire de friguri... Altfel foarte curăţel...

Vătăjelul îşi explică întârzierea:

– Nu vrea să vie, să trăiţi, domnule procuror. Abia l-a adus.

– De ce nu vreai să vii, mă băiete?

Niculăiţă ridică din umeri... A! de marţi după prânz s-au petrecu multe, pe care nu le-ar putea povesti cu şir Niculăiţă. Mai ales cele petrecute pe dinăuntrul lui. Toate tremură, sclipesc şi se sting nestatornice ca fulgerile.

...a ajuns la jandarmerie cu păgubaşul şi cu alţi oameni după ei, între care parcă şi primarul... Şi a zis zâmbind: „S-a găsit păgubaşul, domnule şef"... Şi şeful a zis mirat: „Care păgubaş?"... Şi el s-a uitat bine să vază dacă vorbeşte cu şeful, şi a zis: „Păgubaşul cu portofelul de l-am găsit lângă crucea Căminarului... de vi l-am adus adineauri"... Şi şeful a zis: „Ce, mă, visezi?"... Şi el s-a uitat la lume şi s-a pipăit şi a zis iar: „Adineauri când cânta cocoana Steluţa pe pălimar"... Şi domnul şef a răcnit: „Ce, mă, eşti nebun?"... Şi el atunci a simţit că parcă i se rupe ceva în cap, înăuntru, şi a zis, dar n-a zis cu gândul să-l supere... a zis duios, ca din pragul unei mari primejdii: „Domnule şef, ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e"... Şi domnul şef l-a plesnit cu pumnul

Scanned with OKEN Scanner

peste gură de l-a podidit sângele... Şi pe urmă nu mai ştie, până unde a venit mă-sa şi cu mama Paraschiva care-i descânta şi-i da să bea dintr-o oală nouă... Era pe prispa casei... Alături era parcă nea Pârvu Miu cu moş Grigore, vorbeau cu tat-su... Moş Grigore-l întreba: „Dar ție şi mă-si cum de nu v-a spus nimic? cum de n-a dat fuga să vă spuie întâi vouă?"... Nea Pârvu a zis: „Cu ei nu s-a întâlnit, n-auzi? dar fii-mi cum de nu i-a spus nimic? c-a vorbit cu ea după aia"... Şi s-a întors nea Pârvu cu fața spre gard şi a întrebat: „Aşa e, Salomio?" Şi Salomia era urcată pe buştean lângă gard, se uita speriată şi a răspuns: „Aşa e"... Şi el s-a sculat şi a răcnit odată: „Uite aici, cu mâinile amândouă l-am ținut – ca lemnul să i se usuce mâinile!" şi pe urmă iar nu mai ştie... Parcă a venit ieri primarul şi notarul şi s-a dus cu ei de le-a arătat unde a găsit portofelul, pe unde a sărit pârleazul, pe unde a dat, pe unde s-a întors...

Astea tot le mai zăreşte Niculăiță, că sunt lucruri trăite, văzute şi auzite... Dar ce nu mai poate zări e treptata pierdere a simțului realității pe care i-a adus-o îndoiala, neîncrederea tuturor... şi indignarea şefului, care nici n-a mai putut să se stăpânească... Sunt câteva ceasuri de când nu mai e aşa de sigur că a găsit în adevăr banii... Venind pe drum cu vătăjelul se silise să-şi orânduiască gândurile şi să spuie cum s-a întâmplat, de la început...

– N-auzi, mă băiete, întrebă a doua oară domnul procuror, de ce nu vreai să vii?

– De!...

– Cum de!? Faci o pâră contra unui om; viu eu, procurorul, să cercetez faptul; trimet după tine şi nu vrei să vii? Ce fel de socoteală e asta?...

– De!...

– Cum te cheamă?

– Gropescu Nicolae.

– Nu-ți zice ție lumea „Niculăiță Minciună"?

La asta nu se mai gândise Niculăiță. Aşa e!... Lui îi zice „Niculăiță Minciună"!! Vezi dumneata!?...

– N-auzi ce te-ntreb? Îți zice lumea „Niculăiță Minciună"?

– Mi-o fi zicând.

– Cum „mi-o fi zicând"? Îți zice; spune toată lumea. De ce?

– De!...

– Iar „de"!... În sfârşit... Spune cum e cu chestia banilor?

Băiatul se codeşte: se sileşte să-şi adune mințile risipite... Vrea s-o ia de la început, cum şi-a făcut planul venind cu vătăjelul... Se freacă cu mâna pe frunte, înghite în sec... Procurorul aşteaptă...

– Uite, domnule... Când mi-a dat mie brutarul...

– Care brutar?

– Brutarul de i-am vândut lemnele în unsprezece lei, azi se-mplineşte o săptămână...

Scanned with OKEN Scanner

– Ce-mi tot îndrugi mie de brutar?... Ce are a face brutarul?

– Să vă spui...

Şi Niculăiță tace şi iar se sileşte să-şi adune mințile care se amestecă... Domnul procuror se uită cu luare-aminte la tremurarea mâinilor băiatului, la privirea lui rătăcită; şi cum e om bun la inimă şi milos, şi cum a început să înțeleagă, după ce se uită în ochii primarului şi ai notarului, zice blând:

– Spune.

– Când mi-a dat mie banii brutarul... de m-a mânat taica la târg cu lemnele... şi am văzut stelele...

Niculăiță tace.

– Spune.

– Că întâi a vrut să-mi dea numai zece lei şi jumătate, dar pe urmă... Ghiță al popii mi-a scornit mie porecla, că el nu crede că ia bărzăunul păianjene...

În capul domnului procuror s-a făcut lumină deplină. Nu mai încape îndoială... Se vede cât de colo. Deci ca să nu mai piarză vreme multă îl opreşte din povestire şi-i zice să mai aştepte afară. După ce băiatul a ieşit, zice celor de față:

– Bietul băiat.

– Eu ce vă spuneam, domnule procuror? zice notarul.

Procurorul stă pe gânduri. Se gândeşte matur!... Aseară la club unde se vorbea de acest caz, Mitică Ionescu, avocatul, zisese: „Te pomeneşti că reclamantul n-a pierdut nici un ban şi-şi pregăteşte vreun faliment“... Şi cazuri de astea cunoştea destule domnul procuror... Nu mai departe, cazul de deunăzi cu Daradan... Dar atunci băiatul? Dar aşa e... băiatului îi spusese o femeie că un om a pierdut un portofel pe care-l caută. Asta a mărturisit-o păgubaşul ieri; iar cum era portofelul a mărturisit adineauri păgubaşul că i-a spus-o chiar el... După matură gândire domnul procuror tace: „hm“ şi întreabă pe primar:

– Cât e d-aici până la spitalul din Dălgeni?

– Patru kilometri.

– Spune birjarului să înhame caii şi să se ducă un vătăjel cu scrisoarea pe care o s-o scriu eu acum, s-o dea doctorului... Să-i spuie şi din gură că-l aştept aici, să vie neapărat...

Şi domnul procuror scrie repede: „Doctore dragă. Urcă-te în trăsură şi vino imediat până aici. Un caz curios de autosugestie, de telepatie, de pseodomanie. Cum însă nu vreau să-mi asum singur responsabilitatea, am neapărată nevoie de avizul unui om competent ca dumneata. La revedere. Vino neapărat că am să-ți povestesc ceva nostim despre Nineta“.

Tatăl lucrează la gluga de coceni. Mama, uitându-se din când în când spre prispă, mătură prin bătătură: să fie curat, când vine popa Alecu, i-a povățuit lumea să cheme popa să citească o moliftă...

Scanned with OKEN Scanner

Descântecele mamei Uții nu mai ajută la nimic şi mai rău îl îndârjeşte vorba ei blândă: „Niculăiță mamă, nu te mai gândi la banii ăia, maică... o fi fost vreo vrajă... ți s-o fi părut – farmece, fir-ar pe pustii locuri“...

Niculăiță stă pe prispa casei ținându-şi între palme tâmplele care-i zvâcnesc şi se gândeşte şi nu poate să înțeleagă de ce i-au băgat degetul în gură şi doftorul şi domnul procuror...

Cum o să priceapă Niculăiță, când ceilalți care erau de față n-au priceput?...

Doctorul, după primirea scrisorii procurorului, luase cu dânsul volumul de medicină legală a lui Vibert şi pe tot drumul citise partea referitoare la cazurile de pseodomanie, atât de frecventă la copii, şi văzuse că e o manie care se vindecă, dacă nu cumva e o primă manifestare a unei nebunii care are să progreseze... În speță, după ce ascultase pe băiat, pe ceilalți oameni, între care şi pe moş Grigore, venit şi el la primărie, îşi făcuse convingerea deplină. Nu mai încăpea nici o îndoială că era vorba de prodomele unei alienațiuni în toată regula: vorbă fără şir, oarecare temperatură, halucinații, lighioni, pisică pe care o aude ciripind, caz tipic... De aceea, după ce sfătuise părinții băiatului să se poarte blând cu dânsul, aducându-şi aminte de o dovadă peremptorie, chemase din nou pe băiat, îl pusese să caşte gura şi, pipăindu-i cerul gurii cu degetul arătător, zisese procurorului: „Uite, bagă degetul şi pipăie... mai la stânga... Simți o protuberanță a palatului?“ „Da“, răspunsese procurorul complet edificat. Această ultimă dovadă, venită după explicările doctorului, ilustrate cu citațiuni din autorul la-ndemână, risipiseră toate îndoielile domnului procuror. Urcându-se în trăsură se felicitase de admirabila idee ce avusese de a trimite după doctor şi, înduioşat de vădita şi zgomotoasa deznădejde a păgubaşului, dase poruncă primarului, notarului, şefului, încet, ca să nu fie auzit de grupul de oameni, care stau mai departe: „În orice caz, voi supravegheați. Vedeți dacă vreunul face cheltuieli mai mari decât de obicei...“

Niculăiță stă pe prispă dus pe gânduri, cu tâmplele-ntre mâini... Deodată sare în sus... Şi-a adus aminte că jumătatea de coală din care făcuse fişicele i-a rămas în buzunarul cojocului... Şi i se pare că aceasta ar fi cea mai puternică dovadă de găsirea banilor. Dă fuga în odaie şi caută prin buzunare, caută... Şi negăsind hârtia iese în curte şi începe să strige la surori, prinde pe frati-su Ilie şi-l bate peste mâini:

– La ce mi-ai umblat în buzunarele cojocului? la ce, hai? la ce umbli în alea ale mele?...

Copilul țipă. Mama cheamă în ajutor pe bărbatu-său şi amândoi îl cuprind, unul de-o mână, altul de alta. Dar el înjură cu ochii turburi şi se zbate... De pe prispa casei de alături, Salomia se uită cu groază, închinându-se.

În aşa stare îl găseşte popa Alecu. El a mai văzut de astea şi, ştiind puterea de vindecare a rugăciunii, îşi petrece patrafirul şi începe

Scanned with OKEN Scanner

să citească: „Domnului să ne rugăm, Dumnezeul Dumnezeilor şi Domnul Domnilor, făcătorul cetelor celor de foc şi lucrătorul puterilor celor fără de trup, meşterul celor cereşti şi al celor pământeşti, pe carele nimenea din oameni nu l-a văzut, nici poate să-l vază"...

Niculăiță suspină adânc şi zice cu amărăciune:

– Lăsați-mă.

Părinții îl lasă şi el se duce de se aşază cuminte pe prispă... De acolo se aud numai parte din cuvintele pe care le citeşte preotul, restul se pierde într-un murmur uşor: „...blestemându-te pe tine duh necurat cu Savaot... şi cu toată... Adonai... Eloi... blestemu-te... Gomorenilor... şi cu piatră pucioasă l-a ars... blestemu-te... teme-te, fugi, fugi"...

*

Niculăiță nu mai poate dormi; iese în curte. E seară, târziu... Măcar că bate un vânt rece, cerul e limpede sticlă. Luna scăpată, colo, peste crestele prunilor boiereşti. Vântul face să tremure aşa sclipirea stelelor?...

Şi cum stă Niculăiță aşa în curte, lângă gardul lui Pârvu Miu, se deschide binişor uşa vecinului... coboară treptele o umbră care se îndreaptă încoace... E Salomia. O cunoaşte şi orb de-ar fi, de pe pas. Trece între casă şi gard spre grădină. Acum e la doi paşi de el.

– Salomio! cheamă el duios ca un cântec.

Fata dă un țipăt şi se lipeşte de peretele casei, privindu-l cu spaimă.

– Salomio, nu-ți fie frică... N... n... nu sunt nebun, Salomio... Şi nu vreau să-ți fac nici un rău, Salomio...

Ea se uită cu ochii mari, în care nu mai e nici o umbră de batjocură, ci numai groază, şi zice tremurând:

– Fugi, Niculăiță, mi-e frică de tine... Mi-e frică de tine!... Şi fuge înspre grădină.

*

Cele două umbre care peste un ceas, în fundul grădinii lui Pârvu Miu, stau alături şoptind, sunt Salomia şi Petrică a lui Stan Paşalan.

– Mă stai binişor... Să ştii că mă supăr. Ce ciorile! Prea mă strângi tare...Ce, eu sunt de fier?

– Ba nu eşti de fier, neică, eşti de carne, trupuşorul tău de carne e... şi numai să-l mângâi aş vrea! dar când te cuprind în brațe parcă tot mi-e frică să nu mi te fure altul, şi atunci îmi vine să te strâng, să te fac mică, să...

– Ia!

– Ce e?

– N-ai auzit?

– Ce?

– Parc-a oftat cineva.

Scanned with OKEN Scanner

Ascultă amândoi cu luare-aminte; dar nu se aude decât vântul.

– Ți s-a părut.

Nu i s-a părut, dar femeia aude mai departe... Cel care a oftat, acum se duce repede. Încotro se duce îl mână nişte cuvinte auzite de mai multe ori, dar auzite unde?... la şcoală? la biserică?... cuvinte care dormeau în partea întunecată a minții lui şi care acum, de câteva ceasuri, au ieşit la lumină şi-i sună mereu la ureche: „Veniți cu mine cei osteniți şi împovărați şi eu vă voi odihni pre voi..."

Îl cheamă cuvintele acestea de colo, din culmea pe care stă ridicată crucea Căminarului... Ajuns sub cruce, îşi descinge betele de la brâu, le sărută şi plânge, plânge... Apoi se uită în sus şi de jur împrejur. Tremură stelele. Suflă vânt rece... Nu mai sunt nici lăcuste, nici greieri... au murit toate de frig...

Du-te cu bine, Niculăiță, şi Dumnezeu să te ierte...

*

Peste o săptămnă, când gândaci de care n-a văzut niciodată Niculăiță îi vor mânca ochii lui negri, frumoşi şi iscoditori, se vor gândi şi vor vorbi despre dânsul fiecare după cum se va pricepe.

Cuconu Epaminonda, ca vrednic urmaş al lui Platon şi al lui Aristot, va explica proprietarului, care va fi citit în gazetă că la moşia dumnealui s-a spânzurat un băiat:

– Da, da, a lui Andrei Gropescu... Era nebun, săracu... Dacă ve aduțeț aminte, un baețel frumusel... udata la Simpetru, la impartirea de premiile... Tocmai me vurbeam cu nevasta... Eu crede invațatura l-a zmintitu... De la fasolica lu' tat-so udata la invațatura multa, asta aduțe utrava in sindzele...

Proprietarul, după o matură gândire, o să răspundă:

– Asta aşa e.

Salomiei o să-i fie urât uitându-se în cartea de alături, de unde va lipsi cu cine să-şi treacă vremea până la întâlnirea cu Petrică...

Neica Andrei, uitându-se la grămada de bulumaci de sub şopron, o să se gândească cu durere că zăbrelele nu sunt isprăvite toate şi c-o să trebuiască să ducă iar în pod sculele lui moş Sandu...

Iar biata mama lui Niculăiță o să se bată cu pumnii în cap în prispa casei, jelindu-se:

– Că era bun şi blând şi nimănui nu-i făcea nici un rău... că dacă-i ziceam să taie o pasere, zicea: „Dă-o, maică, lui moş Grigore, că eu nu pot..." Lume, lume ticăloasă...

Dar ori că şi-ar zice ei ticăloasă, ori c-ar zice lumii, dreptate n-ar avea. Că ea ce vină are? Iar lumea de două mii de ani tot s-a îndreptat. Că azi oamenii, dacă nu eşti la fel cu dânşii, nu te mai răstignesc ei cu cruzime, ci (mai ales dacă nu le eşti o prea mare primejdie), te aduc fără multă răutate, ba poate chiar cu compătimire, să te răstigneşti singur... Şi tot e o îndreptare...

Scanned with OKEN Scanner

Culegere și paginare computerizată
Secția Fotoculegere - R.A.I. - Imprimeria Coresi

Tipărit sub comanda nr. 50 436
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI București
Piața Presei Libere Nr.1
ROMÂNIA

Scanned with OKEN Scanner

ÎN EDITURA
CARTEA ȘCOLII
AU APĂRUT:

1. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a IV-a - 1995
   Autori S. Boatcă, S. Prună, G. Șovu
2. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a V-a - 1995
   Autori M. Boatcă, S. Boatcă, G. Șovu
3. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a VI-a - 1995
   Autori M. Boatcă, S. Boatcă, G. Șovu
4. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a VIII-a - 1995
   Autori M. Boatcă, S. Boatcă, G. Șovu
5. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a IX-a - 1995
   Autori C. Bărboi, S. Boatcă
6. Gramatica limbii române pentru admiterea în licee și facultăți - 1995
   Autori S. Boatcă, M. Crihană, M. Mardare

În curs de apariție - Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a III-a - 1996
Autori S. Boatcă, A. Ohan, G. Șovu

ISBN 973-95962-3-1

Lei 3500

Scanned with OKEN Scanner